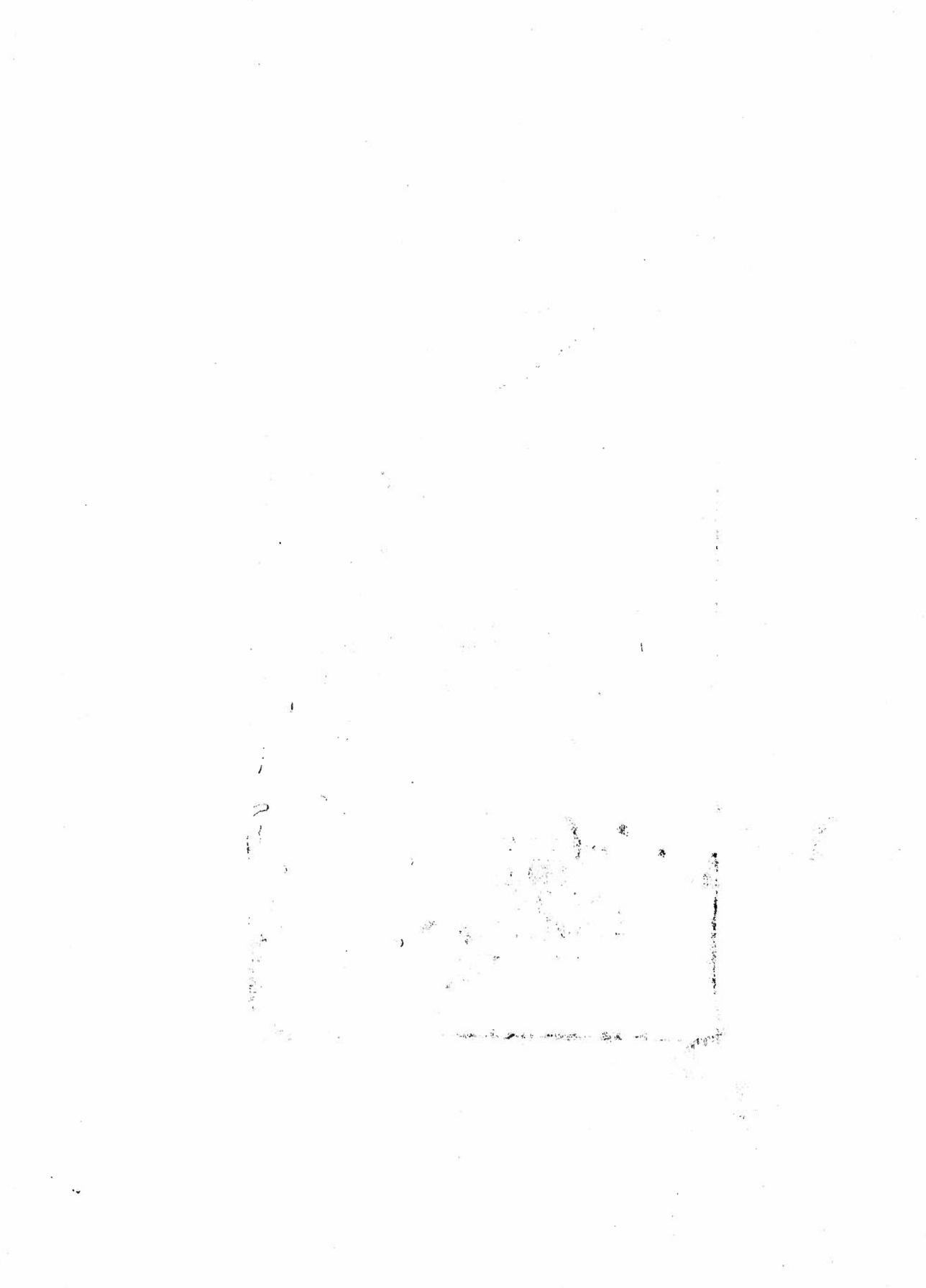

LUSTGÅRDEN

GUNNAR HALLSTRÖM

DENDROLOGI och PARKVÅRD
ÅRSSKRIFT 1933

LUSTGÅRDEN

ÅRSSKRIFT

FÖR

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH
PARKVÅRD

ÅRG. 14. 1933.

EXP. & KASSA: STUREGATAN 62, STOCKHOLM Ö.
TEL. 62 02 42.

REDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE NILS SYLVÉN

KLICHÉERNA FRÅN A.-B. MALMÖ GRAFISKA AN-
STALT, MALMÖ

TRYCKERI: EMIL KIHLSSTRÖMS TRYCKERI A.-B.,
STOCKHOLM 1933

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Försättsplanscher:

1. Interiör från Sveriges virkesrikaste barrblandskog vid Skepphulta i Sydnärke.
2. Den ABELIN'ska parkanläggningen vid Boo i sydöstra Närke.
3. »Boo-linden» vid Lindhult, Boos:n, Närke.
4. »Snedapilen» i Örebro slottspark.
5. Stjärnsund, flygfotografi.
6. *Viburnum lantana* L. med normala fruktställningar och ett år för tidigt utslagna blomställningar. Göteb. botan. trädg. 28 aug. 1933.
7. Pyramidavenbok (*Carpinus betulus* L. var. *fastigiata* NICHOLS.) spontan vid Sandåkra i Skåne.
8. »Spjutullen» i Aneboda, Småland.
- 9.—12. Bilder efter färgfotografier av trädgårdsskulpturer i Grottorps- och Ekebergs-marmor.

Uppsatser:

Herrgårdsträdgårdens anpassning efter nutiden. Ett estetiskt och ekonomiskt problem. Föredrag vid Föreningens för Dendrologi och Parkvård årsmöte den 20 mars 1933. Av SVEN A. HERMELIN	1—21
Dendrologiska sevärdheter i Sydnärke. Av HERM. ERIKSSON	22—40
En allmogeträdgård i Närke. Av T. LEONARDS	41—50
Närke under dendrologisk synvinkel. Föreningens för Dendrologi och Parkvård 14:de sommarexkursion. Av NILS SYLVÉN	51—126

Smärre uppsatser och meddelanden:

En pelarformad typ av *Caragana jubata*. Av ROB. E. FRIES. S. 127—130. — Ett fall av reflation. Av C. S—G. S. 131—132. — Nya fyndorter för ekbladig skogskaprifol. Av GUNNAR DEGELIUS. S. 133—136. — *Carpinus betulus* L. var. *fastigiata* Nichols. spontan i Skåne och Blekinge. Av N. SYLVÉN. S. 136—137. — Den pelarformade avenboken — *Carpinus betulus* var. *columnaris* — ett värdefullt prydnadsträd. Av SVEN A. HERMELIN. S. 137—138. — Meddelanden från

Kronobergs läns naturvetenskapliga förening. 1. »Spjuttallen» i Aneboda, Av EUG. HEMBERG. 2. »Drakgranen» vid Humlebäck i Algutsboda socken. Av ERIK BÄCKLIND. 3. »Klockgranen» i Angelstad. Av A. S. TROLANDER. S. 139—141. — Tvenne anmärkningsvärda Sörmlands-träd. Av N. SYLVÉN. S. 142—144. — Ätkastanjen förvildad i Blekinge. Av BJ. HOLMGREN. S. 144. — Ett vackert exemplar av *Hibiscus syriacus* vid Svalöf. Av N. SYLVÉN. S. 145—146. — Trädgårdens skulpturala utsmyckning. Några ord till Gropptorps trädgårdsprydnader. Av S. A. HERMELIN. S. 147—148. — Svenska benämningar på *Picea* och *Abies*. Av EMIL HAGLUND. S. 149—151. — Landskapet, trädgården och byggnaden. Några reflektioner med anledning av arkitekt Hakon Ahlbergs artikel med samma titel i »Lustgården» årgång 13. Av SVEN A. HERMELIN med genmäle av HAKON AHLBERG. S. 152—156.

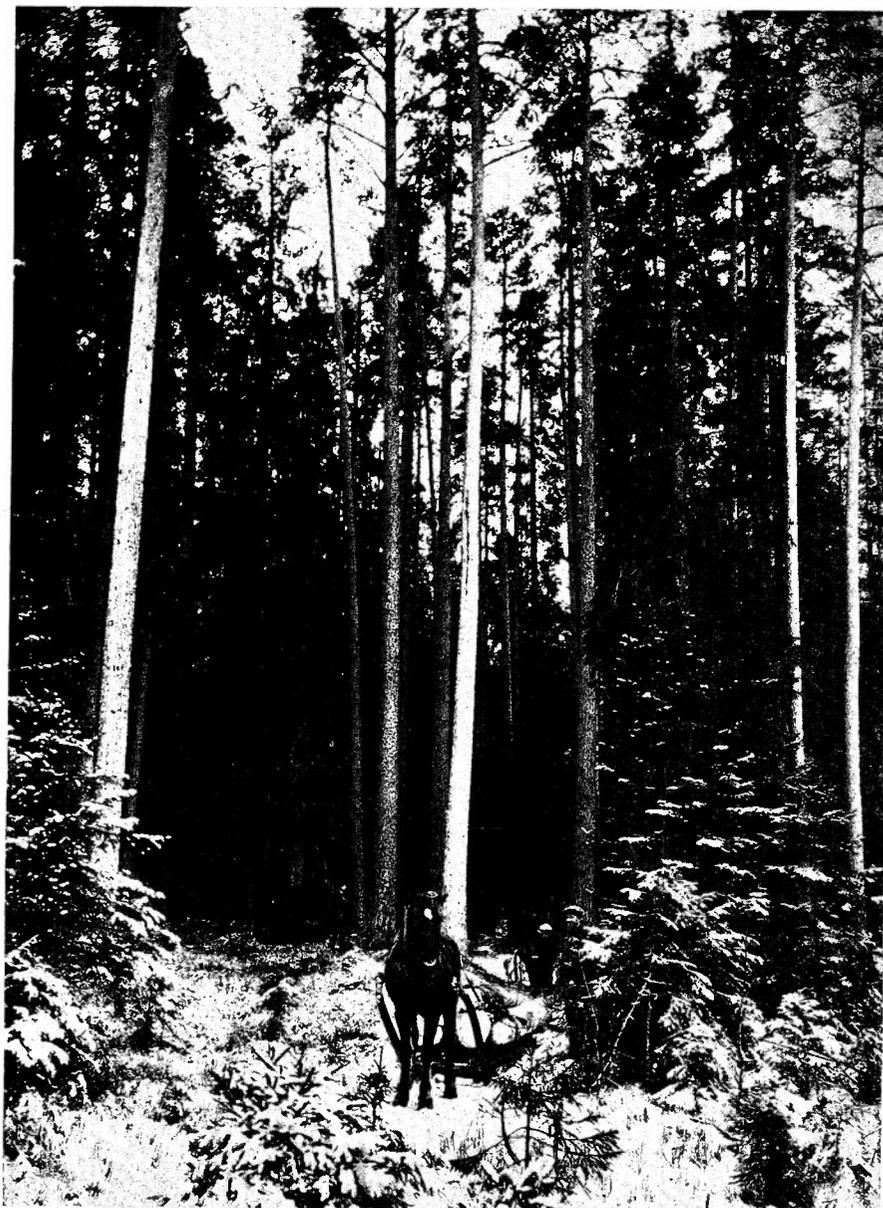
L i t t e r a t u r :

Sveriges Natur. Svenska Naturskyddsföreningens årsskrift. Årg. 24, 1933. Ref. av N. SYLVÉN. S. 157—158. — Skånes Natur. Skånes Naturskyddsföreningens årsskrift 1933. Ref. av N. SYLVÉN. S. 159. — Örebro Läns Naturskyddsföreningens årsskrift 1932. Ref. av N. SYLVÉN. S. 159. — Svenska Turistföreningens årsskrift 1933. Ref. av N. SYLVÉN. S. 160. — Dansk Naturfredning. Danmarks Naturfredningsforenings Aarsskrift 1932—1933. Ref. av N. SYLVÉN. S. 160. — RUTGER SERNANDER: Parker och trädgårdar i det gamla Närke. Ref. av N. SYLVÉN. S. 161—163. — AXEL HOLZHAUSEN: Annuella växter. Ref. av N. SYLVÉN. S. 164—165. — SILVA TAROUCA—SCHNEIDER: Unsere Freiland-Stauden. 5 uppl. Ref. av SVEN A. HERMELIN. S. 165—166. — Allmän Svensk Trädgårdstidnings handböcker. 1932—1933. Ref. av J. R. S. 166—167. — Allmän Svensk Trädgårdsföreningens rådgivare. 1933. Ref. av J. R. S. 167. — ANNA WEBER: Kvinden som Gartner og Havebruger. Ref. av INGER WEDBORN. S. 167—168.

Litteratur rörande dendrologi och parkvård utkommen under år 1931. Förteckning utarbetad av HELLEN

AMÉEN-MALMSTRÖM	169—192
Föreningen för Dendrologi och Parkvård	193—196
Föreningens för Dendrologi och Parkvård styrelse 1933	197
I föregående medlemsförteckning ej upptagna ledamöter	198
Artförteckning	200—203

PL. 1.

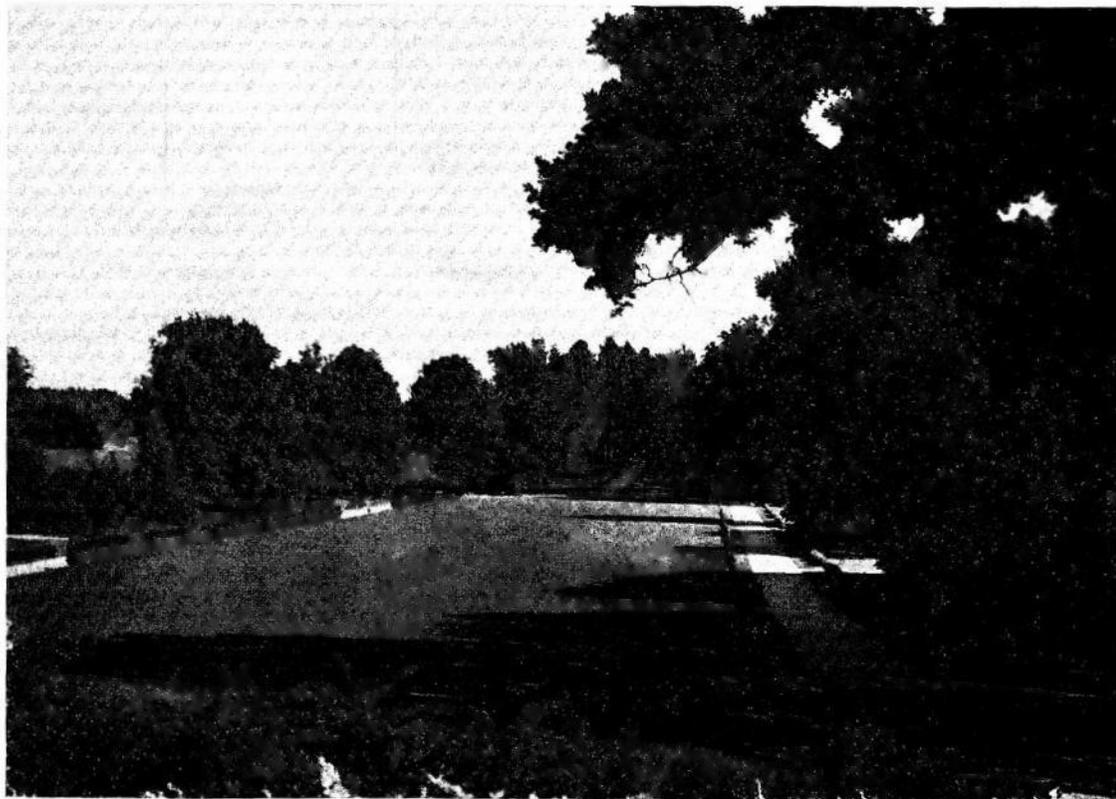
Interiör från Sveriges virkesrikaste barrblandskog vid Skepphulta i Sydnärke.

Foto: SAM LINDSKOG dec. 1933.

PL. 2

Den ABELIN'ska parkanläggningen vid Boo i sydöstra Närke.

Foto: U. MÜLLERN-ASPEGREN 2 juli 1933.

PL. 3.

»B o o - l i n d e n» vid Lindhult, Boo s:n, Närke, 821 cm i stamomkrets vid brösthöjd.

Foto: U. MÜLLERN-ASPEGREN 2 juli 1933.

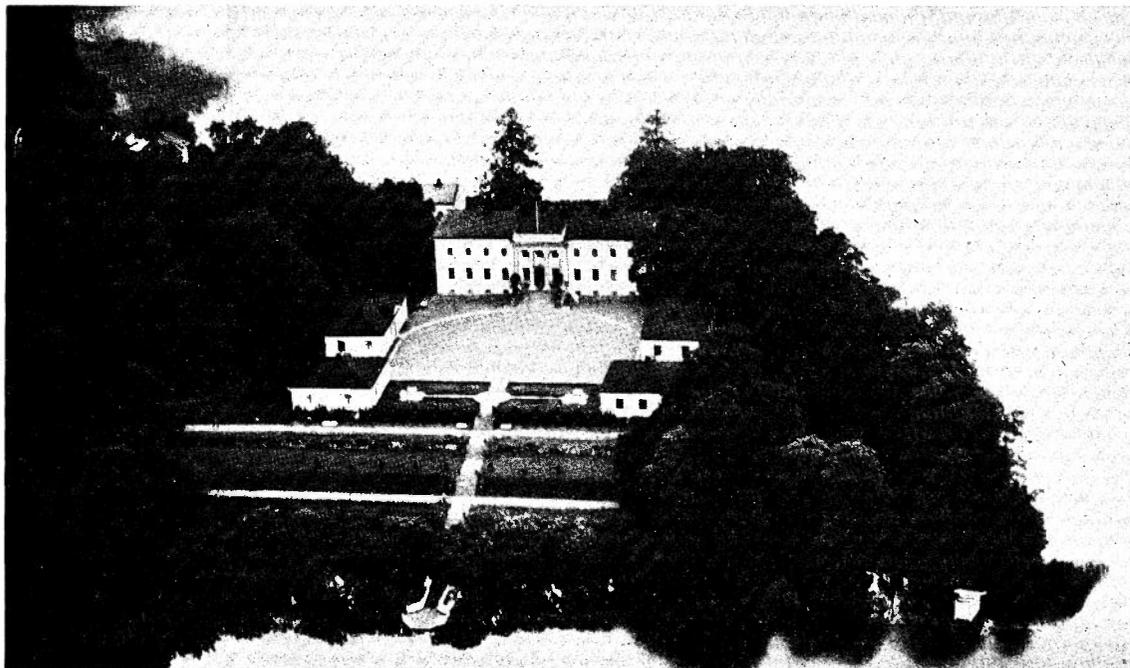

»Sneda pilen» — *Salix fragilis* — i Örebro slottspark.

Foto: U. MÜLLERN-ASPEGREN 3 juli 1933.

PL. 5.

Stjärnsund, flygfotografi.

Foto: OSCAR BLADH.

PL. 6.

Viburnum lantana L. med normala fruktställningar och ett år för tidigt utslagna blomställningar.

Foto: C. SKOTTSBERG, Göteborgs botan. trädgård 28 augusti 1933.

Pyramidavenbok (*Carpinus betulus* L. var. *fastigiata* NICHOLS.)
spontan vid Sandåkra i Skåne.

Foto: N. SYLVÉN aug. 1931.

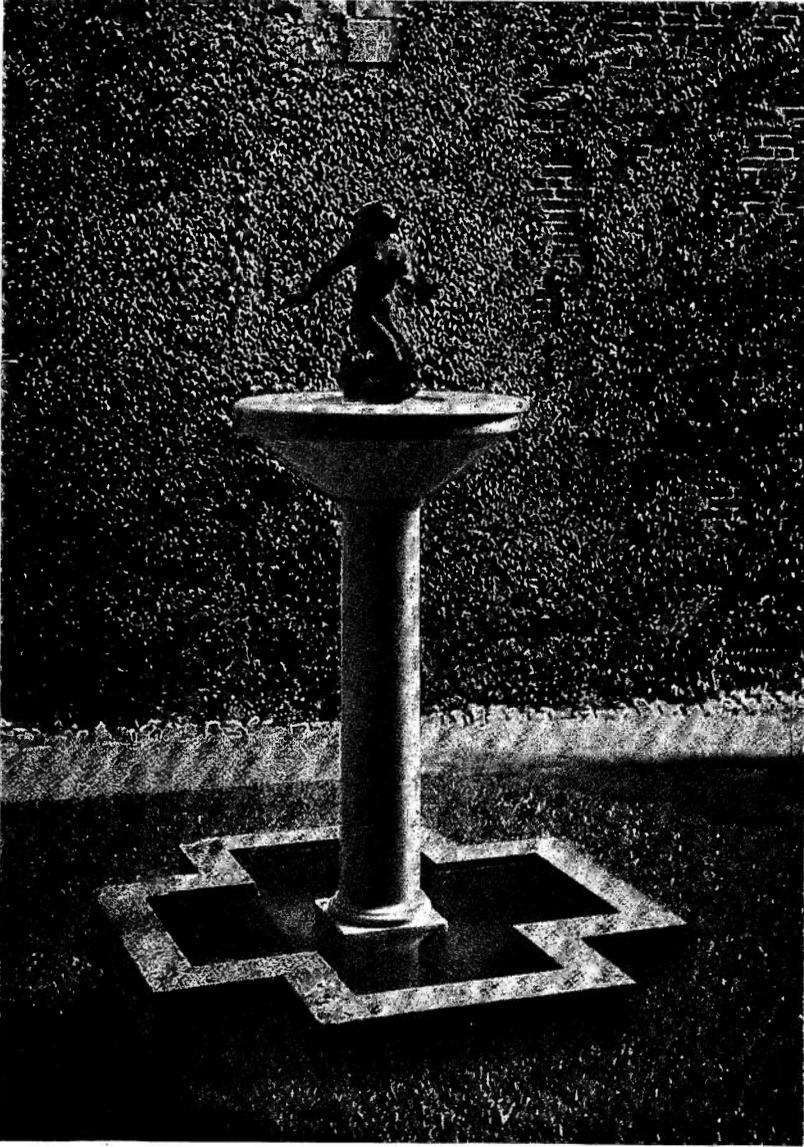

PL. 8.

»Spjuttallen» i Aneboda, Småland.

Fågelbad, lämpligt för såväl inom- som utomhusplacering. Skål och kolonn utförda i slipad Ekebergsmarmor, bassängen klädd med grön Gropptorpsmarmor. Komponerad av arkitekt Harald Wadsjö.
Bronsskulpturen signerad av skulptör Axel Wallenberg.

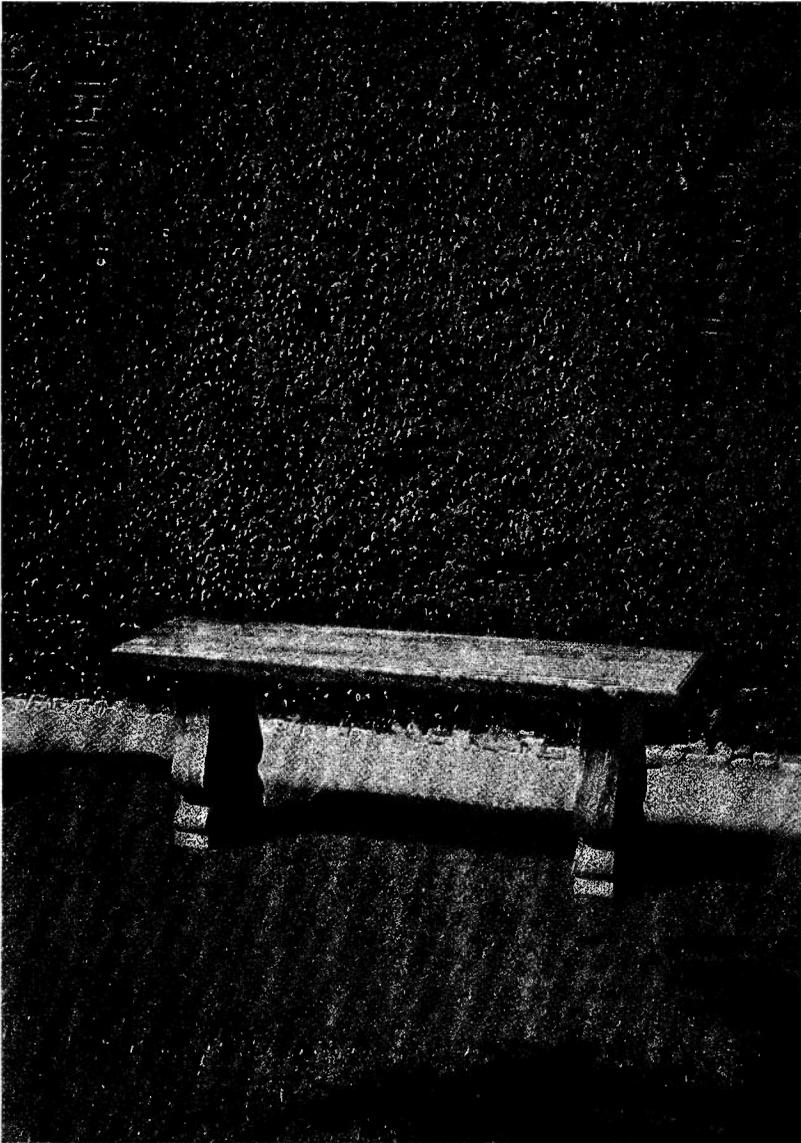

Trädgårdssurna av slipad, vit Ekebergsmarmor på plint av grön Gropptorpsmarmor. Komponerad av arkitekt Harald Wadsjö.

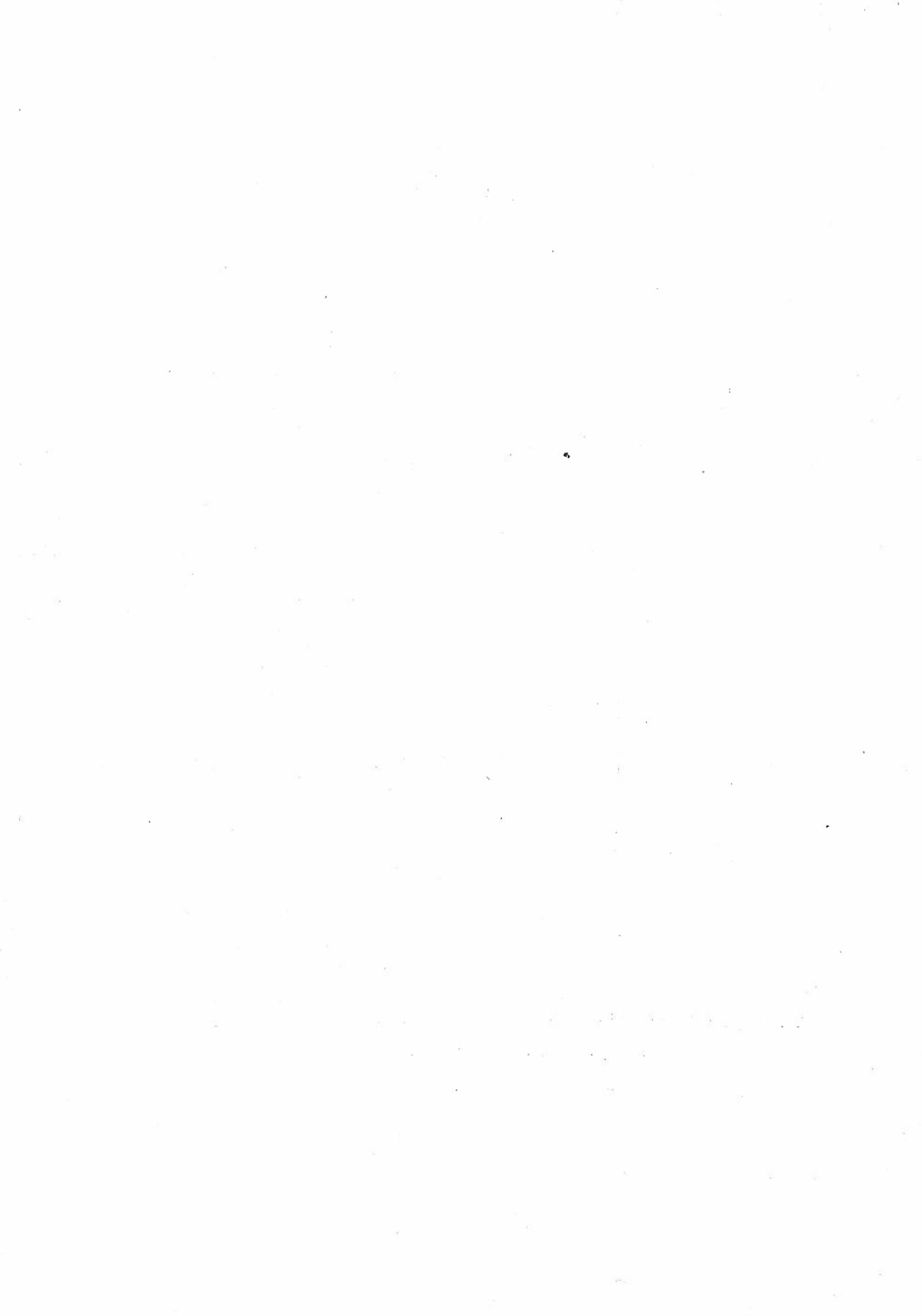

Dekorativ trädgårdsbänk av slipad, grön Gropptorpsmarmor.
Komponerad av arkitekt Harald Wadsjö.

Trädgårdsurna av svarvad och slipad, vit Ekebergsmarmor.
Komponerad av Harald Wadsjö.

HERRGÅRDSTRÄDGÅRDENS ANPASSNING EFTER NUTIDEN.

ETT ESTETISKT OCH EKONOMISKT PROBLEM.

Föredrag vid Föreningens för Dendrologi och Parkvård årsmöte
den 20 mars 1933.

AV SVEN A. HERMELIN.

Trädgårdskonsten — en av de skönaste och intressantaste och på samma gång svåraste av alla konstarter — tilldrager sig mer och mer den uppmärksamhet, som den är värd.

Betecknande nog ha under de senaste åren tvenne konsthistorici vunnit sina lagrar genom banbrytande avhandlingar om den svenska trädgårdskonstens historia.

Även »Lustgårdens» läsare ha fått taga del av detta ytterst värdefulla material, vilket i hög grad bidragit till kännedomen om trädgårdskonsten vid våra slott och herrgårdar under gångna tider. I årgång 1930 publicerade fil. d:r STEN KARLING resultaten av sina grundliga studier av äldre svensk trädgårdskonst. Häri skildras den äldre vasatidens löst komponerade trädgårdar vid de kungliga slotten i Stockholm, Uppsala och Nyköping, de ståtliga, mera fast komponerade trädgårdsanläggningarna vid Leufsta, Hörningsholm och Ängsö samt ANDRÉ MOLLETS och JEAN DE LA VALLEÉ's fullt utpräglade renässansanläggningar under 1600-talets första hälft. — Även en del av den ståtliga rad barockanläggningar, som under slutet av 1600- och början av 1700-talet anlades vid slott och herresäten, framför allt av de båda TESSIN'arna, har beskrivits i »Lustgården» av fil. d:r NILS G. WOLLIN

(Ulriksdal 1925, Drottningholm 1926 och 1927 samt Rosersberg 1929). Det torde därför vara överflödigt att beröra renässans- och barockträdgårdarnas utvecklingshistoria och karaktär. Den smakriktning, som under 1700-talets sista decennier och under 1800-talet dominerade i svenska trädgårdar, har däremot icke berörts i »Lustgården», varför en kort resumé av denna torde vara på sin plats.

Herrgårdsträdgården under 1800-talet.

År 1780, då FREDRIK MAGNUS PIPER återvände till Sverige efter omfattande studieresor i Italien, Frankrike och England, utgör en vändpunkt i den svenska trädgårdskonstens historia. PIPER inspirerades nämligen mycket starkt av den nya engelska trädgårdsstilen — parkstilen. Hans anläggningar åt GUSTAF III vid Haga och Drottningholm blevo tongivande för de svenska godsägarna, och mången ståtlig barockträdgård fick lämna plats för leende landskapsbilder, som med konst framtrollades, där förut mäktiga lindalléer och sirliga broderiparterrer bundit samman byggnad och trädgård till arkitektonisk enhet.

I de fall, där den engelska parken anlades med verklig förståelse, där den ursprungliga terrängen väl lämpade sig härför och där byggnadens stil icke nödvändigtvis fordrade en strängt arkitektonisk omgivning, uppnåddes stora skönhetsvärden. Utan tvekan kan man dock påstå, att dessa krav icke alltid uppfylldes, och särdeles beklagansvärt är, att man i sin strävan att modernisera trädgårdsanläggningarna oftast totalt glömde det organiska sambandet mellan trädgård och byggnad. Dessutom misstolkades ofta den engelska parkens grundtanke. Man anlade på ett till buds stående, ofta begränsat område sina parker efter engelska parkritningar, vilka avsågo att omfatta stora domäner. På detta sätt uppstodo miniatyrlandskap, vilka ofta voro fullkomliga parodier på de engelska förebilderna. T. o. m. i små villaträdgårdar inne i städerna sökte man tillämpa denna stilart.

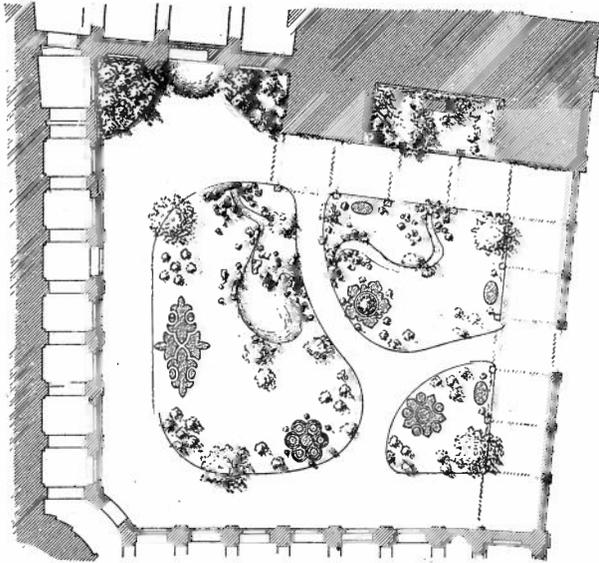

Fig. 1. Typisk 1800-talsträdgård. Miniaturlandskap med spridda »tårtgrupper» inom strängt arkitektonisk ram. Kreml-palatset i Moskva.

Utan tvekan kan man beteckna 1800-talets trädgårdskonst som en dekadansperiod, under vilken en upplösning av alla arkitektoniska lagar ägde rum och känsla för arkitektonisk komposition var ett i det närmaste okänt begrepp.

Den strävan efter frihet och naturlighet i kompositionen, som är kännetecknande för denna tidsepok, medförde även vissa konsekvenser för de barockträdgårdar, som icke omgestaltades till engelska parker utan bibehölls i sitt ursprungliga skick. Även om man icke var så modern, att man högg ner alléer, boskéer och klippta pyramider för att bereda plats för en »modern» engelsk park, följde man dock gärna tidens smakriktning i ett annat avseende. På den tiden kunde man nämligen icke nog mycket fördöma all klippning och formning av träd och buskar. Följden blev den, att de klippta alléer, trädrader, häckar eller enskilda trädindivider, som under renässansens och barockens dagar fyllt vissa förutbestämda funktioner genom att hållas i en viss höjd

och bredd, nu fingo växa fritt och otvunget, på det att trädgården skulle verka »mera naturlig».

Nutidens herrgårdsträdgård.

Det nyvaknande intresset för trädgårdskonst och det allt mer och mer framträdande behovet av en trädgård är givetvis en i alla avseenden glädjande företeelse. Denna tidsströmning har hittills särskilt starkt yppat sig bland städernas innevånare. Runt om storstäderna uppstå villasamhällen och trädgårdsstäder. Till en början byggdes villorna med slott och herresäten som föredömen — slagordet »my home is my castle» togs allt för bildligt — och trädgårdarna lånade ofta sina motiv från de monumentala herrgårdsträdgårdarna. Med tiden ha självständiga villastilar uppstått och trädgårdarna ha anpassat sig därefter. Det har skapats villaträdgårdar, rika på detaljer och blommor. Man har lyckats på ett begränsat område inplacera alla de detaljer, som villaägare eftersträva — stenpartiet, rosengården, perennalisten, näckrosdammen, pergolan, gräsmattan, tennisplanen, fruktträden samt köksväxt- och bärlanden — oftast till förfång för anläggningens totalintryck. Liksom den monumentala herrgårdsträdgården lånade motiv till villaträdgården i vardande, har den fullbildade, detaljrika villaträdgården på senare år visat starka tendenser att påverka herrgårdsträdgården. Godsherren, hans hustru eller trädgårdsmästare vill till varje pris inom ramen av den befintliga trädgårdsanläggningen bereda plats för t. ex. en rosengård, ett stenparti eller en samling blommande buskar, som anses särskilt åtråvärda. Av lätt förklarliga skäl placeras dessa nyförvärv så nära intill huvudbyggnaden som möjligt.

Om dessa tendenser opåttalt fortsätta, är det fara värt, att vår tids insats i herrgårdsträdgårdens historia av våra efterkommande dömes lika strängt, som vi äro benägna att döma det gångna seklets.

Villaägaren, som bygger en villa efter egen smak, må anlägga trädgården så, att den fyller hans estetiska och praktiska

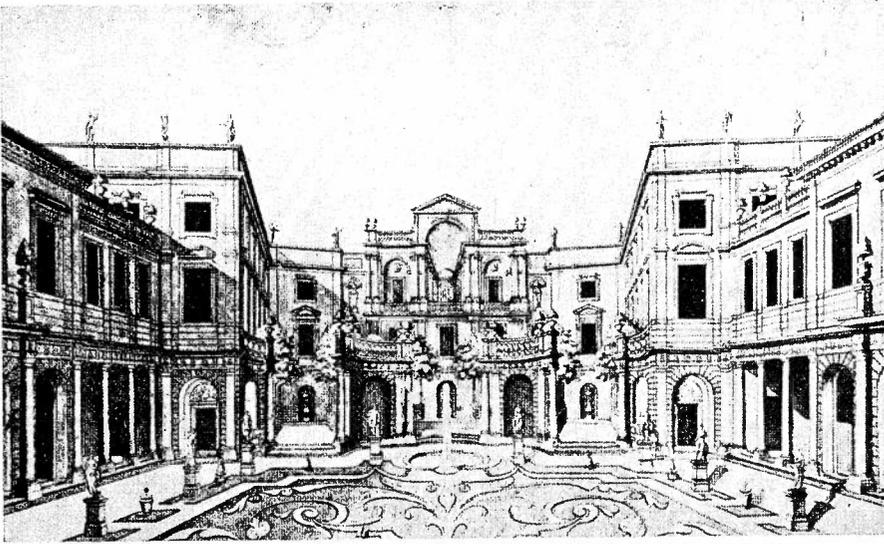

Fig. 2. Sex tuktade l i n d a r hade till uppgift att bilda kulisser mellan Tessinska palatsets parterr och yttre gård. — Efter originalteckning av N. TESSIN D. Y. i Nationalmuseum.

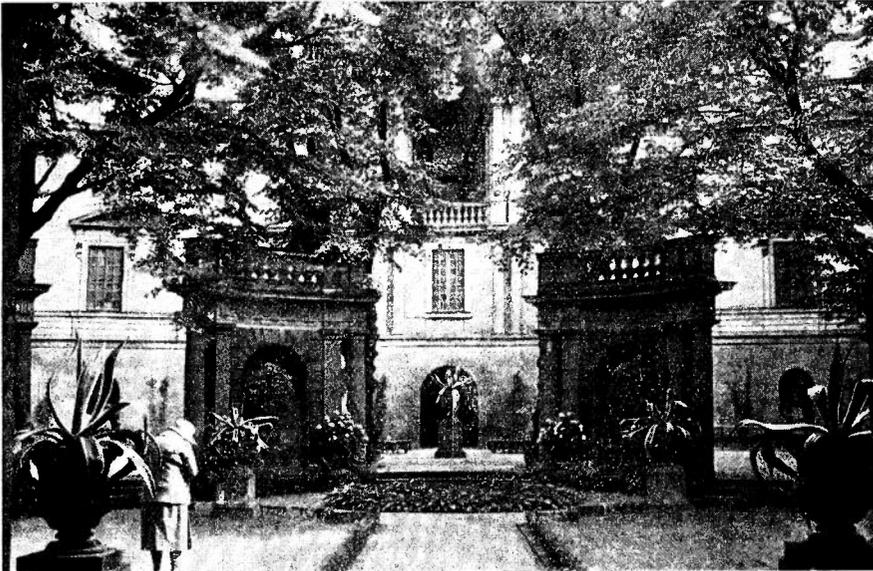

Fig. 3. De tessinska lindarna, vilka tänkts som detaljer av gårdsinteriören, dominera nu hela anläggningen och sänka hela gården i halvskugga.
Foto: förf. 1933.

behov och harmonierar med byggnaden, men ägaren av den gamla trädgården förvaltar ett arv efter gångna generationer och måste känna sitt ansvar inför kommande. — Med glädje konstateras den ofta nästan överdrivna pietet, med vilken de gamla byggnaderna, inredningen och möblerna behandlas på våra gamla herrgårdar, men ytterst sällan finner man samma förståelse för trädgården, vilken dock ursprungligen omhuldades med lika stor kärlek av byggnadens skapare. Det skulle betraktas som vandalism, om en godsherre skulle förse sitt Tessinslott med funkisfönster och balkonger av armerad betong, men han klandras icke, om han låter lämningarna av den stora arkitektens en gång praktfulla barockanläggning ersättas av en trädgård, som inspirerats vid ett besök i den blomsterälskande villaägarens pittoreska trädgård.

Vi finna således, att den nutida svenska herrgårdsträdgården som regel icke är bevarad i sin ursprungliga stil. Den är fastmer oftast en kompromiss mellan den stilart, i vilken byggnaden byggts och trädgården anlagts, och senare trädgårdsstilar. I de flesta gamla herrgårdsträdgårdar finnes sålunda en stomme av alléer och trädrader, utgörande lämningar av en renässans- eller barockanläggning, som är samtida med gårdsanläggningen, och över hela området är ofta spritt ett virrvarr av träd och buskar — ofta av amerikanskt ursprung — planterade under 1800-talet. Bilden fullständigas, om vi med densamma införliva lånemotiv från den moderna villaträdgården, såsom stenpartier, pergolor av krokiga ekgrenar samt här och var ditkastade rabatter med perenna växter o. dyl. Totalintrycket blir icke heller bättre av den s. k. pietet, som förbjudit allt ingripande i vegetationens utveckling och lämnat fritt spelrum åt slumpen; den går nämligen som regel ut på att bevara alla befintliga träd, oberoende av om dessa verkligen ingingo i den ursprungliga anläggningen eller om de betydligt senare planterats av en i trädgårdskonstens labyrinter fullkomligt obevandrad trädgårdsmästare eller rent av självsått sig.

En herrgårdsträdgård av denna typ — och den är tyvärr alltför vanlig — kan i längden icke verka tillfredsställande. Den är virrig, stillös, fyller varken estetiska eller praktiska krav och är slutligen svårskött och därför dyrbar att underhålla. Grasmattorna äro ofta beskuggade och svåra att hålla vackra och ogräsfria; de många, onödiga gångarna äro långa och besvärliga att sköta med kanthuggning, skyffling, krattning m. m.; de spridda blomstergrupperna ha oftast tillkommit mer av slump än beräkning och fylla sällan högre ställda estetiska krav.

Det är först under det nya seklet, som intresset för trädgårdskonst som verklig *konst* vaknat. En glädjande följd härav är bl. a. den inventering av äldre, svenska trädgårdar, som utförts av Arkitekturminnesföreningen och publicerats i det monumentala verket »Svenska Trädgårdskonsten».

Ett studium av det material, som finnes tillgängligt i detta verk, visar, att ännu en stor del av våra äldre herrgårdsträdgårdar finnas synnerligen väl bevarade. Vi behöva blott nämna namnen på några av de barockträdgårdar, som föreningens medlemmar besökt vid exkursionerna: Eriksberg, Steninge, Rosersberg, Östanå, Sandemar och Roslags-Näsby.

Det är emellertid icke endast de i nämnda verk beskrivna slotten och herrgårdarna, som omgivas av mer eller mindre väl bevarade äldre trädgårdsanläggningar. Nästan vid varje mera betydande herrgård med anor finnas enstaka gamla träd, träd-rader eller hela alléer, terassmurar eller släntor, trappor eller igenvuxna dammar, som tyda på, att det en gång i tiden där funnits en trädgård, som anlagts då corps de logiet byggdes och som en gång utgjort byggnadens ståtliga ram, en anläggning, där trädgården utgjorde ett nödvändigt komplement till byggnaden och där byggnaden var trädgårdens nyckel.

Ofta äro lämningarna efter den ursprungliga trädgården så tydliga och väl bevarade, att man utan svårighet kan bilda sig en klar uppfattning om dess forna utseende. Med hjälp av gamla kopparstick eller målningar kan man rekonstruera anläggningens

detaljer, och forskar man sedan i gamla ägokartor — varvid lantmäteristyrelsens arkiv ofta är till stor nytta — är det mången gång en lätt sak att följa anläggningens utveckling.

Framtidens herrgårdsträdgård.

Det stora flertalet herrgårdsträdgårdar äro, som av ovanstående framgår, i behov av en genomgripande förändring. Men i vilken riktning? — Jag vill här söka lämna några bidrag till frågans belysande.

Innan överhuvudtaget några åtgärder vidtagas, bör man genom anlitanade av *verkligt* sakkunnig hjälp göra klart för sig, om den anläggning, som finnes, är av sådan art, att den bör bibehållas och återställas, eller om den är av väsentligt senare datum eller av mindre estetiskt eller konsthistoriskt värde. Den, som anser det vara sin plikt att i möjligaste mån återställa herrgårdsbyggnadens yttre och att giva denna en fullt stiltrogen inredning, borde icke ett ögonblick tveka om vilka förpliktelser han har gentemot trädgården. Där byggnadens arkitektur fordrar en stiltrogen anläggning och lämningar av en sådan finnas, måste det anses vara en plikt att bevara och rekonstruera trädgårdsanläggningen. Härvid bör trädgårdsarkitekten lämpligen söka samarbete med konsthistorikern. — Där inga lämningar finnas och gamla kartor, målningar och stick icke ge någon upplysning om den tidigare förekomsten av en med byggnaden samkomponerad trädgård, har man friare händer vid trädgårdens utformning. Där blir byggnadens stil samt terrängens och landskapets karaktär i första hand avgörande.

Det är icke ett okritiskt återuppväckande av renässansens eller barockens trädgård, som här eftersträvas. Visserligen skulle det i vida kretsar med glädje hälsas, om vid några av våra slott eller herresäten en fullständig rekonstruktion av trädgårdarna ägde rum, och om därvid icke endast linjerna utan även växtmaterialet återställdes. Detta skulle möjliggöra, att man icke en-

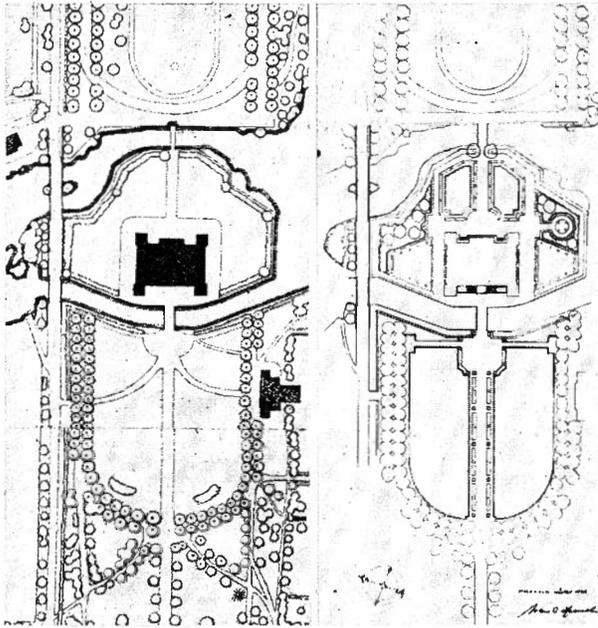

Fig. 4. T. v. Strömsholms slottsomgivning före omläggningen; t. h. efter omläggningen till »moderniserad barock» efter ritningar av författaren.

dast med fantasiens utan även med ögats hjälp skulle kunna bilda sig en mera fullkomlig uppfattning om de skönhetsvärden, som 1600- och 1700-talets trädgårdar utan tvekan representerade.

En så fullständig rekonstruktion av det stora flertalet äldre trädgårdar skulle givetvis icke vara på sin plats. Det kan icke förnekas, att livet på en herrgård nu och under 1600- och 1700-talen gestaltar sig helt olika. Barockträdgården anlades lika mycket med tanke på de stora festerna och friluftsspektaklen som med tanke på den rent arkitektoniska effekten, och vid trädgårdens utsmyckning lade man särskilt stor vikt vid att imponera på samtiden. Det är icke heller alla nutidsmänniskor, som skulle tilltalas av att dagligen omges av ett sådant konst- och kulturhistoriskt museum. Det är därför givet, att skillnaden mellan den ursprungliga trädgården och den modifierat rekonstruerade måste bli ganska stor. Det är *den gamla anläggningens huvud-*

karaktär och samhörighet med byggnaden, som bör återställas. — Det gäller framförallt att med verklig förståelse för det väsentliga använda ett harmoniskt linjespel, ett väl avvägt förhållande mellan längd och bredd och mellan plana ytor och lodräta väggar.

Vid omläggning av en barockträdgård till landskapsträdgård bibehölls ofta den gamla grundstommen, medan broderiparterren ersattes med grupper av utländska träd och buskar, mellan vilka slingrande gångar ledde (t. ex. Noor), eller ock fylldes hela parterrområdet med fruktträd (Skoklöster och Ekolsund). I sådana fall är det lätt att återställa den ursprungliga rumsverkan genom att konsekvent röja alla icke ursprungliga träd. Endast undantagsvis kan man efter noggrant övervägande låta ett eller annat särdeles vackert exemplar stå kvar på lämplig plats, till synes fritt utkastat i den regelbundna anläggningen för att bryta de stränga linjerna. Detta är visserligen en kompromiss mellan å ena sidan en strävan efter arkitektonisk stränghet och å andra sidan måleriska effekter. Resultatet blir icke desto mindre ofta gott och är särskilt användbart i de fall, då hela situationen i övrigt icke inbjuder till ett strängt genomförande av rekonstruktionen. Skulle man när omläggningen är färdig finna, att de kvarlämnade träden verka störande, är det lätt att taga bort dem.

Nästa fas i rekonstruktionsarbetet är att med ledning av gamla kartor eller andra akter återställa de viktigaste *horisontella* linjerna. Barockträdgårdarna voro mestadels uppdelade i välproportionerade kvarter, grupperade på vardera sidan om en bred huvudgång, placerad i huvudbyggnadens axel. I flertalet fall finnes ingen direkt anledning att vid trädgårdens återställande avvika från denna indelning. I vissa fall kunna dock en del gångar saklöst undvaras, utan att trädgården därav blir mindre trafikabel eller förlorar i värde, och mången gång motivera de ändrade förbindelserna en viss nyorientering av vägarna.

Med skärpa måste dock framhållas, att det icke så mycket är de horisontella som fastmer de *vertikala linjerna*, som ge anläggningen dess karaktär och fasthet. Det är på alléernas be-

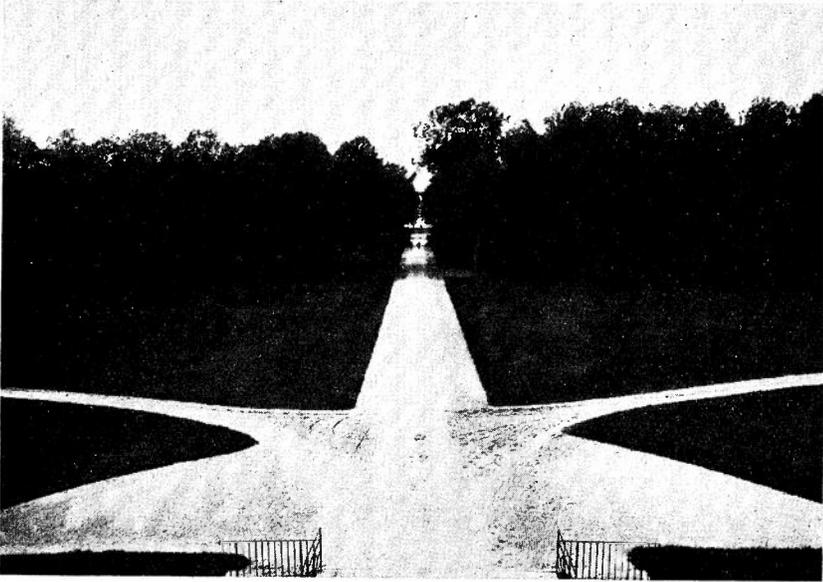

Fig. 5. Strömsholm. Den s. k. borggården före omläggningen. Gräsplanen sönderskuren av irriterande vägar. Foto: EILERT.

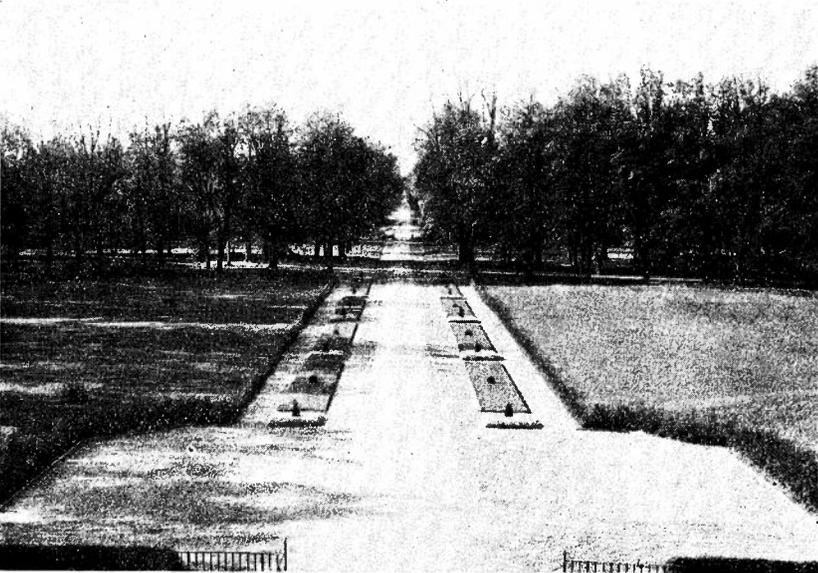

Fig. 6. Strömsholm. Den nyomlagda borggården. Onödiga vägar borttagna och huvudvägen starkare betonad. Foto: EILERT 1933.

handling, häckarnas placering och höjd och terrassmurarnas framhävande eller fördöljande det beror, om kompositionen blir harmonisk eller ej. Icke minst förhållandet mellan å ena sidan de gröna väggarnas och byggnadernas höjd och å andra sidan de fria ytornas storlek är avgörande härför.

I detta sammanhang må påpekas, att barockarkitekten ofta planterade exempelvis lindrader kring en mindre parterr intill byggnaden med tanke på att klippa träden, när de nått den höjd, då de bildade en lagom hög vägg runt den fria ytan. Att linden användes även där den icke kunde tillåtas växa fritt, berodde dels därpå att lind var trädet på modet, dels att den synnerligen väl tål hård klippning och säkerligen även därför att dåtidens växtmaterial var mera begränsat än det nutida. I och med landskapsträdgårdens genombrott ansågs det som en stor och svår förbrytelse mot naturen att med sax och såg forma träden. Ännu i dag kan man i dessa gamla lindkronor avläsa, vid vilken höjd nedskärning ägt rum, och genom att såga av en gren omedelbart ovanför denna plats samt räkna årsringarna kan man angiva vilket år man bröt mot de gamla traditionerna. — I många fall skulle stora estetiska värden vinnas, om man åter toge upp denna gamla sed och därigenom återställde det från början eftersträfvade förhållandet mellan rummets vidd och höjd. Nedskärning måste givetvis göras med omdöme. Att även sådana träd, som aldrig förut skurits ned, tåla en synnerligen ovarsam och osakkunnig behandling, hava telegrafverkets linjearbetare årligen visat oss. Så mycket lättare går det då med en omdömesgill kupering av sådana trädkronor, som genom tidigare nedskärning fått en rikt förgrenad krona. Ett strikt genomförande av denna generalkur stämplas än i dag som upprörande barbari. Vi måste i vissa fall arbeta bort vår överdrivna beundran för den enskilda trädindividens och lära oss fatta barockens strävan efter monumentalitet och massverkan — effekter som icke kunna nås med mindre än att de enskilda växtindividerna underordnas en enda mäktig tanke och tillsammans bilda en stor, stark och harmonisk enhet.

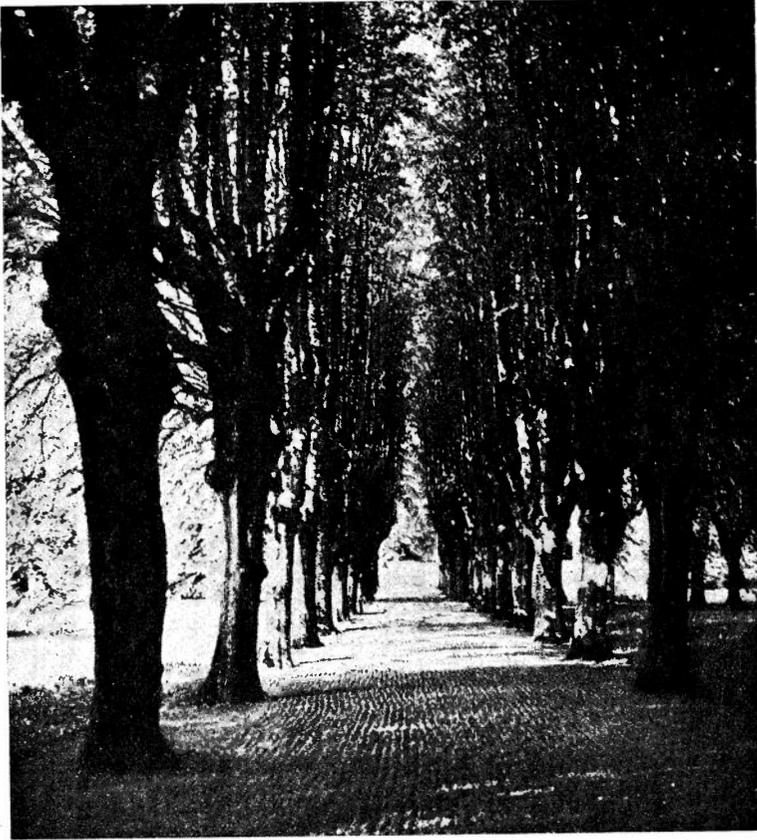

Fig. 7. Ännu synes tydligt på vilken höjd lindraderna kring den förhållandevis lilla parterren framför Ängsö slott en gång i tiden voro klippta för att bilda lagom höga väggar. — Foto: förf. 1931.

Vid trädvegetationens behandling bör även uppmärksamheten riktas på de både för barockträdgården och den engelska parken så karakteristiska utsiktlinjerna. Huru ofta har det icke hänt, att den missriktade pieteten för träden gjort, att herrgården, från vilken man förr hade den vidaste utsikt, numera totalt inbäddats i en tät, hela omgivningen skymmande grönska. Då de huggningar, som här måste genomföras, oftast beröra den utanför den egentliga trädgårdsanläggningen belägna parken eller landskapet, behandlas denna fråga i samband med parkens vård.

Även om man, som av ovanstående framgår, i många fall tämligen konsekvent kan rekonstruera barockträdgårdens *huvudlinjer*, vore det att gå för långt, om man gjorde sammanledes med dess *dekorativa detaljer*. Som regel torde parterrens kvarter böra utläggas i välskötta gräsplaner i stället för i sirliga broderimönster med buxboms- eller grässlingor. Önskar man liva upp parterren med rikare linjespel eller med blommor, kan man med fördel taga upp ett barockmotiv, som ger god verkan, nämligen ett friliggande »plate-bande» av 1 à 2 meters bredd, som löper runt varje kvarter och skiljes från detta genom en smal grusgång. Detta band bör helst kantas av en låg exakt häck av t. ex. buxbom eller liguster eller av en stenkant och antingen gräsbesås (Strömsholm) eller fyllas med blommor, såsom polyantharosor (Drottningholm), nepeta eller dyl. eller t. o. m. blandade perenna växter (Östanå).

Barockparterren pryddes som regel med diverse klippta träd och buskar samt urnor och skulpturer i mängd. I de fall, där dessa tuktade träd ännu finnas i behåll, ha de nu vuxit upp till otympliga jättar, som alltför starkt dominera anläggningen (t. ex. på Sandemar, Eriksberg och Trolle-Ljungby). Numera har man dock tillgång till nya träd- och buskformer, som t. o. m. utan någon som helst klippning växa i pelar-, pyramid- eller klotform (t. ex. *Thuja occidentalis columnna*, *Th. o. Vervaeaneana* och *Th. o. globosa*, *Taxus baccata hibernica*, *Juniperus communis suecica* m. fl.). Dessa äro särdeles användbara, då parterren skall givas den relief, som mången gång fordras, för att den ej skall verka monoton och för att betona vissa viktiga punkter. Placerade i linje med varandra kunna de åstadkomma rörelse och riktning åt parterrens linjespel.

Ofta, när anläggningens mittgång gjordes mycket bred, planterades i denna tvenne fristående, relativt låga häckar, som delade upp gången i tre parallella gångbanor, varav den i mitten gjordes cirka tre gånger bredare än sidogångarna (t. ex. Sandemar). Detta motiv är dekorativt och lätt att genomföra och underhålla.

Fig. 8. Sveciasticket över Drottningholm ger en typisk bild av barockparterrens broderimönster.

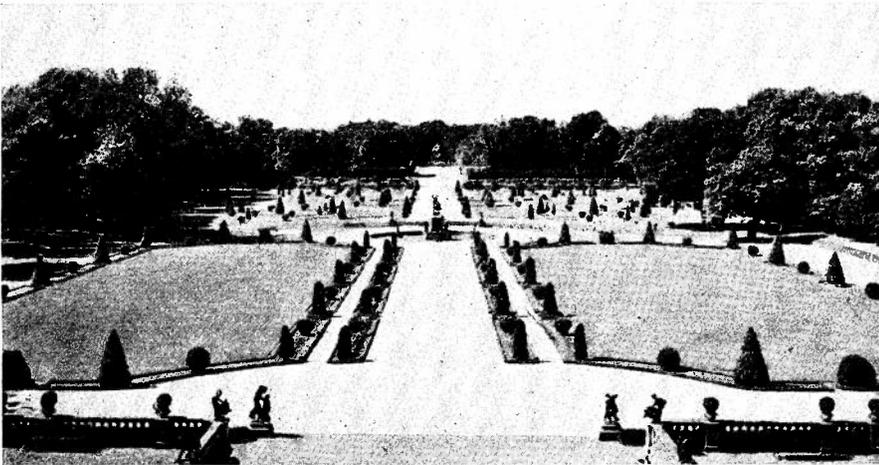

Fig. 9. Stora, lugna gräsmattor ha i våra dagar ersatt broderierna på Drottningholms parterr.

Skulpturer förekomma numera icke tillnärmelsevis i samma utsträckning i trädgårdarna som förr. De italienska renässans-trädgårdarna t. ex. voro veritabla friluftsmuseer för skulpturer, och i barockträdgården var den skulpturala utsmyckningen så viktig, att man i brist på marmorskulpturer använde sådana av trä (t. ex. vid Sandemar och Apertin). I den mån gamla skulp-

turer finnas tillgängliga eller nya kunna anskaffas, böra dessa givetvis placeras på sådana platser, där enligt tillgängliga dokument sådana tidigare stått.

För många äro begreppen vacker trädgård och vackra blommor identiska. Kravet på vackra blommor — och helst av många sorter — är specifikt för nutiden. Det skulle icke förvåna mig, om många tycker, att en trädgårdstyp som den här beskrivna modifierade barockträdgården icke ger nog stora möjligheter till blomsterdyrkan. Det har nyss framhållits, att blomsterlister kunna kanta parterrens gräskvarter, men det måste samtidigt erkännas, att den intima samvaro med blommorna, som åstadkomes i en modern blomstergård, där svårigen kan uppnås. Därför kan det ofta vara på sin plats att anlägga sidoordnade, starkt avgränsade blomstergårdar av mera intim prägel. En sådan anläggning bör helst inkomponeras som en detalj i den stora planen. Den kan t. ex. i vissa fall anknytas till huvudbyggnadens gavel, till en flygelbyggnad eller till ett lusthus. Givetvis kan den även inkomponeras fritt placerad på lämplig, helst lågt belägen plats i den omgivande parken. — Lika viktigt som jag anser det vara, att trädgårdens stora bärande linjer återställas med ledning av de lämningar, som finnas av den gamla anläggningen, lika stor frihet bör man ha vid val av den temporära planteringen. Träden planteras med tanke på kommande generationer, men blommorna äro en stundens njutning. De kunna skifta år från år och bytas lika hastigt, som en gård byter ägare.

Herrgårdsparken.

I de allra flesta fall omgives den egentliga herrgårdsträdgården, d. v. s. den mera strängt arkitektoniskt utformade anläggningen i byggnadens centralaxel, av en friare park, som antingen anlagts med konst under de sista decennierna av 1700- eller under 1800-talet eller också är en verklig naturpark av mera ursprungligt slag. Mycket ofta befinna sig dessa herrgårdsparker i ett bedrövligt och vanvårdat skick, beroende på bristande kun-

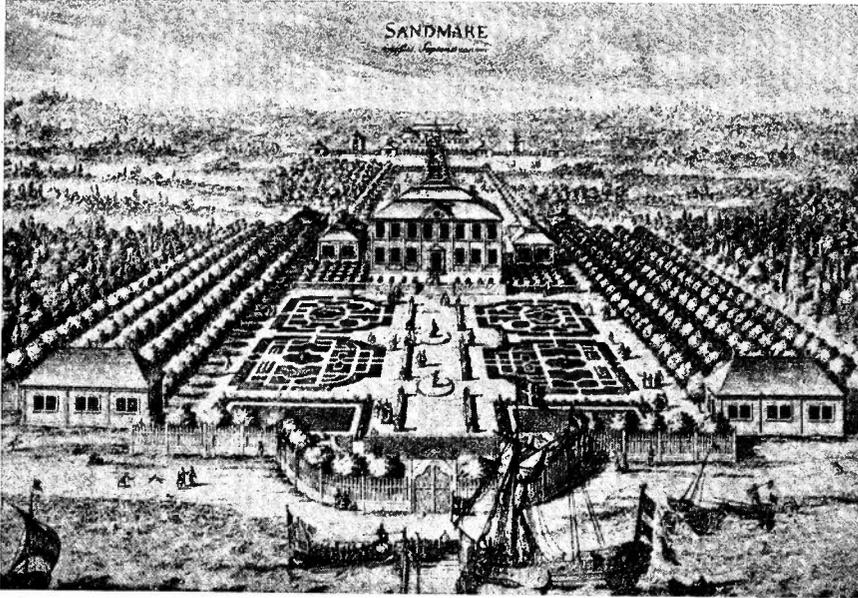

Fig. 10. Mittgången på Sandemars markerades redan omkring år 1700 av friliggande häckar mot vilka skulpturer avtecknade sig.

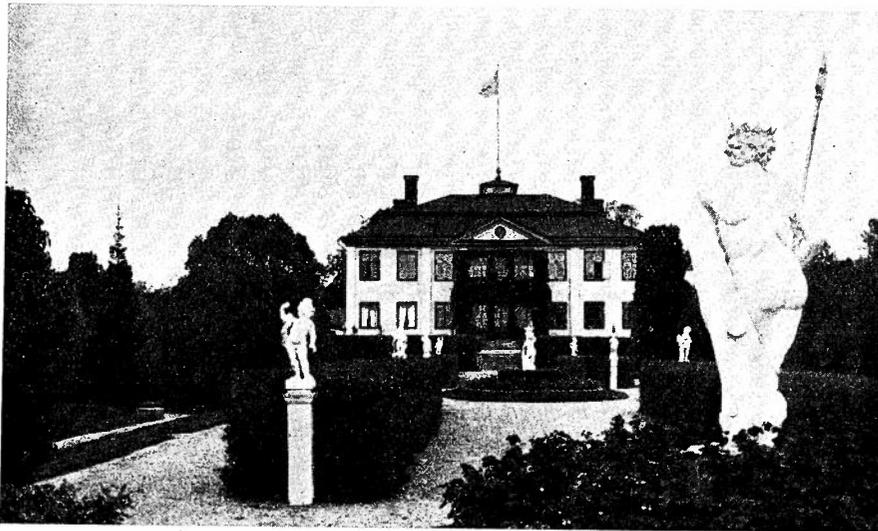

Fig. 11. Visserligen ha häckarna under århundradenas lopp lagt ut på bredden, men såväl de som skulpturerna ha bibehållits in i våra dagar.
Foto: PERCY H:SSON TAMM 1930.

skap och förståelse för parkvård. Den gallring, som till äventyrs förekommer, sker mestadels efter forstmannasynpunkter. Man gallrar så som man gallrar i skogen — för att få största möjliga virkesmassa per ytenhet, för att få kvistfritt virke och raka stammar. Buskar betraktas som ogräs och huggas, knotiga trädstammar likaså. Resultatet blir icke en park utan en fantasilös kulturskog med slutet bestånd av tråkiga disciplinerade stammar, som med jämna avstånd växa upp ur en mark, dit solen endast når under våren, och som därför endast under våren kan glädja vandraren med blommande markflora.

Nej, släpp icke lös skogsmannen i parken. Där kan han i sitt nit göra alltför stor skada. Parken skall vårdas precis tvärt emot vad som ovan skildrats. Vissa parkpartier böra behandlas på samma sätt som kulturbeten — öppna, soliga ängar med ett och annat solitärträd med vid krona och vresig stam eller en grupp av trädstammar, vilka tillsammans bilda en jättekrona. Större sådana ytor kunna f. ö. gärna inhägnas och utnyttjas som bete. — Icke minst då parkens trädbestånd skymmer utsikten från huvudbyggnaden, kan det vara på sin plats att öppna sådana vegetationsdälder, vilkas längdriktning då lägges i för utsiktens ernående önskvärd riktning. — Upphuggna utsiktslinjer, som påminna om kraftledningsgator äro lika vanliga som fördömliga. — De öppna, ljusa ängarna böra omgivas av mjuka, lummiga skogsbryn, där hassel, hagtorn, slån och hägg bilda övergången till ekens, lindens och de andra lövträdens rundade, välutvecklade kronor. Inne bland träden bör beståndet få bliva urskogsartat tätt och med sin skugga och svalka bilda en välgörande kontrast till ängens ljusa, vilsamma yta.

Herrgårdsträdgårdens ekonomi.

Att i dessa depressionstider väcka förslag om genomgripande omändringar av herrgårdsträdgården i avsikt att försköna densamma kan verka mindre välbetänkt. Härtill bör dock invändas, att trädgårdens omläggning av rent ekonomiska skäl kan vara nöd-

Fig. 12. Den skogskransade betesängen — ett idealiskt parkmotiv. — Foto: förf.

vändig. En mycket stor del av trädgårdarna äro nämligen nu ytterst tungskötta och oekonomiskt anlagda.

Själva omläggningens utförande kan som regel ske med gårdens egen arbetsstyrka, särskilt under hösten, när arbetena i lantbruket icke äro av brådskande art. Med hela rättarlaget kan då på några få dagar betydande planeringar, plöjningar och jordbearbetningar göras. Om varje arbete utföres efter en på förhand upprättad och fastställd plan, kan år efter år det ena arbetet följa det andra, tills hela omläggningen genomförts utan alltför stora omkostnader.

Har anläggningsarbetet utförts på ett tillfredsställande sätt, förbilligas skötseln i hög grad. Det årliga underhållet inskränker sig till gräsmattornas perfekta vårdande, häckarnas och ev. alléernas klippning (årsskotten av lind kunna slås med sabel som vid Sandemar) samt noggrann vård av alla gräskanter, så att dessa

bliva fullkomligt exakta. Genom att använda ett med verkligt om-döme valt växtmaterial, som utan klippning eller putsning läm-nar den önskade effekten, förenklas och förbilligas underhållet högst väsentligt. Genom att de traditionella begoniorerna, pelar-gonerna, fuchsiorna och de andra utplanteringsväxterna, för att inte tala om lagrarna, dracaenorna och alla andra växthusblom-mor, som vistas på sommarnöje ute på rabatterna, ersätts med härdiga rosor och andra blommande buskar, med ensartade eller blandade bårder och fält, med perenna växter eller t. o. m. med särskilt värdefulla ettåriga växter, som sås direkt på växtplatsen, vinnas stora ekonomiska fördelar. Växthusen frigöras till för-mån för drivandet av ekonomisk odling, och den årliga plante-ningen undviks.

Endast för några få årtionden sedan dominerade herrgårds-trädgårdarnas ekonomiträdgårdar marknaden med trädgårdspro-dukter. Nu ha emellertid många av dem distanserats av handels-trädgårdarna, vilkas odlingar ofta gå med god förtjänst, under det att herrgårdsträdgården inte går ihop trots fri gödsel, fria dragare m. m. Anledningen härtill är främst den, att herrgårds-trädgårdarna icke följt med i utvecklingen. Där odlas icke endast den mängd produkter, som åtgå i ägarens hushåll, utan av varje slag odlas så mycket, att det skall räcka till att fylla de tradi-tionella torglassen, som varje fredag skola göras i ordning. Då skola bären plockas, morötter, rödbetor, rädisor, selleri, purjo, dill och persilja knippas, spenat, örter och bönor plockas m. m. Tidigt på lördagsmorgonen far arbetsledaren — på vilken ansvaret för hela driften vilar — in till torget och återkommer sent på kvällen med en dagskassa, som oftast icke står i någon verklig proportion till det myckna arbetet, den tidsförlust och den skada, som arbe-tena alltid måste lida, när arbetsledaren är borta. Det är just detta krampaktiga fasthållande vid en uråldrig avsättningsmetod — torghandeln — som hindrar specialisering och därmed även rationalisering av våra en gång så framstående herrgårdsträdgår-dar. Torghandeln fordrar nämligen, att *allt* odlas.

Endast genom specialisering kan man uppnå toppresultat både beträffande skördemängd och kvalitet — och det är dit man bör sträva. Det är den högsta kvaliteten, de största ensartade partierna och den jämna tillgången av en vara som gör, att en producent blir uppmärksam och hans vara efterfrågad och därmed även högre betald. Och det är först genom specialisering, som odlaren kan behärska sin odling och sätta den i system.

I de herrgårdsträdgårdar, från vilka man påräknar en viss inkomst, borde endast gårdens eget behov av de vanligare trädgårdsprodukterna odlas, och därjämte borde storodling bedrivas av några få växtslag, för vilkas bärighet verkliga förutsättningar finnas. Frukt- eller bärträd, hallon, jordgubbar, konvåljer, julrosor, selleri, purjo, steklök eller t. ex. dill, persilja och gräslök året runt eller varför inte verkligt prima rädisor sommar, vinter, vår och höst. Se där några specialkulturer, vilka drivna i verkligt stor skala kanske kunde vara lönande.

Det är min övertygelse att en omläggning av prydnadsträdgården i stil med vad som ovan skisserats och en rationalisering av ekonomiträdgården skulle göra, att den svenska herrgårdsträdgården åter finge en uppgift att fylla både i estetiskt och ekonomiskt hänseende.

DENDROLOGISKA SEVÄRDHETER I SYDNÄRKE.

Av HERM. ERIKSSON.

Vid dendrologföreningens utfärd förliden sommar besöktes det Skyllbergs Bruks A.-B. tillhöriga godset Skogaholm, vars c:a 20,000 tunnland omfattande skogar äro belägna i Hallsbergs, Svennevads och Sköllersta socknar i Sydnärke. Skogaholm torde förut vara välbekant genom dess på Skansen återuppförda karaktärsbyggnad från 1600-talet; efter dendrologbesöket borde dess rykte bli stadgat även av andra orsaker, för vilka dessa rader äro avsedda att något redogöra. Tyvärr skeddé exkursionen utan att markägaren var underrättad; så mycket hellre tillmötesgår jag därför tidskriftens utgivares begäran att få några bilder och uppgifter om trädjättar och jättebestånd vid Skogaholm.

Kartan fig. 1 visar Skogaholmsterrängen sydost om Hallsbergs järnvägsstation och ger ett begrepp om topografi och höjdförhållanden. Sjön Tisaren är den översta i Nyköpingsån, vilken stryker förbi det gamla herresätet Skogaholm med dess typiska medeltidsförläggning till en av sankmarker omgiven holme vid Skogasjöns västra strand. Det är på kartan angivet med tvenne »torptecken», under det att »herrgårdstecknet» i samband med brukets industrialisering under 1800-talet flyttats längre upp efter vattendraget.

Kring denna urgamla gård på holmen i den numera torrlagda kärrmarken står en vildpark, i vilken en hel del av dendrologiskt intresse skulle kunna framletas. I detta sammanhang skola vi emellertid inskränka oss till de inhemska barrträden.

Fig. 3 visar oss den största granen, och på fig. 4 synes i mitten den största tallen i Skogaholmsparken. Dimensionerna äro:

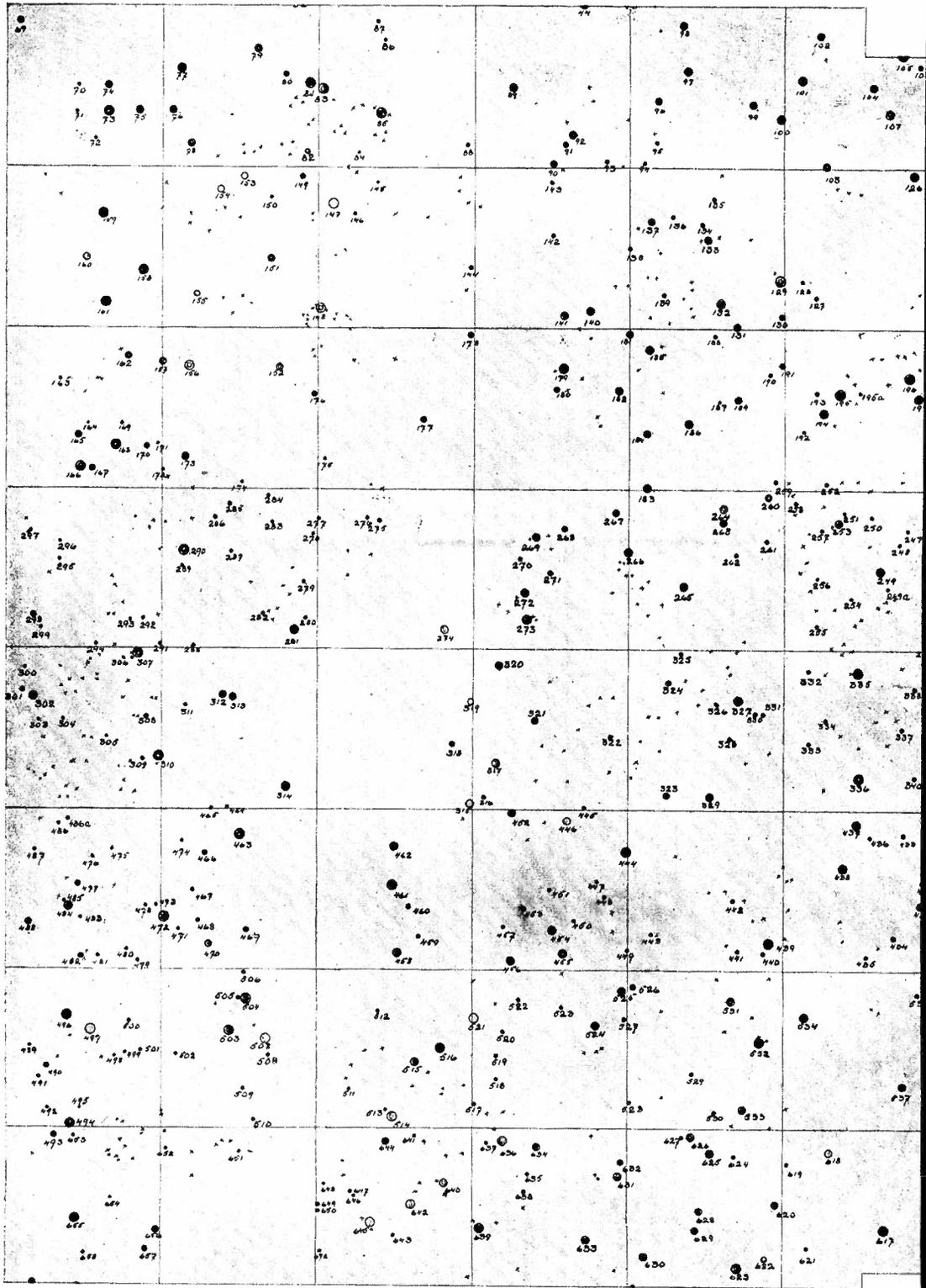
Fig. 1. Karta över Skogaholmsterrängen i Sydärke.

	Diam. 1, 3 m fr. rot cm	Höjd m	Kubikmassa fm ³	Årlig löp. massatillv.
Jättegranen	86	31	7,9	1,8 %
Jättetallen	85	34	8,8	1,2 %

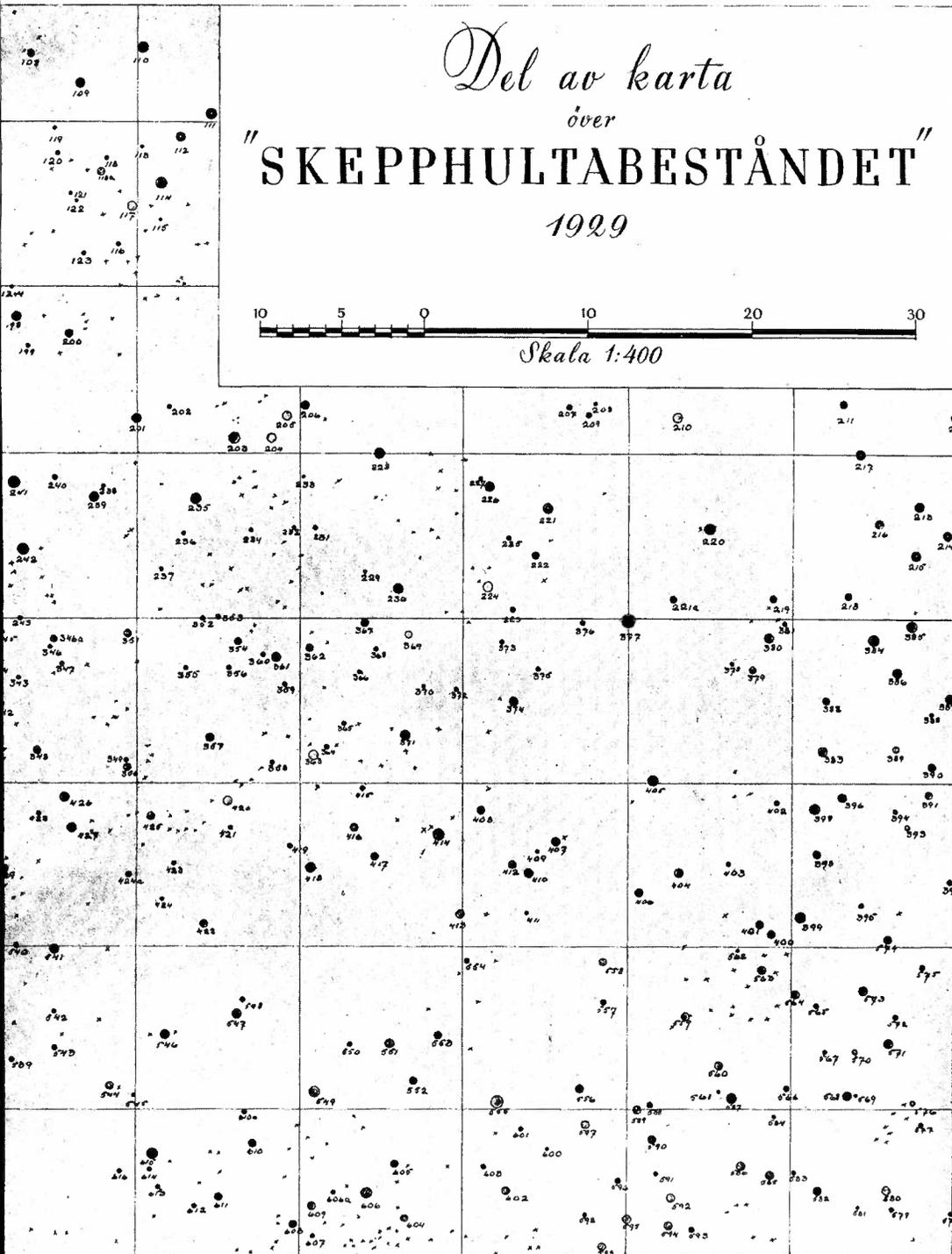
allt efter uppmätningar i juni 1933.

Granen är märklig såtillvida, att dess årsringsantal i brösthöjd utgör endast 105, alltså en mycket kraftig tillväxt. Den är också synnerligen väl utrustad å kronans vägnar och ger ett genomgående friskt och sunt intryck. Fortsätter den att frodas och växa som hittills — f. n. med 1 fm³ på 7 år — försvarar den ju allt framgent sin plats som en sevärdhet av rang.

Ett borrhspån av talle n visar 174 årsringar. Detta har dock ej kunnat tagas ända in till mærgen utan endast 30 cm från ytan. Ytterligare ett 30-tal årsringar böra därför finnas i brösthöjd, och

Del av karta
över
"SKEPPHULTABESTÅNDET"
1929

talien ålder bör uppgå till c:a 225 år med traditioner från tolfte KARLS dagar.

Borrspånen från dessa och ytterligare ett antal gamla solitärträd äro konserverade och tillväxträknade för att möjligen kunna ge ett begrepp om tillväxtvariationer under gångna tidsperioder.

Dessa jättebarrträd ha beskrivits som en naturlig utgångspunkt för den följande redogörelsen för ett gammalt orört barrblandbestånd, beläget söder om Skogasjön, närmare bestämt omedelbart under norra sluttningen av Skepphultaklint med triangelpunkten 157,9 å kartan fig. 1. Bilderna å pl. 1 och fig. 5—6 avse att giva en uppfattning om beståndets utseende.

Ancylussjöns översta strandlinje ligger någonstans på denna klints sluttning, som är utbildad som en av sjöbrotten rensköljd klippterräng. Den yta om c:a 2 hektar, beståndet intager, ligger med sin nivå omedelbart under denna frisköjlja zon. Den sluttar svagt mot norr, och utgöres av en sannolikt mäktig bädd av svallgrus med betydlig mängd finmaterial. Profilen är föga uttvättad och täckes av ett tunt, godartat råhumustäcke av i dessa trakter vanlig typ. Markvegetationen är de vanliga skogsmossorna utan inslag av några mera fordrande växter, de senare möjligen hämmade av den sparsamma ljustillgången i beståndets bottenskikt.

Markens uppbyggnad gör den väl och djupt dränerad, och detta tillsammans med det skyddade läget mot norr samt en tillsynes optimal bevattning från den högre liggande terrängen torde i första hand betinga den höga boniteten.

Den yta, beståndet intager, synes på ett eller annat sätt ha kallagts omkring år 1755; från detta årtal kan man räkna uppkomsten av det likåldriga blandbeståndet av tall och gran, som nu alltså är omkring 180 år gammalt. Det har under denna tid veterligen icke varit föremål för någon genomhuggning, förutom att döda träd bortskaffats. Några enstaka träd ha emellertid fällt dessutom, varom mera nedan.

Sommaren 1929 utlades i beståndet ett område av 1,1 hektars storlek och stamkartlades noggrant (se fig. 2). Alla träd inom

Fig. 3. Den största granen i Skogaholmsparken.

Foto: SAM. LINDSKOG 1933.

densamma uppmättes, diametern i brösthöjd genom korsklavning, längden med kikarinstrument. Samtidigt uträknades en formtalsserie, varefter de å ytan stående träden kunde kuberas. Följande siffror erhöles härvid:

Tall	.....	303 st. = 635 fm ³ = 2,1 fm ³ per tall i medeltal
Gran	.....	477 st. = 219 fm ³ = 0,5 fm ³ per gran i medeltal
		<hr/>
Summa		780 st. = 854 fm ³ = 1,1 fm ³ per träd i medeltal

Tallarnas diametrar ligga emellan 23 och 60 cm, granarnas går upp till 67 cm och ned till de minsta dimensioner, då de bilda underväxt å stora delar av ytan.

Höjderna äro i denna skog det mest frapperande. Tallens maximum ligger på 36—37 meter och granens omkring 40 meter. Alla höjdmätninginstrument giva emellertid endast approximativa värden, dels på grund av den stora höjden men även därför att många stammar ej stå lodrätt. Den stora slutenheten försvårar framförallt höjdmätningarna. För höjdkontroll fälldes därför år 1927 (inom den senare uppskattade ytan) en tall och en gran bland de större, och erhöles vid uppmätning:

Grannen, längd från rotskåret 39,6 meter; brösthöjdsdiam. 54 cm.
Tallen, längd från rotskåret 35,0 meter; brösthöjdsdiam. 48 cm.

De båda träden tjänstgöra numera som resliga flaggmaster, granen vid Gällersta forngård och tallen vid Bofors och finnas alltså alltjämt till påseende inom länet.

Ytterligare fälldes en gran inom ytan år 1931. Den ingick i en leverans till Kanarieöarna av ett antal skeppsmaster med 14 eng. tums toppdiameter vid 24 meters längd.

Det är emellertid i de mellersta och klenare dimensionerna, som längderna förhållandevis äro mest påfallande. Sålunda är den smalaste tallen (23 cm diam.) 26 meter lång, och en gran 16 cm i brh. är hela 25 meter. Det är givetvis endast tack vare den abnormalt slutenheten, som dessa träd kunna hålla sig uppe; deras konstruktion är ur hållfasthetssynpunkt alldeles felaktig.

Fig. 4. Jättetallar i Skogaholmsparken.

Foto: SAM. LINDSKOG 1933.

Skepphultabeståndet har inom det dryga hektar, som uppräknats, en mycket stor virkesmängd, särskilt om man tar i betraktande, att en körväg går genom området och en lucka även nedsätter stamantalet. För jämförelse med tidigare beskrivna barrträdsbestånd med stor virkesrikedom har därför inom den nu beskrivna större ytan utlagts smärre sådana, varav anföras följande (siffrorna uträknade att gälla per har):

Yta nr	Trädslag	Antal träd st	Grund-yta kvm	Kubik-massa kbm	Medel-höjd m	Medel-diam. cm	Ytans storlek har
1	Tall.....	376	35,2	654,5	29,5	40	0,0823
	Gran	376	33,4	402,6	25,5	35	—
	Summa	752	68,6	1,057,1	—	—	—
2	Tall.....	444	74,9	1,001,8	31,0	45	0,0337
	Gran	711	38,3	501,6	22,5	30	—
	Summa	1,155	113,2	1,503,4	—	—	—

Den friska och växtliga marken gör, att beståndets sundhetstillstånd i betraktande av åldern är ovanligt gott. Man får hålla i minne, att det aldrig putsats genom beståndsvårdande huggningar eller knappast genom huggningar överhuvudtaget. Granen är särskilt fri från rötter. Rotrötan synes knappast vara tillfinnandes, och de skador, som finnas, äro oftast orsakade genom yttre åverkan av närstående träd och fallande sådana.

Tallen har lidit mycket av den stora trängseln i beståndet, och de flesta av de mindre och medelstora träden ha endast en minimal grön tofs, tjänstgörande som krona. Den är även i högre grad än granen anfäktad av stamrötter och peridermiumangrepp. De förra sätta som regel i dessa trakter in vid 150-årsåldern och utvecklas sedan raskt, under det att trädet ändock kan fortleva långa tider. Det är stormarna, som sedan knäcka de sålunda destruerade stammarna med deras nedsatta hållfasthet.

Det händer emellertid titt och tätt, att ett träd står torkat och dött utan påtaglig yttre åverkan. Orsaken härill har ej närmare utrönt; det kan vara den enorma rotkonkurrensen, som

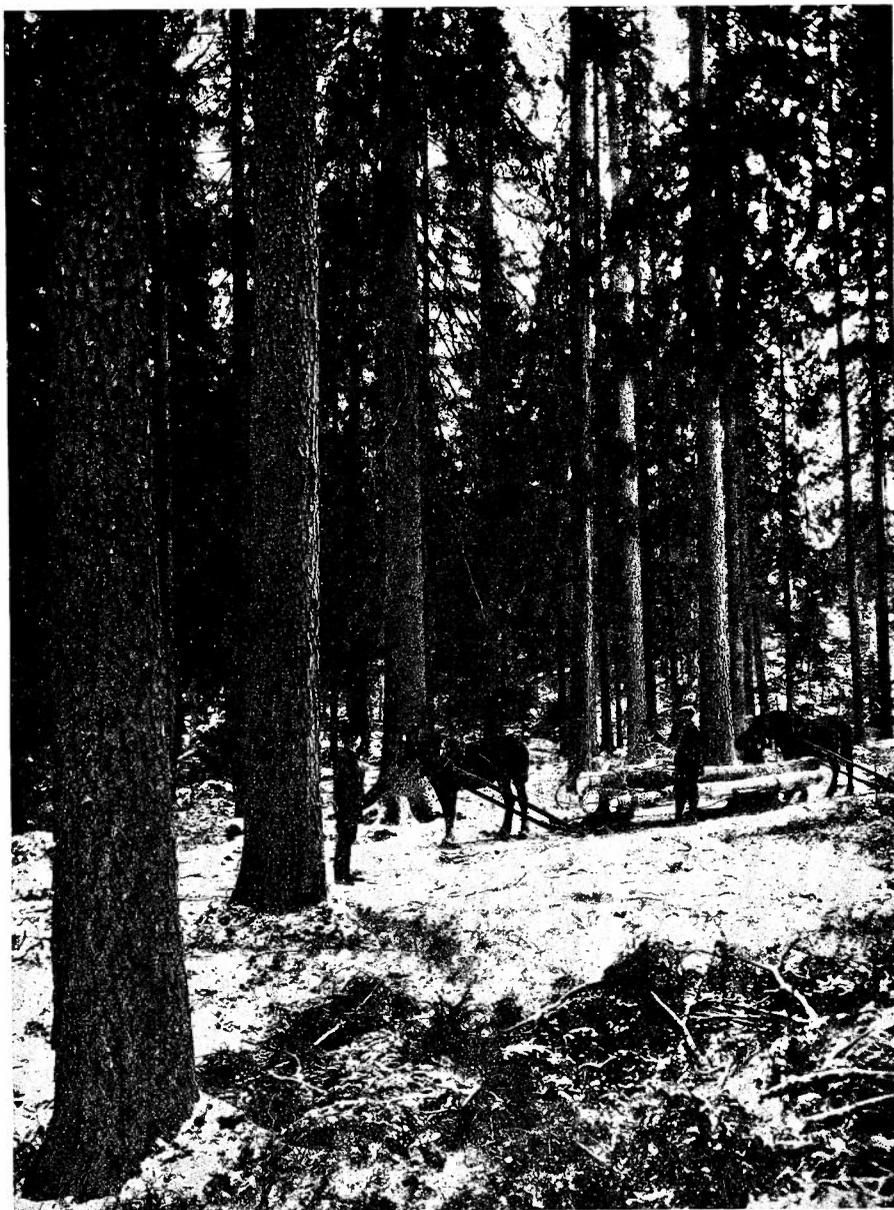

Fig. 5. Bild från Skepphultabeståndet mot södra kanten. Över hästens huvud det största trädet, en gran på omkr. 40 m:s höjd.

Foto: SAM LINDSKOG 1933.

vid en tillfällig ytterligare störning i näringstillgången gör sig gällande.

I detta sammanhang intresserar det givetvis dem, som har ansvaret för detta skogsbestånds framtida bevarande, huruvida det är riktigt, att bevara det som urskog. Särskilt kan det sättas ifråga, huruvida den understående granen, som ställvis är mycket tät, är välgörande för jätteträdens trivsel.

När Skyllbergs Bruks A.-B. hittills låtit bevara de sevärheter, som nu beskrivits, har man all anledning lita på, att även allt framgent urskogsjättarna i Skogaholm skola få visa oss och våra efterkommande, huru väldiga naturens danande krafter kunna vara även på våra nordliga breddgrader. Det är ju emellertid ej alltid som den goda viljan är tillräcklig. Ovan har berörts tendensen hos träden att självdö och genom skador omkomma. Under 1933 års oktoberstorm naggades Skepphultabeståndet något i en kant, ehuru stormfällningen knappast berörde den beskrivna ytan. Den största faran torde ändock vara elden, som fullständigt kunde ramponera denna skog under vidriga förhållanden. Det är med alla dessa risker för ögonen, som den nu beskrivna inventeringen torde ha sitt framtida värde.

FULLSTÄNDIG FÖRTECKNING

över träd, uppräknade å en yta om 1,1 har inom Skepphultabeståndet, beläget å Skogaholms mark i Sydnärke år 1929.

Nr å stam- kartan	Tall			Gran			Nr å stam- kartan	Tall			Gran		
	Diam. cm 1	Diam. cm 2	Längd m	Diam. cm 1	Diam. cm 2	Längd m		Diam. cm 1	Diam. cm 2	Längd m	Diam. cm 1	Diam. cm 2	Längd m
1				43	47	31	13				16,5	17	15
2				45	47	30	14				29	31	28
3				55	56,5	34	15	40	43,5	31			
4	44,5	45,5	28				16	42,5	37,5	30			
5	36,5	37,5	28				17				20	22	17
6				5	5,5	4	18				54	58	36
7				43,5	45,5	33	19	36	36	29			
8				51	52,5	30	20	35	38	32			
9				20,5	22	19	21	37,5	40	33			
10				37,5	40	31	22	37	37,5	30			
11				52,5	28,5	33	23	49	50	32			
12	52	52	31				24	30,5	31	27			

Fig. 6. Bild från den virkesrikaste delen av Skepphulta-beståndet. Mannen står vid en ljusrak tall, kvistrensad upp till c. 25 m:s höjd.

Foto: SAM. LINDSKOG 1933.

Nr å stam- kartan	Tall			Gran			Nr å stam- kartan	Tall			Gran		
	Diam. cm 1	Diam. cm 2	Längd m	Diam. cm 1	Diam. cm 2	Längd m		Diam. cm 1	Diam. cm 2	Längd m	Diam. cm 1	Diam. cm 2	Längd m
25				46,5	47	34	76	38	35,5	30			
26	49	49	30				77				47	49,5	33
27 a				7	7	7	78	37,5	38	29			
27	49,5	47	36				79	30	34	26			
28				25	26,5	19	80				24	25,5	14
29				9	10	7	81	49	50	31			
30	41	48,5	27				82	28	30,5	27			
31				48	51	34	83	48	49	30			
32	34,5	34	28				84				5	5	5
33				8	7	4	85	59	59	34			
34	45	49	28				86				12	13	11
35	38	39	28				87				11	13	12
35 a				23	21	24	88				11	12	9
36				25	29	20	89	46	49	30			
37	36	37	28				90	32,5	33	27			
38	34	36	26				91				20	21,5	21
39				25,5	26	21	92	49	50	35			
40				36,5	32,5	25	93				14	14	13
41	44	47	35				94				6	6	6
42				50	53	35	95				5,5	5	5
43	26,5	27	31				96	41,5	37	32			
44	42,5	44	34				97	35	40	32			
45				5,5	8	5	98	49	45	31			
46				43	43	35	99				35,5	37	26
47				32	36,5	27	100	47,5	47	30			
47				31	38	18	101	42	40,5	29			
48	37,5	40,5	31				102	33	40,5	27			
49	46	46,5	29				103	36	37	27			
50				8	8	6	104				34	31,5	27
51				11	11	10	105	54	50,5	32			
52				28	25,5	20	106				26	27	19
53	40	44	29				107	45	44	27			
54				33	34	32	108	38	38,5	24			
55				23	22,5	24	109	41	41,5	27			
55				23	22,5		110	55,5	59	25			
56	43	47	35				111				52,5	54	30
57				39,5	39,5	35	112	48	43	29			
57					22,5	21	113				6	5,5	5
58	40	43	30				114	51	60	29			
59				34,5	34,5	24	115				6	6,5	5
60	31,5	32,5	27				116				6,5	5	4
61				23	26	17	117	47	42	30			
62				35,5	37	23	118				10	10,5	8
63	44	46	35				118 a	37,5	38	29			
64				33	43	35	119				9	9,5	7
65				38	38	29	120				6	7	6
66	41	44,5	35				121				5	5	5
67	46	50	35				122				10,5	10,5	11
68	38	39	33				123				11,5	11	10
69				24	24	17	124				11,5	11	11
70				15	16	13	125				42	41	29
71				6	6	5	126	47,5	41	29			
72				6	6	5	127				9	9	6
73	43	44	18				128				15,5	16	13
74	30,5	30,5	25				129	52	56	26			
75				33	34,5	20	130				22,5	25	18

Nr å stam- kartan	Tall			Gran			Nr å stam- kartan	Tall			Gran		
	Diam. cm 1	cm 2	Längd m	Diam. cm 1	cm 2	Längd m		Diam. cm 1	cm 2	Längd m	Diam. cm 1	cm 2	Längd m
131	35,5	40,5	28				187				11	11,5	9
132	45,5	49	29				188				9	9	6
133	37	33,5	28				189	31	32	28			
134				11	12	9	190				6	6	4
135				6	6	5	191				21	21	19
136				8	8	7	192				9	8	7
137	34	36	29				193				11	11	8
138				7	6	4	194	41	34,5	28			
139				9	8,5	7	195	59	58	32			
140				46	51	35	195 a				8	8	7
141	39	41	32				196	55	60	31			
142				5	6	5	197				48,5	49	34
143				18	20	16	198	48	44	29			
144				7	7,5	5	199				12,5	13,5	9
145				6	7	6	200	31	36	26			
146				5	5	4	201	49	49	27			
147	50	51	30				202				29,5	30	22
148	45	47	30				203	52,5	54,5	31			
149				24	27	20	204	40,5	42	29			
150				7,5	8,5	5	205	42	42,5	31			
151	35	38,5	28				206	49	50	30			
152	35	35	24				207				21	21	18
153	32	34	28				208				9	9	7
154	36	39	28				209				24	22	21
155	23	24	26				210	47	45	29			
156	46	47,5	28										
157	38	38	26				212	40	41	24			
158				47,5	53	37	213	41	41	33			
159				43	45	26	214				41,5	45	22
160	38,5	40	28				215	43	48	24			
161				47	48	36	216	45	50,5	31			
162	37	40,5	27				217	48	43	30			
163				5	5	3,5	218	32	33	26			
164				7,5	7,5	6	219	31	31,5	30			
165				38	41	19	220	57,5	59	30			
166	44,5	40	26				221	45	43	29			
167				21	22	17	221 a	38,5	41	29			
168	49	45	29				222	36,5	37,5	28			
169				5	5	5	223				22	27	20
170				24,5	25	17	224	44	41	30			
171				12,5	13	9	225				24	24	19
172				7	8	5	226	40,5	42	29			
173	35	38	28				227				7,5	8	7
174				6	6	6	228				54	54	30
175				18	19	14	229				15	15	13
176				28	29	21	230				44,5	48,5	32
177				32	33	25	231				29	30	24
178				28	29	23	232				5,5	5,5	4
179	52	53	36				233				7	7	5
180				28	28,5	24	234				8	9	7
181	31,5	35	30				235				50,5	50	36
182	45	40,5	35				236				5	5	5
183				41	45,5	28	237				9	9	8
184				28	32	18	238				5	5,5	4
185	39	41	33				239	41,5	44,5	29			
186	44	45	35				240				30,5	29	25

Nr å stam- kartan	Tall			Gran			Nr å stam- kartan	Tall			Gran		
	Diam. 1	cm 2	Längd m	Diam. 1	cm 2	Längd m		Diam. 1	cm 2	Längd m	Diam. 1	cm 2	Längd m
241				56,5	60	37	296				16,5	17,5	15
242	53	51,5	34				297				16	17	12
243				7	7	6	298				26	26	20
244	52	56,5	34				299				13	13,5	10
245				14	15	13	300				8,5	10	11
246				7	7	7	301				21	25	15
247				10,5	11	8	302	43	44	25			
248				5	5	5	303				7,5	8	6
249	48	45,5	29				304				7	7	6
249 a				11	12	8	305				10,5	10	10
250				12	11,5	13	306				5	6	5
251				6,5	7	8	307	49	46	28			
252				10	8,5	9	308				14	14	10
253	37,5	30	26				309				15	16	12
254				12	12	11	310	56	57	35			
255				6,5	6	6	311				7,5	8	7
256				6,5	7	6	312				53	54	34
257				7,5	7,5	10	313	43,5	44,5	33			
258				10	10	9	314				50	54	38
259				6	6	5	315	42	41	27			
260	51,5	52	31				316				5,5	6	5
261				8,5	9	9	317	43	43,5	36			
262				12	13,5	10	318				27,5	28	23
263				33,5	34	24	319	34	34	30			
264	37	38	31				320				43,5	45	32
265	42,5	44	33				321				32	32	26
266	45	47	32				322				11	11,5	12
267				31	31,5	24	323				20	20	16
268				22	20	16	324				26	26	23
269	50,5	49	33				325				7	7	5
270				10	11	9	326				7	7	6
271				22	26	20	327	52	54	30			
272	44	47	35				328				10	10	9
273	50	52	36				329	46	43	28			
274	40,5	49,5	35				330				8	9	7
275				13,5	14	11	331				17	18	16
276				9,5	10	6	332				10	11	12
277				10	11	7	333				15	13	15
278				6	6	5	334				14	13	13
279				14	15	14	335	48	52	32			
280				7	7	5	336	50	52	35			
281	47	51,5	31				337				12	13	11
282				14	15	14	338				10	9	8
283				14	15	13	339	38	43	32			
284				10	11	8	340				12	12	12
285				10	11	8	341	38	36	30			
286				11	11,5	9	342	36	37,5	30			
287				5	5	5	343				6	6	5
288				10	10,5	9	344				9	9	8
289				8	8	7	345				6	6	6
290	52,5	54	31				346				10	10	11
291				6,5	10	8	346 a	33,5	34,5	30			
292				8,5	9	7	347				5	5	4
293				6	5,5	5	348				32,5	33	23
294				6	6	6	349				7	7	6
295				16	19	16	350	39	40	33			

Nr å stam- kartan	Tall			Gran			Nr å stam- kartan	Tall			Gran		
	Diam. cm 1	Diam. cm 2	Längd m	Diam. cm 1	Diam. cm 2	Längd m		Diam. cm 1	Diam. cm 2	Längd m	Diam. cm 1	Diam. cm 2	Längd m
351	34	34	28				407	47	46	30			
352				6	6	5	408	36,5	37,5	29			
353				8	8	7	409				12	12	9
354	40	41	25				410				33,5	34	29
355				9	9	7	411				14	12,5	8
356				6,5	7	6	412	33,5	41	28			
357				40,5	42	28	413	42	45	29			
358				7	8	5	414	49	52	31			
359				5	5	4	415				23,5	22	20
360				10	10	8	416	35	40,5	31			
361	45	47	31				417				33	34	28
362	38,5	40,5	30				418				55,5	57,5	34
363	50	50,5	31				419				24	26	19
364				8	7	8	420	46	52	32			
365				8,5	8,5	9	421				10	11	8
366				14	15,5	11	422						
367	38	38	30				423				8	8	6
368				14	15	13	424				6,5	6	5
369	34	35	28				425	35,5	39	30			
370				13	13	8	426	45	47,5	30			
371	51	56	30				427	44,5	42	34			
372				30	30	22	428				17,5	18	10
373				12	12,5	8	429	37	38	28			
374							430				5	5	5
375				25,5	26,5	22	431	30	40	30			
376				22	26,5	21	432	38	34	28			
377				69	66	37	433				23	22,5	20
378				6	6	4	434				24	25	19
379	31	34,5	28				435				5	5	4
380	40	42	29				436				12	12	9
381	25,5	27	25				437	40	42	33			
382				36	37	31	438				45	45,5	35
383	42	42,5	36				439	54	54	30			
384	49	52	32				440				5,5	6	5
385	50	52	31				441				8	9	6
386				43	47	31	442				8	8	7
387	43	44,5	29				443				6	6	6
388				13,5	14	13	444	48	52	30			
389	30	31	27				445				12	13,5	11
390							446	47	51,5	32			
391	32	33	26				447				9,5	8,5	11
392	28,5	29,5	23				448				6	6	5
393	28	29	27				449				16	16,5	25
394	29,5	30	29				450				11,5	12	12
395				21,5	24	18	451				16	16	16
396				45	44	26	452	42	40	31			
397	47	53	32				453				27	29	24
398							454	48	48	35			
399	57	53	34				455	41,5	45	35			
400	31	31	26				456	38,5	40,5	30			
401	39,5	40	32				457				10,5	9	7
402				20	20	17	458	38	42	27			
403				21,5	22	17	459				14	14	12
404	40	43	29				460				27,5	27,5	26
405	58	59	29				461	49	53	34			
406				40	39,5	29	462						

Nr å stam- kartan	Tall			Gran			Nr å stam- kartan	Tall			Gran		
	Diam. cm 1	2	Längd m	Diam. cm 1	2	Längd m		Diam. cm 1	2	Längd m	Diam. cm 1	2	Längd m
463	49,5	51	32				518				11	12	9
464				6,5	6	5	519				8	7,5	8
465				5,5	5,5	4	520				5,5	5,5	5
466				29,5	30	21	521	50	51	30			
467				11,5	12	13	522				5	5	5
468				17	17	14	523				15	15	15
469				29	30	20	524	42	42,5	32			
470	32	34	25				525	44	46	30			
471				11	11	10	526				21	22	17
472	51,5	54	33				527				11	11,5	12
473				17	22,5	17	528				7	7	7
474				8,5	8	5	529				9	10	7
475				6,5	6,5	4	530				10	12	10
476				11	11	9	531	43	45	30			
477				20	21	14	532	51	56	32			
478				11	12	10	533	41	46	31			
479				15	15	14	534				40,5	42	20
480				11	11	10	535				19	18	19
481				11	11	12	536	46	47	30			
482				23	24	18	537				34	36	29
483				11	13	9	538	35	35	30			
484	42	42,5	28				539				29,5	28	23
485				13	12	9	540				29,5	27	26
486				10,5	11	9	541	52,5	45	33			
486 a				11	10,5	9	542				5	5	4
487				12,5	12	9	543				25,5	25,5	22
488	38	39	28				544	39	33	28			
489				16	20,5	15	545				10,5	10	6
490				24	25	16	546	43	42	30			
491				9	9,5	4	547	50	53	33			
492				7	7	4	548				20	20,5	14
493				21	22,5	15	549	47	53	33			
494	42	42	23				550				29	30	19
495				10	11	11	551	48	50	30			
496				42	42	25	552						
497	50	52	33				553						
498				14	14	13	554				21	24	18
499				15,5	15	13	555	57	64,5	31			
500				12	12,5	14	556				36	39	27
501				9	9	8	557				21,5	22	14
502				17,5	18	15	558	53	55,5	26			
503	43	45,5	30				559	33	35	25			
504	54,5	55,5	35				560	35	39	30			
505				6,5	7	7	561				11	12,5	9
506				8	8	7	562				12	13	10
507	46	48	32				563	37	38	28			
508				6	6,5	5	564	32	35	24			
509				16,5	17	13	565						
510				9	9	8	566				26,5	28,5	21
511				12	12	10	567				10,5	10,5	10
512				11	11,5	10	568	43,5	44	26			
513				13	14	12	569				12	13	12
514	42	44,5	29				570	28	32,5	25			
515	39	47	31				571	48	44	27			
516				59,5	66	37	572				20	20,5	16
517				5	5	5	573	40	43	29			

Nr å stam- kartan	Tall			Gran			Nr å stam- kartan	Tall			Gran		
	Diam. cm 1	2	Längd m	Diam. cm 1	2	Längd m		Diam. cm 1	2	Längd m	Diam. cm 1	2	Längd m
574	40	40,5	29				628	32	33	30			
575				21,5	22	16	629				36,5	37	28
576	29,5	31,5	22				630	44	44	31			
577				21	25,5	18	631	41	42	30			
578				26	26	19	632				25	28	22
579				17	19	17	633				48	48	36
580	45	49	24				634				41	42	32
581				5,5	6	6	635				6	6	5
582				41,5	43	28	636	54	57	35			
583				26	26,5	20	637				5	5	5
584				10	10	10	638				7,5	8	7
585	45	45	29				639	49,5	52	33			
586	49	50	33				640	42	44	30			
587	44	50	26				641				7,5	7,5	6
588				19	21	15	642	54,5	56	33			
589	39	36	29				643				8	8	6
590				35	35,5	24	644				32,5	34,5	23
591							645	46	47,5	28			
592	39,5	45	28				646				5	5	5
593				26	20	18	647				18	19	15
594	35	35,5	30				648				9,5	9,5	6
595	45	46	30				649				17	18	13
596							650				15,5	15	13
597	41	37,5	29				651				10	10	9
598				23	22	18	652				6	6	5
599	37	38,5	28				653				11	13	12
600				16	16	13	654				15	16	15
601	30	30	27				655				49,5	50	30
602	39	41	29				656				38	40	27
603				24,5	26	22	657				21	22,5	17
604	35,5	36	25				658				13	14	10
605				33	34	25	659				30	30,5	20
606	50	50,5	32				660				49	45,5	26
606 a				20	21	19	661				27	28	19
607				13	13	13	662				9	9	6
608	48	49,5	30				663				12	12	9
609	40	41	31				664				27	24	17
610	39,5	41,5	30				665				15	15,5	12
610 a				21,5	22,5	20	666				20	19,5	15
611				35	34,5	30	667				16	18	16
612				7	8,5	7	668				11,5	12	10
613				16	16	15	668 a				6	6,5	7
614				5	5	5	669				11,5	12	12
615	51	52,5	32				669 a				26	27,5	17
616				9	8	6	670				8,5	9	6
617				59	60	36	671				12	12	9
618	36	35	28				672				6	6	5
619				9,5	10	10	673				11	11	11
620	37	35	30				674				38	41	30
621				12	13	10	675				11	12	8
622	28,5	30	25				676	46	51	32			
623	53	54	35				677				5,5	6	5
624				16	16,5	15	678	43	41,5	30			
625	49,5	47	34				679				63	63	35
626	43	47	31				680				6	6	6
627				5	5,5	5	681				8	8	8

Nr å stam- kartan	Tall			Gran			Nr å stam- kartan	Tall			Gran		
	Diam. 1	cm 2	Längd m	Diam. 1	cm 2	Längd m		Diam. 1	cm 2	Längd m	Diam. 1	cm 2	Längd m
682	46	46	30				732				6	6,5	5
683	39	40	30				733	57	55,5	33			
684	39	41	30				734				17	21	17
685				12,5	13	9	735	33,5	34	32			
686				17	20	16	736				6	7	4
687				5	5	4	737	58	63,5	31			
688	41	45	32				738				37	40	25
689				6	8	9	739				26	26	17
690	42,5	43	30				740				35	37	22
691	51	54,5	35				741				44,5	46,5	21
692				16	16	13	742	47	50	26			
693				7	7	5	742 a				17	17,5	15
694	34,5	34	27				743	51	51,5	30			
695				9,5	10	7	744				28	28	19
696	43	48	30				745				54	57	27
697				21,5	24	14	746	48	50	31			
698	51,5	46	29				747	57,5	58	32			
699				6	6	5	748				38,5	43	21
700				8	8	8	749	36,5	37	30			
701				8	9	7	750	53	56	33			
702				7	7	5	751				7	7	6
703	43	43,5	28				752	43,5	46	29			
704				6	6	6	753	30	31,5	27			
705	39,5	45,5	28				754	27	26	28			
706				11	11,5	10	755	43	45	30			
707	48	49	30				756	58	48	32			
708	30	32	30				757	40	46	28			
709				7	7	6	758				10,5	11	9
710				49,5	53	37	759				10,5	11	8
711				6	6	5	760	43	44	28			
712	41	42	32				761				19	20	13
713				31,5	33	22	762	38	41	24			
714				11	11	11	763	51	54	33			
715				7	7	5	764				6,5	6,5	5
716	41,5	42	28				765	45,5	47	31			
717				15	16	15	766				17	18	11
718	47	50	31				767	29,5	30	25			
719				6	7	5	768				34	34,5	25
720				9	10	6	769				9	9	5
721				23,5	25	19	770				27	27	21
722				6	6	5	771	46	48,5	32			
723				26	27	19	772				6,5	7	4
724	58	63	30				773				6,5	7	5
725				9	10,5	9	774				13,5	14	12
726				12	12	9	775	37	41	31			
727				6	6	5	776				25,5	26	20
728	47	49	30				777				6	6,5	5
729				6	6	6	778				17,5	19	16
730	45,5	46	32				779	33,5	38,5	26			
731				11	11	9	780				5,5	6	4

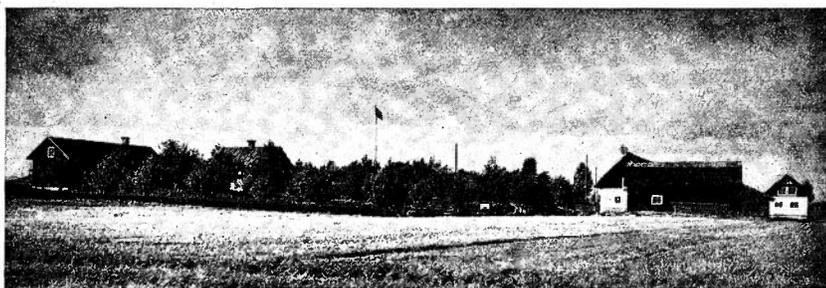

Fig. 1. Nils Nilssons gård i Kolja 1928. Området i förgrunden nu planterat med fruktträd.

Foto: SAM. LINDSKOG 1928.

EN ALLMOGETRÄDGÅRD I NÄRKE.

AV TEOF. LEONARDS.

I nvid Hjälmarens norra strand, ej långt från Rinkaby kyrka, ligger en lantgård, som i flera avseenden blivit bemärkt icke enbart i Närke utan jämväl utanför dess gränser. Byn, i vilken gården ligger, heter Kolja. Bygden här är gammal i odling och befolkningen hör till de gamla strävsamma, som med ett utomordentligt intresse på fullt allvar gå in för att utvinna det mesta möjliga av den jord, de bruka. Vid sidan av åkerbruket bedrivs även en intensiv trädgårdsskötsel, där det formligen tävlas om, vem som kan uppvisa det bästa odlingsresultatet. Men det är särskilt en trädgård, den ovannämnda, som nu intresserar oss.

I slutet av 1890-talet inköpte den i orten födde och i byggnadsverksamhet mycket anlitate byggmästaren NILS NILSSON ett jordområde, som omfattade omkring 11 hektar. Här uppförde han en bostad jämte nödiga uthus och flyttade med sin familj hit. Något tiotal år tidigare företedde detta jordområde ett annat utseende än nu. Då låg Hjälmarens vattenyta betydligt högre och sträckte sig ett gott stycke in över den nu odlade jorden. Efter 1880-talets riksbekanta Hjälmaresänkning blevo stora jordområden odlingsbara, och det gällde därför att med all flit sätta till med spett och spade för att göra jorden trivsam för kulturväxterna.

Fig. 2. Fotografi från år 1898, då trädgårdsanläggningen påbörjades.
Nils Nilsson med familj.

Foto: SAM. LINDSKOG 1928.

Det var med detta arbete, som NILSSON fick ta itu, och snart blev här fruktbar åker. Men det var ej enbart lantbruksväxter, man tänkte odla. Vid gården skulle också finnas en trädgård, och det är anläggningen samt utvecklingen av denna, som här i kort-het skall beskrivas.

Den första planteringen utfördes 1898 och utgjordes av tio äppleträd. Dessa sattes närmast den nya byggnaden. Fem år senare hade ett nytt jordområde iordningställt och på detta planterades 33 äppleträd och 21 päronträd. Träden anskaffades dels på torget i Örebro och dels från olika trädskolor. Även oädla träd planterades, men dessa förädlades sedermera av NILSSON själv. Genom sin verksamhet som byggmästare på skilda platser i Närke och med sitt intresse för fruktodling, hade NILSSON goda tillfällen att lära känna de olika fruktsorter, som mera allmänt odlades. Men här och var upptäcktes även mindre kända lokalsorter och oförädlade träd, som efter NILSSONS kritiska granskning befunnos odlingsvärda. Då var han ej sen att förbehålla sig ett visst antal ympkvistar av den eller den sorten, som sedan införlivades med fruktträdsbeståndet hemma i Kolja.

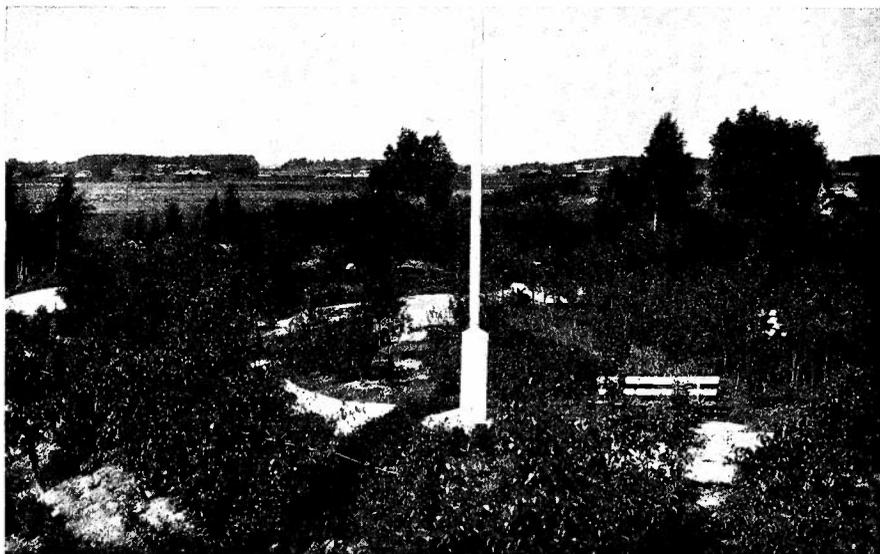

Fig. 3. Del av trädgården på berget. De ljusa partierna på bilden äro kala bergytor och tjäna som vägar.

Foto: F. WIGREN 1930.

Fig. 4. Detalj av en kal bergväg, vars yta avslipats av Hjälmarens vågor, som före den stora sjösänkningen på 1800-talet sköljde över berget.

Foto: F. WIGREN 1930.

Fig. 5. Nils Nilsson vid ett äppleträd, »Tonpipping», vars rötter förstörts av sorkar och var nära att förtorka. Trädet räddades genom bryggympning. (Se fig. 6.) Foto 1924.

Fig. 6. Samma träd som fig. 5, sedan det räddats genom bryggympning. Ympningen utfördes 1926.

Foto: SVEN A. HERMELIN 1933.

Åren gingo. De åtta levnadsfriska pojkarna och två dito flickor växte till, och den i hemmet behövlige arbetskraften blev god. Den vattensjuka jorden behövde dikas. Och dikad blev den, när alla pojkarna satte till. Snart var den 11 hektar stora egendomen genomdragen av ett system av täckta diken och breda och djupa utfalldiken. Här låg nu dikesjorden i stora vallar på sidorna, och var skulle man göra av den? Men NILSSON visste var den skulle läggas.

Ett 20-tal meter bakom boningshuset höjde sig några meter över marken en kal bergplatå, som före den stora sjösänkningen sköljdes av Hjälmarens vågor. Berget skall göras fruktbarande, tänkte NILSSON, och så kommenderades pojkarna ut att sela hästarna, och körningen sattes igång med jorden från dikesvallarna upp på berget.

Fig. 7. Ett Oranieträd, vars stamomkrets till två tredjedelar var förstörd av kräftsår. Bryggympning företogs år 1924 och nu är trädet livskraftigt och rikbärande. Foto 1933.

Fig. 8. Ett äppleträd, omförädlad med sorten Gravenstein. På detta träd växte de nedre krongrenarna för kraftigt och toppartiet blev efter. Därför företogs ristning med kniv i barken på den efterblivna stamdelen och huvudgrenarna, varefter trädet växte och utvecklade sig fullt normalt. Foto 1933.

Jorden var mycken och berget var stort (c:a 5,000 kvm), och därför kunde ju ej detta väldiga arbete göras färdigt på en gång. Det kördes jord, då man ej hade annat att göra, och det var först år 1926, som det sista lasset forslades upp. Då hade det körts över 2,000 lass, men detta var också nog för att täcka bergytan med ett 30—40 cm djupt jordlager. Man hade från början tänkt sig var vägarna skulle gå och på dessa lades naturligtvis ingen jord, utan där får man promenera på kala bergytan. För övrigt mycket praktiska vägar, ty där växer inte något ogräs och följen blir billigt vägunderhåll. I en större fördjupning av berget lades heller ingen jord, ty där beräknade man få en naturlig bassäng

för tillrinnande dagvatten för bevattning av trädgården, vilken beräkning även slagit in.

Alltefter som berget blev täckt med jord, utfördes årligen plantering av olika växter. Där sattes lågstammiga äppelträd, päron på dvärgunderlag, plommon av egna förökningar samt körsbär från olika platser. Dessutom sattes bärbuskar och blommor av alla de slag. Men även omkring berget ökades anläggningarna i omfång, så att hela trädgården år 1932 utgjordes av 243 fruktträd jämte alla bärbuskar och andra trädgårdsväxter.

Det stora intresse, NILSSON hade för experiment, fick även god näring i trädgården, där det alltid var något att göra försök med. Så hände 1924, att ett av de äldre träden, ett »Tonpipping», fram på sommaren såg sjukt ut. Bladen voro små och skottillväxten dålig. Detta träd hade förut varit ett av de mest växtkraftiga, och vad hade nu kommit åt det? Då det undersöktes närmare, fann man, att rötterna under vintern blivit förstörda av sorkar, och följaktligen var trädet ganska illa därnär. Vad var nu att göra? Skulle det tas bort och ett nytt planteras i dess ställe? Men med erfarenhet av att ny plantering efter gamla träd i allmänhet misslyckas, tänkte NILSSON ut ett annat råd. Trädet skulle få nya rötter.

Detta tillgick så, att några små vildstammar av en blyertspennas tjocklek planterades runt om det sjuka trädets stam. När dessa stått och rotat sig ett år, skuros de av på lämpligt ställe, varvid snitten formades såsom på en ympkvist. På trädstammen gjordes ett upp och nedvänt T-snitt för varje vildstam, vilkas tillskurna toppändar inpassades stadigt under barken i trädstammen. Snitten överströkos sedan med ympvax som vid ympning i allmänhet. Resultatet blev utomordentligt, se fig. 6. Vildstammarna tillväxte, och tack vare deras rotsystem befinner sig nu trädet i allsköns välmåga och bär tillfredsställande skördar.

Kräftskador på fruktträden äro ofta mycket svåra att få bukt med, särskilt om man ej passar på i rätt tid. Detta fick även NILSSON erfara, då några av hans träd voro skadade till två tredje-

Fig. 9. Några plommonträd, som enligt uppgift uppdragits av kärnor från Allmänt gulplommon och nu bära blå frukter, vilka överensstämma med Experimentalfältets sviskon. Kärnorna planterades 1910. Träden bära rikligt med frukt men angripas svårt av pungsjuka.

delar av stammens omkrets. För att rädda dessa träd företogs liknande operation, som i föregående nämnts, men med den skillnaden, att här slogos regelrätta bryggor över såren. Härvid användes kvistar av välmognade årsskott, som tillskuros i lagom längd, varefter den nedre ändan av kvisten insattes i stammen under såret och den övre ändan inskars likaledes i stammen ovanför såret. Över varje sår insattes så flera kvistar i bredd med 4—5 cm mellanrum, och när dessa växt fast, förmedlade de savströmningen över såret, som snart läktes och träden voro räddade. Fig. 7.

När fruktträdens befruktningsförhållanden blevo mera kända, fick NILSSON något nytt att tänka på. Han hade tidigare själv iakttagit, att vissa träd av en viss sort gav mera frukt än andra, trots att blomningen var jämförlig på alla träd. När han nu fick kännedom om att Åkerö skulle befruktas av *Transparente blanche*, att Gråpäron hade *Esperens herre-*

pärön till pollenlämnare o. s. v., så måste dessa träd närmast varandra. Detta skedde genom inympning av olika sorter på skilda träd, och gjordes så grundligt, att det på några träd äro fem eller sex sorter. Arbetet med detta blev ej heller förfelat, och att de jämna skördar, som sedan inhöstades, förorsakades av inympningen, var nog ingen som tvivlade på.

Ett av astrakanträden hade helt omympats med Gravenstein, men detta växte på ett olämpligt sätt. De nedre krongrenarna utvecklade sig kraftigt, medan toppartiet blev efter. Detta avhjälpes genom att de efterblivna stamdelarnas hårda bark uppristades med kniv, så att snitten löpte i grenarnas längdriktning, se fig. 8. Denna operation visade sig vara välgörande, och tillväxten skedde sedan fullt normalt.

Jämte alla andra experiment försökte sig också NILSSON på att få fram nya fruktsorter medelst frösådd. Detta lyckades även åtminstone i ett fall, nämligen med plommon. År 1910 såddes några kärnor av Allmänt gulplommon. Dessa växte upp och buro skörd, som var ganska bra. Ett av dessa överensstämde i stort sett med Experimentalfältets sviskon. Denna sort förökades genom ympning, och följden blev, att en ny, namnlös plommonsart finnes vid Kolja, fig. 10. Träden ge årligen utmärkta skördar men angripas tyvärr svårt av pungsjuka.

NILS NILSSON var en föregångsman i trädgårdsskötsel i sin hembygd, och när hans arbetsdag på våren 1930 ändades, blev tomrummet efter honom stort. Men minnet av denne självlärde odalman skall länge leva.

Gården lämnades dock i goda händer, och det är sonen GUSTAV, som nu övertagit rusthållet i trädgården och som i ett högstämt tal hälsade Föreningens för Dendrologi och Parkvård medlemmar vid deras besök i Kolja i somras. Här planeras nu betydliga utvidgningar av fruktträdgården. Redan i våras (1933) planterades över 200 träd, så att det nuvarande antalet är 446, därav 257 äpple, 119 pärön, 55 plommon och 15 körsbärsträd. För att få utrönt vilka sorter, som lämpa sig bäst

Fig. 10. Transparente blanche 3 år efter okuleringen, som utförts av ägaren.

Fig. 11. Äppleträd av sorten Wealthy, som planterats 1926 och år 1932 bar 215 välutvecklade frukter.

Foto 1932.

i orten, har tidigare en mängd sorter inplanterats. Det är ej mindre än 75 olika fruktsorter, därav 35 äpple, 25 päron, 10 plommon och 5 körsbärs-sorter. Vid ytterligare nyplantering har man nu sortfrågan klar, så att endast ett fåtal av de mest lämpliga sorterna komma att planteras. Av särskilt god kvalitet bli sålunda Oranie, Wealthy och Filippa samt Göteborgs diamant och Esperens herrepäron m. fl. Även Gravenstein når hög utveckling.

Genom noggranna gödslingsförsök har även denna viktiga detalj blivit utredd till fruktträdens fromma. Ej heller besprutningen har försummats. Sedan 1930 besprutas trädgården minst åtta gånger årligen med olika medel, och under denna tid har ej fruktskörden något år understigit 5,000 kg av de före detta år planterade 210 träd, varav många äro mycket unga och således icke i sin högsta bärkraft. Frukten är också mycket lättsåld.

Även om NILSSON står på torget och tar 25 öre mera pr kilo för sin frukt än andra, så har han först slutsålt, därför att det är kvalitetsfrukt, som saluföres i ett prydligt skick.

Trädgården har tre gånger varit föremål för prisbedömning och därvid erhållit första pris. Även vid ett flertal olika fruktutställningar har poängsumman varit bland de högsta, och vid senaste Stockholmsutställningen placerade sig GUSTAV NILSSON bland de främsta hederspristagarna. Vi önska honom fortsatt framgång i fruktodlingens och fosterlandets tjänst.

Fig. 1. Röda näckrosor i Fagertärn.

Foto: U. MÜLLERN-ASPEGREN 4 juli 1933.

NÄRKE UNDER DENDROLOGISK SYNVINKEL. FÖRENINGENS FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD 14:DE SOMMAREXKURSION.

AV NILS SYLVÉN.

Redan under 1928 års sommarexkursion, då föreningens medlemmar hade tillfälle att under professor RUTGER SERNANDERS ciceronskap färdas omkring i Uppland, diskuterades man och man emellan planen på en kommande dendrologexkursion i Närke under ledning av samme utomordentlige ciceron, vår på området i fråga främste Närke-kännare. Först år 1933 har denna plan kunnat förverkligas. Av de till närmare ett 80-tal uppgående färdledtagarna skall för visso föreningens Närke-besök alltid komma att räknas som ett enastående exkursionsminne.

Söndagen den 2 juli samlades deltagarna i 1933 års exkursion i Örebro, där gemensam frukost serverades å Stora hotellet kl. 8,30 f. m. Strax efter kl. 9 voro de utanför hotellet väntande bilarna vederbörligen fullsatta och färden begynte.

Fig. 2. Professor R. SERNANDER hälsar exkursionen vid Hjälmarsberg.

Foto: LENNART BONDESON 2 juli 1933.

Hjälmarsberg.

Som första punkt på exkursionsprogrammet stod Hjälmarsbergs herrgård, det vackra gamla 1600-talsgodset vid södra stranden av Hjälmaren, c. 8 km från Örebro. Vi göra halt i alléen upp till herrgårdsbyggnaden och samlas vid den av imponerande jätteträd markerade gårdsplan-entréen (fig. 2), där professor SERNANDER hälsar exkursionsdeltagarna välkomna till Närke och ger oss en överblick över Hjälmarsberg och dess historia.

»För Hjälmarsbergs äldre historia är den allé, som i norr och söder förbinds de inre grindarna och den rektangulära gårdsplanen med den nobla herrgårdsbyggnaden i fonden, av stort intresse. — Man kan säga, att den är ett levande minne av släkten LEIJONHUVUD, som under 1500-talet fram till 1699 innehade godset. — De grävsta alléträdens dimensioner tyda troligen på en tillkomstid före 1616 och alldeles säkert på tiden före 1658. — Träden äro askar, blandade med mera enstaka almar och lönnar. De ha allesammans en eller ett par gånger kuperats och äro ganska illa medfarna av tidens tand. Under de sista årtiondena ha de emellertid omsorgsfullt blivit omskötta, försetts med järnband, plomberats o. s. v.» Det

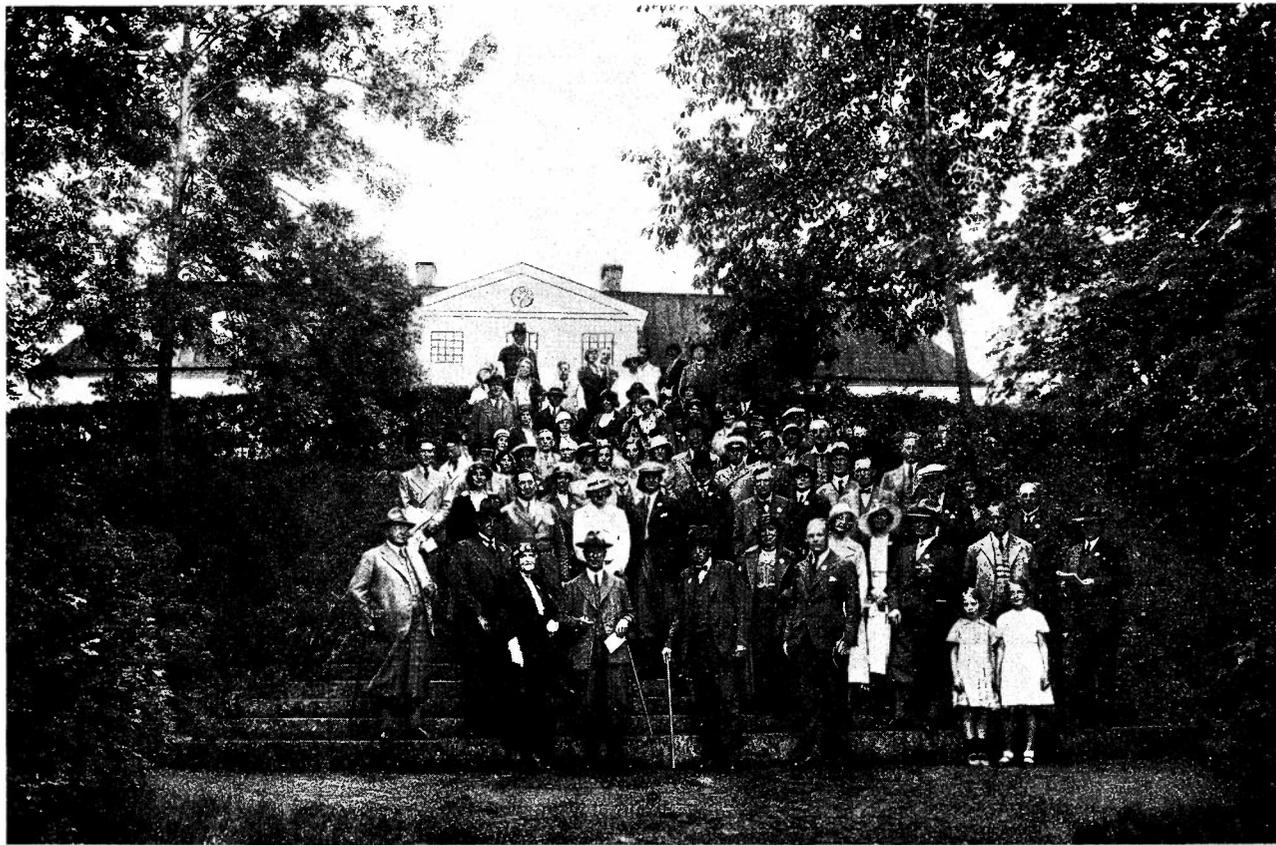

Fig. 3. Exkursionsdeltagarna samlade på terrassen vid Hjälmarsberg.

Foto: SAM. LINDSKOG 2 juli 1933.

största trädet, en jätteask av skafttyp, är 20 m högt och mäter i stamomkrets 1,3 m ö. m. 478 cm och 1,5 m ö. m. 491 cm; dess kronvidd är 18 m. »Trädet är mycket illa medfaret, men med sina dimensioner och sina av en yppig matta ekorrsvansmossa (*Leucodon sciuroides*) täckta stam och grenar ger det även som ruin en imponerande anblick.»

»Gårdsplan-entréen markeras av en jättealm i väster och en stor lönn i öster. Almen är 16 m hög med en krondiameter på 15 m.» Den är av skafttyp, »om orsakad av kuperingen kan ej avgöras. Stammens omkrets 1,3 m ö. m. 514, 1,5 m ö. m. 534 cm (detta sista höga mått beroende på kronans utgående vid denna höjd). Av i Närke uppmätta almar är denna den grövsta. Det ärevördiga trädet har också, som sig bör, skötts väl, plomberats och dess stam omgjordats med järnband.» — Lönnen, redan till anlagets av skafttyp, »är även den så skröplig, att den måst plomberas och förses med järnband». »Den är 12 m hög med en kronvidd på 14 m. Stammens omkrets 1,3 m ö. m. 284 cm, vid 1,5 m ö. m. 296 cm. Lönn växer på ålderdomen ej så kraftigt som ask och alm, vadan ett antagande, att detta exemplar är jämnårigt med de två föregående träden, ej är äventyrligt.»

»Parken är oregelbunden till sin form och oliktidig till sin anläggning. Öster om densamma märkas lämningar av allésystem, yngre än det nu behandlade. Bland dessa går ett vinkelrätt mot byggnaden och parallellt med dess vackra terrasser mot gården och mot sjön, sålunda liksom gammal-alléen i norr och söder. Den utgöres av en rad av 8 ungefär jämnstora askar. Den nordligaste och grövsta mätte 1,3 m ö. m. 343 och 1,5 m ö. m. 340 cm i omkrets. Trädraden torde efter denna grovleksgrad att döma vara planterad i senkarolinsk tid, den tid vilken efter GUSTAF UPMARK (i Svenska slott och herresäten) »mest särpräglad den i åtminstone ett par byggnadsperioder tillkomna huvudbyggnaden.»

»Parken har som på många andra gårdar vid Hjälmararen genom dess sänkning under medlet av 1880-talet fått ett tillskott i areal. Denna landvinning har lämnats åt sig själv och täckts av en tät skog av björk (mest masurbjörk), »a l» (såväl gråal som klippal) »och asp». »Utmärkande är att gårdstomtens närhet dels tillfört trädbeståndets ask, alm »och lönn, dels uppblandat den av rör (*Calamagrostis*) och lundgröe (*Poa nemoralis*) karaktäriserade undervegetationen med kirskål (*Aegopodium Podagraria*) och brännässla (*Urtica dioica*). I vattenbrynet växer mycket kalmus (*Acorus Calamus*).»¹

Blott en knapp halvtimme hade på programmet anslagits åt besöket å Hjälmarsnäs. Under en hastig rundvandring genom de gamla

¹ Skildringen av Hjälmarsberg i huvudsak hämtad från RUTGER SERNANDER, Parker och trädgårdar i det gamla Närke. Närke. Studier över landskapets natur och odling. N:r 1. Stockholm 1933, sid. 48—51.

parkanläggningarna och det efter sjösänkningen nyvunna strandskogsområdet få vi dock tack vare professor SERNANDERS förutskickade orientering en god överblick över de intressanta parkområdena. Efter att från hålbryggan en kort stund ha njutit av den storslagna utsikten över Hjälmaran och den av Kilsbergen i NV. inramade Närkeslätten samlas vi till fotografering å terrassen (fig. 3) ovanför den forna högsta Hjälmare-strandlinjen, och tiden för uppbrottet är så obehagligen inne.

Hjälmarsberg—Norrbyås—Nynäs.

Från Hjälmarsberg går färden O.-ut med Norrbyås och Sörby herrgård som närmaste mål. Vägen följer till en början stranden av Hjälmaran, vars blå vattenyta skymtar fram h. o. d. genom barrskogen. Utefter vägkanterna prunkar just nu hömjölken (*Epi-lobium angustifolium*) i sin allra grannaste, purpurröda färgprakt, och å ett ställe kunna vi genom bilfönstren konstatera, att arten även i Närke kan uppträda i sin från nordligare delar av vårt land kanske oftare kända, vackert ljusrödblommiga *spectabile*-form. Något längre bort befinner vägen kantad av en a r i vacker trädform. Flerestades utgöra gårdar och stugor med tillhörande trädgårdstäppor ett vackert inslag i landskapsbilden. Vad som mest faller i ögonen, då vi närma oss Norrbyås, är kanske de vid stugorna allestädes närvarande s u r k ö r s -lundarna. Vi äro ju nu inne i Askers härad, det enda i Sverige, där, såsom friherre SVEN HERMELIN upplyser oss, s u r k ö r s e n i antal överträffar ä p p e l t r ä d e n.

Vägen har nu svängt mot söder och från rullstensåsen, som vi här följa, få vi snart en allt vidsträcktare utsikt över det efter sjösänkningen på 1880-talet i bördig odlingsmark till största delen förvandlade Kvismare-området. Vid Norrbyås kyrka stiga vi ur bilarna och lyssna till professor SERNANDER, då han från kyrkogårdsmuren intill NILS GABRIEL DJURKLOUS t u j a -omkransade grav i fängslande ordalag redogör för Hjälmarens och Kvismarens sänkning och DJURKLOUS insatser i detta ekonomiskt så betydelsefulla, grandiosa sjösänkingsföretag.

Från Norrbyås går färden vidare längs rullstensåsen med dess för landskapet delvis sällsynta gräs-örtvegetation — av sällsyntheter i Närke-floran lägga vi i förbifarten märke till t a k l o s t a (*Schedonorus tectorum*) i mängd i grustaget vid kyrkan och b a c k s i p p a (*Pulsatilla vulgaris*) sparsamt å åsbackarna O.-ut. Vi passera Närets

nu av allenast några stenrester markerade gamla befästning — det är efter Näret som såväl Norrbyås (= Närbyås) som hela landskapet Närke en gång [enligt prof. GÖRAN SAHLGREN'S utredning] fått sitt namn — och äro efter överfarten av Täljeån inne på Kvismareområdets vidsträckta odlingsmarker. Snart sagt ändlösa slättervallar, vår- och även höstsådesfält vittna här om den gamla sankmarkens utomordentliga odlingsvärde.

Nynäs.

Då man över Kvismaren nalkas Nynäs, märker man redan på långt håll härresätets närhet i den mot slätten starkt sig avtecknande a s k-allé, som leder fram till den förnämliga gamla 1600-talsbyggnaden. Vinkelrätt mot den långa uppfartsallén förlöper närmare huvudbyggnaden ännu en a s k-allé med ett mindre antal jätte-a s k a r av högst betydande dimensioner; den största av dessa har av SER-NANDER 1928 uppmätts till 405 cm:s stamomkrets 1,5 m ö. m. »Tyvärr är det äldre 1600-talet, från vilket allén härstammar, ett mycket glest skrivet blad i Nynäs anrika historia. Från senbarocken torde ett par av de äldsta ä p p e l t r ä d e n stamma.» (R. SER-NANDER, Parker och trädgårdar i det gamla Närke, sid 65.) Under 1800-talet har Nynäs-anläggningarna genomgått samma utveckling som flertalet med densamma jämförbara Närke-parker. Den engelsk-tyska parkstilen har även här vunnit insteg. Ett tätt och livskraftigt, omkring 80-årigt b o k-bestånd stöter nu som en »engelsk park» intill trädgården. »Karakteristiskt för planteringsen tid med dess efterföljande av de tyska parkernas mönster är, att det är uppblandat med s i l v e r g r a n a r. Dessas friskt skjutande spiror hota nu på ett ödesdigert sätt några ädla stor-e k a r, rester av den löväng, i vilken bok-silvergran-parken anlades, och skola därför, som ägaren lovat, stäckas i sitt mindre lämpliga intrång.» (SER-NANDER, anf. arb. sid. 124.)

Vid framkomsten till Nynäs samlas färdledarna å gården framför stora trappan, varifrån professor SER-NANDER redogör för godsets och anläggningarnas historia. Sedan de förnämsta dendrologiska sevärdheterna härefter tagits i närmare skärskådande, tar inspektor PETERSSON ledningen — godsägaren ERLING RIBBING var av resa förhindrad att själv närvara — och ger oss en god orientering om vad Kvismare-sänkningen betytt ur agrikulturell synpunkt.

Innan vi lyssna till inspektor PETERSSONS intressanta redogörelse, förflytta vi oss ett stycke bort från gården, så att vi få utsikt över

de väldiga sjösänkingsområdena, där man, som det gamla ordstävets en gång lytt, endast ser »himmel och havre». Under tiden närmast efter sjösänkningen gällde odlingen nästan enbart havreproduktion, och ordstävets var då nog så träffande. Numera har vallodling blivit huvudsaken. Vallarna få vanligen ligga 4 år. Betydelsen av vallodlingen är under torkår som i år påfallande. Årets vallgröda enastående vacker. 1-, 2- och 3-årsvallarna i år mycket givande, 4-årsvallarna något svagare. Uppfödning av avelsdjur har i samband med vallodlingen blivit huvudsaken; 80 tjurar, yngre och äldre, äro nu under uppfödning.

Säbylund.

Från Nynäs går färden V.-ut mot Säbylund. Bortom Nynäs-alléen se vi utmed vägen en del vackra pyramidar; då vi passerat Ekeby kyrka, färdas vi fram genom omväxlande barrblandskog och björkhagar med anmärkningsvärt vackra hängbjörkar.

Vid framkomsten till Säbylund (fig. 4) står fideikommissarien, friherre CARL VON ESSEN, oss välkomnande till mötes. Då tiden är knapp, blir det här omöjligt att medhinna ett mera grundligt be-seende av såväl parkanläggningarna som alla sevärdheterna inomhus. Vi fördela oss därför i tvenne grupper, en mera dendrologiskt betonad, som under prof. SERNANDERS ledning tar parkanläggningarna på sitt program, en mera kulturhistoriskt intresserad under friherre VON ESSENS eget ciceronskap.

»Här ställdes färdtagarna på det verkliga samvetsprovet», skriver icke utan skäl signaturen GHIB i sin utmärkta skildring av »Dendrologernas Närkes-färd» i Örebro Dagblad för den 3 juli. »Friherre HERMELIN sökte vädja till den dendrologiska hederskänslan genom att förklara det 'alla verkliga dendrologer studera parken och de övriga få gå inomhus', men detta var icke tillräckligt. Mycket generade och djupt rodnande men inte så få voro de, som begagnade tillfället att på närmare håll få se den underbara 1700-talsskapelse, som heter Säbylund. DE FRIETZKYS tjugusende bibliotek är ju en erkänd närkesklenod, men också i övrigt är ju Säbylund ett smyckeskrin av konst och gammal kultur. Främst fäster man sig vid den förnäma porträttsamlingen, vars kulmen är porträttet av fältmarskalken och riksståthållaren HANS HENRIK VON ESSEN. Under konterfejet ligger i sitt bleknade saffianfodral den kronprydda och guldbeslagna fältmarskalksstaven. Den beundrades vederbörligen, och med skäl kunde ock en av sällskapets unga damer, när hon sedan förebråddes, att hon icke i stället studerat parkens trädbestånd, framhålla, att dessa säkerligen voro ytterligt sevärda, men att en fältmarskalkstav sannernigen icke växer på träd.»

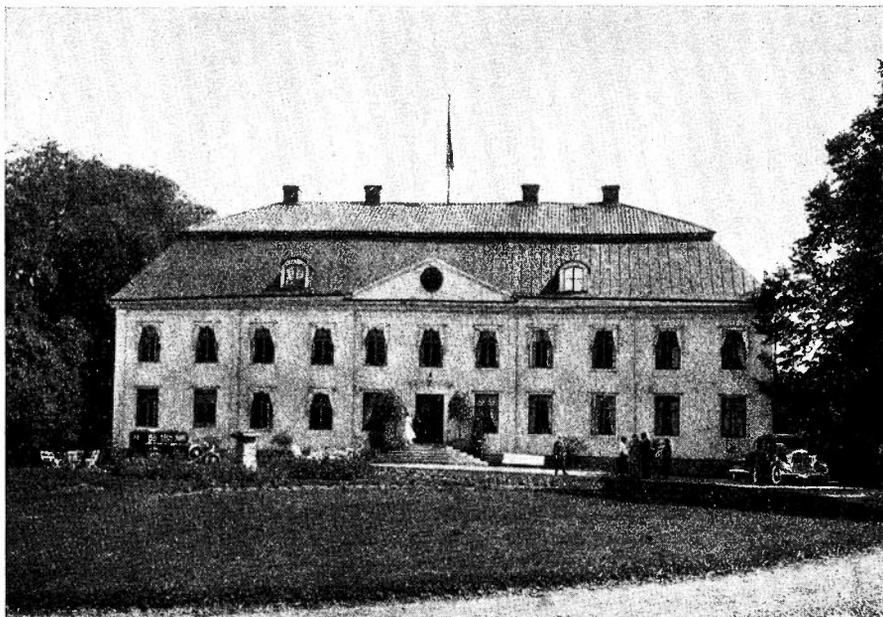

Fig. 4. Säbylund från gårdssidan.

Foto: U. MÜLLERN-ASPEGREN 2 juli 1933.

»De som valde parkvandringen hade emellertid icke heller de något som helst skäl att ångra sig. Här demonstrerade prof. SERNANDER den alltjämt kvarvarande barockträdgården — härrörande från CARL CARLSSON SPARRES och GUSTAF OXENSTIERNAS ägaretid — samt den av DE FRIETZSKY anlagda 'engelska trädgården', vilken till stor del i sin plan kom att bestämmas av den förr alldeles fram till gården gående, numera helt försvunna Mosjön.»

Vi lämna härmed GHIBS skildring av Säbylunds-besöket och hämta vår redogörelse för Säbylunds-anläggningarna från R. SERNANDERS uttömmande beskrivning av desamma i »Parker och trädgårdar i det gamla Närke», sid. 98 o. f.

»De ursprungliga anläggningarna äro orienterade efter ett 1600-talshus, på vars grund 1781—87 det nuvarande boningshuset uppfördes, och sammanhållas av barockens linjespel. Deras historiska utveckling visar en kontinuerlig övergång såväl från tidig- till senbarock som från denna genom rococo, engelsk och tysk stil fram till nutidens återgång mot regelbundna mönstersystem.»

»Sedan man färdats genom den i huvudaxelns riktning gående sjö-alléen — en av Sveriges längsta klibbals-alléer —, en gång underbyggd av 8 broar och planterad under 1800-talets första årtionde

Fig. 5. Säbylund, flygfotografi. Barockanläggningarna öster om corps-de-logiet delvis sönderskurna av den tyska stilens gångssystem. (Efter SERNANDER.)

av NILS SILFVERSKÖLD, möter man CARL CARLSSON SPARRES och GUSTAF OXENSTIERNAS barock i form av en tvärväg i norr och söder, bildande gårdsplanens begränsning mot väster. Denna tvärväg, den mot densamma vinkelräta vägen bakom södra flygeln samt den långa boské-räckan, som skiljer trädgården norrut från den forna Mosjö-stranden, äro kantade av några träd från tidig-barocken. Tvärvägens träd utgöras av de 2 entré-lönnarna och 1 ask, flygelvägens av 1 lönn, 2 askar, och 2 almar. Boskén eller häck-alléen har en bredd av 3 meter. Den har sedan långt tillbaka i tiden fått växa fritt; åtskilliga askar i densamma ha skjutit upp till storträd, utmärkta av lutande stammar med oregelbundet utformad bas och grova basalskott. Boskén kantar nordsidan av en väg, på den andra sidan försedd med en häck av hassel i väster och av syren i öster. Dessa buskar ha ofta kuperats; ålder obestämd.»

	höjd i m	kronans vidd i m	stamomkrets i cm	
			1,3 m ö.m.	1,5 m ö.m.
norra entré-lönnen, skafttyp	22,5	25	385	—
södra entré-lönnen, stång-skafttyp	23	24	335	—
en flygelvägs-ask, stångtyp	—	—	310	304
en flygelvägs-alm stångtyp	—	—	322	325
en boské-ask, stångtyp	—	—	364	354

»Dessa tidig-barockens alléer liksom dess fruktträdgårdar — det grövsta äppelträdet, ett melonäpple, som höll 232 cm i omkrets 0,5 m ö. m. men blåst sönder hösten 1931, hörde möjligen hit — kompletterade och utbyggda under senbarocken samt rococon, bilda ramen kring den inre trädgården. Bakom huvudbyggnaden (fig. 5) har den engelska och framför allt den tyska stilen tryckt sin prägel i form av blomsterrabatter, buskgrupper, thujor, silvergranar, blågran, hagtornsträd med röda, dubbla blommor o. s. v. Framför densamma har den moderna tidens återgång till vissa av barockens drag gjort sig märkbar genom en oval mittelrundel, genomdragen av tvenne korsande gångar och med en solvisare i mitten.»

Som minnen av olika stadier i denna utveckling ha följande i trädgården fordom odlade växter spritt sig i gräsmattor och häckar: akleja (*Aquilegia vulgaris*), hässelklocka (*Campanula latifolia*), jordgubbar (*Fragaria elatior*), luktvioleer (*Viola odorata*). — Så ha i gräsmattorna, troligen med gräsfrö, under detta århundrade som ogräs inkommit en art skärvfrö (*Thlaspi alpestre*).

»Boské-alléen leder direkt på engelska parken, som sluter sig till barockträdgårdens nordöstra hörn. Den intar en mycket vidsträckt, svagt kullig moränslätt, som i sin norra del gränsat intill Mosjöns vattenyta. Nu vittna endast en gles rad åldriga alar och vid isgången sammanskjutna block-barrikader om att den funnits. I dess ställe utbreda sig nu vida ängar och åkrar.»

»Mosjöns strand var den ledande linjen i den engelska park, som CLAS FRIETZSKY skapade under 1700-talets sista och 1800-talets första år, och på vilka han slösade så mycken kärlek och energi. Förut hade man här blandskog samt hag- och ängsmarker. Vägar och stigar omlades och nya upptogs till ett system av slingrande, välgjorda spatsergångar; trädbeståndet uthöggs, och i luckorna planterades allehanda nya trädslag: ek, hästkastanje, parklind, bohuslind, svart- och balsampoppel etc. — Med detta material som bakgrund inlades känslösa utsikts- och vilopunkter. Där strandlinjen sköt längst ut i Mosjön ordnades en utsikt mot Mosåskyrkans klassiska spira på andra sidan sjön. Kring ängslotterna sågs till, att brynen blevo täta och rundade, så att man fick vackra perspektiv från lämpliga punkter. Här och där avviker en sidostig, slutande i en bänkbesatt berså eller i en i marken utgrävd grotta.»

»FRIETZSKYS skapelse har alltid stått högt i ära på Säbylund. Hit lustvandrar man flitigt den ljuvliga tid, under vilken sipporna, liljekonvaljerna och midsommarblomstren efter varandra taga ledningen i Floras rike. Nya träd, buskar och örter ha alltjämt inplanterats, men det är ej alltid så lätt att avgöra, vilka av dessa som insattes under FRIETZSKYS tid eller efteråt.»

»Till den första gruppen hör Säbylunds dendrologiska märkvärdighet: weimouthtallarna (*Pinus Strobus*), bland de

största och äldsta i Sverige. De voro ursprungligen 3, men ett exemplar blåste ner i början av 1900-talet. De två andra stå nära intill varandra och äro ungefär jämnstora. Den ena, topptorr, har en krona 10 m i diameter, är 21 m hög samt 226 och 220 cm i omkrets vid resp. 1,3 och 1,5 m ö. m. En obetydlig föryngring frös bort på 1900-talet.»

»Beståndet av parklind och ek har alltjämt förnyats. Greve EUGEN LEWENHAUPT har i sina anteckningar i Säbylunds arkiv om boken, vilkens historia i Närke är av betydelse, antecknat, att de 3 bokarna vid vägen på östra sidan äro uppväxta ur ollon, som nedlades av hans faster CHARLOTTA LEWENHAUPT antagligen i mitten av 1860-talet. En del smärre bokar ha spirat i dess närhet. Alla andra bokar voro satta efter hans övertagande av Säbylund 1896, de flesta först efter 1900.»

»Buskarna torde i allmänhet tillhöra den senare gruppen. Bland dem märkas: kvastspirea (*Spiræa chamædryfolia*), luktschersmin (*Philadelphus coronarius*), snöbärsbuske (*Symphoricarpus racemosus*), syren (*Syringa vulgaris*). — De främmande örterna tillhöra kanske alla den senare gruppen. De vittna om botaniska intressen, och det är ej uteslutet, att några inplanteringar stamma från den tid, då familjerna FRANZÉN — skalden FRANS MIKAEL FRANZÉN var kyrkoherde i Kumla 1812—1824 — och SILFVERSKÖLD idkade ett livligt umgänge, vid vilket man vet, att den älskvärda vetenskapen gärna odlades. Några namn: borstnejlika (*Dianthus barbatus*), hasselört (*Asarum europæum*), hässleklocka (*Campanula latifolia*), kungsängslilja (*Fritillaria Meleagris*), pestilensrot (*Petasites officinalis*), vintergröna (*Vinca minor*).» — Av samma ålder som ovanstående är med all sannolikhet även den flerstädes inom det engelska parkområdet under exkursionsbesöket observerade, om den välkända ålandsroten erinrande *Telekia speciosa*; som en oförtydligt under relativt sen tid inplanterad art, under exkursionen uppmärksammas allenast i ett mindre bestånd, är slutligen i detta sammanhang att nämna vitskråp (*Petasites albus*).

Den för Säbylunds-besöket anslagna tiden — en knapp timme — var snart tilländalupen, och den i Hallsberg beställda lunchen väntade. Strax efter 12 äro vi åter i bilarna, och i rask takt går nu färden vidare. Efter å järnvägshotellet i Hallsberg intagen, riklig och god lunch äro vi vid 1-tiden e. m. redo för ny start.

Herrfallsäng.

Från Hallsbergs järnvägsstation taga vi vägen österut förbi kyrkan med lövängarna vid Herrfallsäng c. $\frac{1}{4}$ mil bortom kyrkan som

Fig. 6. Herrfallsäng. Vid ingången från väster. (Efter JANSSON.)

närmaste mål. Ett stycke O. om kyrkan passera vi en bäck, omkransad av gråal och med yppig foderbräken (*Struthiopteris Filicastrum*) som undervegetation längs bäckstränderna. Rikedomen på surkørs är även i Hallsbergs-trakten i ögonen fallande. En vacker liten allé av dylik leder på ett ställe upp till en mindre gård vid sidan av landsvägen. Då vi närma oss Herrfallsäng, går vägen fram genom vacker blandskog av gran, tall och björk, och förekomsten häri av enstaka almar antyder snart lövängens omedelbara närhet.

Herrfallsäng, »Närkes egen naturpark», har av ANTON JANSSON utförligt skildrats i den år 1931 utgivna, vackra »Risebergaboken», sid. 126—131. Bättre källa kunna vi icke förlita oss till, då vi här vilja i ord ge en bild av den vackra lövängen.¹

Herrfallsäng »är en skarpt begränsad löväng på kalkbotten och rymmer» — med sina 15 har — »dels öppen torr löväng, dels mera slutna delar samt en tätvuxen lund. Synnerligen vackra ädla lövträd samt lummiga hasselbuskar stå såväl alldeles fritt i den öppna

¹ Stilsorter och de svenska växtnamnen äro i den följande framställningen delvis något avvikande från de av ANTON JANSSON använda.

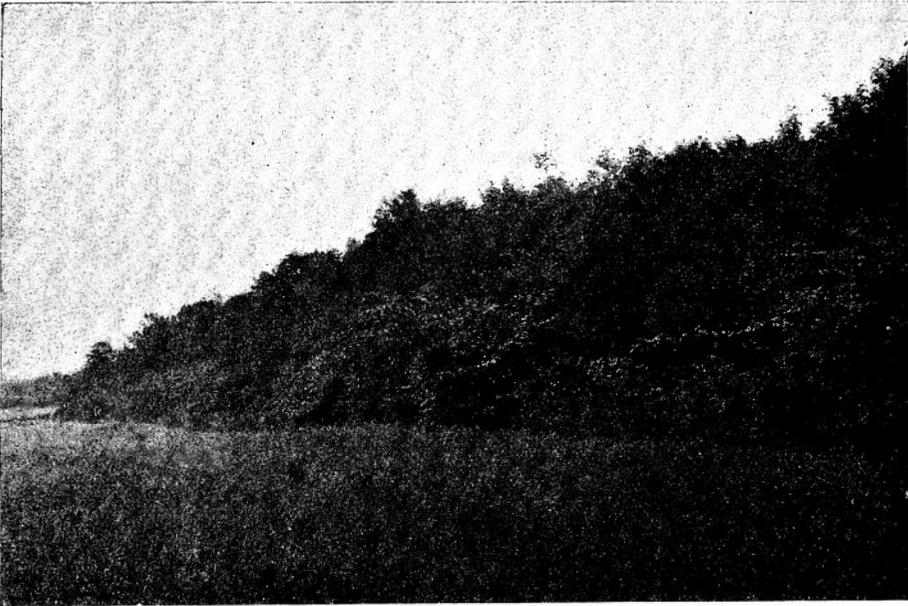

Fig. 7. Herrfallsäng. Utkanten av lunden. (Efter JANSSON.)

ängen som i de slutna partierna.» Örtvegetationen är rik »och hyser ett mycket stort antal mer eller mindre sällsynta, kalkälskande växter.» Ängen har »visserligen alla år varit utsatt för betning, men någon avverkning, med undantag för en del enstaka träd, synes aldrig hava förekommit.»

»För att få se ängen i dess mest inbjudande skick, bör man taga sig in i densamma från västra sidan [fig. 6], utanför vilken en liten arrendegård, röd med vita knutar, är belägen. Ängen är här en typisk torräng, som nog varit föremål för odling förr i tiden, att döma av de små, nu med trevlig örtvegetation bevuxna upplagda låga stenhögarna. Här har intill senaste åren traktens ungdom samlats till fester och midsommardans, men det är nu inom den egentliga ängen lyckligtvis slut med detta, och det ser ut som om de skador, som åstadkommits, nämligen dels det nära undertryckandet av en del arter såsom h a c k - k l ö v e r (*Trifolium montanum*) och dels inträngandet av andra arter, ruderatväxter, som icke höra hit, t. ex. v i t g r ö e (*Poa annua*), g r o b l a d (*Plantago major*), t i m o t e j (*Phleum pratense*) m. fl., äro på väg att botas.»

»Ängen erbjuder härifrån med sina fristående m a s u r b j ö r k a r, a l m a r och a s k a r, de alltid en så behaglig stämning skänkande h a s s l a r n a, med ljuset över den yppiga lövgrönskan och över blomstermattan en tjusande anblick. Det är leende natur, som stämmer sinnet fritt och glatt. Den öppna ängen fortsätter åt öster men

är liksom inhägnad på sidorna, genom att hasslarna här växa tätare, med kronorna av alm, ask och asp höjande sig över lövvalvet. Kulturen märkes tyvärr på en detalj: järnvägen Hallsberg—Stockholm skär nämligen ängen och uppdelar den i en sydlig och en nordlig del. Den senare är den egentliga, tätvuxna lunden, ett sammanhängande valv av alm och hassel.» [Fig. 7.]

»Det lönar sig att besöka ängen vid olika tider av året men helst redan på våren, då floran är mindre omväxlande men ej mindre tilldragande än senare, och så vid högsommartid, då den utvecklar en yppig rikedom i grönska och färgprakt. I ängens slutnare delar är det på våren vitt av vitsippor, sparsammare med blåsippor. Lungörten (*Pulmonaria officinalis*) är ställvis glädjande riklig», så ock den »vackra vårvelen (*Orobus vernus*). Gullvivor finnes det givetvis i den öppna ängen, men det ser ut, som om den alltför hårda beskattningen har kommit dem att glesna. Vid stenrösen och intill snåren upptäcker man några *Viola*-arter, sålunda buskviol (*V. hirta*), vidare underviol (*V. mirabilis*) samt lundviol (*V. Riviniana*). Den sig lätt spridande fältärven (*Cerastium arvense*), som med rikliga vita stjärnblommor översållar marken, har på senare år inkommit i ängens torraste västliga del. Nämnas slutligen smultron (*Fragaria vesca*), den nätta gyllene ögonmuran (*Potentilla verna*), det blå jungfrulinet (*Polygala amarellum*), en vårstarr (*Carex verna*), vårbrodd (*Anthoxanthum odoratum*) samt kattfot (*Gnaphalium dioicum*), maskrosor (*Taraxacum*), kabbeleka (*Caltha palustris*), den sistnämnda jämte bäckbrässa (*Cardamine amara*) vid en rännil i lunden, och vårlök (*Gagea lutea*), nunneört (*Corydalis intermedia*) och desmeknopp (*Adoxa moschatellina*), torde vårväxterna vara nämnda.»

»Så på försommaren och framåt blir det fullt av bullerblomster (*Trollius europæus*), som tränger in i de mera fuktiga delarna av ängen i trädbeståndens undervegetation. Som dess blomningstid nära sammanfaller med midsommARBLOMSTRETS (*Geranium silvaticum*), uppstår en präktig färgverkan av gult och violett, och kommer så hundlockan (*Anthriscus silvestris*) till, blir det något betagande att se.»

»Av försommarens och högsommarens blommor frapperar framför andra skogsvickern (*Vicia silvatica*). Nästan överallt klänger den över ört- och buskvegetationen, och dess fint ådriga fjärilblommor äro ju något man med beundran dröjer vid. Kumminen (*Carum carvi*) strör sitt vita rikligt i den öppna ängen, där en annan karaktärsväxt är kämpegrobladet (*Plantago media*) med sina ljusvioletta blomspiror.»

»I trädvegetationen ingå alm, björk, ask, asp, hägg och rönne, ett jätteträd av sälg, vildapel och i utkanterna gråal och av buskar vägtorn (*Rhamnus cathartica*), bentry (*Lonicera xylosteum*), tibast (*Daphne mezereum*), hagtorn (*Crataegus*)

Fig. 8. Herrfallsäng. Prof. SERNANDER talar om lövängens uppkomst och vidmakthållande.

Foto: HERMAN WIKSTRÖM 2 juli 1933.

gus) i åtminstone en art, m å b ä r (*Ribes alpinum*), o l v o n (*Viburnum opulus*), n y p o n (*Rosa*) i flera arter, bland dem *R. rubiginosa* med sina välluktande blad, samt h a l l o n b u s k a r (*Rubus idæus*).» Även l i n d (*Tilia cordata*) är sedan gammalt uppgiven från lövängen men under senare år ej återfunnen.

»Herrfallsäng ligger på Skyllbergs bruks marker. En hänvändelse från Örebro läns naturskyddsförening till bolaget att låta fridlysa densamma möttes genast med mycken välvilja och förståelse. Åtgärder för fridlysning kunde emellertid ej omedelbart företagas, alldenstund arrende- och andra frågor först måste ordnas, och betning i ängen har sålunda intill senaste åren förekommit, liksom festerna vid midsommartid ej genast kunde avlysas. Emellertid ha vid besök i ängen av medlemmar i Naturskyddsföreningens styrelse samt av representanter för bolaget linjerna för fridlysningen utstakats. Sålunda har bestämts, att sedan ängen vederbörligen blivit fridlyst, delen söder om järnvägen skall bevaras genom tiderna som egentlig löväng, genom att under Naturskyddsföreningens tillsyn behöfliga gallringar av partier, som hota med igenväxning, företagas samt att likaledes slätter i viss utsträckning får förekomma, under det att den alltigenom lundartade delen norr om järnvägen utan minsta

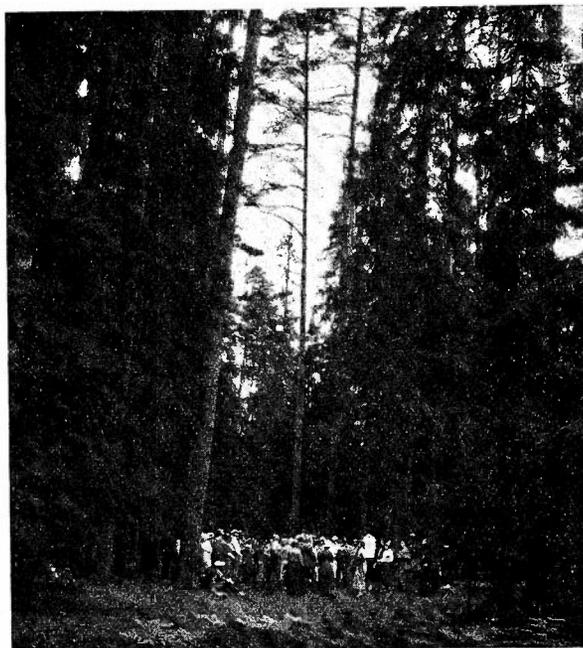

Fig. 9. Exkursionsdeltagarna samlade i Skepphulta-beståndet.

Foto: U. MÜLLERN-ASPEGREN 2 juli 1933.

ingripande från människans sida skall bevaras, så att den får utvecklas alldeles fritt.»

Besöket i Herrfallsäng blev en verklig upplevelse. Då vi från den av ANTON JANSSON — vår ciceron vid besöket i ängen — anbefallda västersidan trädde inom naturparkens område, tedde sig lövängen rent av underbar i den strålande högsommarbelysningen. »Lövängen är en Guds särskilda gåva, när solen skiner över den», citerade professor SERNANDER med känsla och övertygelse, och vi gävo honom för visso alla rätt härutinnan. Det var med vördnad, vi vandrade omkring i denna naturens sköna lustgård. Från den gamla lövängen — där vi inom parentes sagt påträffade en för naturparken ny art, l u n d s t a r r (*Carex montana*) — gingo vi över i den efter vandringen i solgasset i ängen härligt svalkande lunden och samlades så småningom åter i kanten av ängen (fig. 8), där vår outtröttlige färdledare, prof. SERNANDER, gav oss en fängslande skildring av lövängens uppkomst och utveckling. Lövängen är en produkt av naturen och människan, och dess bevarande bör alltså ligga såväl kulturhistorien som naturskyddet varmt om hjärtat.

Fig. 10. En av jätte-tallarna vid Skepphulta fotograferad nerifrån och uppåt.

Foto: SVEN A. HERMELIN 2 juli 1933.

Skepphulta.

Efter Herrfallsäng gäller färden närmast Skogaholm och det Skyllbergs bruk tillhöriga, vida beryktade skogsbeståndet vid Skepphulta. Vår väg leder fram genom omväxlande skog och odlad mark. Redan utefter vägen till Herrfallsäng hade vi på några ställen förvånats vid åsynen av brunsvedd potatisblast, tydande på föregående frostiga »järnnätter». Nya spår efter nyligen inträffad frostnatt visa sig nu gång efter annan. Än är det nya frostskador å de mera frostlänt belägna potatislanden, än — och det kanske ännu starkare framträdande — mer eller mindre fullständigt brunvissnade ormbunkar — stundom även skogsfräken — vid vägkanterna, som angiva, att en verkligt stark frostnatt nyss härjat inom området. — Då vi närma oss Skogaholm, taga vi en genväg genom skogen och befinna oss snart omedelbart inför det imponerande Skepphulta-beståndet (fig. 9).

Under föregående dendrologexkursioner ha gång efter annan besök gjorts i svenska barrskogsbestånd med träd av sannskyldiga jättedimensioner. Vi behöva här endast nämna namn sådana som Mogetorp, Forssjö (Karlsro) och Jönåker i Södermanland (se »Lustgården» 1921) samt Ö. Kinneskogen i Västergötland (»Lustgården» 1928), för att bilden av svenska barrträdsjättar skall stå levande för oss. Inför varje nytt jätteträdsbestånd, vi sett, har nog mången varit övertygad om, att kulmen nu blivit nådd. Så har dock ej förut varit förhållandet. Efter tagen kännedom om Skepphulta-beståndet vill det dock synas, som om höjdpunkten nu äntligen skulle uppnåtts. Den närmare redogörelse för beståndet i fråga, som i det föregående av denna årsskrift från sakkunnigt håll lämnats, gör detta utan vidare klart för oss.

Vid framkomsten till Skepphulta tager länsjägmästare NILS ECKERBOM ledningen och utlägger för oss närmare den underbara texten. Det är ett område på flera tnl. med jättehöga tallar och granar, vi här stå inför. Tallen (jmf. fig. 10) når upp till 36 å 37 m:s höjd — maximihöjden för tall i Sverige. Till jämförelse härmed må erinras om de högsta tallarna vid Forssjö och å Ö. Kinneskogen, resp. 34 och 35 m. Skepphulta-granens höjdsiffror äro ännu mera överväldigande. Över 40 m höga granar förekomma i flertal, och maximihöjden uppgives till 45 m. Så höga träd av vanlig gran (*Picea Abies*) lära ej hava uppmätts på något annat håll i världen. Att beståndets kubikmassa vid sådana höjder ävenledes skall stiga våldsamt i höjden, är givet. Där vi stå i beståndet, representerar detta en kubikmassa på 1 500 m³ (i medeltal). I jämförelse med dylika imponerande tal framstå de från Södermanland och Västergötland förut framlagda kubikmassesiffrorna förvånande låga.

De höga stamhöjderna och de maximala avkastningssiffrorna ange en markbonitet av osedvanlig godhetsgrad. Den relativt täta skogsväxten har ej givit markvegetationen tillfälle till en mera riklig utveckling. I den rika mossmattan dominerar blåbärsriset, i sin frodiga växtlighet i sin mån antydande förstklassig markbonitet. Härligt blommande linnéa, lingon, örnbäckaren och ekorrbärsört (*Majanthemum bifolium*) ingå vid sidan av blåbärsriset i markbetäckningen.

Skogaholm—Boo.

Över Skogaholm och Svennevad ställes nu färden i rask fart direkt till Boo, slutmålet för dagens exkursion. Tiden tillåter oss ej att stanna till vid Skogaholm, där avsikten annars varit att »som hastigast» bese »platsen för den nu till Skansen förflyttade huvudbyggnaden». Då vi passera Skogaholm, sakta bilarna farten, och vi få en ganska god föreställning om såväl platsen för den gamla huvudbyggnaden som de säkraste minnesmärkena från tidig-barockanläggningarna, de som alléträd ännu kvarstående stor-l ö n n a r n a och stor-a s k a r n a, vilka SERNANDER särskilt påpekar i boken om »parker och trädgårdar i det gamla Närke» (sid. 59).

Från Skogaholm går vägen vidare genom den vackra Svennevadsbygden. Näckrosornas härliga tid är inne, och vackrare än här i dag ha väl dessa våra stolta vildblomster sällan tett sig. Den från Skogasjön vid Skogaholm ledande Skogaån verkar som ett pärlband av de vackraste näckrosdammar. Om möjligt ännu praktfullare är näckrosfloran i Sottern; en vik av sjön öster om kyrkan framstår som en näckrosdamm av gigantiska dimensioner. På en udde ut i viken ha campingtält i mängd blivit uppslagna, och vackrare plats för ett campingläger får man sannerligen leta efter.

Boo.

Klockan är betydligt över 4 e. m., då bilarna svänga in i den vackra alm-allén, som leder fram till Boo slott. Utanför slotts-kyrkan stannar bilkortegen, och vi gå till fots den korta vägen fram till det vid sjön Avern vackert belägna slottet. Slottsherren, friherre HUGO HAMILTON, som av resa hindrats närvara, har ställt trädgårdsmästaren OLSSON till vårt förfogande, och med honom som ciceron taga vi nu de vackra park- och trädgårdsanläggningarna i närmare betraktande. På terrassen bakom slottet göra vi en första anhalt, och det blir här som allestädes professor SERNANDERS sak att informera oss i anläggningarna och deras historia. Vad vi här gå att se, är närmast att beteckna som en av RUDOLF ABELIN med skicklig hand »restaurerad» barockanläggning. Området söder om slottet har under ABELINS insiktsfulla ledning förvandlats från förutvarande engelsk park till förnäm barock. Ännu kvarfinnes dock — som sig bör — österut ett parkområde i typisk engelsk stil med slingrande gångar, dammar etc.

Då man från terrassen söder om slottet skådar ut över de ABELIN'ska anläggningarna, mötes blicken närmast av en imponerande, rektangulär gräsmatta (pl. 2) om ej mindre än 57×175 m:s yta, på sidorna inramad av grusgångar och i mattkanten glest planterade, unga pyramidekar. Terrasskrönet avgränsas mot gräsmattan av i häck planterad *Berberis Thunbergii*. I mjuk böjning följer den välhållna, friskt gröna gräsmattan terrasslätten och förlöper sedan i vågrätt plan mot skogsparken i söder, där en på en kulle rest obelisk — till minne av ett besök av kung OSCAR I — bildar en starkt verkande fonddekoration. Vackrare gräsmatta torde höra till de rena sällsyntheterna, och mattans såväl anläggning som skötsel borde sannerligen mana till efterföljd! Den friska grönskan är otvetydigt i första hand följden av en väl avvägd insådd av vitklöver, i andra hand sammanhängande med gräsmattans verkligt rationella skötsel: klippning med motordriven gräsklippningsmaskin två gånger i veckan vår och höst och en gång i veckan under sommarmånaderna.

Efter att ha vederbörligen beundrat den ABELIN'ska anläggningen med den däri som ett väsentligt led ingående gräsmattan bege vi oss under trädgårdsmästare OLSSONS ledning till ekonomiträdgården. Ekonomiska och estetiska krav ha här på ett ovanligt lyckligt sätt blivit förenade. Köksväxtkvarteren med jordärtskockor, jordgubbar m. m. ha samtliga inramats med färgstarka eller i annat avseende estetiskt tilltalande perennlister eller häckar o. d. *Viola cornuta* (blå och vit), *Stachys lanata*, *Campanula medium*, *Anemone silvestris*, *Pulmonaria*, *Ligustrum* m. fl. växtslag ha här kommit till utmärkt användning. En i och för sig mindre tilltalande redskapsbod har tack vare utefter väggarna uppdragna klängrosor och clematis förvandlats till en prydnad av högsta rang. O. s. v.

I de under senare tid relativt orörda parkanläggningarna västerut finna vi en del dendrologiska inslag av särskilt intresse. En vacker avenboksgrupp visar här, att detta trädslag innevarande år även i Närke haft att uppvisa en blomning, rikare än kanske någonsin. De med frukthängen fullständigt översållade träden visa oförtydligt detta. Nämnas bör härifrån även ett solitärträd av europeisk silvergran (*Abies alba*) med ovanligt långa och ända ned till marken nående grenar, en verklig prydnad på den plats, som den för mången ofta som parkträd så förkastliga silvergranen här fått till sitt förfogande.

Vandringen i parken västerut blev avslutningen på den mera dendrologiskt och parkbetonade delen av besöket i de förnämliga Boo-anläggningarna. Men Boo har även andra än mera materiella dyrbarheter att bjuda på. Också dessa ville vi om möjligt komma i något närmare kontakt med. För Boo utmärkande är ju dess skuggiga, vattenomflutna park, vilken är som skapad att besjungas av en romantisk skald. Här var det också NICANDER upplevde sin kärlekssaga med den vackra VIRGINIA SANNE. Tiden var knapp, men genom redaktör SAXONS energi och under hans ciceronskap gavs tillfälle för dem, som visste att begagna sig därav, att längs den slingrande parkån vandra bort till det lusthus, där NICANDER en gång diktade några av sina vackraste sånger, bl. a. »mitt liv är en våg» och innerliga hyllningar till VIRGINIA. Lusthuset står kvar, men VIRGINIA SANNE vilar sedan många år på Boo tysta kyrkogård.

Innan vi ånyo bestiga bilarna återstår att se ännu en dendrologisk sevärdhet nämligen de i närheten av kyrkan befintliga bokplanteringarna, enligt GUNNAR SCHOTTE de största i Mellansverige. Sammanlagda arealen planterad bokskog uppgår f. n. till mellan 1 och 2 har. Den äldsta planteringen (c. 0,75 har) gjordes 1870, och de härifrån stammande, välutvecklade bokarna ha nu nått omkr. 15 m:s höjd; stamdiametrarna äro i hög grad varierande. Ingen blomning eller ollonsättning har ännu förekommit. Beståndet är nu avsett att gallras. En senare bokkultur av ungefär samma omfattning befinner sig i c. 20-årsåldern.

En av Boo-områdets största sevärdheter återstår ännu för oss att se: jätte-linden vid Lindhult eller — såsom SERNANDER uppkallat den — Boo-linden (pl. 3; fig. 11). Efter några minuters bilfärd å vägen S. och O.-ut utefter den gamla stranden av Avern äro vi framme vid Närkes största såväl lind som träd över huvud taget. Det är en vildväxande svensk skogslind (*Tilia cordata*), som sannolikt någon gång under vikingatiden grott vid stranden av den då betydligt omfångsrikare Avern och nu efter sjöns sänkning står just vid gränsen för landvinningsområdet. Redan under GUSTAF VASAS tid var Boo-linden så långt kommen i ålder och utveckling, att den togs som råmärke mellan Lindhult och grannbyn Trollhult. Vid uppmätning befinnes trädet nu hålla ej mindre än 821 cm i stamomkrets 1,3 m ö. m. Av Svealands jätteträd kommer den då som god tvåa — hedersplatsen få vi ännu alltjämt reservera för den 850 cm vida Ekebyhovseken vid Gällö i Mälaren: »kungen bland träden bör

ju också vara litet tjockare om livet än trädens drottning, linden», fastslår med rätta professor SERNANDER. Dess bättre synes Boo-linden ännu vara i besittning av full livskraft. Den rikgrenade kronan företer alltjämt den vackraste grönska, och med sin 16 m:s stamhöjd och 12 m:s krondiameter är trädet i sin helhet en sannskyldig ögonfröjd.¹

Lindhult har ej blott sin stolta jättelind att framvisa. Den ett stycke nedanför linden porlande bäcken är även förtjänt att i någon mån uppmärksammas. Ett mäktigt bestånd av rikblommig sjöranunkel (*Ranunculus Lingua*) lyser med sina stora, guldglänsande blommor lång väg och lockar exkursionsdeltagarna oemotståndligt närmare. De som läto sig lockas kunde från bron över bäcken blicka ut över ett av våra täckaste vattenväxtsamhällen: i bäckkanten, förutom den ståtliga ranunkeln, svärds liljor (*Iris pseudacorus*), vattenlysing (*Naumburgia thyrsiflora*), kärrsvalling (*Alisma Plantago*), ledgräs (*Hippuris vulgaris*) och vattenblink (*Hottonia palustris*) m. fl., utåt vattnet övergående i en av främst storbloommig möja eller grodnate (*Ranunculus peltatus*), gul näckros (*Naphar luteum*) och rödnate (*Potamogeton alpinus*) bildad vegetation av flytbladstyp.

Från Lindhult vända vi åter mot Boo och göra på vägen ännu en liten avstickare — den sista för dagen — till Eneby oxhage, en några hundra m bort mot sjön belägen moränbacke, känd för sitt vackra lind-bestånd. Solen brände och pressade oss hårt under vår vandring över de mellan vägen och skogsbacken liggande fälten, men väl framkomna till Eneby oxhage fingo vi full valuta för våra utståndna vedermodor. Lindbeståndet var verkligt vackert och så ej minst den vackra lövängsartade markvegetationen inom lindområdet. Linden — skogslind vid normal växt av vacker stångtyp — förekom i stort antal exemplar från högstammiga äldre träd till ofta mer eller mindre buskstammiga yngre sådana och ungpantor i olika åldrar. Av i beståndet ingående träd märktes, förutom linden, asp, björk (såväl masurbjörk som glasbjörk eller kanske oftast mellanformer mellan båda), rönn och ek; av buskar förekom bentry (*Lonicera xylosteum*) ej sällsynt. En i hast uppgjord förteckning över i markvegetationen ingående lövängselement gav följande 12 mer eller mindre karakteristiska sådana:

¹ Ett första meddelande om Boo-linden möter hos E. BRODDESON, Sveriges största lind, Örebro läns Naturskyddsförenings årsskrift 1930, sid. 122.

Fig. 11. »Boo-linden»; detaljbild av nedre delen av stammen.

Foto: U. MÜLLERN-ASPEGREN 2 juli 1933.

<i>Actæa spicata</i>	<i>Crepis præmorsa</i>
<i>Anemone Hepatica</i>	<i>Primula veris</i>
<i>Campanula Cervicaria</i> (ett flertal ex.)	<i>Ranunculus polyanthemus</i>
<i>C. persicifolia</i>	<i>Viola Riviniana</i>
<i>Clinopodium vulgare</i>	<i>Calamagrostis arundinacea</i>
<i>Convallaria majalis</i>	<i>Melica nutans</i>

Med besöket på Boo och dess kringliggande domäner var exkursionsprogrammet för dagen vederbörligen genomgånget. Den programenliga tiden hade på sistone något förskjutits, och bilarna gåvos därför »fri fart» för återfärden till Örebro. Det blev till stor del samma vägar på återresan som på utresan, de genomresta trakterna hade ej längre samma nyhetens behag, varför farten saklöst kunde väsentligen forceras. Då det från några håll uttalats önskvärdheten att, om tiden så medgåve, bese Sköllersta vackra gamla medeltidskyrka, togo några av bilarna hemvägen förbi denna. För dem, som blevo i tillfälle att taga även kyrkans inre i betraktande, blev detta en i sanning värdig avslutning på dagens i allo lyckade exkursion.

Kl. 8 samlades färdtagarna till gemensam middag å Strömparterren. Och här tycktes intet fattas — varken aptit eller god mat — och ej heller det för alla dendrologexkursioner utmärkande goda humöret!

Myrö.

Måndagen den 3 juli ingick med samma sol och värme, som varit utmärkande för större delen av gårdagen. Även i dag startar exkursionen — pr buss och bil — från Stora hotellet kl. 9 f. m. Färden gäller på förmiddagen de vid norra Hjälmars-stranden belägna herregårdarna Myrö, Esplunda och Götarsvik samt en intressant allmogeträdgård i Kolja by i närheten av Esplunda.

Det hårt belastade förmiddagsprogrammet tillät ej något uppehåll vid Myrö, där programenligt »bilarna endast svänga ner runt gårdsplanen, varefter de fortsätta till Esplunda». Från bilarna hinna vi allenast se en skymt av den vackra herrgårdsbyggnaden, uppförd under senare hälften av 1700-talet av dåvarande ägaren, översten och riksrådet PER KALLING. Denne gjorde Myrö till fideikommiss, och

Fig. 12. Esplunda-asken. Professor SERNANDER redogör för jätteträdets historia.

Foto: MÜLLERN-ASPEGREN 3 juli 1933.

det är hans ättling i femte led, greve PEDER KALLING, som nu är fideikommissets innehavare. Vår rundfart å gårdsplanen kunde tyvärr ej giva oss någon som helst föreställning om parkanläggningarnas art, varom SERNANDER i »Parker och trädgårdar i det gamla Närke» (sid. 112) ger oss en aning, då han antyder, att man vid Myrö liksom vid andra närkiska storgårdar under senare tid sökt sig ut ur den engelska landskapsparkens »pittoreska virrvarr genom att i detsamma upptaga rätlinjiga och symmetriska anläggningar — ett återfall till den en gång så föraktade barocken». Något, som från Myrö gav oss ett bestående intryck, var framför allt den vackra infarten från stora landsvägen. Omedelbart innanför landsvägsgrinden vidtager en yppig lövblandskog av vacker masurbjörk och klibbal med insprängda aspar och enstaka högväxta granar. Fram mot gården möter en härlig allé av ståtliga, gamla lindar. Som en utomordentligt vacker, från bilarna iakttagbar detalj i anläggningarna är slutligen att nämna järnstaketet runt gårdsplanen med murade pelare och på dessa vackra gamla urnor av gjutjärn.

Esplunda.

En lång och vacker allé av lind och lönn leder fram till Esplunda, den första anhalten under andra dagens exkursion. Då vi på programenlig tid köra in på gården, hälsar oss ägaren, landshövdingen greve AXEL MÖRNER, välkomna och ger oss, sedan vi samlats framför gårdens vårdträd, den mäktiga Esplunda-asken (fig. 12), en kort orientering rörande godsets och anläggningarnas historia. I anslutning härtill berättar professor SERNANDER, vad han under sina forskningar angående Närkes märkesträd inhämtat om vårdträdet — Esplunda-asken — Närkes största ask och en av hela Sveriges största och märkligaste:

»Den står i hörnan mellan huvudbyggnaden, östra flygeln och det gamla brygghuset. Ett ståtligt träd med klotformad krona på en timglasformad huvudstam av en utpräglad skafftyp, som icke torde härleda av stympning. Ungefär 225 cm ö. m. delar sig stammen i 7 grenar och räknar 1,3 m ö. m. 662 och 1,5 m ö. m. 673 cm i omkrets. Kronan håller 23 m i diameter. En mycket ungefärlig beräkning, närmast grundad på Rudbecks-askarnas ålder, låter groningsåret falla på 1200-talet.»

»Huvudstammens epifyter bland mossor och lavar äro övervägande nitrofytiska. — Den fanerogama epifytfloran är påfallande rik och även den nitrofytiskt påverkad:»

	å basalkonsolen		i kronans utgående	
	1931	1933	1931	1933
lönn (<i>Acer platanoides</i>)	+	+	+	+
vägmäll (<i>Atriplex patula</i>)	+	—	—	—
svinmålla (<i>Chenopodium album</i>) ..	—	+	—	—
då (<i>Galeopsis</i> sp.)	—	—	+	+
bentry (<i>Lonicera xylosteum</i>)	—	—	+	+
läkekesa (<i>Solanum Dulcamara</i>)	—	—	—	+
våtarv (<i>Stellaria media</i>)	+	+	+	+
maskros (<i>Taraxacum</i>)	+	+	—	—
alm (<i>Ulmus glabra</i>)	+	+	+	+

»Denna trädjätte torde verkat som en riktpunkt på hela Esplunda. — År 1616 skriver CARL BONDE, säteriets skapare, till AXEL OXENSTIERNNA, att han skall 'draga till Esplunda och see tijnll jag får låtta byggia något, Gud gifve till lycka'. Detta beslut fullföljdes, och det är troligt, att BONDE, som uppförde en envåningsbyggnad och två däremot vinkelrätta sjöflyglar, vilkas grund i huvudsak använts för de följande byggnaderna, ej blott velat bevara utan även utgått från det redan då säkerligen ståtliga trädet, som stod på samma nivå som huvudbyggnadens. Så skedde genom att ställa östra flygeln rakt ovan asken. Nu står en annan ask också på samma sätt i förhållande till västra flygeln. Den håller visserligen 335 cm i brösthöjdsomkrets

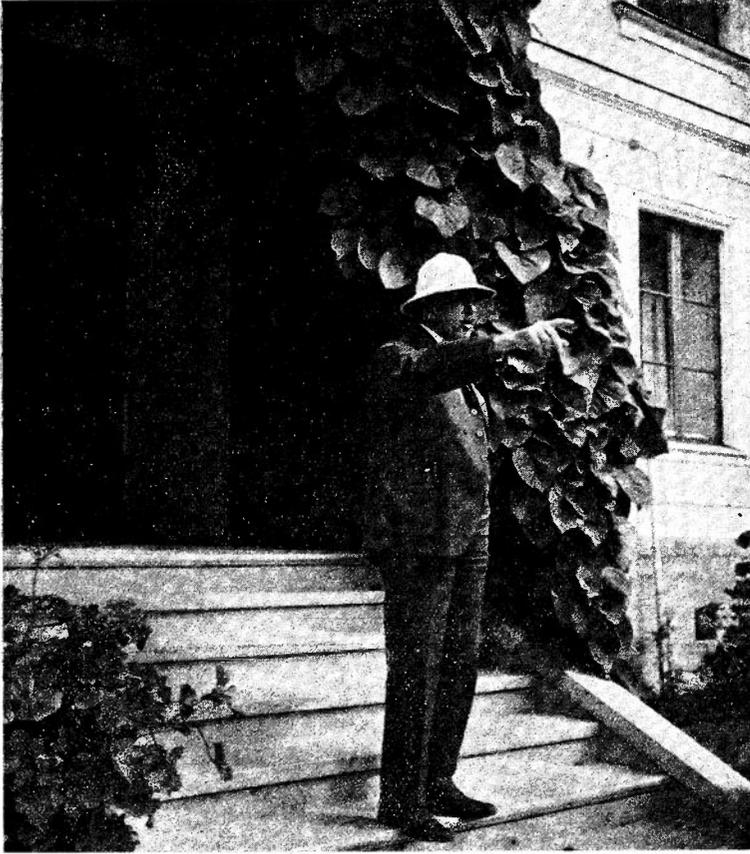

Fig. 13. Landshövdingen, greve AXEL MÖRNER redogör för de moderna parkanläggningarna vid Esplunda. Obs. *Aristolochia Siphon* t. h. kring portalen.

Foto: SVEN A. HERMELIN 3 juli 1933.

men kan näppeligen anses tillräckligt grov för att vara planterad av CARL BONDE († 1652), åtminstone så tidigt som på 1600-talets andra årtionde, men väl av någon hans närmaste efterträdare, som velat skapa en pendant till det celebra vårdträdet.» (RUTGER SERNANDER, *Parker och trädgårdar i det gamla Närke*, sid. 51—53.)

I anslutning till ovanstående citat rörande Esplunda-asken må här jämväl efter SERNANDER citeras, vad han i fortsättningen tillfogar om de eventuella återstoderna av CARL BONDES renässansskapelse samt om senare parkanläggningar å Esplunda:

»Ett system av kvadratiska trädrader i 'Rosengården' gör intryck av renässans. Av träden härstädes är det emellertid endast ett, som är så stort, att man möjligen kan hänföra det till tiden före eller omkring 1616. Det är en ek på 440 cm:s brösthöjd.»

»I den långa allén, som utgår från slottets mitt fram emot landsvägen, fäster man sig vid några jätte-askar i de innersta trädraderna, som genom sina dimensioner tyda på CARL BONDES tid. En av dessa i västra raden höll 391 cm 1,2 m över det antagna origoplanet. Stammen hade vid basen en kraftig konsolbildning. Vid grenarnas utgående från den skaffformade stammen kunde man skåda in i dess centralhålighet.»

»Som härstammande senast från CARL BONDES tid torde följande jätteträd inne i själva trädgården böra räknas. Tämmligen centralt i fruktträdgården står ett isolerat päronträd med uppkvistad krona. Stammen är 14,5 m hög samt håller 264 resp. 268 cm 1,1 resp. 1,3 m ö. m. — Väster om fruktträdgården anträffades vid växthusen stubben av en jätte-svart poppel, Närkes säkerligen grävsta och äldsta. Den kan med alla sina defekter mätas 0,5 m ö. m. och håller här 830 cm i omkrets. Ett ganska friskt och grovt basal-skott lovar regeneration av gamlingen.»

»Man vill också gärna förbinda förekomsten av pestilensroten och aklejan i alléns diken och gräsmattor med CARL BONDES örtagård.»

»Under barocken och rococon utvidgades alléer, park och trädgård betydligt. Men mina egna studier äro för otillräckliga att utreda linjerna. — Av den engelska landskapsparken upptäcker man ej så litet. Så t. ex. stå i den stora alléens yttre trädrader stora gråpopplar (*Populus canescens*). Under deras skugga frodas ormröten (*Polygonum Bistorta*), och det är ej omöjligt, att dessa två arter äro planterade ungefär samtidigt. — På landvinningen från Hjälmarens rakt söder om slottet har barocken, om ock moderniserad, åter kommit till heders.»

Den moderniserade barocken (fig. 14) söder om slottet tilldrager sig snart färddeltagarnas samfällda uppmärksamhet. Anläggningarna äro här strängt symmetriska, kring en längsgång i mittaxeln indelade i rektangulära kvarter. Å terrassen närmast slottet finna vi vackra, av klippt i soppinramade ros-kvarter (Röd hette) samt busbom-inramade gräsmattor med i klotform klippta måbärsbuskar (*Ribes alpinum*) i hörnen. Gräsmattorna ha här liksom vid Boo blivit vederbörligen insådda med vitklöver. Nedanför terrassen fortsätter mittgången ned till sjön, på båda sidor kantad av art- och blomrika perennrabatter. Utanför perennlisterna vidtagna gräsmattor med hörnträd, i övre hörnen blodbladsformen av sykomorlönn (*Acer Pseudoplatanus purpureum*), i de nedre pyramidek. I perennrabbatterna antecknades i förbifarten upifrån och ned mot sjön i ordning följande:

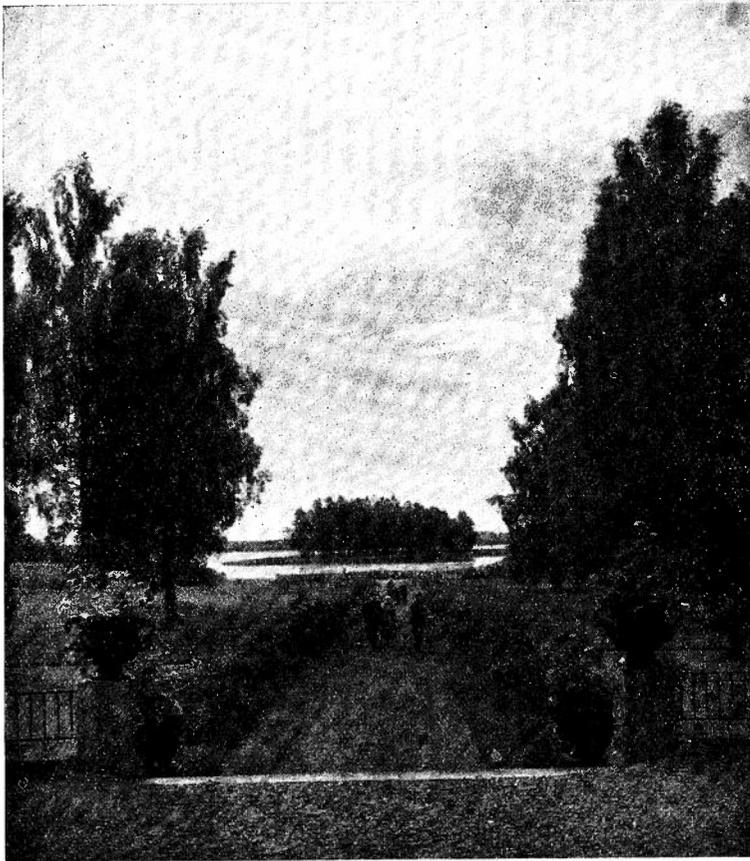

Fig. 14. Den moderniserade barockanläggningen vid Esplunda.
Foto: SVEN A. HERMELIN 3 juli 1931.

Papaver orientale
Thalictrum sp.
Polemonium coeruleum
Lychnis chalconia
Solidago sp.
Phlox hybrida
Lupinus polyphyllus
Digitalis purpurea
Dictamnus albus
Iris
Viola cornuta

Delphinium hybridum
Hemerocallis flava
Lilium croceum
Centaurea montana
Spiraea Ulmaria
Achillea Ptarmica
Pyrethrum roseum
Chrysanthemum maximum
Aquilegia
Funkia
Hemerocallis fulva

den sistnämnda nära nog ensamrådande i hela nedre halvan av perennkvarteret.

I strandkanten vid sjön stod pilblad (*Sagittaria sagittifolia*) i begynnande blomning, och ute i vattnet bildade vattenpest (*Elodea canadensis*), dyblad (*Hydrocharis morsus ranæ*), andmat (*Lemna minor* och *polyrrhiza*), gul näckros (*Nuphar luteum*), gäddnate (*Potamogeton natans*) och vattenaloë (*Stratiotes aloides*) en fläckvis ymnig vattenvegetation. Av professor SERNANDER påvisades här också förekomsten av den sällsynta, nätta lilla vattenlevermossan *Riccia natans*.

Vid återfärden till slottet konstaterades förhandenvaron av sibirisk silvergran (*Abies sibirica*) och balsamsilvergran (*A. balsamea*), båda i enstaka yngre exemplar. En grupp av yppig *Polygonum sachalinense* frapperade här som alltid genom sin oerhörda snabbväxthet. Som en sista dendrologisk notis från Esplunda må slutligen antecknas den över trädgårdsportalen å slottet i storartad yppighet slingrande *Aristolochia Siphon* (jmf. fig. 13).

Tiden för uppbrott var redan inne, och ännu hade vi ej fått se den av SERNANDER omtalade ruinen av Närkes största svartpoppel (*Populus nigra*). Då vi fara ut från gården, låta vi bilarna taga vägen omedelbart förbi denna och få sålunda under bortfärden med egna ögon se även denna gigantiska sevärldhet.

Kolja.

Nästa punkt på exkursionsprogrammet gällde hemmansägare GUSTAV NILSSONS trädgård i Kolja by. De 4 kilometerna dit från Esplunda äro snart avfärdade, och vid vår ankomst står herr NILSSON redo att själv föra oss an genom sina nog så unika trädgårdsanläggningar. En ursprungligen kal bergknalle har här genom fars och sons gemensamma ansträngningar förvandlats till en fruktbar trädgård (jmf. fig. 16). Med intresse lyssna vi till den nuvarande ägarens — sonens — berättelse om hur denna underbara skapelse åstadkommits: »Där ej plog kan gå och ej lie slå, där ett träd skall stå» hade varit faderns valspråk, och i överensstämmelse med detta hade han gripit sig verket an. Fadern hade börjat köra upp en del jord på den kala bergknallen ovanför gården och där planterat några träd. Så småningom utvecklades den lilla trädgården allt mera, och nu hade omkring 2,000 lass jord blivit uppkörda på berget. De planterade träden hade i stort sett gått väl till och nya planteringar efter hand

blivit gjorda i allt större omfattning. F. n. representerade området en härlig fruktträdgård innehållande 64 olika fruktsorter — äpplen, päron, plommon och körsbär m. m. — i de 300 frukt bärande träd, som före 1933 blivit inplanterade; innevarande år hade icke mindre än 200 träd ytterligare nyplanterats.

Även om fruktträden voro huvudsaken i anläggningen, intogo icke desto mindre rena prydnadsväxter en betydande plats inom densamma. Grupper och rabatter av de mest olikartade perenner förekommo snart sagt allestädes utefter gångar och hörn i planteringarna. Där jordmånen var allt för grund för trädens trivsel, hade

Fig. 15. Hemmansägare GUSTAV NILSSON berättar om trädgårdsanläggningarna vid Kolja.

Foto: HERMAN WIKSTRÖM 3 juli 1933.

Fig. 16. Från GUSTAF NILSSONS trädgård i Kolja.

Foto: ALLAN BERGLUND 3 juli 1933.

perennanläggningar i stenbergsstil kommit till utförande. Vid tiden för vårt besök var blomsterprakten storartad — och detta trots sommarens enastående torka. Några namn ur högen antyda i någon mån rikedom och omfattningen av blomsterkulturen inom området. Vid rundvandringen genom trädgården antecknades i förbifarten arter och former tillhörande följande perennsläkten: *Anemone*, *Aquilegia*, *Aster*, *Campanula*, *Delphinium*, *Dianthus*, *Dielytra*, *Digitalis*, *Doronicum*, *Gaillardia*, *Hesperis*, *Heuchera*, *Lilium*, *Malva*, *Pæonia*, *Phlox*, *Pyrethrum*, mängden av andra icke antecknade här att förtiga.

Tack vare intensivt arbete och rationell skötsel och först och sist aldrig slappnande intresse och kärlek till arbetet hade resultatet av odlingarna blivit även ekonomiskt gott. Att fruktträden sköts och vårdats med kärleksfull hand, därom gävo bl. a. de talrikt förekommande, lyckade bryggymplingarna nedtill å de av skadedjur vintertid rundbarkade fruktträdsstammarna syn för sägen. Besöket i Kolja blev även det en verklig upplevelse. Beundran och höggradig tillfredsställelse lyste också ur allas ögon, då vi före det oundgängliga uppbrottet för vår energiske och sympatiska värd utbragte ett tacksamhetens rungande leve!

Götarsvik.

Något försenade i Kolja söka vi genom något ökad bilfart taga skadan igen under den 15 km långa vägen till Götarsvik och dess moderna trädgårdsanläggningar. Ägaren, direktör GOTTFRID BERGLUND, själv förhindrad närvara, låter hälsa oss välkomna genom sin son och förvaltaren på gården, herr NILSSON, som båda möta upp vid vår ankomst. Friherre HERMELIN ger oss en kort orientering rörande park- och trädgårdsanläggningarnas tillkomst, innan vi under den korta tid, som står oss till buds, taga dessa i närmare betraktande.

Götarsviksanläggningarna i sin nuvarande gestaltning äro ett verk av den nyligen hortgångna trädgårdsarkitekten ESTER CLAESSON. De moderna anläggningarna påbörjades för två år sedan och äro ej ännu helt avslutade. »Den strängt stiliserade barockparken bygger sin verkan på ett spel med linjer, ytor och färger i harmoniska klanger, vilkas melodi förtonar i den mjuka rymden över sjön, bildande en oavslutad fjärrfond för ögat», säger signaturen »Pi» vid skildringen av Götarsviksbesöket i Örebro-Kuriren för den 4 juli 1933. Mesta möjliga grönska har för arkitekten varit en av de ledande principerna. En smal, nära nog oändligt lång gräsmatta med infällda kalk-

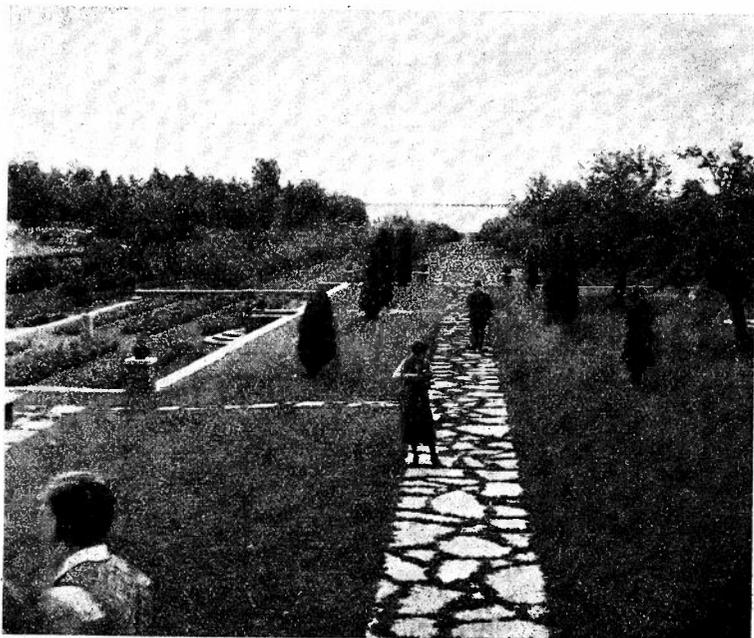

Fig. 17. Från ESTER CLAESSONS parkanläggningar vid Götarsvik.

Foto: SVEN A. HERMELIN 3 juli 1933.

stensplattor istället för grusgångar leder blicken ner mot sjön i söder (fig. 17). Här som vid Boo frappera de välklippta och vitklöverförande gräsmattorna genom sin vackra friska grönska. Pelartujor (*Thuja occidentalis columna*), planterade i rader, en på var sida om mittgången ett stycke bort från huvudbyggnaden, kontrastera vackert med sin mörka och dystra grönska mot gräsets ljusare och gladare gröna färgton. Ännu starkare kontrastverkan erbjuda de i gräsmattan i urnor på uppmurade låga stenpelare placerade pelargonierna med sin varma röda blomfärg. Längre bort mot sjön blir gräsplanen kantad med äppleträd, som markera gränsen mot de utanför belägna köksträdgårdsanläggningarna. Där strandskogsbältet närmast sjön begynner, ha på olika ställen naturligt verkande utsiktsgläntor blivit upphuggna.

Öster om gräsplanen-mittaxeln möta närmast corps-de-logiet terrassanläggningar ned mot den här nära intill liggande sjön. Å terrasserna ha rosor och perenner funnit plats, rosorna — Rödhatt — dels å den första terrassen nedanför gräsmattans plan,

dels i en insänkning i kanten av gräsmattan. Bland perennrabatternas arter ingå *Campanula*-, *Delphinium*- och *Erigeron*-arter, *Lupinus polyphyllus* i olika färgformer, *Papaver orientale*, olika arter och former av *Pentstemon* och *Phlox*, *Pyrethrum roseum* i olika blomfärger, *Sedum*- och *Solidago*-arter m. fl. Längre ned på östra sidan vidtaga omfattande köksväxtodlingar; såsom länsträdgårdsmästare LEONARDS här särskilt för oss påpekar, har man med framgång försökt sig på vissa specialodlingar, exempelvis av lök och selleri.

Inom området V.-ut har den därvarande gamla fruktträdgården fått stå kvar relativt orörd. Av de äldsta träden närmare huvudbyggnaden kunna enl. SERNANDER ett äppelträd och ett päronträd möjligen anses hava överlevat »fimbulvintern» 1709, då praktiskt taget alla våra fruktträd från äldre tider utdö. ¹ Närmast söder om den gamla fruktträdgården följa växthus och trädgårdsland. På området V. om huvudaxeln har också — i lämplig anslutning till corps-de-logiet — flaggstången rests, en jättehög sådan, en f. d. gran av högförnäm Skepphulta-börd.

Ytterligare en sevärdhet av rang vid Götarsvik blir slutligen den strax V. om trädgårdarna växande »Götarsvikslinden», ett ovanligt vackert storträd av stångtyp i två huvudstammar och den ännu ogrenade huvudstammen hållande 384 cm i omkrets 1,3 m ö. m.

Örebro stads planteringar.

De 30 kilometerna Götarsvik—Örebro, dit vi nu återvända, tillryggaläggas med högsta tillbörliga hastighet, för att vi före lunchen å Strömparterren skola medhinna ett besök i rikssalen i Örebro slott. Allt går väl i lås — med någon liten försening till lunchen — och kl. 1,45 e. m. äro vi redo att följa prof. SERNANDER på den av honom nu ledda rundvandringen genom Örebro stads planteringar.

I dag har prof. SERNANDER kanske mer än någonsin kommit i de verkliga berättartagen. Han är ju barn av Närke och har en gång som skolpojke trampat Örebro klassiska mark, och ur barn- och ungdomsminnenas rika förråd delar han nu med frikostig hand med sig åt den uppmärksamt lyssnande åhörarskaran.

Vid hamnen göra vi en första anhalt i skuggan av den där ensam stående »hamneken». Det är här en av landskapets största och märkligaste renässansträdgårdar, **Kungsträdgården** ell. **den östra**

¹ Jmf. R. SERNANDER, Parker och trädgårdar i det gamla Närke, sid. 22.

Slottsträdgården, en gång varit till finnandes. Att denna »bevarats in på 1800-talet, tänker nog ej mången av den nuvarande generationen på. Omvandlingen och förstöringen är ett typiskt stycke av ett oroligt folks kulturhistoria, om smickrande eller ej lämna vi därhän.» Förutom detta citat ur **SERNANDERS** »Parker och trädgårdar i det gamla Närke» (sid. 33) låna vi i detta sammanhang följande utdrag ur samma arbete, sid. 38—39:

»Från min barndom under senare delen av 1870-talet», säger **SERNANDER**, »minnes jag denna Kungsträdgård, Slottsträdgården, som vi alltid kallade den, från besök med min mor, då hon där skulle köpa grönsaker eller blommor. Det var en lummig idyll med mosa-siga fruktträd och stora bärbuskar i kanterna av de urgamla kvarteren, höga prydnadsträd och längst bort de två ruddammarna gröna av andmät. Och i april och maj stodo land och gångar fulla av vårlök (*Gagea lutea* och *minima*).»

»Allt detta ha hamnen och saluhallen raserat. K. M:ts brev av den 21 april 1888 överlät större delen av slottsträdgården till Örebro stad för anläggande av kanal och hamn. Bakom kajen ligger nu ett öde plan, större än som kräves för sjöfartens och handels ändamål. Man tänker i sitt stilla sinne, att östra delen av nuvarande slottsparken kunnat vid sin sida få behålla ett antal skonade kvarter att vittna om den kungliga lustgård, där en gång **GUSTAF II ADOLF** lekte som barn, och där **NILS REUTERHOLM** kunde visa **CAROLUS LINNÆUS** skatter i Floras rike, över vilka själve princeps botanicorum uttryckte sin beundran.»

»Finnes då icke åtminstone en spillra kvar av denna slottets trädgård? Jo, vid den stora raseringen kvarlämnades 3 träd. Ett av dessa, en ihålig jättelönn, en av Närkes största, lät man för en tid sedan utan att taga mått eller fotografera hugga bort, enär den hotade att braka ner av sig själv. Hamnlönnen är det andra. Den har en ganska yvig, vacker krona. Stammens omkrets 1,3 m ö. m. 255 cm. Alldeles vid hamnkajen ha vi det tredje trädet, **Hamneken**, kring vars stam man alltid hopar upplag från båtarna. Den gör ju på så sätt nytta och får kanske därför stå kvar. Stammens omkrets 1,3 m ö. m. 327 cm. Bäst vore väl dock att kringgärda dem båda med starka och prydliga staket.»

Efter att ha besett de båda kvarlevande hamnträden — eken och lönnen — övergå vi till **Oscarsparken**, ett dess bättre mera glädjande blad i Örebro parkers historia. Och vi följa även här **SERNANDERS** framställning (anf. arb. sid. 69—70):

På **JOHAN FREDRIC BAGGES** karta över Örebro »av 1784 är, där nu 'Oscarsparken' i östra ändan av Örebro långa Stortorg utbreder sig, som 'Apotheks-Trädgården' inlagt ett rätvinkligt system av kvarter, likt det i Kungsträdgården, men kvarteren äro av rektangulär form.

Mot öster ligger ett mindre byggnadskomplex, för vilket sankmarkerna utmed Bygärdesbäcken satt gränsen. Det hela utgjorde den under 1700-talet bemärkta apotekardynastien VON AKENS domän, bl. a. avsedd för odlandet av medicinalväxter.»

»Anläggningen tyckes till sin karaktär ha varit av den enkla ruttyp, som kontinuerligt fortlevat genom tiderna från renässansen till nutiden. En dragning till konstlös barock eller rococo kan man möjligen spåra i dess längdaxel, som fortsätter mot kyrkan i riktning av det nuvarande Stortorget's norra trottoar. Den var till arealen högst betydlig och tycks även haft karaktären av en lustpark, där ägarens botaniska intressen fingo svängrum.»

»Man känner ej, hur trädgården såg ut, om den som väl troligt är existerade före FRANS MIKAEL VON AKEN, vilken inköpte apoteket Hjorten 1728, dog 1760 och mellan dessa år utvidgade och i grund omdanade densamma. Men att den VON AKEN'ska skapelsen redan 1741 åtnjöt allmänt anseende kan man sluta därav att LINNÉ detta år, liksom senare 1749, uppsökte dess mästare.» Om trädgården får man tyvärr av LINNÉ's reseskildringar »endast veta, att VON AKEN av 2 skålpund 'C a n a r i e f r ö' (*Phalaris canariensis*) erhöll $\frac{1}{8}$ Tunna igen'.»

»På 1800-talet upphörde apoteksträdgården såsom sådan. I nutiden upptager Oscarsparken den gamla apoteksträdgårdens centrum.» En stor hästkastanje »jämte en knäckepil (*Salix fragilis*) — låtom oss kalla dem v o n A k e n s k a s t a n j e och v o n A k e n s p i l — äro väl de enda relikerna från 1700-talets stolta anläggning.» (SERANDER, anf. arb. sid. 69—70.)

»v o n A k e n s k a s t a n j e är ett av Örebro märkligaste träd och uppskattas även som sådant. Dess utmärkande drag är den låga och breda kronan. Den 31 aug. 1930 höll trädet 11 m i höjd med en kronvidd på 20 m. Stammen delar sig redan 1 m ö. m. i 2 jättegrenar; dess för jämförelse bästa omkretsmått är 387 cm 0,5 m ö. m. Frukterna äro anmärkningsvärt stora, ända till 64 mm i diameter; för Mellaneuropa uppger HEGI ett maximivärde av 60 mm. Fröna äro i proportion därefter.» (SERANDER, anf. arb. sid. 78—79.)

Mätningar av v o n A k e n s p i l »från den 8 december 1930 visa följande mått. Kronans vidd $22,3 \times 23,2$ m, stammens omfång 1,3 m ö. m. 402 cm, 1,5 m ö. m. 361 cm. I själva verket gälla dessa mått högre nivåer på stammen, enär dess bas dolts av några decimeters grusfyllning.» (SERANDER, anf. arb. sid. 70.)

De båda von Akenska träden befinnas verkligt imponerande såväl genom sin storlek som genom sin vackra och regelbundna kronform. Även en hel del träd av senare datum tilldraga sig i Oscarsparken vårt intresse. Den knappt tillmätta tiden tillåter oss dock ej att här ingå på några detaljstudier. Professor SERANDER hade ju också ännu mycket att visa oss av mera lokalt dendrologiskt intresse.

Från Oscarsparken bege vi oss ned mot ån i och för överfärjning till »Stora holmen». På södra sidan om ån stå vid vår väg tvenne pietetsfullt bevarade e k a r å Fredrikslunds gård, Vattengatan 1, numera tillhörig staden. De tvenne träden, vårdträd planterade till minnet av husets döttrars födelse 1806 och 1807, ha efter de två flickebarnen fått namnen K a r o l i n a- och L o t t a- e k e n. Den förra mäter nu i stamomkrets vid brösthöjd 254, den senare 253 cm.

Norra stranden av Svartån ter sig numera på en sträcka av ett par kilometers längd som en sammanhängande parkanläggning efter engelskt mönster. Närmast V. om Stora holmen höjer sig över omgivningen en vacker lövkupol, bildad av de i varandra till en enhet inväxta grenkronorna från trenne e k a r på »de tre ekarnas gård» vid Choisie (Olaigatan 38). Den mellersta och största eken är ett »storträd» om 464 cm:s stamomkrets vid brösthöjd (jmf. SERNANDER, anf. arb. sid. 90). O. om »de tre ekarnas gård» vidtager så **Stora holmen.**

»Stora holmen, fordom kallad Prosta-ön, utgjorde storön i en från Choisie till Skebäck sig sträckande liten arkipelag av moränholmar, klippor och block, mellan vilka Svartån banade sig fram i friskt porlande fåror. Denna arkipelag var i början av 1800-talet en av Slottets många betes- och slättermarker. Följande sina företrädares traditioner förvandlade 1817 NILS GYLDENSTOLPE, landshövding 1806—1831, Prostön till en park, vilken genom en gångbro för-enades med fastlandet. Som t. ex. en karta från 1650-talet av OLOF RAFFNESSON utvisar, var östra delen av Prostön en skog, västra delen en äng.»

»Skogen kompletterades av GYLDENSTOLPE med allehanda träd. Ett inslag av poppelarter var obligat; flera jättar kvarleva, bl. a. tvenne silverpopplar med 2 m:s stamomkrets. Intressanta äro två ex., ännu bevarade, av en dåtida dendrologisk sällsynthet, l ä r k t r ä d e t. LINDER mätte deras brösthöjdsomkrets 1917 till 1¼ meter.»

»I den mest avskilda skogsensamheten i östra delen reste GYLDENSTOLPE en liten stenobelisk, å vilken läses: 1817 — anlades — denna park — af — N. Gyldenstolpe.»

»Pietetslöst har man låtit det obetydliga men tidstypiska monumentet kring- och överväxas av stilmfria planteringar, särskilt av g r a n. Stora holmen har gott om sådana; kanske värst äro de fulla granbestånden, vilka, så fullständigt som det överhuvudtaget lät sig göra, bryta den engelska parkens stämning.»

»GYLDENSTOLPE hade tydligen velat konsekvent omskapa Stora holmen till en engelsk park. Till en sådans accessoarer höra diverse byggnadsverk. Nyss talades om en bro och en obelisk från denne

landshövdingens tid. Härtill kommer ett tempel. I en förteckning av dec. 1860 på allt vad GYLDENSTOLPE uträttat i och vid slottet står, att han 'anlagt promenader på Stora holmen och upprest templet där'. — — — Möjligen var en paviljong, som jag minnes från min studenttid, templet i fråga.»

»Priset bland Holmens naturminnen tar Lasse Majas ek, vars ruin ännu bjuder till vörndnad trots det förfärliga hönsbursnät, i vilket det insatts.» (SERANDER, anf. arb. sid. 84—86.)

På Stora holmen samlas vi vid Lasse Majas ek och lyssna här till vår färdledares skildring av holmen med därtill fogad berättelse om den kände stortjuvens — LARS MOLIN, gemenligen kallad Lasse-Maja — gömställe i den efter honom uppkallade ihåliga eken. Efter att ha närmare besett holmens olikartade sevärigheter bege vi oss över till norra fastlandet, där ännu tvenne märkesträd inspekteras, tvenne svartpopplar: Grilliska poppeln och Högströmspoppeln, den förra 592 cm i stamomkrets 0,5 m ö. m. (här dock två stammar sammanväxta), 28,5 m hög och med en största krondiameter av 35 m, den senare 549 och 559 cm i stamomkrets vid resp. 1,3 och 1,5 m ö. m., 28 m hög och med en krondiameter på 22 m. (Om de båda popplarna jmf. närmare SERANDER, anf. arb. sid. 90.)

Innan vi sluta vår rundvandring i stadens parker och planteringar bese vi även som hastigast **Slottsparken**.

»Synnerligen intressant är det lilla bok-beståndet, vilket tyckes vara jämnårigt med de andra planteringarna från det dalande sjuttonhundratalet. Beståndet utgöres av 5 stora och 1 mindre exemplar. Dessa äro härliga och utmärkt rakväxta träd, som lämpligen böra kallas **Slottsparks-bokarna**. Den största håller 26 m i höjd och stammen 191 och 188 cm i omkrets 1,3 resp. 1,5 m ö. m. Den silvergrå stammen är spikrak och försedd med en liten basalkonsol. Kronan, som räknar en diameter av 15 m, utmärkes av sina späda huvudgrenar. 13. 6. 1931.» (SERANDER, anf. arb. sid. 83—84.)

Slottsparks-bokarna med sin vackra stamform äro verkligt tilltalande. Rikedomerna på ollon antyder, att 1933 är att beteckna som ett ovanligt gott bokollonår även på denna för boken nordliga breddgrad. — Den för alla Örebroare välkända »**snedapilen**» (pl. 4), en över Svartån måleriskt sig lutande **knäckepil** med uppåtväxande, stamformiga grenar, ge vi givetvis vår särskilda honnör. Och i omedelbar närhet av denna konstatera vi till sist — innan vi skynda till de väntande bilarna — ett ståtligt ympexemplar av den alltid intresseväckande **rönnoxeln**, *Sorbus aucuparia* × *suecica*.

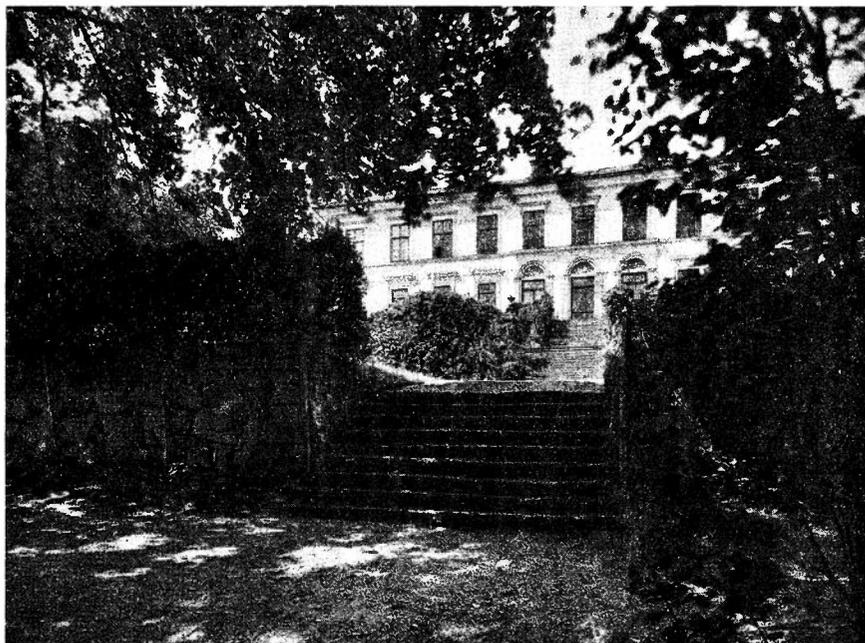

Fig. 18. Karlslund. Trädgårdsterrasserna och slottsbyggnaden. (Efter BERTIL WALDÉN i »Svenska Trädgårdskonsten».)

Karlslund.

Efter Örebro stads planteringar hade på eftermiddagens program inlagts besök å Karlslund, Latorp, Garphyttans nationalpark och Lekhyttan. Avfärden från Örebro var utsatt till 2,45 e. m. och den tiden var ej obetydligt överskriden, då bilkortegen äntligen kunde sätta igång med Karlslund som närmaste mål.

»Genom den jämna och bördiga Närkes-slätten löper i riktning från norr till söder en rullstensås, som sträcker sig genom hela landskapet och in i Västmanland i norr och Östergötland i söder. Fyra km väster om Örebro genomrytes åsen av Svartån och här på åsens högsta punkt ligger Karlslunds corps de logis, synligt vida omkring och med en synnerligen omfattande utsikt över det omgivande slättlandet, mot öster över Örebro stad utöver Hjälmaran och dess stränder, i väster över bördiga fält bort mot de blånande Kilsbergen. Rullstensåsen har givit den storslagna karaktären åt omgivning och belägenhet vid Karlslunds corps de logis, under det att Svartån är det idylliska inslaget — samt dessutom är upphovet till det moderna och intensiva liv, som är utmärkande för gården och som givit den en särställning inom svenskt lantbruk.»

»Än som slingrar sig genom egendomens hela längd, bildade här tidigare tre mindre fall, vid vilka förr drevos kvarnar, men år 1899 påbörjades en 110 m lång dammbyggnad av sten och betong ovanför dessa fall, och vattnet leddes genom en 600 m lång grävd kanal till en nyuppförd kraftstation. Genom dessa anordningar erhöles en fallhöjd på 10½ m.»

Den ur Svartån hämtade kraften »har haft en genomgripande betydelse för gården. Karlslunds egendom står i närvarande stund främst inom landet i fråga om elektrifiering av jordbruket. På logarna användas elektriska hissar, på stall- och ladugårdskullar äro s. k. släphissar, varigenom mycket arbete och tid besparas; samma motorer, som användas för dessa släphissar, driva även mjölkningsmaskinerna. I logen driver en motor växelvis hackelsemaskin och klöverfrönötare. I magasinen användes elektrisk drift för kross- och gröpkvarnar, triörer, sädesharpor, säckhissar, torkria m. m. I slöjdverkstaden användas elektrisk kraft till allt — t. o. m. för kokning av lim. I smedjan drivas fläkt, bormaskin, järnsvarv, fjäderhammare, slipsten m. m. med elektricitet. För gårdens omfattande vattenledningsverk liksom för all uppvärmning och belysning användes uteslutande elektrisk kraft.»

»Även i växthusen hava försök gjorts med elektrisk uppvärmning samt med konstgjord belysning med s. k. sollampa, men dessa försök hava ej givit tillfredsställande resultat, däremot användes kraften inom trädgårdsskötseln för torkning av frukt och dylikt. I bänkgården finnes dessutom en termometer, som slår alarm medels en elektrisk ringledning i trädgårdsmästarens bostad, då temperaturen sjunker till + 2° Celsius, varigenom trädgårdsmästaren kan hinna vidtaga skyddsåtgärder mot frosten. — Det är tidigare nämnt, att all uppvärmning sker medels elektrisk kraft. Även i övrigt användes elektrisk kraft inomhus såsom till matlagning, till uppvärmning av strykjärn, för drivande av mangel, för dammsugare och skoborstningsmaskin — samt för flygeln i salongen.»

»Det är ej blott huvudgården som har förmånen av den elektriska kraften, utan samtliga utgårdar äro även fullständigt elektrifierade, och elektriskt ljus är inmonterat hos alla statare, daglönare och torpare. Äldsta sonen i familjen, agronomen THEODOR DIEDEN junior, som numera övertagit skötseln av det stora godset, har dessutom gjort flera värdefulla uppfinningar på elektricitetens område, vilka i sinom tid skola tillgodogöras inom olika grenar av lantbruket. Även på andra områden har han gjort rätt så märkliga uppfinningar och har bland annat på sätt och vis löst problemet perpetuum mobile. Det är ett ur som går i det oändliga utan uppdragning — så länge solen lyser och vädret växlar.» (ERNST MALMBERG, Karlslund. Svenska slott och herresäten.)

Vid framkomsten till Karlslund omhändertagas vi på det hjärtligaste av godsägare THEODOR DIEDEN, som själv för oss an genom

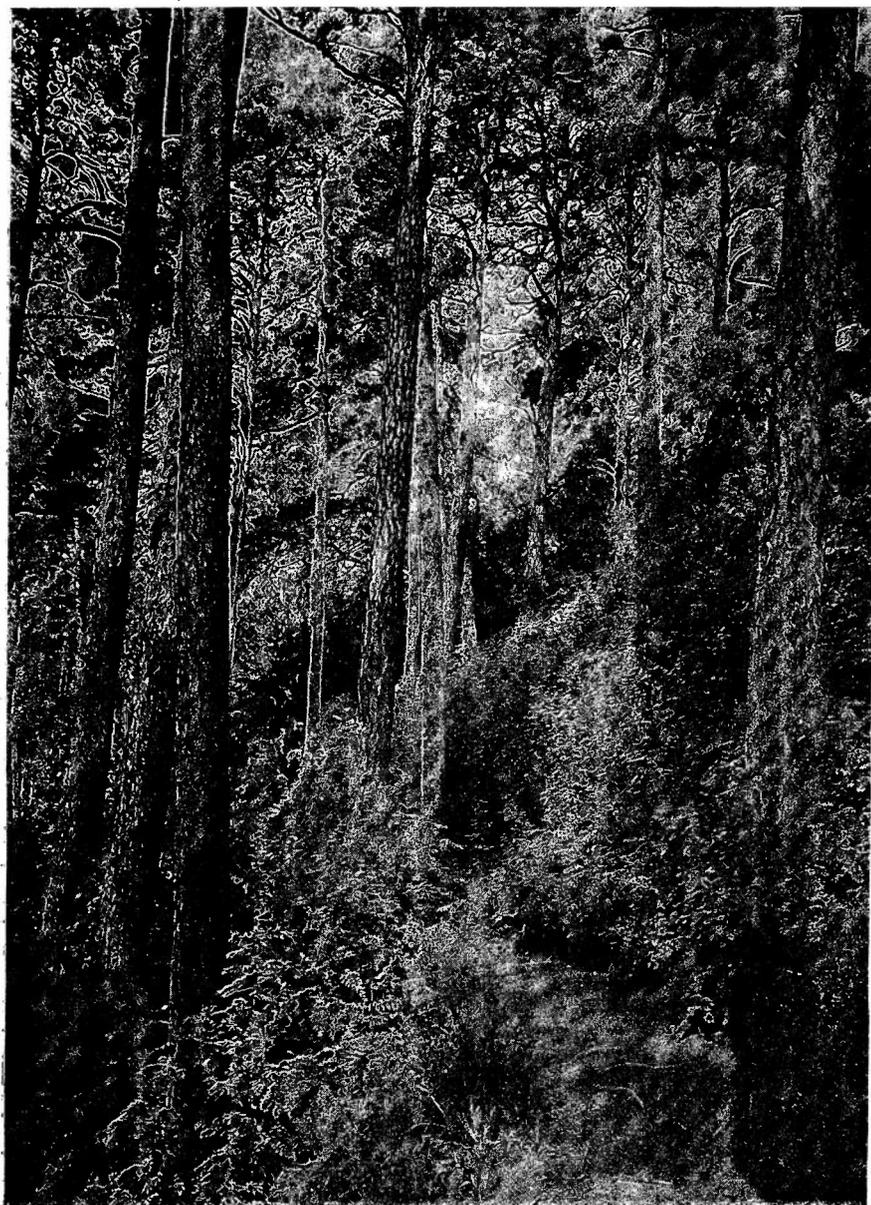

Fig. 19. Karlslund. Tallar i parken. (Efter BERTIL WALDÉN i »Svenska Trädgårdskonsten».)

växthus och trädgårdar. De väldiga växthusen, 7 till antalet, göra på oss alla ett imponerande intryck. Gurkor och tomater, vindruvor och persikor äro här främst föremål för odling. Då man hör, att gurkproduktionen uppgår till 100 kg om dagen, får man måhända den bästa föreställningen om anläggningarnas gigantiska mått. Växthusen äro anlagda i anslutning till en omfattande köksträdgårdsavdelning, indelad i regelbundna kvarter från så långt tillbaka i tiden som 1845. All odling bedrivs här rationellt och i stor skala.

Från ekonomiavdelningen övergå vi till parkanläggningarna närmast corps de logiet. Om dessa ger oss BERTIL WALDÉNS senaste skildring i »Svenska trädgårdskonsten» (2 delen, Stockholm 1931, sid. 165—166) den bästa föreställning.

»Vägen från Örebro leder genom en kilometerlång ekallé, tillkommen under den anckarswärdiska tiden» — 1815—1856 — »från norr upp till corps-de-logiet. Grindstolparna på ömse sidor uppfarten till gårdsplanen äro daterade 1845. Denna uppfartsväg kantas på sidorna av rabatter med blomgrupper. På vänstra, alltså östra sidan, markera en rad lövträd, björk, rönn, oxel, kastanj, gränsen mot nytto-trädgården. Utmed sidorna löpa schersminhäckar.»

»Gårdsplanen har mellan flyglarna en gräsrundel, kantad av hag-tornsträd och i centrum med en blomstergrupp och springvatten. Ett par salutkanoner från 1799 äro placerade på rundeln.»

»Corps-de-logiet är, som tidigare nämnts, beläget på åsens krön, och på slutningen ned mot Svartån har genom terrassering utvunnits terräng för en trädgårdsanläggning. De manshöga avsatsernas välberäknade och monumentala uppbyggnad bidrager i hög grad att framhäva den paranta anblick, huvudbyggnaden erbjuder från trädgårdssidan. Inför anblicken av Karlslund från öster är det påtagligt, huru väl terrassträdgården inkomponerats i förhållande till och lämpats efter byggnadskomplexet; det hela bär onekligen prägeln av en enhetlig skapelse av en skicklig arkitekt — C. C. GJÖRWELL?»

»Genom terrassernas manshöga gråstensmurar leda mittrappor [fig. 18] i den väg, som i linje med komplexets mittaxel genomskär trädgården och fortsätter genom parken ned till ån.»

»Den övre terrassen: Corps-de-logiets monumentala mittrappa, som på sidorna är bevuxen med vildvin och kantas av urnor, kaktéer m. m., leder ut i denna. Utmed byggnaden löpa smala kantrabatter. Själva terrassplanen är uppdelad i rundiar med blomstergrupper. Terrassmuren är övervuxen med vildvin, kaprifol och aristolochia. I norr och söder avgränsas terrassen av syrenhäckar och lummiga bokbestånd, i vilka ingå även blodbokar.»

»Den mellersta terrassen: Å denna äro anordnade tvenne stora, ovala gräsmattor med rabatter, utplanterade drakblodsträd, urnor på

Fig. 20. Karlslund. Blodbok med högt upp slingrande *Aristolochia Siphon*.

Foto: U. MÜLLERN-ASPEGREN 3 juli 1933.

postament m. m. Utmed muren mot övre terrassen finnas kant-rabatter. Som fond i norr och söder höja sig lönnar, bokar och syren-buskar. Terrassmuren bär en ligusterhäck och är bevuxen med vild-vin och björnhallon.»

»Den nedre terrassen: Sluttningen gör sig här märkbar. Mitt-vägen bär nedåt genom en kastanjallé. På ömse sidor om vägen äro gräsmattor, vilka avgränsas av bestånd av unga granar. Terrass-muren i öster uppbär en hög granhäck, som alltså bildar avslutning på denna del av trädgården mot parken.»

»Omedelbart öster om terrassträdgården vidtar parken. Mittvägen fortsätter emellertid genom en lönnallé med rektangulära gräsmattor, på sidorna bevuxna med ungskog av ek, lönn, bok m. m. samt syren-buskage. Parken omspanner förutom detta parti trenne holmar i ån samt åsens sluttning i sydost och söder, de utomordentligt vackra strandpartierna vid den s. k. Borrarbacken. Här uthäder sig en präktigt naturpark med den rikaste blandvegetation: tall (en del verk-

liga jättetallar — jmf. fig. 19 —), gran, lönn, lind, oxel, bok, poppel (väldiga gamla popplar på holmarna), alm, asp, rönn m. m. Nere på holmarna stöter man på majestätiska bestånd av jätteormbunkar. Den rikt kuperade terrängen erbjuder en mångfald anslående aspekter. Gångar slingra härs och tvärs genom parken och löpa utmed stranden. Broar förbinda fastlandet med holmarna och dessa sinsmellan. Nere vid ån, söder om gården, träffar man på resterna av en 'grotta'. Förvisso har denna park en gång tillfredsställande fyllt anspråken på att vara så 'vildvuxen' och romantisk, som tiden önskade sig den.»

Allt detta hinna vi se under vår rundvandring genom de omfattande parkanläggningarna. Det mesta måste vi gå hastigt förbi, men inför några av de förnämsta sevärdheterna dröja vi ett ögonblick för att bättre kunna fasthålla dem i minnet. Ormbunksbestånden av manshög f o d e r b r ä k e n (*Struthiopteris*) göra intryck av nästan tropisk yppighet. Några av strandskogens alar imponera genom sina grova och resliga stammar, ej sällan nående över 2 m i omkrets. Nere vid ån observera vi en m a s u r b j ö r k av anmärkningsvärd storlek, 249 cm i stamomkrets vid brösthöjd. Inom naturparken göra åsens ärevördiga t a l l a r med stamomfång upp till 3 m det obetingat mäktigaste intrycket. En i d g r a n på nedre terrassen tilldrager sig särskild uppmärksamhet genom sin ända till 5 m vida krona, ehuru den ännu knappast nått manshöjd. Av inplanterade främmande barrträd lägga vi särskilt märke till några resliga och välutbildade b a l s a m s i l v e r g r a n a r (*Abies balsamea*) och o r i e n t a l i s k a g r a n a r (*Picea orientalis*) samt en del unga v i t g r a n a r (*Picea glauca*). En av b l o d b o k a r n a på övre terrassen har fått tjänstgöra som stöd för en högt upp slingrande *Aristolochia Sipho* (fig. 20), som med sina stora ljusgröna blad åstadkommer en stark kontrastverkan mot blodbokens mörkröda bladverk.

Uppe på övre terrassen ha nedanför trappan upp till corps-de-logiet bord med allehanda förfriskningar framdukats, och här blir exkursionsskaran så småningom fulltaligt samlad. Medan vi med begärlighet hängiva oss åt bordens njutningar, presenterar oss godsägare DIEDEN även en god andlig spis, då han från trappan i medryckande ordalag redogör för godsets och parkanläggningarnas tillkomst och utveckling. Ett samstämmigt ljudande leve för vår utomordentlige ciceron och värd blir till sist från vår sida uttrycket för vår uppriktigt kända tacksamhet.

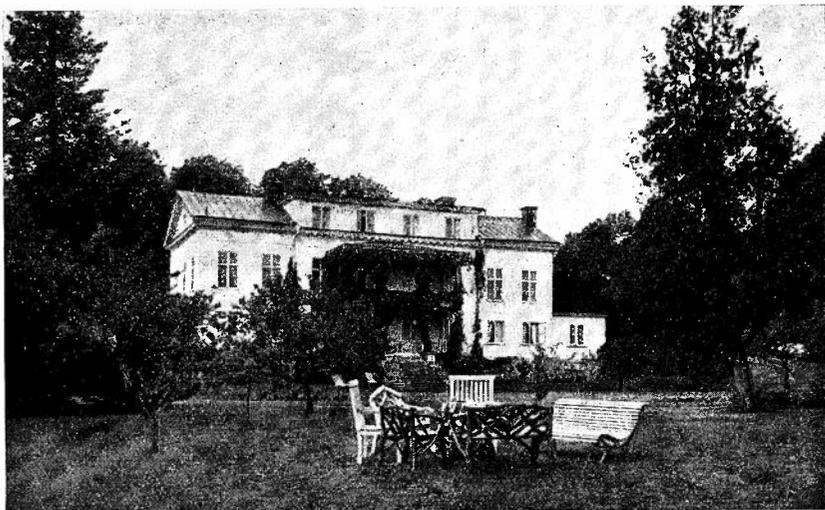

Fig. 21. Latorp från trädgårdssidan; t. v. *Abies balsamea*, t. h. trädformig *Thuja occidentalis*.

Foto: U. MÜLLERN-ASPEGREN 3 juli 1933.

Latorp.

Från Karlslund går färden vidare förbi sjön Tysslingen till Latorp. Vid Irvingsholm passera vi några pampiga ekar, som i förbifarten uppskattas tillhöra jätteträdens klass. En ask av likaledes förmodade jättedimensioner se vi höja sin stolta krona över de närliggande träden inne i herrgårdsparken.

Inne i trädgården vid Latorps herrgård (fig. 21) samlas vi och lyssna till professor SERNANDERS redogörelse för Latorp och dess historia. Oförlikneligt medryckande som alltid för han oss tillbaka i tankarna till den längesedan svunna tid, då Östersjöns vatten, den forna Ancylussjön, svallade över nejden, till silververkens tid fram mot mitten av 1600-talet och slutligen till alunbrytningens dagar under 18:de och 19:de seklen. Även om Latorps park och trädgårdar hade han en hel del att berätta. Latorps fruktträdgård hade en gång i tiden varit vida beryktad. Som bevis härför framhöll han, att bland de fruktsorter, om vilka den kände svenske pomologen ENEROTH särskilt ordar, icke mindre än 4 voro från Latorp, nämligen Parkers gråa renett, Ananasrenetten och Druväppet samt Portugals-päronet. Av mera sentida dendrologiska

märkvärdigheter fäste han särskilt uppmärksamheten vid trädgårdens jättelika exemplar av svart poppel (*Populus nigra*), åldriga, trädformiga tujor (*Thuja occidentalis*) och balsamsilvergranar (*Abies balsamea*), en blodhassel (*Corylus maxima atropurpurea*) med »återgång» till normalt grönbladig typ och slutligen de från än modernare tid stammande träd pionerna (*Pæonia arborea*), i 8 vackra, nu överblommade exemplar planterade nära ena herrgårdsgaveln.

Från trädgården bege vi oss till den i dess omedelbara närhet befintliga ancyclus-vallen, där vi vid grävning framleta skal av de båda välkända ancyclus-snäckorna *Ancyclus fluviatilis* och *Limnæa ovata*. Från gårdsförvaltningens sida hade redan i förväg väl sörtsjts för att en var av färdtagarna skulle närmare kunna studera ledfossilen i fråga; åt var och en av deltagarna överlämnades ett provrör med förut insamlade skal av båda snäckorna.

Medan en del av färdtagarna närmare bese den berömda fruktträdgården, företaga så de övriga — och det givetvis det övervägande flertalet — en promenad runt det gamla alunbrottet. Från Latorps-parken för vägen på i alunskiffern uthuggna trappsteg ned till den nedanför belägna, nu vattenfyllda gruvan, över vilken en gammal, något osäker flottbro leder, vilken måste överskridas med stor försiktighet — allenast en eller högst ett par personer få på en gång beträda den gungande bron. Men väl komna över på andra sidan, få vi lön för mödan. En exotiskt yppig växtlighet möter ögat. Vi vandra fram genom raviner med en lunddäldsvegetation, i sig innefattande snart sagt alla våra mellansvenska lövträd: alm, ask, ek och lönn, asp, gråal, hägg, masurbjörk, rönn och sälg med här och där insprängd gran samt bentry (*Lonicera xylosteum*), hallon, krusbär, nypon, olvon och svartvide (*Salix nigricans*) i snårskiktet och i fältskikten en rikedom örter, flera av dessa utpräglade kalkälskande arter sådana som *Agrimonia eupatoria*, *Campanula latifolia*, *Epipactis latifolia*, *Libanotis montana* och *Listera ovata*. En del adventivväxter ha här inkommit och tillskansat sig till synes full medborgarrätt i den spontana floran: *Aquilegia vulgaris* (mest i vitblommig form), *Bunias orientalis* — å de ängsartade fläckarna på torrare och mera höglänt mark mellan lunddäldsområdena — och *Melilotus albus*.

Innan vi lämna Latorp bese vi strax utanför herrgårdsparken ett litet bestånd av bok av särskilt intresse på grund av inträdd

god självföryngring. De äldre träden buro här — liksom Slottsparksbokarna — i år massor av ollon.

Garphyttans herrgård och nationalpark.

Efter Latorp blir det de redan föregående dag på avstånd hägrande Kilsbergen, vår färd närmast gäller. Garphyttan med sitt gamla bruk och sin herrgård samt — sedan 1909 — sin nationalpark blir därvid exkursionens närmaste mål.

Garphyttans bruk har liksom Latorp gamla och förnämliga anor. Av bruksdrift ha där förekommit silververk (till 1640), alunbruk (på 1800-talet) och järnbruk. 1906 anlades det nuvarande, av Garphytte A.-B. ägda tråddrageriet. Av Garphyttans gamla herrgård stå nu blott flyglarna kvar; huvudbyggnaden är nedbrunnen och aldrig återuppyggt. Tiden tillåter här ej något uppehåll, utan vi få nöja oss med en rundtur pr bil förbi de gamla ekonomibyggnaderna ned till gården. Allt tyder på gammal förnämlig bergslagskultur, och några gamla lönnar vid inkörseln vittna om, att även träd- och parkkultur här en gång hållits högt i heder.

Från Garphyttans herrgård fara vi över Svenshyttan vidare till nationalparken. Vallarnas eller kanske rättare de åldriga lindornas rikedom på prästkragar och ängsklockor (*Campanula patula*) antyder nu i sin mån, att vi befinna oss inom bergslagsområdet. Blomsterprakten var väl ej ännu lika storartad som den, vi sommaren 1931 fingo bevittna uppe i Västmanlands bergslag, men den tenderade aktningvärt åt det hållet.

Framkomna till nationalparken ägna vi nära en timmes tid åt studerandet av denna. Prof. SERNANDER är alltjämt den, som för oss an, livfullt berättande om allt vad som rör nationalparken, dess tillkomst och öden.

Från den år 1902 genom inköp från Garphytte bruk bildade 5 302 ha stora Garphyttans kronopark avsattes år 1909 100 ha till nationalpark. Avsikten med denna var i främsta rummet att få ett mellansvenskt lövängsområde vederbörligen naturskyddat. Av den avsatta arealen befinnes emellertid icke mindre än 40 % omfatta barrskog. Vid tiden för nationalparkens avsättande var »lövängsbebyggelse» rådande inom lövängsområdet. Ängsmarkerna mellan lövträdsgrupperna voro föremål för slåtter och senare på sommaren under en eller ett par veckors tid för betning av ungdjur. De i lövträdsgrupperna ingående askarna och almarna hamlades upprepade

gångar — 3 à 4 gånger under trädens livstid. Kulturväxter, utvisande den forna lövängsbebyggelsen, finnas ännu kvar i rätt stort antal. Av gamla prydnadsväxter förekomma i och kring de närmast boplatserna befintliga slättermarkerna brandgula liljor (*Lilium bulbiferum*) och aklejur (*Aquilegia vulgaris*), av kulturgräs timotej och hundäxing. Syrener, äpple- och päronträd tyda här och där än mera direkt på den gamla bebyggelsen. Askken är inom lövängen karaktärsträdet. Med kännedom om detta träds utomordentliga förmåga av självföryngring på mark av just det slag, det här är fråga om, är det icke svårt att förutspå lövängens snarligt stundande öde, då slätter och bete nu fullständigt avlysts på området i fråga. En tät och i sitt slag nog så vacker asklund blir säkerligen inom en icke alltför långt avlägsen framtid slutresultatet av den forna lövängens fridlysning. Lövängen få vi för visso utan slätter aldrig bevarad. Vilja vi ha lövängen kvar, måste vi, som prof. SERNANDER nu uttrycker det, som förr ha bonde och bondkvinna kvar i gård på lövängsområdet och låta dem slåtta och beta marken som förr i tiden.

Hällshyttan—Lekhyttan.

Redan då vi lämnade Latorp, hade regnstänk börjat falla och en sakta svalkande fortsättning härpå följde under uppehållet i nationalparken. Något mera besvärande regn blev det aldrig; på andra sidan Lekhyttan var det åter liksom bortblåst. Till följd av den förtätade luftfuktigheten blev dock besöket i Lekhyttan väsentligt förkortat.

Från nationalparken följa vi sluttningen av Kilsbergen och vägen leder här genom omväxlande skog och gammal bergsmannabygd. De uppdragna regnfuktiga bilrutorna hindra i någon mån sikten, men vid Hällshyttan dras fönstren ned, och vi försumma ej att i förbifarten se och vederbörligen beundra traktens två beryktade dendrologiska naturminnen: »H ä l l s h y t t e - b r u d e n» och H ä l l s h y t t e - e n e n.

»Hälshytte brud» (fig. 22), som benämningen i orten lyder, är en ovanligt vackert utbildad, pyramidformig klotgran, sedan den 17 febr. 1930 fridlyst enligt lag och därför numera också försedd med vederbörligt fridlysningsmärke. Stammens höjd uppgår till 16 m och stamomkretsen vid brösthöjd till 2,4 m. Vid 2,3 m höjd ö. m. delar sig stammen i två grenstammar, av vilka den åt söder.

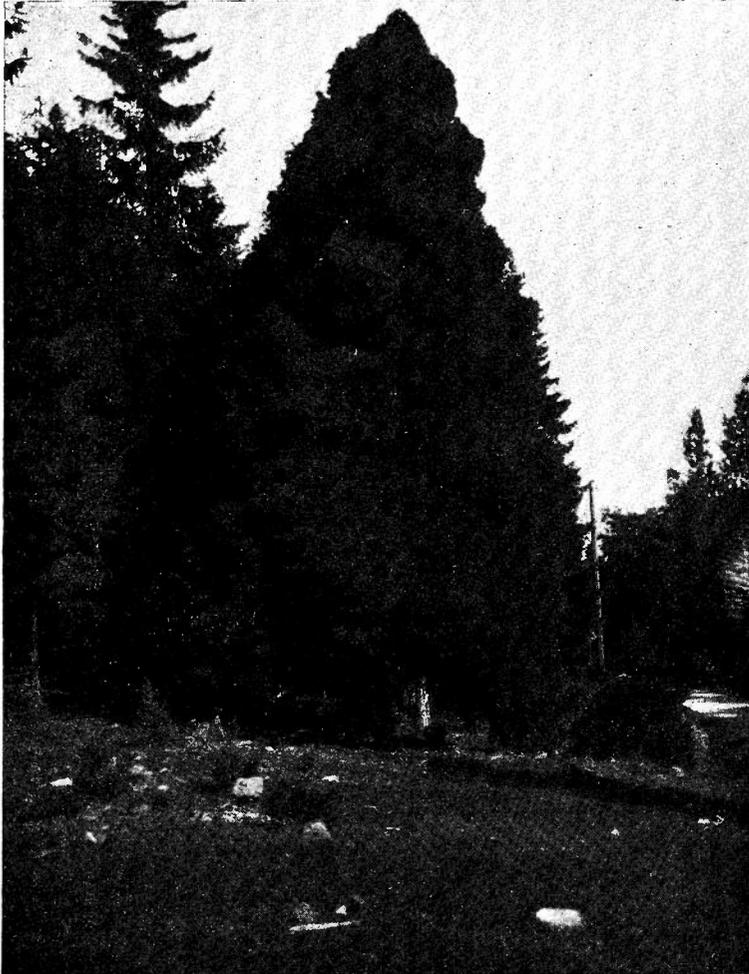

Fig. 22. »Hälshytte brud», den fridlysta klotgranen vid Hällshyttan, Hidinge s:n, Närke. (Efter E. BRODDESSON.)

vända är störst. Grenarna sitta utomordentligt tätt och böja sig invid stammen något nedåt, så att de nedersta nå marken. Genom huvudgrenarnas ytterligt rika och täta förgrening åstadkommes i sista hand det för klotgranen såsom sådan karakteristiska växtsättet. Den pyramidlika och välformade kronan håller c. 7 m i diameter.¹ Den

¹ Om Hällshytte brud se närmare E. BRODDESSON i Örebro läns Naturskyddsförenings årsskrift 1930, sid. 124.

fridlysta granen utmärkes förutom av fridlysningsmedaljen av ett runt densamma uppsatt, vid tiden för vårt besök dock något bristfälligt trästaket. — Ej långt från klotgranen står utmed landsvägen den ståtliga H ä l l s h y t t e - e n e n, en mångstammig, brett spolförmig träd-en av imponerande dimensioner.

Hällshytte—Lekhytte-trakten visade sig snart vara rikare på intressanta barrträd, än vi på förhand anat. Ytterligare tvenne anmärkningsvärda sådana kunna från vår färd genom området här anföras. Ett stycke bort från de förutnämnda träden stod i landsvägens omedelbara närhet en s l o k g r a n (*Picea Abies viminalis*) av synnerligen vacker formtyp och av ansenliga mått. Ännu något längre fram — nära Lekhyttan — kunde man från bilarna se en yngre gran med gula årsskott. Tyvärr tillät oss ej tiden att taga vare sig Hällshytte-enen eller de sistnämnda båda granarna i närmare betraktande.

Överallt inom det nu genomresta området har asken varit lövträdet framför andra. Och överallt har den visat sig i karaktäristiskt hamlad kronform. Vid bergsmansgården vid Lekhyttan svänga vi in i en hel allé av typiskt hamlade askar.

Anlända till Lekhyttan, stiga vi ur bilarna för att under prof. SERNANDERS sakkunniga ledning en kort stund ägna vår uppmärksamhet åt den gamla bergsmansgården och dess trädgårdskultur. Utmärkande för trädgårdarna vid de gamla bergsmansgårdarna voro förutom de innehållsrika och ur pomologisk synpunkt ofta högtintressanta fruktträdgårdarna med deras äpple- och päronträd samt körsbärs- och plommon-lundar de framför allt utefter stenfoten å boningshuset befintliga »mullbänkarna», matjordsrabatter, i vilka vissa speciella växtarter så gott som aldrig saknades. Från de av oss vid Lekhyttan inspekterade mullbänkarna kunna vi här anteckna åtminstone trenne dylika arter: brandgul lilja (*Lilium bulbiferum*), tysk svärds lilja (*Iris germanica*) och battram (*Chrysanthemum Parthenium*). Av buskar saknades sällan syren, och vid den av oss synade trädgården utgjorde också denna buskart ett i ögonen fallande inslag i anläggningarna närmast manbyggnaden. I de kring varje bergsmansgård här mer eller mindre rikligt förekommande askarna ville SERNANDER se en kvarleva av den lövängs- mark, i vilken gården en gång blivit anlagd.

Lekhyttan—Örebro.

Från Lekhyttan taga vi närmaste vägen över Vintrosa till Örebro. Ännu ner mot Vintrosa har bygden alltjämt karaktär av bergslag och bergsmansbygd med ängsklockor (*Campanula patula*) lysande vackert blåviolett i lindor och vallar. På andra sidan Vintrosa börjar landskapet alltmera antaga den normala Närkes-slättens utseende och ängsklockan synes nu försvunnen.

Ett sista uppehåll under färden göra vi vid de s. k. **Ulvgrystenarna**, en imponerande samling jätteflyttblock vid södra sidan av vägen vid St. Ulvgryt i Täby socken. Sägner mäler, att jätten Rise, som med två väldiga stenblock under armen begivit sig ned från Kilsbergen för att förstöra den honom förhatliga kyrkan i Örebro, här mötte en gammal skomakare, som beslutat rädda kyrkan och staden undan jättens anlopp. Skomakaren hade i en stor påse på ryggen samlat tillhoppa alla gamla skor, han hade i sin verkstad, och så gått ut att möta jätten. Då de möttes, frågade Rise, huru lång väg det var till staden, och skomakaren genmälte då, att det var så långt, att han på vägen därifrån slitit ut alla de paren skor, han hade i säcken. Inför utsikten att ytterligare behöva gå så lång väg, uppgav jätten sin plan och kastade i vredesmod blocken, där de nu ligga. — De ståtliga flyttblocken äro naturskyddade enligt lag, och en lövträdslund hotar att snart fullständigt växa över och dölja dessamma. Även då det gäller skyddandet av våra geologiska naturminnesmärken, synes naturskyddet snart nödgat slå in på nya banor!

Den andra dagens exkursion, den första dagen lik med hänsyn till det utomordentligt goda utbytet, var härmed ändad. Kl. 8 e. m. samlas vi även i dag till gemensam middag å Strömparterren. Då denna är att betrakta som den sista mera högtidliga samvaron under våra tre Närkes-dagar, begagna vi nu tillfället att till vår oförliknelige Närke-ciceron, professor **SERNANDER**, uttala vår stora och djupt kända tacksamhet. Från olika håll ges under middagens lopp samstämmiga uttryck för dessa våra tacksamhetskänslor. Ett särskilt och välförtjänt tack uttalas i samband därmed också till vår skattmästare, friherre **SVEN HERMELIN**, exkursionens utmärkte ekonomichef och även i andra avseenden förträfflige ledare.

Örebro—Askersund.

Tisdagen den 4 juli måste vi relativt tidigt upp, då avfärden från Stora Hotellet denna dag, på grund av dels programmets rikhaltighet och dels de långa avstånden, måst utsättas till kl. 8 f. m. Dagens första färd gäller det 55 km avlägsna Askersund, där efter direkt färd frukosten väntar.

Över Kumla och Hallsberg går vägen förbi Tisarn och över Skyllbergs bruk ned till Askersund. Vid Hallsberg följa vi den väl ett par km långa rangerbangården och svänga sedan söderut in genom de vidsträckta skogsområdena ned mot Vättern. Då vi passera vägorset, där de gamla infartsvägarna till Närke från Öster- och Västergötland mötas, se vi vid vägen ett åldrigt märkesträd, den s. k. Galgtallen, ett träd av väldiga mått — 2,5 m i stamomkrets vid brösthöjd —, om vilket det berättas, att en mördare, som förgripit sig på en spetsknypperska från Vadstena, en gång hängts i dess krona.¹ Halvvägs mellan Tisarn och Skyllberg passera vi nära förbi Klockarhyttan, vår Närkes-färdledares, prof. SERNANDER, kära gamla barn-domshem. Detta liksom mycket annat tillåter oss ej tiden att nu besöka. Skyllbergs bruk med sin mera leende natur, beläget som det är vid det till sjön Åmmelången här rinnande vattendraget, lockar även det såväl dendrologen som naturvännen, men färden måste alltjämt gå oavbrutet vidare. Först i Askersund få vi stiga ur bilarna och efter den något mer än timslånga resan med god aptit hugga in på det rikligt dukade frukostbordet.

Stjärnsund.

Kl. 10 f. m. äro vi redo för ny start, nu med det berömda Stjärnsund som närmaste mål. Vår väg följer Alsens västra strand med den ena utsikten vackrare än den andra över den solglittrande sjön och de vackra skogshöjderna på andra sidan vattnet. Snart vrider vägen tvärt mot vänster, och vi äro inne i den vackra Stjärnsundsallén, den längsta i Närke. Lind, lönn, ask och alm samt — mera enstaka — hästkastanje äro alléträden. Bilarna göra halt utanför slottsparken, och vi gå till fots den sista biten fram till slottet.

¹ Om Galgtallen se närmare RUTGER SERNANDER, Vägträd och väckferor. Örebro läns Naturskyddsförenings årsskrift 1932, sid. 36—37.

Fig. 23. Stjärnsund från gårdssidan.

Foto: SAM LINDSKOG 4 juli 1933.

»År 1637 bildade JOHAN OXENSTIERNAN av 3 hemman i Askersunds landsförsamling säteriet Stjärnsund. På den udde, som avstängde den egentliga Vättern från Alsen och där sätesgården lades, låg förut Ölmesund och mitt emot Edö. Dessa gårdar hade under medeltiden direkta förbindelser med BIRGITTA, som 1328 ärvde dem efter sin far, samt med Vadstena och Alvastra. Om Ölmesund före 1637 haft någon förnämligare bebyggelse med park och trädgård, veta vi ej, men väl att Stjärnsund fick sin utformning som slott först genom JOHAN OXENSTIERNAN. Slottets park och trädgård utformade han i stram barock, vars ledande linjer voro en lång, väl i sin helhet av dubbla trädrader bildad allé utgående från stora landsvägen, mot denna allé vinkelräta sådana med enkla trädrader samt på slottets sydsida en ståtlig terrassuppgång från den rektangulära gårdsplanen ned mot sjön.»

»Det var mellan 1637 och 1664, som JOHAN OXENSTIERNAN var byggherre. — Från den följande tiden — Oxenstierna dog 1664 — tills prins AUGUST 1860 sålde godset till bruksägaren KNUT CASSEL, finnes intet, som tyder på någon väsentlig omändring eller utökning av Johan Oxenstiernas barockpark. Den största reformatorn av byggnaderna, 'bruksherrn', OLOF BURENSTAM, uppförde 1801 sitt palats i italiensk stil, sålunda i nyklassicism, vadan anledning saknades att

Fig. 24. Stjärnsund. Terrasserna ner mot sjön.

Foto: SAM LINDSKOG 4 juli 1933.

utjämna parkens för neoantiken ingalunda främmande linjer.» (SER-
NANDER, Parker och trädgårdar i det gamla Närke, sid. 105—106.)

»Ingen herrgård i Närke torde kunna visa på en så vidlyftig om-
läggning av en barockskapelse till en engelsk landskapspark som den,
vilken Stjärnsund undergick efter 1860. Ett otal träd och buskar
planterades då i grupper, och hela parken genomdros av ett oänd-
ligt långt slingrande gångsystem. Dessa träd och buskar ha växt sig
stora, och hela parken har nu utformats till en idyllisk lummighet,
som i sig innesluter och döljer barockens och nyklassicismens kraf-
tiga och raka linjespel.»

»Bilderna är ju ej okända från de mellansvenska herrgårdarna.
Och det är betecknande, att man vid Stjärnsund liksom vid andra
närkiska storgårdar — såsom vi i det föregående på tal om Myrö
citerat efter samme författare — »liksom sökt sig ut ur detta pitto-
reska virrvarr genom att i desamma upptaga rätlinjiga och symmetri-
ska anläggningar med mittgång, boskéer, absider o. s. v., i själva
verket ett återfall till den en gång så föraktade barocken. Mycket
verkningsfulla äro vid Stjärnsund de nya raka och mycket långa
rabattlisterna för perenna växter, vilka ingå i den storartade blomster-
trädgården, som sträckts ut i p a r k l i n d-radens riktning och vinkel-
rätt träffar huvudallén.»

Fig. 25. Från perenn-anläggningarna vid Stjärnsund.

Foto: U. MÜLLERN-ASPEGREN 4 juli 1933.

»Vad finnes då kvar av Johan Oxenstiernas skapelser från 1637—1664?»

»Det är i främsta rummet den nyssnämnda, ungefär 1 kilometer långa allén, som förbinder landsvägen med slottet. Av de ursprungliga träden kvarstå endast några få, men tillräckligt många för att hänvisa på den äldre barocken, innan ännu parklinden kommit till användning. De utgöras av skogslindar och askar. En askmätte [15. 6. 1931] resp. 1,3 och 1,5 m ö. m. resp. 358 och 356 cm i omkrets. — Väster om slottsbyggnaden står en jätteskogslind — Johan Oxenstiernas lind — tillhörande en med huvudallén parallell trädrad. Dess stam håller ej mindre än 488 och 493 cm i omkrets 1,3 och 1,5 m ö. m. och är en av Närkes största planterade skogslindar.» (SERNANDER, anf. arb., sid. 110, 112.)

»Då DEN YNGRE TESSINS tid, den karolinska, kommer, är det parklinden som blir alléträdet framför andra. Denna period är representerad av en mot huvudallén vinkelrät trädrad, som här, efter vad fru AUGUSTA CASSEL haft vänligheten meddela, utgjorde den gamla trädgårdens begränsning västerut. Den består av ett dussintal parklindar, den grövsta 408 och 410 cm i omkrets 1,3 och 1,5 m ö. m., samt en storsask och en hästkastanje

med omkretsmåtten 217 och 218 cm resp. 1,3 och 1,5 m ö. m. Denna sistnämnda »liksom bryter trädradens enhetlighet och är kanske av yngre datum, men säkerligen från 1700-talet. — Kring en absidartad utbuktning av Alsens strand nedanför slottet går en väg, utmed vilken några planterade storträd växa. De kunna vara karolinska, möjligen äldre.»

»En ej ointressant upplysning är den, som SAMZELIUS¹ meddelar om förekomsten av bokarna vid 'Stiernesund' 1758. Troligen var det de sista av dessa, ett par mycket stora och gamla exemplar, vilka, som fru CASSEL meddelade mig, fröso bort på 1870- och 1880-talet. I närvarande stund finnas åtskilliga yngre och medelålders träd, vilka dessutom föryngra sig.»

»Om och i vilken utsträckning den engelska stilens genombrott i vårt land verkade på Stjärnsunds anläggningar före 1860 veta vi föga. Trenne lärkträd vid norra stranden äro nog efter deras höjd och grövlek att döma betydligt äldre än detta årtal. Prins AUGUST, som innehade godset 1856—1860, skall ha varit intresserad av att plantera träd.»

»Ett stycke från södra stranden, SV från gårdsplanen, stå 6 skogslindar tillsammans, kallade 'apostlarne'. På kartan av 1860 äro de 12 och ha väl då troligen planterats i detta antal under påverkan av de riksbekanta 'apostlabokarne på Omberg'» (SERANDER, anf. arb. sid. 107—109.)

Vid framkomsten till Stjärnsund (pl. 5; fig. 23) mötas vi av slottsfrun, fru AUGUSTA CASSEL, som själv tager ledningen under den intressanta rundtur genom park och trädgårdar, som nu omedelbart vidtager. Över de stolta terrassanläggningarna S. om slottet (fig. 24) gå vi ned mot sjön och vidare genom den härintill gränsande bokplanteringen förbi apostlälindarna till de moderna perennanläggningarna V.-ut (fig. 26). De övre terrassmurarna äro tätt överväxta med olika klätterväxter: vildvin (*Ampelopsis quinquefolia*), *Lonicera Periclymenum* och *Caprifolium* ävensom den mindre vanliga, vackert gulblommiga *L. fuchsoides*, klängrosor och *Clematis*, rikblommig *Lathyrus latifolius* m. fl. Den andra terrassen ner mot sjön prydes bl. a. av vackra pyramidnar, den tredje av i krukor utplanterad *Agave* samt rikblommiga bukettrosor. Dylika och *Funkia*-lister kanta terrassernas stentrappor, vilka i sin tur äro vackert inväxta med *Sedum spurium*. — Bokarna, bland vilka även blodbok ingår, finnas även här rika på ollon. — Av de ursprungliga 12 apostlälindarna finnas nu allenast

¹ ABRAHAM SAMZELIUS, Blomster krants af de allmännaste och märkwärdigaste uti Neriket befintliga växter hopflätader, ... Örebro 1760.

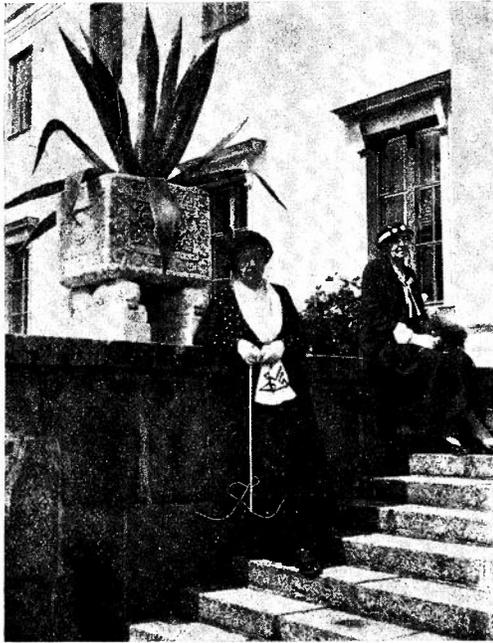

Fig. 26. Fru AUGUSTA CASSEL på slottstrappan vid Stjärnsund.

Foto: SVEN A. HERMELIN 4 juli 1933.

7 st. i livet men dessa alla sannskyldiga praktträd. — I anslutning till perennanläggningarnas långa blomsterlister har en terrassering blivit gjord, en »sunken garden» efter modernt engelskt mönster med gräsmattor och diverse perenner: *Agapanthus*, *Iris*, *Lilium*, *Verbascum* m. fl. I de färgglada artrika perennrabatterna slutligen möta bl. a. aklejor, *Astilbe*-arter, *Campanula* cfr *latifolia*, *Delphinium hybridum* i olika färger och former, *Dianthus*-arter, *Digitalis purpurea*, *Erigeron*-arter, lavendel, *Lilium*-arter, *Lychnis chalcidonia*, *Malva*-arter, *Phlox hybrida* i olika former, *Pyrethrum roseum* i olika färgschatteringar, *Rudbeckia laciniata*, *Solidago*-arter, *Spiræa Aruncus* m. fl. m. fl. En vacker detalj i perennanläggningarna är en rosengård, inramad av omväxlande *Nepeta Mussini* och *Lysimachia nummularia*. — Den omfattande och välordnade fruktträdgården bortom perennanläggningarna hinna vi blott bese som hastigast; begynnande riklig fruktsättning syntes här lova det bästa för fruktskörden.

Från perennanläggningarna begiva vi oss till parken SO. om

slottet. Vid en av flyglarna finna vi här några anmärkningsvärt vackra och högväxta tujor (*Thuja occidentalis*) och något längre bort en pampig lärk (*Larix decidua*) om 320 cm:s stamomkrets vid brösthöjd. Tvenne ståtliga lärkar — tillika med den föregående säkerligen de äldsta i Närke — flankera även, längst nere vid sjön, den å slottets baksida mot sjön anlagda, av isop nedtill inramade gräsmattan. — Som avslutning på parkpromenaden bese vi några av de av SERNANDER särskilt omnämnda jätteträden.

Efter rundturen samlas vi på gården framför slottet och få här, efter allt vad vi sett av de märkliga Stjärnsunds-anläggningarna, av professor SERNANDER en kompletterande skildring av Stjärnsund genom tiderna. Till sist frambär samme vår talesman till fru CASSEL vårt värdsamma och djupt kända tack, beledsagat av ett kraftigt, fyrfaldigt leve.

Aspa bruk.

Från Stjärnsund går färden den 14 km långa, till större delen utefter Vättern vackert fortlöpande vägen till Aspa bruk. En ståtlig lind-allé leder den sista biten fram till bruksgården.

Disponent OTTO HEIJNE tager här ledningen, och det blir också han som välvilligt för oss an under den kommande Fagertärnsfärden. Endast en kort stund tillåter oss tiden att stanna vid Aspa, och vi utnyttja den på bästa sätt, som alltid med prof. SERNANDER som ciceron och föredragshållare. Inne på gräsplanen nedanför corps-de-logiet få vi höra om bruket och trädgården vid bruksgården, och som hastigast få vi också sedan taga trädgårdsanläggningarna i något närmare skärskådande. Det är den tyska stilen, som här råder. Anläggare av trädgården var den förre brukspatronen ALBERT ROBSON, som på sin tid uppdrog densamma till en av landskapets mest välskötta. Å husgaveln, utanför vilken vi stannat, klänger *Clematis Jackmanni* (fig. 27) och täcker snart hela den rätt så ansenliga väggytan; vår sagesman berättar, att Aspa var en av de första gårdarna i Närke, vid vilken denna odlades. Ena långväggen är över större delen av sin yta vackert täckt med *Aristolochia Siph.* Ännu en tredje klätterväxtart se vi utefter den stenmur, som begränsar gårdsplanen mot trädgården, nämligen *Clematis vitalba*. Den anläggning, som framför andra tilldrar sig uppmärksamheten i trädgården, är den damm, i vilken den första planterade röda näckrosen en gång blivit insatt. Ännu kvarlever den här i ett svällande rikt be-

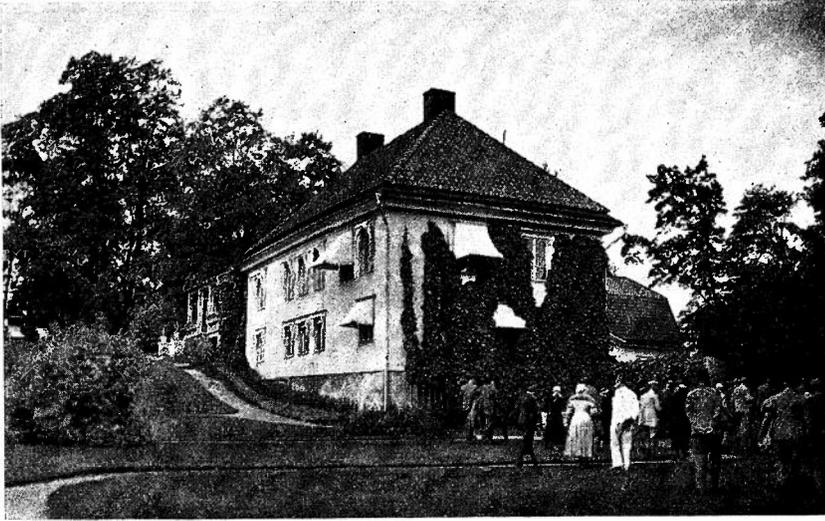

Fig. 27. Bruksgården vid Aspa; å gaveln rikt klängande *Clematis Jackmanni*.

Foto: U. MÜLLERN-ASPEGREN 4 juli 1933.

stånd och ger oss en försmak av, vad Fagertärn om en stund skall komma att bjuda. — Ett äldre vackert exemplar av röd ek (*Quercus rubra*) är ett intressant dendrologiskt inslag i den vackra trädgårdsanläggningen.

Fagertärn.

På slingrande skogsvägar leder oss så disponent HEIJNE genom de mäktiga Tiveds-skogarna den c. en mil långa vägen fram till den trolska lilla skogssjön Fagertärn, de vildväxande röda näckrosornas för alla svenska botanister så lockande hemvist. Skogsvägarna som sådana äro visserligen av fullgod beskaffenhet, men för bussar och större bilar äro de ingalunda farbara. Alla sådana få vi därför lämna kvar vid Aspa, och det gäller nu att packa ihop sig i de mindre exkursionsbilarna och de av disponent HEIJNE till vårt förfogande ställda Aspa-bilarna. Allt går över förväntan väl i lås, och på programenlig tid nå vi målet för färden.

»De röda näckrosorna på Tiveden och deras skyddande» ha i Örebro läns Naturskyddsförenings årsskrift 1932, sid. 5—27, gjorts till föremål för en intressant och uttömmande skildring av CARL SAHLIN. Då de röda näckrosorna under lång tid varit en av våra

mest åtrådade prydnadsväxter, tillåter jag mig här att, citerande CARL SAHLIN, något utförligare dröja inför Fagertärns och den röda näckrosens underbara saga.

»Den botaniska världen gjordes bekant med de i Fagertärn växande röda näckrosorna år 1856 genom dåvarande studenten, sedermera fil. doktorn och kyrkoherden i Axberg i Närke BERNHARD AGATON KJELLMARK (f. 1832, d. 1896). Under sommarferierna det nämnda året gästade han sin äldre broder, som då var inspektor vid Aspa bruk. Under uppehållet vid Aspa använde han tiden till strövtåg i trakten. Såsom icke var ovanligt med gamla tiders studenter i Linnés land, ägnade han intresse åt allt vad han såg eller hörde: flora och fauna, fornlämningar och folkminnen m. m. Mest av allt älskade han dock botaniken. En del av honom gjorda observationer berörande floran kring Aspa äro nedskrivna i en liten notisbok, vari särskilt följande anteckning i föreliggande sammanhang är av intresse: 'En dag var jag till en sjö vid namn Fagertärn, der jag påträffade röda näckrosor, lika de hvita utom hvad färgen beträffar.' — Besöket ägde rum någon dag mellan den 8 och 25 juli nyssnämnda år 1856. Det har berättats, att Kjellmark vid samtal med brukstjänstemännen fått veta, att röda näckrosor växte i nämnda sjö, och att det var på denna anvisning, som han begav sig dit. Troligt är, att blommorna av gammalt dragit kringboende befolknings uppmärksamhet till sig. Åtminstone har man gissat, att namnet *Fagertärn* just för de fagra blommornas skull givits åt den lilla skogssjön. Kjellmark medtog exemplar av växten till Uppsala samt förevisade dem för ELIAS FRIES och sedermera lektorn i Kalmar K. J. LÖNNROTH, vilken sistnämnde skrev ett kort meddelande om fyndet i Botaniska notiser år 1856. Med ledning härav inflöt en uppgift om nyheten i sjunde upplagan av Hartmans Flora, utgiven år 1858. Först i åttonde upplagan av detta arbete, tryckt 1861, beskrevs växten och erhöill sitt första vetenskapliga namn, *Nymphæa alba* L. var. *rosea* C. HN.»

»På grund av undersökningar, utförda av professor R. CASPARY i Königsberg (Botan. notiser 1879), blev det fastslaget, att våra vita näckrosor tillhörde de två av K. B. PRESL särskiljda arterna *N. alba* och *candida*, därav den senare är den nordliga. Båda mötas på Tiveden, där de växa dels i skilda sjöar och åvika, dels tillsammans. Båda påträffas i Fagertärn, den sydligare dock ymnigast.»

»Under förmodan att möjligen även *candida*-arten bestod sig med en röd varietet företog RUTGER SERNANDER en undersökning i Fagertärn den 28 juli 1893. Enär användbar båt inte fanns tillgänglig, hoppade han i på skolpojksvis och tog sig bland snärjande växter och över den stubb-beslagna bottnen ut till de näckrosstånd, han misstänkte. Simmande på rygg studerade han deras blommor och lyckades finna en röd *Nymphæa* med *candida*-karaktärer i ett par exemplar. Med en blomma och ett blad i munnen sam han till stranden. Växten beskrevs samma år (SERNANDER, R., Om våra röda

näckrosor. Botan. Notiser 1894) och gavs av upptäckaren namnet *Nymphæa candida* PRESL. var. *rubra*. Upptäckten är märklig därför att den icke skedde av en slump utan var resultatet av en vetenskaplig slutledning. Originalexemplaret utlämnades på sin tid till professor V. B. WITTRÖCK, som fann *candida*-karaktären typisk och skapade ett nytt namn därför, var. *magnifica*, enär *rubra* skulle vara belagt för en egyptisk art. Det nya namnet blev dock aldrig publicerat. Senare funno både WITTRÖCK och SERNANDER, att den nya formen, som i färg och oftast även storlek överträffar varieteten *N. alba-rosea*, egentligen var en hybrid mellan *alba*-varieteten och arten *candida* och alltså rätteligen bör kallas *Nymphæa alba* L. var. *rosea* HN $\times$ *candida* PRESL. Detta har även bekräftats av professor G. SAMUELSSON i hans avhandling om de svenska *Nymphæa*-arternas utbredning (Bot. Notiser 1923, sid. 107). — SERNANDER påpekade redan 1893, att en riklig hybridisering mellan huvud- och biformer pågår i sjön, något som senare ytterligare ådagalagts genom WITTRÖCKS vittgående undersökningar. I fråga om formrikedom och hybridiseringsförmåga förklarade professor WITTRÖCK Fagertärns sannolikt enastående bland näckrossjöar i Europa.»

»Ryktet om den röda blomman spred sig efter det första fyndets publicering raskt bland de svenska botanisterna. Växtens både sällsynthet och stora skönhet bidro därtill, att alla ville äga exemplar av densamma i sina herbarier. Hos våra grannländers botanister blev växten i synnerhet uppmärksammas vid Skandinaviska naturforskaremötet i Oslo år 1868. Dit medförde lektor CARL HARTMAN i Örebro ett stort fång avskurna men friska och väl omskötta exemplar med tillhörande blad, vilket allt han, under församlingens jubel, avlastade på talarestolen. Efter ett kort föredrag om växtens förekomstssätt m. m. utdelade han frikostigt av det medhavda materialet bland närvarande växtsamlare. Säkerligen äro ett flertal av dessa blommor i pressat skick ännu i behåll i herbarier i Danmark, Norge och Finland. För övrigt har sjön senare blivit besökt och dess växtbestånd blivit studerade av framstående botanister från åtskilliga främmande länder såsom Danmark, Tyskland, Ungern, England m. fl. — Alla ha medtagit större eller mindre mängder näckrosmaterial därifrån. Till den berömda näckroskännaren professor ROB. CASPARY i Königsberg sändes redan år 1863 levande material — 5 stånd från Fagertärn — genom professor O. NORDSTEDT i Lund. Om resultatet av de pollinationsförsök, som av CASPARY med sålunda erhållna både vita och röda former utfördes, har redogörelse lämnats i tryck 1871 (NORDSTEDT, O., Den svenska röda näckrosen. Botan. Notiser 1872. Sid 31.). Men det var icke blott de lärda botanisterna, som intresserade sig för Fagertärns fagra blommor. Intresset spred sig även till växtsamlare skolpojkar över hela Sverige. Och för Fagertärn blev den ohejdade samlarivern hos skolynglingarna snart ett ödesdigert ont, som måste stävjas.»

»Till de botaniska trädgårdarna i Uppsala och Stockholm torde moderplantor från sjön hava överflyttats något av de första åren efter dess upptäckt. Till Lund kom växten, troligen genom professor O. NORDSTEDTS medverkan, år 1863. Här har densamma trivts utmärkt och utvecklade rotstockar, som, på lämpligt sätt delade, varit institutionens värdefullaste bytesobjekt under en lång följd av år, medgivande anskaffning av frön och plantor från all världens botaniska trädgårdar. Fagertärnsblomman har på detta sätt blivit spridd till dylika anläggningar jorden runt.»

»Som prydnadsväxt kom den röda näckrosen, såsom var att vänta, rätt tidigt till heders. Redan år 1862 inplanterades stånd därav i en liten rud-damm i Aspa trädgård, där den starkt ökat och under stor trängsel ännu fortlever. Till en sjö vid den närbelägna Tjälvesta fördes växten vid ungefär samma tid. Omkring 1864 sändes en rotstock till Skokloster, där den nedsänktes i en hålldamm, slog rot och ännu omkring 1925 fanns kvar. Nu är dammen igenslammad. Ett sällsynt vackert och vida känt exemplar av den purpurroda hybriden var det, som ett tjugotal år fanns växande i den genom parken vid Laxå herrgård flytande ån. Det var under många år ett stående nummer på brunngästernas vid Porla utflyktsprogram att åka till Laxå för att beskåda denna praktfulla solitär-växt och den blev därigenom en över land och rike mycket känd sevärdhet. Tyvärr frös rotstocken till döds under världskriget. En läcka på nedanför ligande damm tvingade till vattnets avtappning under ett par dagar. Det blev frost och för kyla äro rotdelarna tydligen mycket känsliga. Att ersätta förlusten med ett nytt exemplar från Fagertärn kunde icke vidare komma i fråga. Sjön var då fridlyst.»

Snart började man också i handelsträdgårdarna upptaga den begärliga röda näckrosen till försäljning. Alnarps handelsträdgård fick redan på 1870-talet rotstockar av densamma från Fagertärn genom disponentens vid Aspa förmedling, och genom försäljning från Alnarp ha från början av 1880-talet ett stort antal avläggare blivit spridda till in- och utlandet. Från Alnarp ursprungligen inköpta rotstocksdelar ha efter förökning fr. o. m. år 1900 även sålts från M. P. ANDERSENS handelsträdgård i Jönköping. Numera säljer man från sistnämnda handelsträdgård »en i damm uppdragen korsning mellan *N. candida* och *N. alba rosea*, som man liksom prof. WITTRÖCK kallat *Nymphæa magnifica*.» — »Beträffande pris, som i katalogerna angivas, må följande utdragas. Alnarp år 1902: svensk röd näckros var. *rosea* 15—25 kr. per ex., år 1932: dito i korg 10 kr. M. P. ANDERSEN i Jönköping: år 1900 *Nymphæa alba rosea* 12 kr. per ex., år 1902 frön av dito 10 kr., år 1903 fröplantor 2: 50 per styck, de sistnämnda troligen korsning mellan odlade vita och röda Fagertärnsnäckrosor; år 1932 *Nymphæa magnifica* 10 kr.»

»I utlandet torde första stället, där röda näckrosor av svenskt ursprung odlades till försäljning, vara Königsbergs botaniska trädgård, varefter professor R. CASPARY år 1872 började till salu utbjuda

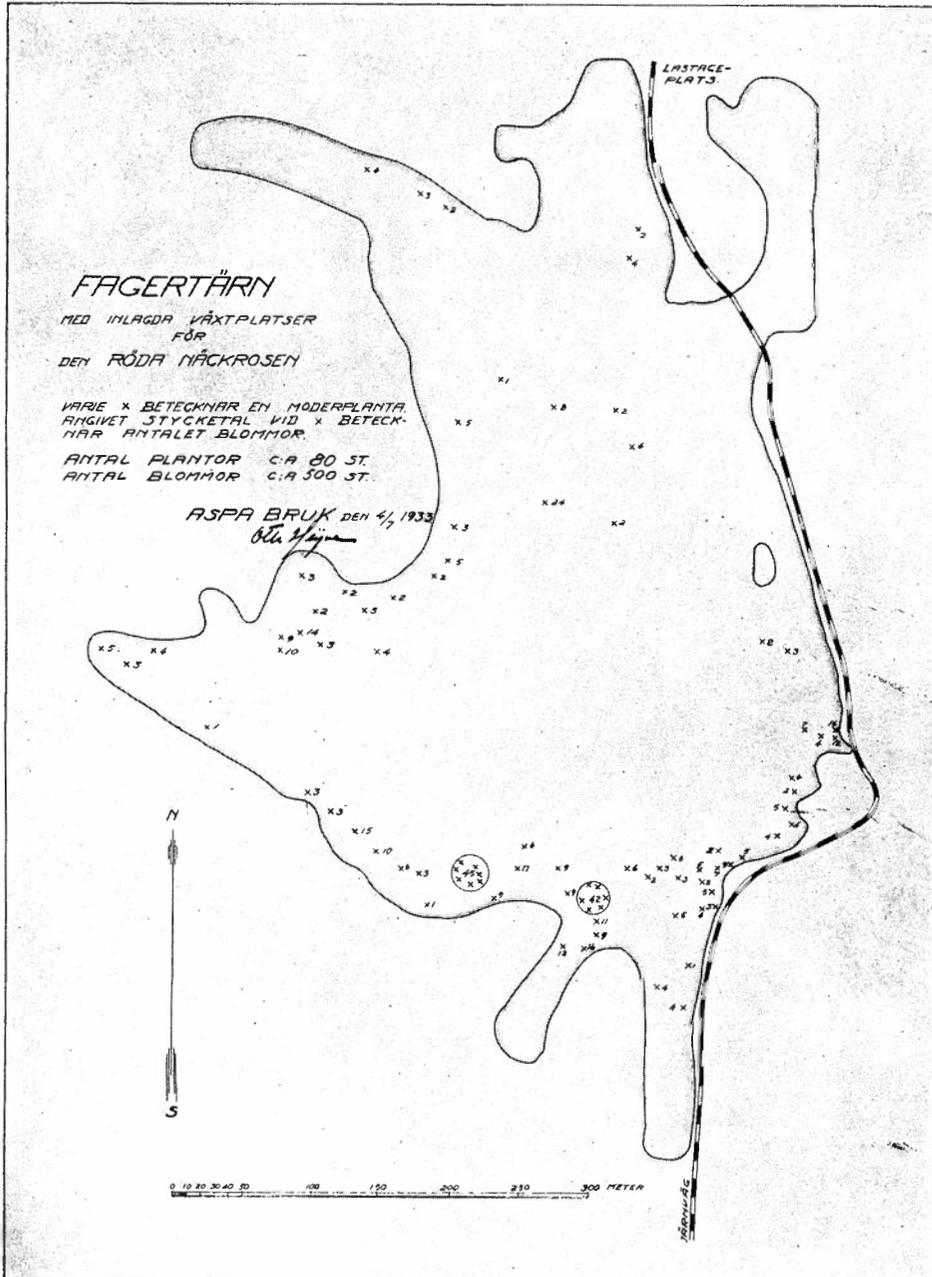

Fig. 28. Karta över Fagertjärn med inlagda växtplatser för den röda näckrosen, upprättad den 4 juli 1933 av OTTO HEIJNE.

Nymphæa alba L. var. *sphærocarpa* CASP. subvar. *rubra*. Han betecknade den som 'den skönaste av alla växter i det nordliga och mellersta Europa' och meddelar uttryckligen, att den härstammar från Fagertärn. Priset var 2 Thaler. — Det var emellertid först under senare delen av 1870-talet, som den röda näckrosen började tilldraga sig ett allmännare intresse bland handelsträdgårdsmästarna i utlandet. Därvid var det firman Froebel & Co i Zürich, som synes ha gått i spetsen. Flera trädgårdstidskrifter innehöllu beskrivningar med färglagda avbildningar och allt flera handelsträdgårdar anlade näckrosdammar. Såsom var att vänta, började man korsningsförsök med sydligare *Nymphæa*-arter, detta närmast i ändamål att få fram former, som tillägnat sig den svenska härdigheten men ägde längre blomningstid och bättre tålde en brännande sol och ett därigenom uppvärmt vatten än fallet var med våra näckrosor. Vid tillkomsten av en mängd nyare trädgårdsformer misstänkes den svenska *alba rosea* hava spelat en betydande roll, fastän det av odlarne hemlighölls. L. H. BAILEY (The standard encyclopedia of horticulture) säger emellertid rent ut, att omkring 15 namngivna röda näckrosor måste betecknas som former av den svenska varieteteten.»

»Sålunda hava avkomlingar av Fagertärns fagra barn kommit ut i stora världen, blivit ingifta i sydländska familjer och med trädgårdskonstens hjälp fått nya kläder, så att ingen från hembygden skulle kunna känna igen dem. Under allt detta växer och frodas den gamla stammen uppe på Tiveden, med blommor av den oförlitneliga skönhet, som naturen givit. Och man är glad, att den lilla sjön ligger fredad från sådana konstens inflytanden, som nu berörts.»

Sedan-år 1905 är den röda näckrosen i Fagertärn skyddad enligt lag. »Resolutionen, som är daterad den 29 april 1905, har i skyddshistoriskt hänseende platsen som det första dokument, genom vilket ett naturminnesmärke i Sverige blivit officiellt fredat.» Långt tidigare hade emellertid från bruksledningens sida stor omsorg ägnats åt näckrosornas fredande. Under den tid, bruksägarna ALBERT och RUTGER ROBSON, far och son, intill år 1900 voro disponenter vid Aspa, blev förbud utfärdat »mot varje tagande av röda näckrosor i sjön utan bruksledningens tillstånd, men detta förbud visade sig svårt att upprätthålla. Det blev rentav en sport bland botaniserande ungdomar att söka överträda detsamma. Ej ens sedan båt i sjön ej längre fick förekomma, lyckades man skydda näckrosorna.» I början på 1900-talet förekom väl icke vidare, »att röda näckrosor från sjön korgvis salufördes vid torgdagar i Askersund och annorstädes, men i stället uppdagades, att i all hemlighet en lönande handel med botanister etablerats. Sedan detta upptäckts» blev »en ordentlig fridlysning med fastställande av höga böter nödvändig». Då denna 1905 efter ganska stora svårigheter kom till stånd, var det också hög tid, att så blev fallet. En besiktning av näckrosbeståndet i Fagertärn hösten 1904 hade utvisat, att »i hela sjön ej funnos kvar mera än

Fig. 29. Vid Fagertärn, de röda näckrosornas sjö. Prof. SERNANDER berättar om Fagertärns-blommans underbara saga.

Foto: HERMAN WIKSTRÖM 4 juli 1933.

50 å 60 stånd av röda näckrosor, att alla på grundare vatten eller nära stranden förut växande blivit borttagna samt att fröplantor voro mycket sällsynta. Vitesförbudet fick på juridiska skäl den formen, att både sjön och dess stränder fridlyses. Vitet fastställdes till 100 kr., ett belopp som grundades därpå, att enligt utlåtande av direktör M. P. ANDERSEN en moderplanta från Fagertärn kunde anses äga ett handelsvärde av sagda summa och att det faktiskt betalats 5 kr. per exemplar för avskurna blommor, som gått till samlare.»

»Det är mig en stor tillfredsställelse att kunna meddela», säger doktor CARL SAHLIN i slutet av sin intressanta uppsats, »att fridlysningen allmänt synes vara respekterad. — Vilken effekt har då skyddet av Fagertärn haft? Därpå kan jag svara, att enligt meddelande, som nyligen kommit mig tillhanda från nuvarande chefen vid Aspa bruk, de röda näckrosorna tilltagit i mängd och utbrett sig över större ytor av sjön.» — [Enligt av disponent OTTO HEIJNE för året gjord inventering av näckrosbeståndet i Fagertärn, omfattade det-samma vid tiden för dendrologernas besök den 4 juli 1933 c. 80 röda näckrosplantor och antalet blommor av röd näckros uppgick därvid till omkring 500 st. (jmf. kartan fig. 28).] —

»Fagertärn har på sistone fått rykte om sig som en sevärdhet av rang. Man tager nog inte miste, om man ser ett orsakssammanhang mellan detta förhållande och en i Svenska Turistföreningens

årsskrift för år 1930 intagen uppsats av JOEL HAUGARD med därtill hörande planscher i färgtryck. Bland de i tryck förekommande avbildningarne av den röda näckrosen — de äro nog ett hundratal — har jag icke sett någon så vacker som den ena av de nämnda planscherna, vilken visar en utslagen, karmosinfärgad blomma och tre blad mot bakgrunden av ett mörkt vatten. Ensamt denna bild bör vara nog för att locka skaror dit upp. Varje blomningssäsong under de tre sista åren hava också besökare i tusental färdats den icke lättkörda vägen till Fagertärn, där särskild parkeringsplats för bilar måst anordnas.»

Anlända till parkeringsplatsen vid Fagertärn stiga vi ur bilarna och gå till fots den sista sträckan ned till den trolska vildmarksjön. Det solbelysta vattnet är liksom gråvattrat i den svaga förmiddagsbrisen. Det dröjer en stund, innan vi få syn på några näckrosor över huvud taget, men då vi ett kort stycke följt den utefter stranden framdragna bruksjärnvägen, stå vi med ens omedelbart framför en på vågorna nära intill stranden sakta gungande näckrosplanta med ett flertal underbart vackert rosenröda blommor (jmf. fig. 1). Det är oförtydligt den tidigast uppmärksammade *rosea*-formen av *Nymphaea alba*, vi här hava framför oss. Något längre bort följa de röda näckrosorna tätare på varandra, och av blomfärg och blomstorlek att döma är här såväl den purpurröda hybriden som den mera småblommiga röda *candida*-näckrosen representerad. Då rikedomen på röda blommor synes ha nått sin kulmen, göra vi halt och stanna en god stund i stum beundran inför åsynen av de oförlikneliga blomstren. Kamerorna komma så småningom i verksamhet, och professor SERNANDER bryter nu tystnaden och berättar för oss spridda drag ur den undersköna Fagertärns-blommans ovan skildrade, märkliga saga.

Fagertärns-besöket blev för visso den stolta Närkes-exkursionens största upplevelse. Ehuru motvilligt måste vi till sist slita oss ifrån detta vildmarkens och de röda näckrosornas liksom förtrollade hemvist.

Olshammar.

Då vi i programenlig tid återkomma till Aspa, fortsätta flertalet färdtagare direkt till Askersund, under det de övriga med professor SERNANDER i spetsen göra en avstickare till det ett par km S. om Aspa belägna Olshammar, där den gamla herrgården, VERNER VON HEIDENSTAMS barndomshem, och Sankta Birgittas vackra kyrka en kort stund beses. Vår väg leder från Aspa utefter Vättern ned till

den mitt för Olshammars herrgård 1927—28 uppförda sulfatfabriken och svänger här genom en mäktig al-allé — enligt SERNANDER Närkes praktfullaste — österut rakt fram till herrgården. Ur JOEL HAUGARDS medryckande berättelse »Från Tiveden till Tylöskogen» i Sv. Turistföreningens årsskrift 1930 låna vi följande målade skildring av ett besök vid Olshammar.

Olshammars gamla herrgård och Sankta Birgittas kyrka bilda tillsammans ett stämningsfullt, ålderdomligt gårdsparti, som starkt kontrasterar »mot det nyktra och fantasilösa fabrikskomplexet med dess färskt lysande tegelytor. Härinne under kastanjernas täta lövvalv råda ro och tystnad, och de gamla byggnaderna sätta ens fantasi i rörelse. Här har tiden stått stilla! Man skulle vilja påstå, att platsen har en själ. Heidenstam tycks också ha haft en sådan förnimmelse. Han fann den heliga Birgitta, vi finna Heidenstam, han som i sina dikter nästan har tillbett marken och stenarna här. — Under årens lopp har herrgårdsbyggnaden, som uppfördes 1785, genomgått en del ej vidare pietetsfulla reparationer. I densamma inrymmas nu arbetarebostäder. Nuvarande ägaren, Munksjö A.-B., har emellertid för avsikt att låta restaurera byggnaden och därvid söka bevara och återställa så mycket av dess gamla utseende som möjligt. Huset är utvändigt brädfodrat och rödmålat med undantag för den mot trädgården vettande väggen. Med sin gulvita rappning ger den en föreställning om hur huset såg ut under den tid, Heidenstam bodde där. Trädgården har ej förändrats så mycket, och där plockas alltjämt de stora rosenhäger, som ha besjungits av Heidenstam.»

»Sankta Birgittas lilla kyrka förlämnar hela gården en stämning av helg. Kyrkan, som blev ombyggd 1744, har gamla anor. På grund av att den bär Birgittas namn, förmodar man, att hon på sin tid uppfört något kapell på gården, som ägdes av hennes man, Närkeslagmannen Ulf Gudmarsson. På gården visas ännu den sten, från vilken Birgitta brukade stiga till häst. Bland sevärdheter i kyrkan må nämnas några grisaillemålningar av Jacob de Wit samt de på fönsterglasen utförda vapenmålningarna. Även kyrkan är nu rätt förfallen och torde inom en snar framtid komma att restaureras.»

Under det korta uppehållet på Olshammar hinna vi blott som hastigast bese trädgården med dess stolta gamla h ä s t k a s t a n j e r från 1700-talet, dess till ett enda mäktigt lövvalv sammanväxta bersållindrar och dess fruktträdgård. Birgittas sten försumma vi ej heller att beskåda. Ett besök i den vackra gamla kyrkan blir avslutningen på Olshammars-utflykten.

Askersund.

Från Olshammar går färden direkt åter till Askersund. Efter å hotellet intagen lunch bese vi under professor SERNANDERS ledning

den minnesrika gamla kyrkogården strax väster om stadskyrkan. Mäktiga askar — »stadens askar» — överskugga den vackra kyrkogården. Bland mera kända släktgravar framhåller prof. SERNANDER särskilt den WAHLENBERG'ska familjegraven, i vilken medlemmar av botanisten GÖRAN WAHLENBERGS släkt funnit sitt sista vilorum.

Askersunds gamla kyrkogård är numera förvandlad till en vacker lund och är i närvarande stund att betrakta som stadens vackraste parkanläggning. I likhet med denna — säger prof. SERNANDER — kunde alla våra äldre kyrkogårdar utdanas till minneslundar av bestående skönhetsvärde. Vårt gamla begravningsätt med nedgrävning i jorden borde nu få vika för en annan begravningsform i samband med likbränning. Föreningen för Dendrologi och Parkvård hade här enligt SERNANDERS mening en betydelsefull uppgift att verka för.

Trystorp.

Från Askersund styra vi kosan N.-ut förbi sjön Anten över Vretstorp och vidare förbi Vibysjön till Trystorp. En ståtlig allé av lönn, längre fram ersatt av gamla lindar och askar samt bok leder fram till herrgården med dess från 1818 stammande huvudbyggnad.

»Trystorp har», säger SERNANDER i Parker och trädgårdar i det gamla Närke, sid. 59—60, »utformats av FALKENBERGARNE, generation efter generation, från KARL IX:s fram till KARL JOHANS dagar. Som det äldsta ledet i denna utformning framstår den tidig-barocka allén, vilken som en bit av stora landsvägen i norr och söder genomdrager parken parallellt med huvudbyggnadens fasad. Denna väg bildar den längre axeln och övertvårar vinkelrätt den axel, som österut går genom huvudbyggnaden fram till Logsjön, västerut går igenom och förtonar i fruktträdgården. Allén är genom de starkt kuperade trädens ålder och grovlek en av de märkligare i Närke. Åtskilliga av de äldsta träden ha naturligtvis under tidernas lopp fallit och ersatts av nya. Men norr om axelkorsningen ha vi ännu av den ursprungliga uppsättningen kvar 3 stor- och 3 jätteaskar samt 1 skogslind, söder därom en jätteask. På nordsidan togos [den 8. 6. 1930] på 3 träd dessa mått:

	den nordligaste asken	den sydligaste asken	skogslinden
omkrets i cm 1,3 m ö. m.	356	407	269
omkrets i cm 1,5 m ö. m.	359	411	272

Det mäktigaste trädet söder om korsningen är en sönderblåst ask med väldiga portar in till stammens stora centrala hålighet. Det mest exakta omkretsmått, som kunde tagas, var 1 m ö. m. Det uppgår till 469 cm, och stammens allmänna form häntyder på endast ett par decimeters minskning för brösthöjden.»

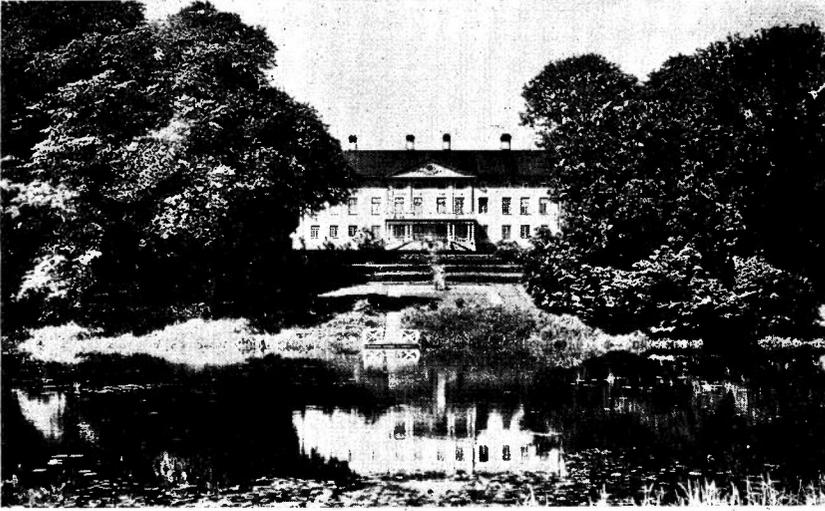

Fig. 30. Trystorp från trädgårdssidan.

Foto: SAM. LINDSKOG.

»Landsvägsalléns huvudsakliga planteringstid är säkert 1600-talet; mera gissningsvis sätta vi för huvuddelen medlet av detsamma. De 3 jätteaskarna äro dock äldre.»

»Senbarockens planteringar äro svåra att skilja från å ena sidan tidig-barockens, å den andra från rococo.»

»Till säkerligen både senbarock och rococo skulle jag vilja hänföra de skogslindar, lönnar och bokar, som stå i en symmetrisk grupp väster om korsningen. Två av bokarna äro kanske Närkes praktfullaste och bilda med sina 24 meter höga och 24 meter vida kronor en monumental entré. Stammarna dela sig vid 2 meters höjd i en massa uppåtriktade grenar och hålla resp. vid 1,3 och 1,5 m ö. m., den norra 352 och 372, den södra 434 och 452 cm i omkrets. Antagligen sammanhänger denna grupp med de åldriga trädraderna på andra sidan landsvägen, vilka begränsa corps de logis i norr, söder och väster. — Det kanske förvånar dem, som ej äro förtrogna med bokens starka växtkraft, att jag sätter de två bokarnas ålder till omkring ett halvt århundrade efter de nyss behandlade storaskarnas.»

»När tiden kom för den engelska landskapsträdgården, utvidgades i hög grad Trystorps anläggningar. Öster om norra 1600-talsallén har man lagt en stor park av om varandra planterade granar, ekar, almar och gråpopplar (*Populus canescens*). En av de sistnämnda, som 1,3 m ö. m. mätte 361, 1,5 m ö. m. 356 cm i omkrets, tyder på slutet av 1700-talet. Ett annat engelskt parkparti går ned

till Logsjön. Här har man dessutom genom en kanalgrävning skapat en ö, till vilken en pittoresk bro leder från parken.»

Vid framkomsten till Trystorp mötas vi av inspektor BENGSSON, vilken å godsägarens, fabrikör A. G. ANDERSSON, vägnar hälsar oss välkomna. Vi inbjudas till förfriskningar, som vi alla låta oss synnerligen väl smaka. Den underbart härliga surkörsbärs-saften skola vi sent glömma! Den knappt tillmätta tiden tillät oss ej att allt för länge hänge oss åt de rikt dukade bordens alla läckerheter. Uppbrottssignal ljuder, och vi samlas ute på gården och lyssna här till vad prof. SERNANDER berättar för oss om Trystorp och dess intressanta parkanläggningar. Mycket hinna vi tyvärr ej att bese i park och trädgårdar. Så mycket medhinna vi dock, att vi få ett bestående intryck av de stolta gamla parkträden, den imponerande terrasseringen bakom corps-de-logiet (fig. 30) med dess vackra, färgstarka sommarplanteringar av begonior, pelargonior och fuchsior m. m. Innan vi stiga i bilarna, göra vi under trädgårdsmästare GUSTAFSSONS ledning en promenad genom det på andra sidan vägallén framför allt till odling av meloner anslagna området. Det är Närkes största melonodling vi här ha framför oss, representerande förutom växthus ej mindre än 900 bänkfönster, vardera avkastande 10—15 kg meloner. Årligen produceras c. 10,000 kg meloner, som försäljas över snart sagt hela landet; Stockholm, Göteborg och Visby framhöllos som de förnämsta avsättningsorterna. »Trystorps melon» är också vida beryktad för sin utmärkta kvalitet. Den uppdrages ur på platsen odlad frö, och betydelsen av den egna fröodlingen torde bäst framgå därav, att varje kg skördad frö representerar ett värde av 500 å 800 kr. Före melonskörden tages i bänkarna en tidig grönsaksskörd av sallad, spenat, rädisor och blomkål.

Riseberga kloster.

Till avslutning på exkursionen hade vår Närke-ciceron valt Riseberga klosterruin (fig. 31), och värdigare avslutning, än den han ger oss inför detta Närkes och ett av vårt lands stoltaste fornminnen, kunna vi näppeligen tänka oss. Vördsnaden för hembygdens dyrbara minnen och kärleken till det vackra Närke ha här tagit den hän-givne Närke-sonen fullt i sitt våld. Åhörarna dragas även de helt in under trollkretsen. Besöket vid Riseberga blir oförglömmeligt.

Fig. 31. Riseberga klosterruin. I fonden klosterkyrkans västgavel. (Efter BERTIL WALDÉN i »Risebergaboken».)

»I den klassiska, för så många närkingar kära boken Närikes Gamla Minnen av år 1868 skriver HERMAN HOFBERG om Riseberga klosterruin följande: 'En liten skog av popplar och lönnar öfverskuggar hvarje sommar de nakna murarna och gräsväxta grushögarna med sin lummiga grönska, och på den saftiga gräsmattan kring ruinerna frodas ännu några flyktingar ur den forna klosterträdgården, såsom Luktviol (*Viola odorata*), Körfvel (*Myrrhis odorata*), Vintergröna (*Vinca minor*), Myskmalva (*Malva moschata*) och Gultraf (*Oenothera biennis*).»

»Denna lilla skildring är ej blott det första egentliga bidraget till närkesträdgårdens äldsta historia; den är även tagen från den plats, vilken i själva verket kan hållas som denna historias utgångspunkt. Ty vår trädgårdskonst spirade först invid murarna av medeltidens kloster. Närkes äldsta och förnämsta var Riseberga.»

»De första närkingarna, de som för omkring 5,000 år sedan levde på stranden av det hav, som då svallade mot Lekebergen, Tiveden och Tylöskogen, voro jägare och fiskare. Visserligen lärde sig dessa snart att bryta bygd, att driva boskapsskötsel och att av lövängs-gläntornas lösa mylla eller svedjans drivande jord taga skördar av säd. Åkern är urgammal i Närke. Men om trädgården, åkerns förfinade system, tillhört det förhistoriska Närkes kultur, är mycket osäkert.»

»Man kan nämligen ej i Sverige tala om egentliga trädgårdar förrän under medeltiden, och det är framförallt kring klostermurarna, som de växa upp under munkarnas och nunnornas insiktsrika och kärleksfulla ledning. Från andra håll än Närke veta vi, att dessa odlade många och olika köksväxter — kålgården var viktigast av allt — samt allehanda kryddor för sin feta och rikliga kött- och fiskmat samt för sina präktiga yiner och sitt starka öl. Så kom fruktträdgården med aplar och päronträd. Läkedoms- och prydnadsväxter hade de i rikt urval tagit med från södern till sina örtagårdar. Rosen var drottningen bland dem alla, Jungfru Mariæ, himladrottningens egen blomma. Och de ädla lövträden draga de upp som hägnader och små parker för att skaffa sig vindskydd och skugga.»

»Vad som mycket bidrar till det på samma gång majestätiska som romantiska intrycket av Riseberga klosterruiner är deras inramning av väldiga lövträd, bland dem framför andra askar. Träden bilda t. ex. öster om ruinerna en i N—S gående ganska lång allé. Stammen på en av jätteaskarna i denna måtte 20. 6. 1930 1,3 m ö. m. 371 cm i omkrets. Huvudstammen är kort, av skafttyp, och kronan börjar redan ca 2,25 m över marken. De flesta av de större askarna torde ha grott under vår storhetstid. Men vi ha ett viktigt undantag. Anteckningarna om denna från samma dag lyda:

»Ett stycke öster om ruinen på en av den nuvarande trädgårdens högre partier står en askstubbe-ruin, som man pietetsfullt bevarat. Stubben är starkt ihålig med svarta Rhizomorpha-strängar i den kvarstående vedskällan. Den höll 1,2—1,5 m över den något slutande marken 180 cm i diameter; 1,2 m över marken kunde en sammanhängande halvcirkel av omkretsen mätas till ganska exakt 3 m. Vi få sålunda en brösthöjdsomkrets på 6 m och ej blott Närkes näst Esplunda-asken största hittills uppmätta ask utan även, det säger grovleken, otvivelaktigt en direkt senmedeltida gammal herre, som säkerligen hört till klostrets anläggningar. Lyckligtvis skjuta flera starka skott upp från rothalsen. Det kraftigaste och vackraste av dessa bör uppdragas som tronföljare.»

»Ha vi då, som HOFBERG vill, även något kvar av själva örtagården?»

För besvarande av denna fråga gör SERNANDER »en undersökning av vad litteraturen har att nämna om floran, närmast de förvildade växterna vid Riseberga». Till dessa uppgifter fogar han ett och annat ur sin personliga kännedom om Riseberga-floran. Vid en slutlig återblick på artlistan framhåller han, att »vissa möjligheter föreligga» för att 9 av de under senare år vid Riseberga funna arterna en gång ingått i Riseberga klostrets medeltida växtestånd: andornet (*Marrubium vulgare*): »fordom en förnämlig läkedomsört»; krolliljan (*Lilium Martagon*): »denna ståtliga liljas ålder i våra trädgårdar före 1600-talet känna vi ej, mycket talar dock för, att den ej var främmande för de medeltida»; brandliljan (*Lilium*

bulbiferum): »fordom en mycket högt uppskattad prydnadsväxt», »under medeltiden och långt in i nyare tid även» använd »i medicin»; *desmeroten* eller *myskmalvan* (*Malva moschata*): »visserligen ej registrerad som medborgare i den svenska floran förrän 1745 av LINNÉ efter KALMS fynd i Bohuslän, men troligen vida äldre i våra trädgårdar»; *lukttörnet* (*Rosa rubiginosa*): enligt BENGT HESSELMAN äro »våra lukttörneförekomster samlade intill kloster och härstamma från deras trädgårdar»; *luktviole*n (*Viola odorata*): tidigt odlad »för såväl sin härliga doft som sina medicinska egenskaper»; *nattviole*n (*Hesperis matronalis*): »blad och frukt» fördes av »de gamla apoteken»; *spanska körvel*n (*Myrrhis odorata*): »fordom ganska använd, men tycks i Tyskland och väl även i Sverige ej ha kommit till odling förrän under 1500-talet, och om den vid Riseberga är från medeltiden, måste det sålunda ha varit från den allra sista delen — dess allmänna uppträdande på gräsmattorna kring ruinen tyder på ålder» —; *vintergrönan* (*Vinca minor*): »förvildas gärna och kvarstår sedan genom tiderna i gamla trädgårdar och parker» och dessutom en växt som haft användning »i såväl folkets som klostrets medicinska praktik».

»Inga kulturlager av det slag, som t. ex. i det gamla Köpenhamn visat sig kunna bevara frön etc. av medeltidens ogräs och kulturväxter, äro funna vid Riseberga. Icke förty ha vi därstädes en direkt hälsning från klostertiden och t. o. m. troligen från själva byggandet (1180—1202). Bland ruin-gruset har jag nämligen en gång hittat två murbruksstycken, som tydligen en gång under byggnadsarbetet som plastiska klumpar tappats på marken och sedan hårdnat. De hade bägge den låga, på undersidan tillplattade bullform, som en degklump får, då den lägges på plåten. Men det märkliga låg i att plåten härvidlag varit en gräsmatta, vilken kvarlämnat det allra tydligaste avtryck.»

»Invid själva bygget hade man väl ännu ej någon trädgård, vadan vi genom dessa växtlämningar, som delvis läto sig till arten bestämmas, väl närmast få upplysningar om den vilda Riseberga-floran. Det var *lön*n, *hundäxing* (troligen) och *backanis* (*Pimpinella Saxifraga*). Den sista äger kanske ett visst intresse som ofta uppdykande i den svenska medeltida läkedomslitteraturen. Och lönnen kan sålunda, som HOFBERG antog, ha medeltida anor.» (R. SERNANDER, Parker och trädgårdar i det gamla Närke, sid. 11—20.)

Nedanfö r klosterruinen mötas vi av den nuvarande ägaren till Riseberga gård, agronomen SVERKER JOHNSON, en av dem, som under senare år varit mest verksamma för klosterruinernas utgrävande och konserverande. Med honom och professor SERNANDER i têt en vandra vi upp för backslutningen till ruinen. Då vi under våra sakkunniga ciceroners ledning något orienterat oss inom området, samlas vi och lyssna till prof. S:s målande och entusiastiska Riseberga-skildring.

Från klostertiden och dess abrupta slut i och med reformationens införande under GUSTAF WASA ledas vi hän mot nutiden, där den HEDENGREN'ska tiden 1830—70, då den framstående lantbrukaren och religiöse folktalaren betydde så mycket för bygdens såväl materiella som andliga liv, får sin särskilda belysning. De alltjämt pågående utgrävningarna inom det forna klosterområdet bli till sist det, kring vilket redogörelsen koncentreras, varvid bl. a. den för restaurerings- och konserveringsarbetet nitiske Riseberga-ägaren av i dag, godsägaren, SVERKER JOHNSON, får sin välförtjänta eloge.

Då tiden tillåter det, begagna vi oss slutligen av godsägare JOHN-SONS vänliga inbjudan att jämväl bese de ur såväl park- som dendrologisk synpunkt intressanta anläggningarna kring själva gården. Vackra solitärträd av l i n d och b o k imponera med ned till marken gående, ovanligt välformade grenkronor; lindens representeras härvid av såväl p a r k l i n d som s k o g s l i n d, och av sistnämnda art annotera vi särskilt ett praktfullt träd med 8 grövre och 3 smärre stammar från samma rot; för b o k e n gäller även här en frappant riklig ollonsättning, även de ned till marken gående grenarna äro fullständigt översållade med bokollon. En mäktig h ä s t k a s t a n j med utåt-nedåtgående grenar om 10—12 m:s längd mäter i stamomkrets vid brösthöjd 323 cm. En flerstammig, reslig p y r a m i d a l m är härifrån även att omnämna såsom ett prydnadsträd av hög rang. — Bakom corps-de-logiet leder en stentrappa utför en av s y r e n-häckar inramad terrass ned till trädparken bort mot klostret. På husväggarna finna vi vackert klängande vildvin (*Ampelopsis quinquefolia*), blåregn (*Wistaria sinensis*) och vinranka (*Vitis vinifera*). Välutvecklad och rikblommande *Rubus odoratus* visar, att denna numera — av allt att döma — mindre ofta använda prydnadsbuske kan bliva av verkligt dekorativt värde. Av inplanterade barrträd förtjäna slutligen från Riseberga-anläggningarna nämnas resliga lärkträd och s i b i r i s k a s i l v e r g r a n a r (*Abies sibirica*), de sistnämnda med rotsläende, i spetsarna stamlikt uppväxande nedre grenar; den största silvergranstammen mätte vid brösthöjd 195 cm i omkrets.

Uppbrottet från Riseberga blev för exkursionsdeltagarna jämväl avskedssignal. Väl höllo ännu några av dagens exkurenter samman vid middagen i Örebro senare på aftonen; de flesta sökte sig dock

från Riseberga på skilda vägar åter till sitt land igen. Alla hade vi från de tre gångna Närkes-dagarna oförgätliga minnen. Lika kärt, som Närke alltid varit för Närkes-sonen och Närkes-kännaren framför andra, vår oöverträfflige Närkes-ciceron, professor RUTGER SER-NANDER, nära nog lika kär hade den fagra och minnesrika Närke-bygden nu blivit oss alla.

Deltagare i Föreningens för Dendrologi och parkvård exkursion 1933.

AHREBORG, H., kyrkoherde, Lillkyrka.	KARLSSON, K. E., agronom, Sköllersta.
ANDERSSON, ERNST, jägmästare, Ockelbo.	KIERKEGAARD, NILS, godsägare, Lillkyrka.
ANDERSSON, FANNY, fru, Ockelbo.	KIERKEGAARD, N., fru, Lillkyrka.
BERGLUND, ALLAN, länsarkitekt, Skövde.	KJELLBERG, KARIN, fru, Munsö.
BERGLUND, CLARA, fru, Skövde.	LANDGREN, HANS, agronom, Stockholm.
BERGLUND, JAN, stud., Skövde.	LANDGREN, KARIN, fru, Stockholm.
BONDESSON, LENNART, direktör, Svalöf.	LEONARDS, T., trädg.-konsulent, Örebro.
BONDESSON, SIGRID, fru, Svalöf.	LEWENHAUPT, CHARLOTTE, fröken, Katrineholm.
CARLSSON, GUST., stadsträdgårdsmästare, Örebro.	LINDSTRÖM, ELLEN, fru, Stockholm.
CEDERGREN, NAJA, fröken, Stockholm.	LINDSTRÖM, GERARD, advokat, Stockholm.
CEDERGREN, VERA, fröken, Stockholm.	LINDSTRÖM, HERBERT, herr, Stockholm.
CEDERPALM, ENOCH, trädgårdsdirektör, Stockholm.	LJUNG, WALDEMAR, agronom, Svalöf.
DAHL, WILH., konsul, Stockholm.	MALMER, ASTRID, fru, Växjö.
DAHL, ANNA, fru, Stockholm.	MALMER, INGEBORG, fröken, Växiö.
ECKERBOM, NILS, länsjägmästare, Örebro.	MALMROS, DOLLY, fröken, Stockholm.
FLODMARK, ERIK, apotekare, Malmö.	MONTELL, AINA, lanthushållslärlarinna, Sköllersta.
HAGLUND, AGDA, trädgårdsarkitekt, Stockholm.	MÜLLERN-ASPEGREN, U., doktor, Djurs- holm.
HAMILTON, JULIE, grevinna, Stocksund.	NISSEN, HENRIK, kansliråd, Stockholm.
HASCHKE, H., kandidat, Katrineholm.	NISSEN, MARIA RODHE-, fru, Stockholm.
HERMELIN, SVEN, trädgårdsarkitekt, Stockholm.	PETTERSSON, GUNNAR, domänintendent, Örebro.
HERMELIN, KERSTIN, friherrinna, Stock- holm.	PRYTZ, C. R., direktör, Göteborg.
HÅKANSSON, JULIA, fru, Djursholm.	RABENIUS, LARS, statssekreterare, Stock- holm.
IHRE, JOHAN, ryttmästare, Drottning- holm.	RAMFELT, AGNES, fru, Svarttorp.
IHRE, SIGRID, fru, Drottningholm.	RUBBÄCK, EINAR, länsjägmästare, Växjö.
JANSSON, ANTON, redaktör, Örebro.	RUBBÄCK, ELSA, fru, Växjö.
JONSSON, KNUT KÖNIG-, fil. stud., Stock- sund.	SAHLGREN, JÖRAN, professor, Uppsala.
KARLSSON, E., redaktör, Örebro.	SANTESSON, ALFHILD, fru, Grinda.
	SANTESSON, GERD, fru, Grinda.

SAXON, J. L., chefredaktör, Stockholm.
SERNANDER, RUTGER, professor, Uppsala.
SjöBERG, KNUT, apotekare, Stockholm.
SjöBERG, ANNA, fru, Stockholm.
SjögREN, JOSEF, läroverksadjunkt,
Vänersborg.
SONESSON, NILS, byrådirektör, Saltsjö-
baden.
SONESSON, ANNA, fru, Saltsjöbaden,
STAHRE, ARNE, agronom, Göteborg.
STAHRE, A., fru, Göteborg.
SYLVÉN, NILS, fil. d:r, Svalöf.
TAMM, PERCY H:SSON, ingenjör, Stock-
holm.

TANGEN, BENEDICTE, fru, Stockholm.
TERSMEDEN, G., kammarherre, Saltsjö-
baden.
TRYGGER, SIGNE, justitierådinna, Stock-
holm.
ULFSPARRE, JOHN, major, Lidingön.
ULFSPARRE, HEDVIG, fröken, Kungsgården.
WALLANDER, SVEN, arkitekt, Saltsjö-
baden.
WALLANDER, ELNA, fru, Saltsjöbaden.
WEDBORN, INGER, fröken, Linköping.
WIBLING, H., chefredaktör, Örebro.
WIKSTRÖM, HERMAN, trädgårdskonsulent,
Dingle.

Fig. 1. *Caragana jubata* i Uppsala botaniska trädgård.

Foto: G. LOHAMMAR juni 1933.

EN PELARFORMAD TYP AV CARAGANA JUBATA.

Det är ett välbekant förhållande, att av flera trädarter liksom även av en del buskar förekomma pelar- eller pyramidformade raser, och några av dessa hava ju också fått användning i våra trädgårdar och parker. Mest känd och mest använd är den vanliga pyramidpoppeln, men liknande typer förekomma även av t. ex. den svenska aspen, av eken, boken, enen, ligustern och talrika andra. Formen kan vara rent pelarlik med en smal, jämntjock, cylindrisk krona eller också mer eller mindre avsmalnande uppåt från en bredare bas. I litteraturen gå dessa former under de växlande benämningarna f. *pyramidalis*, *columnaris*, *erecta*, *fastigiata* o. d. Önskligt hade varit, om vid namngivningen ifrån början en klar distinktion gjorts mellan de olika typerna och samma benämning använts för motsvarande former inom de skilda arterna, men så har tyvärr ej varit fallet.

I den Bergianska trädgården finnes för närvarande växande ett märkligt exempel på en dylik ren pelarform. Det gäller den sällsynta och hos oss nog endast sparsamt i botaniska trädgårdar odlade *Caragana jubata*. Denna art förekommer i Centralasien från Turkestan till Mongoliet och Ostsibirien och bildar risiga och taggiga, låga buskar med få men grova grenar. Ett gammalt exemplar finnes, sedan åtminstone ett 40-tal år tillbaka, i botaniska trädgården i Uppsala. En bild av detsamma meddelas här (fig. 1), visande den utspärrade, oregelbundna förgreningen. Någon prydnadsbuske är ej arten, men den äger stort botaniskt och för växtodlaren även ett visst kuriositetsintresse, bl. a. av den orsaken att de ytterst talrika taggarna, egendomligt nog, bildas av den långa bladspindeln, som förhårdnar och blir stickande, sedan de för Caraganan typiska småbladen avfallit.

I början av år 1927 erhöll Bergianska trädgården såsom gåva från Arnold Arboretum i Massachusetts i Förenta Staterna en mycket rikhaltig dublettserie av frön, vilka för Arnold Arboretums räkning insamlats i Centralasien av den utsända resanden J. F. Rock. Bland desamma funnos även frön (Rock n. 14933) av en *Caragana*, som växte på en höjd av 10 000—11 000 fot ö. h. »at the head of Laliku» i *Abies*-skog på branta sluttningar tillsammans med *Rhododendron*- och videbuskar. På våren 1927 såddes dessa frön och ett fåtal plantor uppkommo, vilka sedermera utplanterades på den asiatiska avdelningen av det stora fjällpartiet. Blott ett av dessa exemplar gick bra till och har trivts väl under de förhållanden, som bjödos detsamma. Det uppvisade snart ett mycket egendomligt utseende. Alla dess grenar riktade sig uppåt, blevo raka och spölika och förgrenade sig sparsamt. Detta växsätt bibehöll det sedan alltjämt, och det har nu efter 7 vegetationsperioder uppvuxit till en pelarlik buske, som hösten 1933 mätte 1,22 meter i höjd. Dess utseende framgår nog bäst av de båda bilderna på fig. 2. Den vänstra av dessa återger exemplaret i slutet av maj, då täckt av en kompakt bladmassa och dessutom just bärande, för första gången, en del blommor, stora och blekt skära. Den högra bilden är tagen i november; alla småbladen ha under hösten avfallit och grenverket framträder tydligare, rikt besatt med de kvarsittande taggliska bladspindlarna. Man kan här med skäl tala om en ren pelarform av *Caragana jubata*, ty diametern är densamma längs hela busken. Den bör därför kunna betecknas som en *f. columnaris*.

Denna pelarform förekommer emellertid även i vilt tillstånd i artens hemland, ehuru den i litteraturen hittills knappt blivit beaktad.

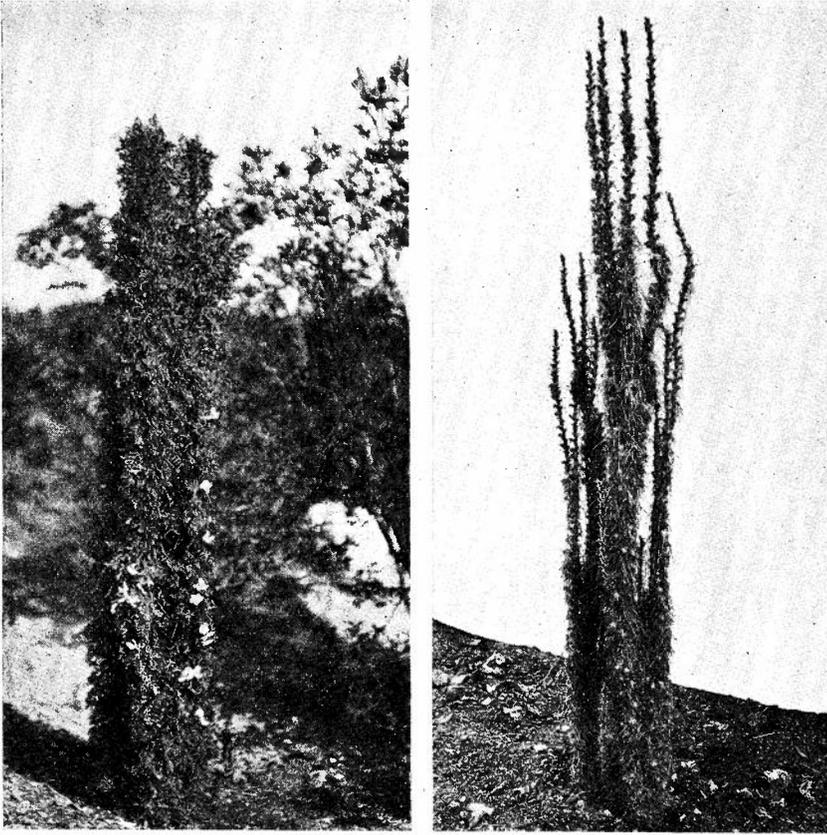

Fig. 2. *Caragana jubata* f. *columnaris* i Bergianska trädgården. Den vänstra bilden i blomstadium i slutet av maj, den högra efter bladfällningen i november.

Foto: E. SÖDERBERG 1933.

Av *Caragana jubata* insamlade Rock flera fröprov från skilda ställen. I anteckningarna om moderväxterna till dessa prov (publicerade i *Journal of Arnold Arboretum* IX p. 85) använder han sig i allmänhet av sådana uttryck som »spreading shrub», »prostrate shrub» o. d. Nr 14933, från vilken Bergianska trädgårdens pelarform stammar, betecknas som en »unbranched shrub», men som ingen uppgift finnes om pelarform, kan det antagas, att moderplantan haft samma oregelbundna växt, som i allmänhet utmärker arten. Just ett dylikt ogrenat men ensidigt krökt exemplar finnes också för närvarande i trädgården, av osäkert ursprung. Rock anger emellertid för moderplantan

till ett av sina nummer: »woody plant 3—3,5 m high, forming long cylindrically shaped trees without lateral branches». Påtagligen ha vi här att göra med en vildväxande f. *columnaris* av *Caragana jubata*. Av detta nummer sändes emellertid icke några frön till Bergianska trädgården, vars pelarformade exemplar däremot måste hava uppkommit ur en mera normal typ av arten. Det hade varit intressant att veta, hur de ur nr 14933 uppvuxna plantorna gestaltat sig vid kultur på andra ställen. Uppgifter därom har jag emellertid ej sett. Några meddelanden om resultaten av kulturen av de Rockska *Caragana*-fröna i Arnold Arboretum föreligga, så vitt jag känner, ej ännu, och i Berlins botaniska trädgård, dit även Rockska frön skickats, grodde *Caragana jubata* ej alls (jfr Notizbl. Bot. Gart. u. Mus. Berlin—Dahlem XI, p. 703). Frön av Bergianska trädgårdens exemplar hava år 1933 insamlats; det skall bliva intressant att se, vad ur dem månne framkomma.

Av vad ovan anförts framgår således, att den här kanske allt för utförligt behandlade pelarformade Caraganan icke utgör någon alldeles unik företeelse. Men å andra sidan torde den ej förr hava varit i kultur och dessutom erbjuder den, såsom av en blick på bilden av densamma framgår, en så egendomlig typ, att en redogörelse för densamma torde vara motiverad. För fullständighetens skull må följande diagnos lämnas för formen:

Caragana jubata Poir. f. *columnaris* n. f. Frutex erectus columnaris cylindricus, ramis omnibus stricte erectis sparse ramulosis.

ROB. E. FRIES.

ETT FALL AV REFLORATION.

Nedanstående rader ha egentligen tillkommit som text till en lyckad fotografisk bild. Det är ej ovanligt, varken i naturen eller i trädgården, att växter, efter att ha blommat i laga tid under våren eller sommaren, inträda i ett andra floralt skede under hösten, om denna är mild; det finns också sådana, som tämligen regelbundet »remontera». WITTROCK har i Botan. Notiser 1883 skrivit om denna »höstblomning» och påpekat att den ur morfologisk synpunkt kan vara antingen en efterblomstring, varvid årets blommande skott efter en paus bilda nya blommor, eller en förblomstring, då föryngringsskott, som tidigast följande år skulle komma i blom, redan under anläggningsåret hinna detta stadium, en utveckling som brukar kallas *proleptisk* (subst. *prolepsis*). NILS SYLVÉN, som i Botan. Notiser 1906 ställde samman en mängd av honom gjorda iakttagelser över vilda svenska växter, sammanfattar för- och efterblomningen under beteckningen *omblomning* eller *refloration*.

Sannolikt är efterblomningen en betydligt allmännare företeelse än en *proleptisk* floral utveckling. I härvarande trädgård händer det så gott som varje år att en eller annan buske eller flerårig ört blommar om genom att skotten långt ut på hösten fortsätta att växa och bilda blommor. Däremot har floral *prolepsis* mera sällan iakttagits annat än hos en del örter, där den ju är ganska vanlig t. ex. hos *Primula*. Ett så vackert fall som det nedan omtalade har jag icke tidigare sett hos någon buske.

Ifrågavarande exemplar av *Viburnum lantana* L. blommade i vanlig ordning på våren. Blomställningen är som bekant toppställd och avslutar skottets växt. Förgreningen sker från de övre bladparens veck, och eftersom bladen äro motsatta blir busken klynnegrenad. Föryngringsskotten nå under sommaren i olika fall olika grad av utveckling, äro än ganska svaga, än kraftiga, ett par dm långa, med mycket långa internodier. De avslutas av en spetsknopp, som antingen är vegetativ, smal, naken (d. v. s. ej täckt av fjäll) eller floral, halvklotformig, ett par cm bred och tätt omsluten av svepeblad, som dölja den unga blomställningen. Under spetsknoppen synas ett par föryngringsknoppar, vanligen tydligt skaftade genom att något internodium sträckts. Följande års blomning är alltså, såsom ju ock hos de äkta vårväxterna bör vara fallet, i god tid förberedd och därmed möjligheten given, att den kan inträffa för tidigt. Därpå lämnar bil-

den å pl. 6 ett vackert ex. Här var det emellertid den varma sommaren och icke någon lång och mild höst, som kom blommorna att brådmogna, ty de började slå ut redan i mitten av augusti, innan de visste någonting alls om hur hösten skulle te sig. I slutet av månaden stod busken i full blom och bar samtidigt ordinarie fruktställningar med både korallröda och svarta frukter, prunkade sålunda i de tyska färgerna. Det var dock endast en del av föryngringsskotten som kommo i blom, hos andra hade spetsknoppen endast svällt starkt, åter andra visade föga tecken till förändring. Under hela september och ett gott stycke in i oktober stod busken vacker, och nu gjorde sig den milda hösten också gällande, i det att i de ännu slutna florala knopparna enstaka blommor började titta fram mellan svepebladen och även öppna sig. Så pågick utvecklingen ända till mitten av november, utan att dock svepebladen åtskildes eller blomställningens axelsystem sträcktes, utan den förblev kompakt. I detta tillstånd överraskades busken av vinterköld omkr. 19 november, men straxt därpå inträffade en ny värmeperiod och ytterligare några blommor slogo ut. Den 24 november plockade jag bort alla utslagna blommor. Det fanns då gott om knoppar synliga, antokyanfärgade till rent vita, men i slutet av månaden började en längre köldperiod med temperaturer till minus 12 å 13° och därmed torde årets utveckling få anses avslutad. Den andra blomningen resulterade ej i fruktsättning; jag fann en enda liten frukt, 7 mm lång och svart till färgen. Stenen innehöll ett frö, om utvecklingsdugligt vågar jag ej avgöra.

Buskens blomning våren 1934 blir sparsammare än annars, men uteblir icke, ty dels skola de halvöppna blomställningsknopparna, även om de ej undgå frostsador, fortsätta sin utveckling, dels finns det gott om sådana som icke läto narra sig eller som snarare voro så pass svaga, att de ej hunno brådmogna. Det förtjänar måhända påpekas, att i samma buskgrupp stå ett par andra exemplar av *V. lantana* som, fastän såvitt man kan förstå läge och exposition äro de samma i alla fallen, ej visade någon proleptisk blomning.

C. S—G.

NYA FYNDORTER FÖR EKBLADIG SKOGSKAPRIFOL.

I första årgången av Lustgården (1920, s. 89—95) lämnas av NILS SYLVÉN en god skildring — försedd med flera avbildningar — av den s. k. ekbladiga skogskaprifolen (*Lonicera periclymenum* f. *quercina* WESTON; syn. *L. periclymenum* f. *quercifolia* AIT., *L. periclymenum* f. *sinuata* LOIS.-DESL.). Nämnde förf. hade då sett exemplar av denna vackra och egendomliga form endast från Skåne (2 lokaler) och Blekinge (4 lokaler). Ytterligare 2 fyndorter i Skåne ha sedan meddelats av ARVID NILSSON (Bot. Not. 1929, s. 147¹) och SYLVÉN (Bot. Not. 1931, s. 386). Även en lokal från sydligaste Halland nära Skånegränsen (Hallandsås: Ö. Karup, Eskilstorp) har nyligen omnämnts av CARL BLOM (Medd. fr. Göteborgs Bot. Trädg. V, 1929, s. 130). Det kan påpekas, att formen förut finnes omtalad från Halland men utan närmare lokal — på samma sätt även från Bohuslän — i den äldre floristiska litteraturen (jfr SYLVÉN i Lustgården 1920). Närmare bestämda lokaler (med beläggexemplar) finnas tidigare alltså endast från *Lonicera periclymenums* sydligaste utbredningsområde i vårt land. Jag kan emellertid nu meddela några fyndorter från andra — och nordligare — delar av artens utbredningsområde hos oss, nämligen Västergötland, Bohuslän och norra Halland. Härtill kommer en förvildad förekomst utanför Stockholm.

Denna sammanställning av nya växtplatser har närmast föranletts av ett fynd, jag själv gjorde sommaren 1933 i Göteborgstrakten (Mölnadal: Brudberget vid Lunnagården). Formen växte riklig på en tämligen inskränkt lokal i den branta nordsidan av nämnda berg, vilken är beväxt med en tät snårskog av ek, lind, rönn, asp, hassel och diverse *Salices*. I fältskiktet på växtplatsen för *Lonicera*-formen förekom främst *Polypodium*, *Dryopteris Filix mas*, *D. Linnaeana*, *Trientalis*, *Solidago*, *Oxalis acetosella*, *Rubus idaeus*, *Poa nemoralis*, *Anthoxanthum* och *Anemone nemorosa* samt i bottenskiktet *Hylocomium proliferum* och *Mnium hornum*. Vegetationen är typisk för liknande lokaler i trakten, på vilka skogskaprifolen ofta förekommer. Den vanliga typen av denna förekom icke på den omskrivna växtplatsen, ehuru ej långt därifrån i samma sluttning.

¹ På den här meddelade lokalen (Pålsjö skog vid Hälsingborg) insamlades formen redan år 1900 av K. B. NORDBSTRÖM enligt exemplar i Göteborgsherbariet och Riksmuseet.

De nya fyndorterna för *quercina*-formen äro (förkortningarna G, L, R och U betyda, att exemplar förvaras i de offentliga herbarierna i resp. Göteborg, Lund, Stockholm [Riksmuseet] och Uppsala):

V ä s t e r g ö t t l a n d. Göteborg: berg vid Karlsrogatan. Omkr. 1923 Axel Liljedahl (muntl. medd.).

Mölnadal: Brudberget vid Lunnagården. 1933 Gunnar Degelius (R, eget herb.). Jfr. ovan!

Otterstad sn: Magnusberg, 1925 J. A. O. Skårman (R).

Örby sn: Öresten. 1914 A. O. Olson (G).

H a l l a n d. Släp sn: Algussered. 1920 Axel Liljedahl (muntl. medd.).

B o h u s l ä n. Lyse sn: Alsbäck. 1900 Gunnar Samuelsson (R). Dåligt utbildad form.

Säve sn: Gunnesby. 1921 Axel Liljedahl (muntl. medd.).

Torslanda sn: St. Varholmen. 1927 Harald Fries (G). — Röd. Omkr. 1923 Axel Liljedahl (muntl. medd.).

S t o c k h o l m. Uggleviksskogen mellan Uggleviken och Experimentalfältet utmed ett dike, som vid skogvaktarstugan går inåt skogen. 1921 T. Vestergren (R). Förvildad förekomst.

SYLVÉN omtalar i Lustgården 3 danska fyndorter för den ekbladiga formen, däremot inga norska. Jag har ur herbarierna i Oslo (O) och Bergen (B) sett formen från följande 4 n o r s k a lokaler:

Ö s t f o l d. Kraakerøy hd: Kraakeröp (Kragerön), 1874 Bryhn (B).

V e s t f o l d. Stavern hd: Fredriksvern. 1824 M. N. Blytt (O).

A u s t - A g d e r. V. Moland hd: Kvenndalen. 1932 K. Faegri (B).

H o r d a l a n d. Haus hd: Osterøy. S. C. Sommerfelt (O).

Från följande 2 hos SYLVÉN icke omtalade d a n s k a fyndorter har jag sett exemplar:

S j a e l l a n d. Bössevaenge — Naestved. 1886 J. Jeppesen (U).

J y l l a n d. Hobro Skov, bland huvudf. 1868 F. J. Biörck (B).

Den ekbladiga skogskaprifolen är mig därmed bekant från 29 nordiska fyndorter, varav 20 svenska (jämte en förvildad förekomst), 4 norska och 5 danska. De fördela sig på så gott som hela nordiska utbredningsområdet för arten. Formens sällsynthet är säkerligen icke skenbar utan verklig. *Quercina*-typen är en sällsynt företeelse, därom råder intet tvivel. Jag har ofta spanat efter densamma men först nu i somras med positivt resultat.

SYLVÉN påpekar, att sällan alla bladen på ett individ äro ekbladslika. Detta förhållande är i själva verket mycket frapperande. Någon

1

2

Fig. 1—2. *Lonicera periclymenum* L. f. *quercina* WEST. 1: Fertilt skott från Mölndals-lokalen. — 2: Det äldsta daterade skandinaviska exemplaret från Gredby i Blekinge, samlat 1820 av ASPEGREN (U). — (½)

bestämd regel för de ekbladlika bladens förekomst på skotten synes icke existera. På långa försommarskott äro de ofta begränsade till de nedersta fullt utbildade bladparen på ett skott (så t. ex. på exemplaren från Mölndal), men detta är ingalunda regel. De kunna nämligen även förekomma m. el. m. regelbundet ända upp mot skottens spets. Flera herbarie-exemplar av f. *quercina* utgöras av korta sensommarskott, och på dessa äro de ekformiga bladen oftast tämligen jämnt

fördelade, alltså icke begränsade till de nedersta bladparen. — Alla exemplar i herbarierna av väl utbildad f. *quercina* utgöras av sterila skott. Att därav utan vidare draga den slutsatsen, att formen sällan blommar, torde vara förhastat. På Mölndals-lokalen anträffades flera stora blomsamlingar. Bladen på dessa fruktifikativa skott voro i allmänhet mindre utpräglade ekbladlika än på de sterila (undantag se fig. 1). Ett liknande förhållande torde i allmänhet förklara, varför blommor saknas på herbarie-exemplar. Man har helt enkelt samlat endast de delar av växten, som äro mest avvikande från den vanliga formen, nämligen de rent vegetativa skotten.

Många botanister synas vara av den mening, att *quercina*-formen är en ren modifikation utan systematisk betydelse. SYLVÉN är böjd för att anse den som en genotypiskt betingad form, och jag skulle närmast vilja ansluta mig till denna mening. Frågan är värd att närmare utredas. Jag skall ett annat år om möjligt söka få frön av denna form för vidare prövning av dess konstans. Vid odling genom sticklingar bibehåller formen sin typ. »Planten beholder denne Egenskap ogsaa ved Indplantering i Haver» (anmärkning på etiketten till Hobro-exemplaret). Jfr också SYLVÉN i Lustgården!

Någon motsvarande form bland andra arter inom undergr. *Perilymenum* — de äro rätt talrika — synes icke vara känd. Även detta talar för *quercina*-formens icke-tillfälliga natur.

Uppsala, Växtbiologiska Institutionen, i nov. 1933.

GUNNAR DEGELIUS.

CARPINUS BETULUS L. VAR. FASTIGIATA NICHOLS. SPONTAN I SKÅNE OCH BLEKINGE.

Sommaren 1929 observerade jag från tåget ovanför Sandåkra hållplats å bansträckan Sösdala—Hässleholm strax O. om järnvägen ett tätgrenigt, pyramidliknande lövträd, växande i kanten av en skogsdunge strax N. om en vid järnvägen här befintlig mindre fabriksanläggning. B o k, a l och a v e n b o k voro de i skogsbeståndet ingående träden, och jag antog det pyramidliknande trädet vara en a v e n b o k. Varje gång, jag vid dager passerade växtplatsen, observerade jag sedermera det vackert formade trädet, vars art och form snart stod fullt klar för mig. Jag beslöt att vid första lägliga tillfälle undersöka detsamma närmare, men först i augusti 1931 kunde jag sätta detta mitt beslut i verkställighet. Under en bilfärd i trakten gjorde

jag en avstickare till fabriksanläggningen vid Sandåkra, och väl framkommen till denna återfann jag utan svårighet det vackra trädet. Såsom jag förmodat, visade det sig vara en *pyramid-avenbok*, närmast tillhörande varieteten *fastigiata* NICHOLS. av den vanliga avenboken, *Carpinus betulus*.

En bild av *pyramid-avenboken* vid Sandåkra återgives å pl. 7. Det omkring 12 m höga trädet visar en nedtill kvistren stam, som vid c:a 2,5 m:s höjd blir rikt och tätt grenad och med sina i starkt spetsig vinkel utgående grenar bildar en spolförmig-pyramidal krona. Bladen äro normalt utbildade, och det är endast i fråga om förgrening och den i samband därmed stående kronformen, som trädet avviker från normaltypen. Det avbildade exemplaret var den enda avenbok av pyramidtyp, som kunde upptäckas inom området.

Ännu en svensk lokal för vildväxande avenbok av pyramidliknande typ — var. *fastigiata* — är sedan 1932 känd, nämligen Skäggeryd i Kristianopels s:n, Blekinge. Under en tjänsteresa i Blekinge d. 1 aug. 1932 fann jag tätt invid den från stora landsvägen västerut gående avvägen till Skäggeryd strax bortom järnvägsövergången en *pyramid-avenbok*, till växtsättet starkt erinrande om den ovan beskrivna Sandåkra-avenboken. Trädet mätte i höjd c:a 8 m och utgjordes av 6 parallellstammar, alla tätt och rikt förgrenade med i starkt spetsig vinkel uppåt utgående grenar. Även Skäggeryd-avenboken hade bladen fullt normala och avvek även den endast till förgreningssättet från normaltypen.

N. SYLVÉN.

DEN PELARFORMADE AVENBOKEN — CARPINUS BETULUS VAR. COLUMNARIS — ETT VÄRDEFULLT PRYDNADSTRÄD.

Då fil. dr NILS SYLVÉN meddelar, att han funnit ett vildväxande exemplar av *Carpinus betulus* var. *fastigiata*, kan det kanske vara av intresse att veta, att pyramidformer av *avenbok* sedan länge kommit till användning inom trädgårdskonsten. Jag har tidigare endast sett enstaka exemplar av dylika *avenboks*-former men vid en excursion med Föreningen svenska trädgårdsarkitekter i somras fingo vi i Vestre Kirkegaard i Köpenhamn se en hel allé bildad av c:a 10 m höga, jämna och välvuxna exemplar. De voro mycket ensartade, alla tillhörande den vackert pelarliknande *columnaris*-formen. Årskotten på trädens nedre del voro korta och snett utåtriktade och i toppen

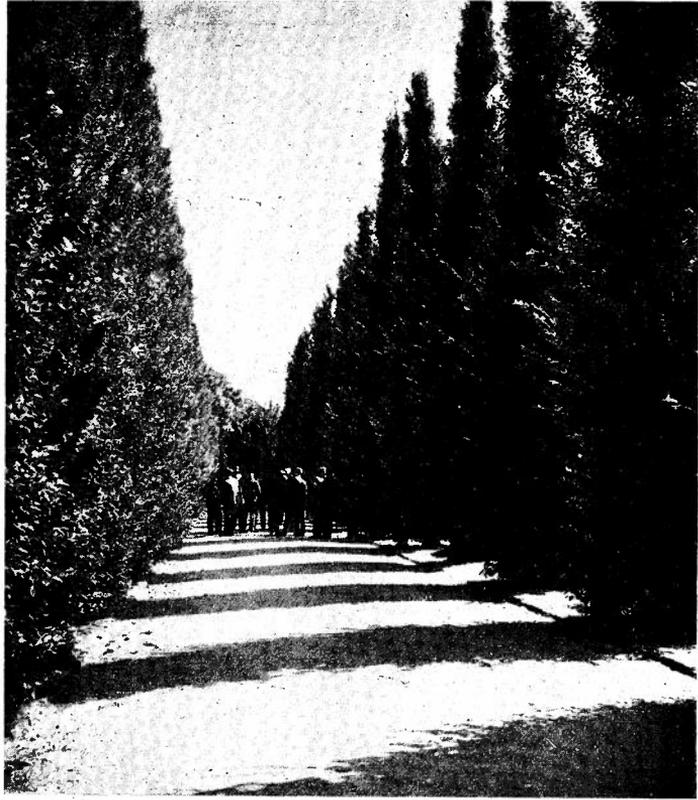

Fig. 1. Allé av pelarformad avenbok i V. Kirkegaard, Köpenhamn.
Foto: SVEN A. HERMELIN 1933.

längre och mera uppåtriktade. Som av bilden framgår, är verkan monumental.

Så vitt jag kunnat finna, sakna våra svenska plantskolor detta dekorativa träd i sina kataloger. Vi hava ont om välväxande, pelarformade trädformer — pyramidpoppeln är osäker i odling, pyramideken växer långsamt, pyramidalmen blir som oklippt en upp och nedvänd pyramid, pelaraspnen blir ofta väl spinkig och pelarbjörken (*Betula verrucosa fastigiata*) finnes icke i våra plantskolor. Vore det icke mätte idé, att åtminstone en svensk trädskola lade sig till med de värdefulla pelarformerna av avenbok och björk. Glöm då icke att samtidigt föröka upp den värdefulla takbildande *Ulmus glabra pendula* (= *U. montana horizontalis*), som även efterlyses i svenska plantskolor.

SVEN A. HERMELIN.

MEDDELANDEN FRÅN KRONOBERGS LÄNS NATUR- VETENSKAPLIGA FÖRENING.

1. »SPJUT-TALLEN» I ANEBODA.

Å Aneboda Mellangårds ägor i Aneboda socken växer en ungefär 16 m hög tall av en tornspiras habitus (jämför fotografiet pl. 8) och vilken jag vill kalla »spjut-tall». Växtplatsen är fuktig nordsluttning med bottenskikt av mossor (*Hylocomium*), lingonris och ljung m. m. i den s. k. Bromsbacken omkring 1 000 meter sydost om Aneboda kyrka. Tallen har vid brösthöjd en diameter av 25 cm och företer en livlig växt. Den är sedan d. 18. 11. 1931 fridlyst.

Wäxiö i nov. 1931.

EUG. HEMBERG.

2. »DRAKGRANEN» VID HUMLEBÄCK I ALGUTSBODA SOCKEN.

På hemmansägaren ANTON ALGOTSSONS ägor i Humlebäck, Algutsboda socken, omkring 375 m NV. om Humlebäcks folkskola, finnes en gran, som företer ett mycket märkvärdigt växtsätt. Någon föreställning om denna »drakgran» eller, som den av ortsbefolkningen kallas, »den lustiga granen» kan erhållas genom bifogade fotografi (fig. 1), men denna kan endast i ringa mån ge en bild av granens verkliga utseende.

Granen mäter vid marken c:a 50 cm i diameter. Stammen höjer sig i något lutande riktning omkring 2 meter från marken, varefter den delar sig i trenne stammar. Av dessa växer en — den största — först nedåt och sedan i de mest vidunderliga krumbukter längs marken och når en horisontal sträckning av ungefär 8 m. 3 m från huvudstammen utskjuter nästan vinkelrätt en gren med samma växtsätt och når en längd efter marken av omkr. 6 m. De båda övriga grenstammarna, vilka båda gå i motsatt riktning mot den förra, förete i stort sett samma egendomliga former med fantastiska vindlingar, än uppåt, än nedåt och än spiralformigt vridna. Även dessa grenar sig i flera armar, vilka likt jätteormar slingra sig om varandra. Den högst nående sidogrenen befinner sig f. n. med toppen omkring 8 m ovan marken. Även de yttersta skotten förete samma vindlingar i växten, varför hela granens utseende kan förändra sig på det mest oberäk-

Fig. 1. »Drakgranen» vid Humlebäck i Algutsboda s:n, Småland.

neliga sätt, allteftersom den tillväxer. Hela utsträckningen i horisontell riktning är c:a 15 m.

Granen har lidit skada genom snötryck och på andra sätt, varför några torra grendelar finnas, men den har i övrigt ett mycket lummigt utseende och en mycket kraftig växt; den senaste vegetationsperiodens toppskott äro c:a 40 cm långa, och granen blommade rikt våren 1931.

Intill denna gran, omkr. 10 m från dess rot växa ett par mindre granar, som visa samma underliga växtform. Efter att ha växt i vindlingar uppåt ett par meter eller mer ha deras toppar nu börjat vända sig nedåt.

Ovan beskrivna »drakgran» (med omgivande mindre granar) torde utgöra en naturegendomlighet, vars make svårigen kan uppletas. Och vad naturen, om den ostörd får utföra sitt verk, här i framtiden kan åstadkomma, kan men ej ens ana sig till. — Sedan den 27. 10. 1932 äro »drakgranarna» vid Humlebäck vederbörligen fridlysta.

ERIK BÄCKLIND.

Fig. 2. »Klockgranen» i Angelstad, Småland.

3. »KLOCKGRANEN» I ANGELSTAD.

På Hölminge Östregårds ägor i Angelstads socken växer — i fuktig granskog med undervegetation av l i n g o n och blåbärsris — en egendomligt formad g r a n, vilken undertecknad på grund av dess form vill beteckna med ovanstående namn, »klock-gran». Höjden är omkring 4,5 m, diameter vid brösthöjd 38 cm, kronans diameter 6 m. Toppen är vid ovanstående höjd snett nedåtböjd liksom på en b å g g r a n, med borttorkande grenar till omkr. $\frac{3}{4}$ meters längd. Vid stammens böjningspunkt utgå allsidigt grenar böjda utåt och nedåt, det hela bildande en sluten, klockformig grotta så tät, att den skyddar mot lindrigare nederbörd. Stammen har inga andra grenar än förenämnda, som i övrigt förete normal förgrening, liksom normala barr och barrställning.

I omgivningen finnas ett par mindre, omkr. 2 m höga granar av p a r a p l y g r a n s-typ.

Ansökan har ingivits om »klock-granens» fridlysning och har denna ansökan av K. Vetenskapsakademien tillstyrkts.

Wexiö 24 november 1933.

A. S. TROLANDER.

Fig. 1. *Populus canescens* vid Viad i Grödinge s:n, Södermanland.

TVENNE ANMÄRKNINGSVÄRDA SÖRMLANDS-TRÄD.

Under ett besök å Viads herrgård i Grödinge s:n, Södermanland, sistlidna augusti månad frapperades jag av tvenne prydnadsträd, vart och ett i för sin art osedvanligt vacker utbildning. Det ena av dessa, en gråpoppel (*Populus canescens*) växer å gårdsplanen och är närmast att beteckna som gårdens vårdträd. Det väldiga trädet (fig. 1) gör med sin kolossala, rundade krona om ej mindre än 28 m:s diameter ett imponerande intryck; dess stamomkrets vid brösthöjd uppgår till 405 cm. Av allt att döma ha vi här att göra med Sveriges största gråpoppel. De av SERNANDER (»Parker och trädgårdar i det gamla Närke», Stockholm 1933, sid. 60) omnämnda, sannolikt från slutet av 1700-talet stammande, stora gråpopplarna vid Trystorp i Närke med en största stamomkrets vid brösthöjd om 361 cm komma dock Viadsgråpoppeln mycket nära. — Ett andra anmärkningsvärt prydnadsträd vd Viad är sykomorlönnen (*Acer pseudo-platanus*). En grupp av dylika lönnar (fig. 2) träffas i parken NV. om

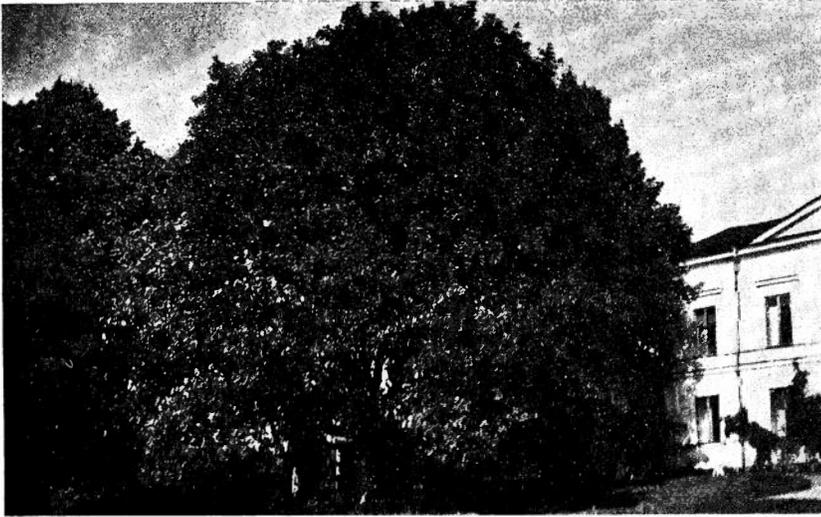

Fig. 2. Grupp av sykomorlönna vid Viad i Södermanland.

Fig. 3. Sykomorlönna med avskalade bark. Södermanland, Viad.

corps-de-logiet. Trädens kronor bilda med sina i varandra inväxta grenar en mäktig, vackert grönskande lövkupol. De enskilda träden i gruppen ha icke kunnat göra sig särskilt gällande, varför deras stammar ej heller uppnått mera imponerande dimensioner. Något, som gör träden för svenska förhållanden särskilt anmärkningsvärda, är emellertid deras barkbildning. Såsom den å fig. 3 t. v. avbildade stammen visar, förete stammarna nedtill en om platanen starkt påminnande bark, avskalande sig i tunna flingor. I mellansvenskt klimat torde en dylik barkbildning hos sykomorlönnen höra till de verkliga sällsyntheterna.

N. SYLVÉN.

ÄTKKASTANJEN FÖRVILDAD I BLEKINGE.

På Valje gård, belägen vid Östersjön, närmare bestämt Saxaviken nära Sölvesborg, stå två kraftiga ätkkastanjer, som allt emellan sätta mogen frukt, vilken tillvaratages och förtäres.

Ehuru träden stå i lätt sandjord, har det icke hänt, att nedfallna frukter grott och givit upphov till nya plantor. Vårt stränga klimat tager naturligt nog död på de nedfallna frukterna, ätkkastanjen tillhör ju medelhavsområdet.

I bokskogen 450 m från de bägge kastanjeträden har i sommar upptäckts ett mindre kastanjetråd, tre å fyra år gammalt, något över en meter högt. Trädet har icke planterats på platsen, och med all sannolikhet har det kommit dit utan människors åtgörande. Troligtvis har någon ekorre insamlat mogna kastanjer, som lagts i vinterförråd i en grop, så pass djup att dess botten legat under kälen. Där har frukten varit skyddad mot frost och haft möjlighet att gro och giva upphov till ett nytt träd.

Bland andra i Blekinge förvildade arter kunna vi sålunda numera upptaga *Castanea sativa* MILL.

Sept. 1933.

B. J. HOLMGREN.

Fig. 1. *Hibiscus syriacus* vid Sveriges Utsädesförening, Svalöf.

Foto: C. A. WETTERSTRAND 31 augusti 1933.

ETT VACKERT EXEMPLAR AV HIBISCUS SYRIACUS VID SVALÖF.

Under en lång följd av år har man vid Svalöf kunnat glädja sig åt ett ovanligt välformat och under sensommaren och hösten ofta rikt blommande buskexemplar av den syrisk a ibisrosen, *Hibiscus syriacus* L. Under kalla och solfattiga somrar, sådana som man hunnit vänja sig vid under det senaste decenniet, har blomsterprakten visserligen varit föga överväldigande och grenspetsarna ha då som en följd av det dåliga assimilationsresultatet under vegetationsperioden i stor utsträckning frusit bort under vintern. Under de två senast gångna varma och soliga somrarna 1932 och 1933 har emellertid arten vid Svalöf nått en storartad utveckling. Årsskotten ha under den senaste vintern oskadda uthärdat övervintringen och busken har sistlidne sommar ståtat med en blomsterprakt som väl aldrig tillförene. Närläggande bild, som visar densamma i fullt blomsterflor d. 31.8.1933,

vittnar oförtydbart om dess utomordentliga skönhetsvärde. Den avbildade formen tillhör den enkelblommande, vitblommiga typen, men även röd- och blåblommiga former ha under senare år med framgång försökts i planteringarna vid Svalöf. Som växtplats har valts ett skyddat läge mot söderväggen av Sveriges Utsädesförenings institutionsbyggnad. Ingen som helst täckning har här behöft förekomma under vintern.

Huru långt norrut i vårt land arten med fördel skall kunna odlas, är väl ännu okänt. Den enda sentida uppgift, jag i litteraturen funnit om dess odling i Sverige, stammar från AXEL HÖLZHAUSEN, »Tusen olika träd och buskar» 1932, där det heter, att »i Göteborgs trädgårdsförening stodo under förf:s ungdom några buskar under flera vintrar invid en växthusvägg, där de endast täcktes över rötterna. De blommade dock sparsamt». Att arten redan tidigt blivit försökt i vårt land framgår däraf, att densamma ingår i förteckningen på de växter, som av OLOF CELSIUS d. 1 apr. 1736 såddes i kruka i och för plantering i Hortus Celsianus i Uppsala (jmf. OTTO GERTZ i »Lustgården» 1927, sid. 73).

Sedan 1930 försäljes *Hibiscus syriacus* från Alnarps trädgårdar och anges i försäljningskatalogerna såsom en »vacker, höstblommande buske för varmt läge». I de två senaste årens Alnarps-kataloger upptages förutom huvudformen en särskild trädgårdsform, s n o w d r i f t, med »stora, enkla, vita blommor; utmärkt». Av allt att döma är det denna utomordentligt vackra vitblommiga form — eller en denna närstående — som sedan omkring 1914 varit i odling vid Svalöf. Enligt uppgifter av trädgårdsmästare JOH. FR. LUNDBERG i Svalöf inköptes det vackra Svalöfs-exemplaret omkr. sistnämnda år från Mathiesens Planteskole i Korsør, vars »Prisfortegnelse» 1913—1914 bland andra former av arten ifråga upptager en »*Hibiscus syriacus totus albus* enkelt, ren hvid», vilken form det här säkerligen gäller.

N. SYLVÉN.

TRÄDGÅRDENS SKULPTURALA UTSMYCKNING.

Några ord till Gropptorps trädgårdsprydnader.¹

Under alla de epoker inom trädgårdskonsten, då trädgården betraktats som *en del av hemmet*, har trädgårdens skulpturala utsmyckning i viss mån givit trädgården dess karaktär. — Greklands festplatser voro så rikt smyckade med skulpturer av allehanda slag, att de betecknades som »en skog av brons och marmor». I de pompejanska patricierträdgårdarna ingingo skulpturerna som ett minst lika viktigt element som växterna, och vid studium av de italienska renässanssträdgårdarna finner man, att dessa faktiskt mera kunna betraktas som friluftsmuseer för antik skulptur än som plats för blomsterdyrkan och trädgårdskultur.

1600- och 1700-talets svenska barockträdgårdar kunna betecknas som verkliga *arkitektur*-skapelser. Här samkomponerades trädgård och byggnad så intimt, som det överhuvudtaget var tänkbart; trädgården var byggnadens stora friluftsgemak, vilket rikt smyckades av samtidens förnämsta inhemska och utländska skulptörer.

Det var först i slutet av 1700-talet och början av 1800-talet, som man frångick trädgårdens arkitektoniska utformande av byggnadens omgivning som ett romantiserat landskap efter engelska eller tyska förebilder. Barockparterrens gamla skulpturer, urnor och fontäner plockades bort, och monumentaltrapporna brötos ned liksom terrasmurarnas balustrader. — De enda skulpturer, som tolererades under denna epok, voro eremiten i sin ensliga hydda, de naturtroget målade hjortarna eller de jättelika flugsvamparna, som fingo tjäna som sittplatser, där en vanlig trädgårdsbänk skulle verkat störande i naturen. Hit skulle även kunna räknas 80-talets gjutjärnssoffor, som för att bättre passa in i naturen fingo antaga vidunderliga former, så att de gävo illusion av att vara naturens lek i knotiga ekgrenar eller jättelika ormbunksblad.

Den tiden är nu svunnen. Romantiken och sentimentaliteten ha fått vika för ändamålsenligheten i förening med blomsterdyrkan. Under senare tid har trädgården åter blivit en del av hemmet, anpassad efter nutidsmänniskans krav på sol och luft. I de bästa

¹ Se försättsplanschererna.

exemplen på modern svensk trädgårdskonst upptäcker man knappast var gränsen går mellan byggnad och trädgård; de flyta samman. När dörrarna stå öppna från vardagsrummet, bildar detta och loggian en enhet, och loggian går nästan omärkligt över i den stora gräsplanen. Blommorna erövra arkitekturen; de växa i urnor inne i loggian och framme vid stora trappan, clematis-rankorna och det självklättrande vildvinet smyga sig lekfullt upp utefter pelare och väggar. Arkitekturen å sin sida erövrar trädgården; kalkstens-, skiffer- eller marmorhällar — ofta en smula rustikt arbetade — förbinda byggnadens trappa eller loggians med samma material belagda golv med trädgårdens viktigare delar. Trädgårdens centrala partier givas ofta en strängt arkitektonisk utformning, i mångt och mycket påminnade om möbleringen av ett rum. Den orientalistiska mattan ersättes av den välklippta gräsmattan med effektivt placerade blomsterbårder eller en vattenspegel som dekorativa detaljer, möbelgrupperna ersättas av ändamålsenliga trädgårdsmöbler, vägghendylen av solvisaren och blomstervasen av den stora perlargonieurnan, och även statyetten återfinna vi, om ock i förstorad skala, i trädgården.

Den här skisserade trädgårdsinteriören — det moderna trädgårdsrummet liksom modern trädgårdskonst över huvud fordrar således skulptural utsmyckning. Sådant kan ju i nödfall åstadkommas även med relativt enkelt material, som t. ex. konststen och gjutjärn. Den på senare tider allt livligare efterfrågan på trädgårdsprydnader har emellertid möjliggjort tillverkning i större omfattning, varför det numera är möjligt att även till mycket överkomliga priser erhålla sådana av ädelt material. Sålunda tillverkar numera Gropptorps Marmor A.-B., Katrineholm, en samling verkligt förnämliga föremål av grön gropptorpsmarmor eller vit ekebergsmarmor, lämpliga för olika ändamål. Det är den icke minst inom Föreningen för Dendrologi och Parkvård kända arkitekten WADSJÖ, som komponerat dessa alster, av vilka vi ha förmånen att publicera ett litet urval bland försättsplanschererna i denna årgång av Lustgården.

Förutom de båda urnor, som här avbildas, tillverkas även några andra modeller och dessutom ett åttkantigt vitt marmorbord, som passar förträffligt till bänken. Även en solvisare av förgyllt smidesjärn på en kolonn av gråvit ekebergsmarmor förekommer i denna serie.

SVEN A. HERMELIN.

SVENSKA BENÄMNINGAR PÅ PICEA OCH ABIES.

Granskar man de svenska benämningarna på släktena *Picea* och *Abies*, så finner man, att här råder rätt stor förbistring i fråga om enhetliga namngivningsprinciper.

NATHORST använde sålunda i sitt arbete »Svenska växtnamn» resp. gran och ädelgran för de båda släktena, men kallar arten *Abies balsamea* balsamgran i stället för balsamädelgran, som den givetvis bort heta, om det svenska namnet skall utmärka, att det här är fråga om en *Abies*-art.

I OTTO R. HOLMBERGS ed. av Hartmans Handbok i Skandinavien flora, h. I 1922, skiljes på gran och silvergran med bl. a. vit-, svart-, blå- och Engelmansgran för resp. *Picea canadensis*, *Mariana*, *pungens* och *Engelmannii* samt europeisk, grekisk, amerikansk och kalifornisk silvergran för resp. *Abies pectinata*, *cephalonica*, *nobilis* och *concolor*. Däremot benämns *Abies Nordmanniana* och *balsamea* resp. Nordmansgran och balsamgran, vilket tydligen också leder till oklarhet, huruvida arten i fråga tillhör *Picea*- eller *Abies*-släktet. LINDMAN upptager i sin flora fyra arter av släktet *Abies*, varav en art *A. alba* erhållit båda de svenska benämningarna silvergran, ädelgran, medan de övriga sakna namn. I KROK-ALMQUISTS flora upptages under *Picea* även arten *canadensis*, vitgran; under *Abies* åter *alba* silvergran, ädelgran, *balsamea*, balsamgran och *sibirica* sibirisk silvergran, således både ädelgran, gran och silvergran såsom släktnamn. Slutligen må nämnas, att Statens Skogsförsöksanstalt använder benämningen ädelgran för släktet *Abies*, men silvergran för arten *A. pectinata*.

Ändå svårare är förbistringen i flera av våra trädskolefirmors kataloger, ty här råder fullkomligt kaos. En köpare gör nog klokast att aktgiva på de latinska benämningarna i stället för de svenska, om han vill skaffa sig säker uppfattning om, vilken trädtyp som avses.

Den, som först påtalade nu relaterade inkonsekvenser, var trädgårdsdirektören vid Statens Järnvägar, AGATHON SUNDIUS.

I sin »Handbok i trädgårdsskötsel för seminarier och folkskolor» 2:a uppl. 1901 sid. 108 skriver han följande: »Man måste skilja mellan *gran*, *Picea*, tyskarnas 'Fichte', och *Abies*, som i tyskan heter 'Tanne'. Granarna hava barren fyrkantiga och de fullbildade kot-

tarna hängande tills de avfalla hela; hos tannarna äro barren platta, ofta i spetsen rundade eller urnupna och vanligen undertill försedda med två vita ränder, deras kottar äro alltid uppstående och kottefjällen lossna slutligen samt avfalla från det på trädet kvarsittande fästet. Tannarna äro prydligare, men granarna hava bättre virke.» SUNDIUS föreslog därför, att namnet *gran* skulle förbehållas släktet *Picea*, medan för *Abies* infördes det nybildade ordet *tann*. Detta namn upptogs i Alnarps trädgårdars katalog 1902, men försvann sedermera.¹ LYTTKENS upptog det i sitt stora arbete: »Svenska växtnamn», varjämte namnet införts i den nya upplagan av Lantbruksstyrelsens »Normalförteckning över svenska växtnamn», då flera arter av detta släkte börjat allmänt spridas i vårt land. Enligt de namngivningsprinciper, som i Normalförteckningen följes, skall varje släkte hava sitt särskilda, detsamma ensamt tillkommande namn. Vårt verkliga *gran*-släkte är *Picea* med vår inhemska *gran* som enda representant, men med flera införda, såsom prydnadsträd odlade arter. Av släktet *Abies* åter saknas inhemsk representant och alltså även traditionell svensk benämning. Man kan ju använda namnet *silvergran*, men dels faller ledet *silver* gärna bort vid flerledade artnamn, och då uppstår osäkerhet, dels torde böra framhållas, att även släktet *Picea* har varieteter, som på grund av barren utseende med lika rätt förtjäna namnet »silvergran», medan å andra sidan flera *Abies*-arter med sitt mörkgröna habitus knappast göra skäl för sagda namn. Vad åter *ädelgran* beträffar, gäller även här, att ledet *ädel* lätt vill bortfalla. Eljest skall det icke förnekas, att *Abies*-arterna under gynnsamma livsbetingelser äro eleganta, lyxbetonade träd, men vårt klimat ha de svårt att fördraga, då de äro i hög grad frostömma. Kallare vintrar frysa därför årsskotten ofta bort, varigenom trädet lätt får ett snedvridet och oskönt utseende. Att kalla dessa marbuskar eller missbildade träd för »ädelgranar» vill, synes det mig, hela ens inre föreställning om vad som ligger i ordet »ädelgran», reagera emot. En praktfull inhemsk jättegran förtjänar med större rätt detta namn.

Om man alltså utgår från att i arter av släktet *Abies* det svenska namnet icke får innehålla ordet *gran*, så ligger det nära till hands att godtaga det av SUNDIUS föreslagna namnet *tann*, ty därmed erhåller man en kort och uttrycksfull benämning på släktet ifråga.

¹ Har år 1932 åter införts efter silvergran, ädelgran.

Det kan ju invändas, att *tann* icke är svenskt, men då vi icke hava någon inhemsk representant, kunna vi, som redan framhållits, icke påräkna något traditionellt inhemskt namn, utan få, som skett i många andra fall, försvenska ett lämpligt utländskt namn på växten ifråga. Så har ju skett ifråga om så alldagliga benämningar som *potatis*, *kaffe*, *the*, *tobak*, *choklad* etc. Alla dessa namn äro dessutom hämtade från romanska tungomål.

Av germanskt ursprung och således lättare att fatta för menige man, ha vi en mångfald försvenskade benämningar å växter, hämtade från »Kreuter-» och läkeböcker från 15- och 1600-talen och att nu från detta språk upptaga ännu ett namn, ligger därför nära till hands.

Ett så pass egenartat ord som *tann* kräver dock givetvis tid, innan det godtages. Man behöver blott erinra om den nästan enhälliga opposition det i Normalförteckningen 1894 införda namnet *lärk* i stället för *lärkträd* uppväckte bland sakkunniga; och dock hade endast verkställt en försvenskning av trädets tyska benämning »*Lerche*». Numera lär det väl icke vara någon skogsman, som använder annan svensk benämning än *lärk* eller *Lärken* på släktet *Larix*. Vi må hoppas, att förhållandet blir detsamma med *tann*. Får örat blott vänja sig därvid, är namnet *tann* icke märkvärdigare än *lärk*, men *tann* säger så mycket för lekmännen rörande trädets botaniska karaktärer till skillnad från *granens*. *Abies*-arterna eller *tannarna* äro utländska lyxträd, vackra men ömtåliga, vilka skilja sig från de merkantilt värdefullare *granarna* (*Picea*) genom de efter SUNDIUS i det föregående relaterade botaniska karaktärerna.

Slutligen må framhållas, att man genom slopande av släktnamnet *silver-* eller *ädelgran* med, om man vill vara konsekvent, så otympliga artnamn som *Nordmanssilvergran* och *Balsamädelgran* etc. får den sista länken av korta, uttrycksfulla namn på de hos oss vanligaste barrträden: *tall*, *gran*, *tann*, *lärk*, *en*, *id*.

Åtskilligt skulle måhända vara att tillägga, men det anförda torde vara tillfyllest för att motivera slopandet av namnen *silvergran* och *ädelgran* och i stället använda namnet *tann* som svensk benämning på släktet *Abies* samt reservera *gran* och sammansättningar därmed uteslutande för släktet *Picea*.

EMIL HAGLUND.

LANDSKAPET, TRÄDGÅRDEN OCH BYGGNADEN.

Några reflexioner med anledning av arkitekt Hakon Ahlbergs artikel med samma titel i »Lustgården» årgång 13.

Under ovanstående rubrik infördes i årgång 13 av »Lustgården» en utomordentligt intressant och i många avseenden beaktansvärd artikel av arkitekt HAKON AHLBERG, vari författaren i vissa avseenden avvek från det med stort intresse och med allmän anslutning mottagna föredrag, som han höll vid föreningens årsmöte den 14 mars 1932.

Ur nämnda artikel tillåter jag mig referera följande: »Men trädgårdskonstens utövare ha också försummat studiet av byggnadskonstens lagar. De representera mycken kunnighet men knappast någon verklig konst. De ha förlorat förmågan att komponera en trädgård som helhet. De kalla sig trädgårdsarkitekter, men sakna de fundamentala begreppen om arkitektur. De ha hämtat sin kunskap från skolor, där dessa begrepp äro okända. De ha aldrig trängt nog djupt i problemet, och de ha icke odlat sin fantasi till att bliva formskapande.»

I föredraget mildrade arkitekt AHLBERG sitt uttalande i denna fråga rätt väsentligt och jag skulle ej hava tagit »Lustgårdens» utrymme i anspråk, om icke ovan citerade uttalande alldeles tydligt berott på en missuppfattning och om jag icke befarat, att denna missuppfattning även kunde råda bland dem, som haft mindre anledning att intressera sig för trädgårdskonsten och dess utövare än arkitekt AHLBERG haft.

Innan jag går in på frågan om trädgårdsarkitektens *teoretiska* utbildning bör det påpekas, att den *praktiska* utbildningen är ofantligt mycket viktigare för en trädgårdsarkitekt än för en byggnadsarkitekt. Vårt viktigaste byggnadsmaterial är växterna. Det är — i motsats till det material byggnadskonstens utövare använda — levande. Det växer, utvecklar sig och ändrar form under årens lopp. Detta byggnadsmaterial får emellertid sin beräknade karaktär endast då det placerats på rätt plats med hänsyn till klimat, jordart, fuktighetsförhållanden m. m. Därför fordras, för att trädgårdsarkitekten skall lyckas, en mycket ingående materialkännedom, som endast kan förvärfvas under intimt umgänge med naturen, med träden, buskarna och örterna. Därför måste den blivande trädgårdsarkitekten lägga

grunden till sin utbildning genom mångårig praktik, icke endast i anläggning och underhåll av trädgårdar och parker, utan även i plantskolor, där det levande byggnadsmaterialet uppdrages.

Den *teoretiska* utbildningen börjar vanligen med en tvåårig kurs vid en trädgårdsskola, där undervisning meddelas inom alla de områden en *trädgårdsmästare* bör behärska, för att vara all round. Där undervisas sålunda endast i trädgårdskonstens elementäraste grunder och trädgårdsanläggningsteknik samt därjämte i fruktodling, köksväxtodling, blomsterodling och botanik och andra naturvetenskapliga ämnen, som en odlare måste behärska.

Först efter denna praktiska och teoretiska utbildning, som tar minst fem år i anspråk, vidtager den egentliga utbildningen till trädgårdsarkitekt. Först hösten 1933 bereddes — genom inrättandet av trädgårdsinstitutet i Alnarp — möjlighet att erhålla sådan teoretisk utbildning inom landets gränser. Hittills har det därför varit nödvändigt för oss svenskar att söka den teoretiska utbildningen vid utländska, främst tyska, högre utbildningsanstalter. Där förvärvas slutligen titeln »Garten-Techniker», vilken vanligen bibehålles, så länge vederbörande innehar tjänsteställning, och utbytes mot titeln trädgårdsarkitekt, när han etablerar sig som självständig utövare. Att de ämnen, i vilka där undervisas, icke äro så främmande för begreppet arkitektur, som arkitekt AHLBERG förmodar, framgår exempelvis av mitt eget avgångsbetyg från en sådan läroanstalt. Detta omfattar åtta ämnesgrupper nämligen trädgårdskonstens teori, trädgårdskonstens teknik, trädgårdsarkitektur, kyrkogårdskonst, byggnadsteknik (omfattande materiallära, hållfasthetslära, arkitekturhistoria och byggnadskonstruktion), fältmätning, teckning och handelslära.

Av ovanstående framgår, att arkitekt AHLBERGS uttalande om de skolor, vid vilka vi trädgårdsarkitekter hämta våra kunskaper, tydligen är gjort utan kännedom om dessa skolors beskaffenhet. Han har begått det misstaget att uttala sig kategoriskt om trädgårdskonstens utövare. Att den här skisserade högre utbildningen icke är ovanlig bland våra svenska trädgårdsarkitekter framgår därav, att icke mindre än 11 av föreningens »svenska trädgårdsarkitekter» 15 aktiva ledamöter innehava liknande utbildning.

Det finnes även en kategori utövare, som på grund av olyckliga omständigheter — bl. a. världskriget — icke varit i tillfälle att bedriva mera ingående utlandsstudier, men som genom mångårig verksamhet på ritkontoren hos framstående utländska (vanligen danska, tyska och

engelska) trädgårdsarkitekter i förbindelse med lägre teoretiska kurser förvärvat sig ett gediget kunnande.

I ovan refererade artikel ifrågasätter författaren »om det ej vore bättre, att vi avskaffade den ganska oklara titeln trädgårdsarkitekt och ersatte den med det gamla ordet trädgårdsmästare».

Jag tror icke det vore välbetänkt. Är det någon titel som är oklar, är det just trädgårdsmästaretiteln. Frånsett att den ofta — ehuru fullkomligt felaktigt — användes som tilltalsord till varje arbetare, som med mer eller mindre vana hanterar spade eller kratta i en villaträdgård, upplyser trädgårdsmästaretiteln ej om på vilket område inom hortikulturen vederbörande är mästare. Man skiljer därför i vår specialiserade tid mellan t. ex. stadsträdgårdsmästare, seminarieträdgårdsmästare, handelsträdgårdsmästare, kyrkogårds-trädgårdsmästare, fruktodlare, köksväxtodlare, trädgårdsanläggare m. fl. Den sistnämnda kategorien är den, som på trädgårdskonstens område motsvarar byggmästarens på byggnadskonstens.

Om den, över praktiskt taget hela världen använda titeln trädgårdsarkitekt kan anses oklar av den anledningen, att en del trädgårdsanläggare ibland fatta pennan och göra trädgårdsritningar och då kalla sig trädgårdsarkitekter, misstänker jag, att arkitekttiteln lika väl som t. ex. ingenjörstiteln ibland är litet svävande. Sådant missbrukande av titlar är ju tyvärr ofta förekommande inom flera områden.

Då trädgårdsarkitektens uppgift på trädgårdskonstens område är analog med byggnadsarkitektens på byggnadskonstens, kan jag icke finna några verkliga skäl, varför icke den väl meriterade trädgårdsarkitekten skulle bibehålla sin titel och göra allt för att bära den med heder. Jag är benägen att tro, att detta ingalunda skulle omöjliggöra det under ömsesidig respekt anordnade samarbete mellan byggnadskonstens och trädgårdskonstens utövare, som arkitekt AHLBERG med all rätt efterlyser i sin artikel — snarare tvärtom. Då byggnad och trädgård böra samkomponeras, är jag personligen av den åsikten, att trädgårdsarkitekt vid projekterande av en anläggning, som ansluter sig till ett verk av en nu levande arkitekt, alltid bör bereda denne tillfälle att inverka på förslagets slutgiltiga gestaltning. Mina erfarenheter av dylikt samarbete ha varit goda. De bästa resultaten — både estetiskt och ekonomiskt sett — ernås, om samarbetet mellan byggnadens arkitekt och trädgårdens börjar på ett så tidigt stadium, att de gemensamt kunna avgöra så vitala frågor, som en byggnads

placering, ett områdes disponering i stora drag, tillfartsvägens förläggning m. m. Äro sådana frågor avgjorda redan innan arbetena påbörjas, kan mången gång terrängens naturliga förutsättningar tillvaratagas bättre, än om trädgårdsarkitekten ställes inför ett fullbordat faktum. Då blir det ofta hans mindre nöjsamma uppgift att lappa ihop en söndertrasad natur eller med alla upptänkliga knep söka trola bort en oproportionerlig stenfot, eller ock nödgas han acceptera en redan anlagd tillfartsväg, som omöjliggör en lycklig lösning av trädgårdsproblemet. Exempler skulle kunna mångfaldigas, i synnerhet om man går in på sakens ekonomiska sida.

Jag har mer och mer stärkts i den uppfattningen, att mina kolleger inom Föreningen svenska trädgårdsarkitekter hysa en ärlig önskan att få ett intimare samarbete med arkitekterna till stånd, och hälsa de därför med glädje de ansatser härtill, som arkitekt AHLBERG gjort i ifrågavarande artikel.

SVEN A. HERMELIN.

Författaren till ovanstående har varit nog vänlig att ge mig del av sitt manuskript, för att jag i min tur skulle få försvara mina synpunkter. Icke utan tvekan begagnar jag mig av hans älskvärdhet. Ty jag känner mycket starkt det berättigade i hans slutliga, sammanfattande reflexion; att det här icke gäller strid utan samförstånd och samarbete, och att allt som eventuellt kan bidra till att försvåra detta samarbete bör undvikas. När jag därför likväl vill säga några ord, så är det icke för att ytterligare markera min ståndpunkt eller för att försvara den, utan blott för att söka bättre förklara vad jag menat.

Jag fortsätter då först att citera min artikel på den punkt, där friherre HERMELIN slutade:

»Arkitekterna å sin sida äro otillräckligt skolade i det material, med vilket trädgårdskonsten arbetar. De ha av kopparstick, av mätningar och arkitekturritningar lärt sig former, som de älska och som de kunna avbilda på papperet. Men det är ingen levande kunskap. De komma till korta, då dessa vackra ritningar skola förverkligas. Vad vore då naturligare, än att var och en representerar det område, som han behärskar, och att två var på sitt håll kunniga krafter förenades under gemensam respekt.»

Läser man min artikel i dess helhet, torde man knappast kunna förneka, att jag åtminstone försökt intaga en opartisk hållning mellan arkitekterna och »trädgårdsteknikerna» (det är ju denna titel »Gar-

ten-Techniker», som tilldelas dem, vilka utexaminerats från de tyska trädgårdshögskolorna).

Vad man vill förebrå mig, är väl sålunda icke en partisk inställning, men möjligen att jag velat avskaffa benämningen »trädgårdsarkitekt», och att jag frånkänt utövarna av »trädgårdsarkitektens» yrke tillräckliga kunskaper i fråga om arkitektonisk komposition.

Min älskvärde motståndare vill bevisa, att jag har fel genom att påpeka den utbildning, som »trädgårdsarkitekten» äger. Hans teoretiska utbildning erhålles vanligen under loppet av två år, sedan han först skaffat sig en grundlig praktik. För att få en verklig förståelse för vad arkitektonisk komposition överhuvudtaget vill säga, borde enligt mitt förmenande studierna utsträckas till minst tre, fyra år, ty såpass svår är i själva verket den saken. I hans eget intresse borde han, i likhet med den unga arkitekten, skaffa sig grundlig praktik på ritkontor (gärna hos en framstående arkitekt), innan han etablerar sig som självständig utövare.

Jag har bestämt sagt ifrån, att jag icke anser arkitekten — annat än i ytterst sällsynt förekommande undantagsfall — kompetent att utan hjälp av hortikultär sakkunskap utföra en trädgårdsanläggning. Jag medger å andra sidan, att det finns undantagsfall av motsatt beskaffenhet — en trädgårdsman som utan hjälp av arkitektonisk fackkunskap kan komponera en trädgårdsanläggning (ABELIN!). Men då man generaliserar måste man bortse från undantagsfallen. Jag hävdar därför fortfarande, att ett samarbete mellan arkitekten och »trädgårdsteknikern» (varför inte begagna denna titel?) är den bästa förutsättningen för en förnyelse av vår trädgårdskonst. Och jag hävdar även alltjämt, att titeln »arkitekt», med eller utan prefix, icke bör tilldelas andra än dem, vars yrke det är att syssla med arkitektur.

Stockholm januari 1934.

HAKON AHLBERG.

L I T T E R A T U R.

Sveriges Natur. Svenska Naturskyddsföreningens årsskrift. Arg. 24. 1933. 192 sid. med 91 illustrationer i texten. Pris 7 kr.

»I syfte att skänka ett större mått av kunskap samt att bidra till klarläggandet av naturskyddets motiv och mål inledes denna årgång av Sveriges Natur med sex uppsatser, som behandla en och samma naturtyp från olika synpunkter.» Våra myrar har valts till ämne för denna första serie. »Myrarnas skydd är aktuellt, och de utgöra en långt intressantare naturtyp än deras ofta enformiga utseende låter förmoda. I LENNART VON POSTS inledande uppsats klarlägges våra myrars betydelse som naturdokument, hur de avspeglar klimatets skiftningar genom tiderna och berätta för oss våra skogars historia.» Av huvudsakligen botaniskt innehåll äro av myruppsatserna HUGO OSVALDS »Sveriges myrtyper», G. EINAR DU RIETZ'S »de norrländska myrarnas växtvärld» och CARL FRIES' »den svenska tundran», i vilka även dendrologiska notiser av intresse igenfinnas. — Den senare hälften av årsskriften utgöres av uppsatser av växlande innehåll. I de flesta av dessa är det främst botaniska spörsmål, som dryftas. En rent dendrologisk uppsats av stort intresse möter här i BERTIL LINDQUIST: »s k o g s a l m e n i Sverige». En undersökning av de västeuropeiska almraserne har ådagalagt, att »sydsvenska och nordsvenska almar närmast äro att betrakta som skilda varieteter av samma art. De visa inbördes olikheter med hänsyn till bl. a. bark, bladform, bladtandning, bladtjocklek och grenarnas hårlighet. Säk- rast åtskiljas de därigenom, att den sydsvenska typen ofta har starkt håriga yngre grenar och breda blad med skarpt avsatt spets under det att den nordsvenska i regel har helt glatta grenar (så när som på årgrenarna) och betydligt smalare, i en jämn spets utlöpan- de blad. Den sydsvenska skogsalmstypen förekommer på talrika lokaler i Skåne, på Öland och Gotland, och är icke sällsynt inom vissa par- tier av mellersta Sverige, t. ex. i Västergötland, i Mälardalen och på

öarna i Stockholms skärgård. Nordligast har den påträffats i Dalarna och Gästrikland. Den äger efter allt att döma en vidsträckt utbredning i mellersta och östra Europa. Den nordsvenska skogsalms-typen äger talrika förekomster i västra Jämtland och finnes dessutom sällsynt i östra Jämtland, Medelpad, Hälsingland och Dalarna samt har sina nordligaste lokaler i Åsele lappmark, på Klitthälla vid Bångnäs och på Skikkisjöberget. I direkt samband härmed ligger denna almtyps norska utbredningsområde, med talrika förekomster på Västlandet och längs den norska västkusten upp till omkr. 67 grader n. br. Vidare finna vi den spontan i Nordengland, Skottland och på Irland. Den smalbladiga nordsvenska almtypen har med kulturens hjälp från England via Holland inkommit till Sydskandinavien och införlivats med den sydskandinaviska lövskogens spontana floraelement. Jämte denna nordsvenska typ ha emellertid även bredbladiga och intermediära typer införts, vilka senare sannolikt uppstått i trädgårdsanläggningarna på kontinenten såsom korsningar mellan de båda extremityperna.» — Av årsskriftens senare uppsatser förtjäna ur botanisk-dendrologisk synpunkt särskilt nämnas ANTON SÖRLINS »strövtåg på Södertörn» — med bl. a. intressanta lokaler för *m u r g r ö n a* —, GUNNAR KJELLBERGS »orörd natur i Kållandstrakten» och OLOF ENEROTHS »ett naturskyddsområde i Brandenburg». — Bland »smärre uppsatser och meddelanden» möta flera dendrologiska notiser av stort värde. MALTE PERSSON talar här om »präktiga skånska träd» och visar i bild en imponerande 4-stammig *g r a n* från Nyteboda i Örkeneds s:n, ett ståtligt barrblandbestånd från samma område samt ett jätteträd av *a v e n b o k* från Tjärön i Immeln om icke mindre än 4 m:s stamomkrets på stammens smalaste ställe. ALMA FALK berättar om »ett imponerande småländskt idegransbestånd» i Långemåla s:n i Kalmar län med *i d g r a n a r* av 8—10 m:s höjd och en stamomkrets vid brösthöjd på omkr. 130 cm. En sista dendrologisk notis möter i EINAR CARLSSONS »en gammal *e k-jätte*», växande å Ebbegärde kronopark av Kalmar revir och hållande nära 9 m i stamomkrets vid brösthöjd. — Årsskriften avslutas som vanligt med en redogörelse för viktigare naturskyddsärenden, behandlade av Vetenskapsakademien under det senast förflutna året, samt en förteckning över »naturskyddslitteratur tryckt i Sverige år 1932 (jämte äldre tillägg)».

N. SYLVÉN.

Skånes Natur. Skånes Naturskyddsförenings årsskrift 1933. XX.
59 sid. med 11 bilder i texten. Pris 3 kr.

I »Skånes Natur» 1933 ingå 8 uppsatser, av vilka 5 ha botaniskt innehåll. OTTO GERTZ berättar om »floran på Hallands Väderö», om »jätteindivid och dvärgväxter», om »den åldriga thujan på universitetsplatsen i Lund» och om »Ringsjötrakten i äldre botanisk forskningshistoria». Den åldriga thujan är en 150-årig *Thuja occidentalis* om 130 cm:s stamomkrets vid brösthöjd, vilket mått trädet givit redan 1925, från vilket år en första uppgift förut föreligger. — I ett kort meddelande »från rakten kring Immeln» redogör MALTE PERSSON i ord och bild för samma jätte-avenbok och samma 4-stammiga gran, för vilka redogörelse av honom samtidigt lämnats i »Sveriges Natur», samt för en praktfull pyramid-en från Kälteboda i Örkeneds s:n.

N. SYLVÉN.

Örebro Läns Naturskyddsförenings Årsskrift 1932. Örebro. 1932.
110 sid. 10 planscher (därav 2 färgplanscher) samt 48 illustrationer i texten. Pris 3 kr.

Örebro läns livaktiga naturskyddsförening har år 1932 utgivit ett nytt band av sin årsskrift, en värdig efterföljare till det föregående av år 1930. Av de 10 planscherna återgiva trenne rent dendrologiska motiv: en björk-hage nära St. Mellösa kyrka, en gammal lind vid Råå i Hammars s:n och Knappforsen eller Kungseken vid Knappfors i Karlskoga s:n; av färgplanscherna ägnas den ena åt röda näckrosor i sjön Fagertärn. Fem längre uppsatser ingå i årsskriften, och tvenne av dessa behandla parkvård och dendrologi intimt berörande ämnen: »de röda näckrosorna och deras skyddande» samt »vägträd och väckferor». I den förstnämnda, i det föregående i denna årsskrift utförligt refererade uppsatsen berättar fil. d:r CARL SAHLIN om den vackra Fagertärns-blommans underbara saga och i den sistnämnda professor RUTGER SERNANDER om Närkes »offerträd», »läketräd», »skräckträd» och »historiska vägträd». Ännu en dendrologisk notis av intresse bjuder årsskriften på, då E. BRODDERSON under avdelningen »smärre uppsatser» omtalar och avbildar »ett stort hagtornsträd» från Testa i Sköllersta s:n; trädets höjd har uppmätts till 6,07 m och kronans diameter till 5 m.

N. SYLVÉN.

Svenska Turistföreningens Årsskrift 1933. Stockholm 1933. 8+387 sid., 44 planscher (därav 2 färgplanscher) samt talrika illustrationer i texten.

Halland är det landskap, kring vilket innehållet i Svenska Turistföreningens årsskrift 1933 koncentrerar sig. Ett flertal välskrivna och instruktiva uppsatser belysa den halländska folk- och landskaps-typen. Särskilt erinras må här om MÅRTEN SJÖBECKS intressanta skildring av »den försvinnande ljungheden» med dess utmärkta bildmaterial, främst bland dessa de två utsökt vackra färgplanschererna av blommande l j u n g och g i n s t (*Genista pilosa*). — Även om Halland lägger beslag på årsskriftens huvudsakliga utrymme, saknas dock ingalunda uppsatser från andra svenska landskap. Särskilt blir det fjällen, som härvid bli föremål för skildring i ord och bild. Den för dendrologi och parkvård intresserade läsaren får här bl. a. i STEN SELANDERS sällskap göra en givande rundtur »kring Sylarna». Även om endast tvenne sidor i sistnämnda uppsats ägnas åt fjällblommorna — »renare och mer orörda av människohänder än några andra blommor» — får den blomsterälskande fjällvandrararen här en lektion, som han sent glömmer.

N. SYLVÉN.

Dansk Naturfredning. Danmarks Naturfredningsforenings Aarskrift 1932—1933. København 1933. 160 sid. med 113 illustrationer i texten.

Ek och bok, hed och strand äro i »Dansk Naturfredning» 1932—1933 i ord och bild föremål för uttömmande behandling. Ekens kamp med boken blir härvid belyst bättre än kanske någonsin i en längre, rikt illustrerad uppsats av d:r C. RAUNKJÆR: »Tvekamp mellem Eg og Bøg i Jægersborg Dyrehave». Ej mindre än 6 skilda uppsatser behandla den danska heden. Professor KNUD JESSENS »de danske Heders Naturværdier» må av dessa nämnas i första rummet. De danska strandområdena och deras behov av naturskydd bliva i slutet av årsskriften föremål för två skilda framställningar. En redogörelse för det senaste årets naturskyddsarbete avslutar den nu som alltid utomordentligt vackra årsskriften.

N. SYLVÉN.

RUTGER SERNANDER: **Parker och trädgårdar i det gamla Närke.** Närke. Studier över landskapets natur och odling. N:o 1. A.-B. Seelig & C:o, Stockholm 1933. 200 sid. med en för-sättsbild och 82 illustrationer i texten. Pris kr. 7: 50.

»Författaren till denna bok är en gammal närking, som samlat sitt material dels ur ungdomsminnenas skattkammare, dels ur bibliotek, tidningar och arkiv, dels genom korrespondens, dels och förnäm-ligast från anteckningar under några direkta studiefärder somrarna 1930 och 1931, anknutna till en mängd föregående samt efterföljande resor och vandringar i hembygden.» Boken är i främsta rummet av-sedd för närkingarna »och vill hos dem höja det historiska intresset för deras parker, trädgårdar och täppor. Den är även avsedd att lämna ett bidrag till hortikulturens historia i vårt land.» En sida har härvid »behandlats tämligen utförligt. Det är den dendrologiska.»

Med Riseberga kloster och medeltidsträdgårdarna som utgångs-punkt behandlar förf. först mera allmänt och senare i detalj den nyare tidens trädgårdshistoria. Ett särskilt kapitel ägnas så åt »re-nässansen och Vasatiden». Under rubriken »Vasakungarnes trädgårdar och deras avläggare i det gamla Örebro» skildras den östra Slotts-trädgården eller Kungsträdgården samt den norra Slottsträdgården och gamla Rektorsträdgården. Av den ännu så sent som på 1870-talet vackra och lummiga Kungsträdgården finnes f. n. endast tvenne gamla träd kvar, »h a m n l ö n n e n» och »h a m n e k e n». Norra Slottsträdgården utstygades på 1700-talet i ett antal tomter, av vilka den »Gamla Rektorsgården» längst och bäst bevarat spår av den forna slottsträdgårdens arkitektonik och artbestånd. »Trädgårdens pièce de résistance» var en jätteask, »rektorsasken», vilken emellertid även den numera skattat åt förgängelsen. Av »renässansanläggningar på landsbygden» nämnas Hjälmarsberg och Esplunda. Kapitlet om renässansen och Vasatiden avslutas med en diskussion rörande tvenne för-modade »vasatidsväxter», pestilensroten (*Petasites officinalis*) och k a l m u s r o t e n (*Acorus Calamus*).

»Barocken och rococon» är rubriken på nästföljande kapitel. Herrgårdarna komma här först. Skogaholm, Trystorp, Skyllberg, Ny-näs, Ekeberg, Falkenä, Bålby och Säbylund bli nu föremål för mer eller mindre utförlig skildring. Av städer med anläggningar från denna tid nämnas Örebro och Arboga. Apoteksträdgården i Örebro samt Kungsträdgården och S:t Karins trädgård i Arboga få här sin

historiska belysning. Som avslutning behandlas trenne »barock- och rococoväxter»: k ö r v e l n (*Cerefolium sativum*), h ä s t k a s t a n j e n och b e r b e r i s b u s k e n.

Under nästa kapitel möter »den engelska landskapsträdgården, nyklassicismen». I ett första underkapitel behandlas »Svartåstränderna och den känslösamma tiden». Den nuvarande Slottsparken och parkanläggningarna på Stora holmen dominera här framställningen. Om »landsbygdens engelska parker» få vi en god föreställning i de utförligt skildrade anläggningarna av denna typ vid Säbylund, Körtingsberg, Karlslund och Stjärnsund. Ett sista underkapitel ägnas åt »nyklassicismen», en tidsriktning, »vilken även den» liksom den känslösamma »var en reaktion mot barockens och rococons förkonstling och som även den i stället fordrade natursanning». Virsbo i Lerbäcks s:n och »sommarnöjena på Ladugårdsskogen» vid Örebro få här tjänstgöra som exempel.

Turen kommer så till »den tyska stilen». Huru denna kom att te sig i praktiken skildrar förf. sålunda: »Till oberäknelig skada stycade man sönder barockens och rococons mödosamt uppbyggda skapelser och dolde spillrorna i en välmenande, men stillös okultur. Skillnaden mellan trädgårdens olika på sin egen uppgift grundade delar utsuddades, och ju mer man kunde låta trädgård och park sammanflyta, dess bättre. Gångsystemet blev slingrande och omotiverat till sitt förlopp. Träd, buskar och örter skulle i 'behagfull' gruppering blandas med varandra. 'Grupper' voro trädgårdens förnämsta element: buskgrupperna, blomgrupperna och på gårdsplanen bladgruppen med jätte-h a m p a n och jätte-m a j s e n i centrum. Ju mer man 'satte', dess vackrare blev anläggningen. Från de botaniska trädgårdarna lånade man 'stenpartiet' ofta med ett ganska rikt artbestånd. I artbeståndets sammansättning inträdde en verklig revolution. De botaniska intressena fingo tack vare de nu uppspirande trädskolorna och fröaffärerna ett utmärkt tillfälle att göra sig gällande. Det är ej fråga om, att de rikliga rekvisitioner man gjorde från dessa institutioner blevo för trädgårdarna en förnygringskälla av rang. Men man valde ofta utan kritik och lät det nya alltför hänsynslöst tränga gammalt gott gods åt sidan.» Av positiva värden, som de botaniska intressena under den tyska stilens segertåg gett oss, nämner förf. särskilt »den täcka s k o g s f ö r g ä t m i g e j e n (*Myosotis silvatica*)» och b o k e n. — »ett av våra ädlaste träd». Den tyska stilens u t l ä n d s k a g r a n a r och t a l l a r anser förf.

som en vinst för parker och trädgårdar endast då de äro »lämpligt placerade och välskötta». — Som speciella »bidrag till framställningen av den tyska stilens manifestation inom landskapet» skildrar förf. de båda egendomarna Bysta och Geråsen, av vilka den förra »visar hur en blomsterträdgård övergått till park genom tillväxten av de dendrologiska elementen», emedan den senare »exemplifierar tillvägagångssättet då man förvandlade ett stycke natur, här en löväng, till park i tysk-engelsk stil». — Ett särskilt underkapitel ägnas i anslutning till föregående åt »Trädgårdsföreningen samt botaniska och zoologiska anläggningar». Största intresset knyter sig härvid till skildringen av kontraktsprosten, teol. d:r GUSTAF WILHELM GUMÆLIUS' botaniskt innehållsrika anläggningar vid Viby prästgård.

»Småträdgårdar och täppor» är rubriken på nästföljande kapitel. »Boställen», »de små herrgårdarnes och bergsmansgårdarnes anläggningar» samt »allmogetäpporna» behandlas här var för sig. Av boställena få en hel rad prästgårdar som hastigast passera revy. Som exempel på »små herrgårdar» anföras Glashyttan i Almby och Hulvik i Kvistbro. För de gamla bergsmansgårdarna får Klockarhyttan i Lerbäck, förf:ns eget barndomshem, utgöra modellen. Såsom för Närkes allmogetäppor framlethbara individuella drag anför förf. »förkärlek för vissa kryddväxter, praktblomstriga perenner, läkedomsväxter som för länge sedan upphört att användas bland de högre klasserna, vidare att nu gammalmodiga frukt- och gårdsträd stå kvar som ett arv efter gångna släktled. 'Mullbänkar' med å b r o d d, 'salvia' och i s o p stå ännu att uppleta. Vanligen hittar man dock numera dessa kryddväxter endast i en eller annan tuva i ett hörn av trädgården, eller om sådan ej finnes, av gårdsplanen.» Ett flertal exempel på olika allmogeträdgårdar anföras.

Bokens två sista kapitel ägnas åt »vägträd» och »kyrkogårdarna». En uttömmande litteraturförteckning avslutar framställningen.

»Parker och trädgårdar i det gamla Närke» skall alltid förbliva ett standardverk, då det gäller detta landskaps hortikulturella historia. Att hoppas är, att detsamma snarast måtte få likvärdiga efterföljare jämväl för övriga svenska landskap.

N. SYLVÉN.

AXEL HOLZHAUSEN: **Annuela växter.** Skildringar och bilder av ett-åriga, för prydnads skull odlade växter. Albert Bonniers förlag. Stockholm 1933. 173 sid. med 117 illustrationer, därav 4 färgplanscher. Pris kr. 8: 50.

Knappast någon årgång av »Lustgården» har väl ännu utkommit, utan att en ny bok av AXEL HOLZHAUSEN i densamma blivit anmäld. Föreliggande årsskrift behöver ej heller utgöra ett undantag härutinnan. Årets Holzhausen-bok, »Annuela växter», är ett vackert nytt led, det tolfte, i serien av författarens böcker.

Förf. ägnar inledningskapitlet åt en allmän översikt över de annuella växterna och deras användning förr och nu. »De annuella, för blommornas, i vissa fall även för bladens eller frukternas skull odlade växterna uppleva för närvarande en renässans i likhet med så många andra 'gammaldags' växter». De under senare årtionden »allmänt omtyckta rabatterna av uteslutande perenna växter stå redan en smula på avskrivning och ersättas alltmer av blandade rabatter, i vilka de annuella växterna blandas i lämpliga proportioner.» De annuella växterna komplettera på ett förträffligt sätt de perenna. De komma »som regel ej i blomning förrän fram på sommaren, då det rikaste floret av de perenna redan gått förbi», och utmärka sig i regel genom en oerhört rik blomstermängd. I allt som allt kan man säga, »att de annuella växternas renässans är en i allo lycklig företeelse». Mängden av nya, förut okända sorter har också i nutiden gjort annuelerna bra mycket mera användbara i trädgårdarna än förr i tiden.

I »en kort botanisk översikt» redogör förf. för de annuella växternas släktskapsförhållande, samlade familjevis. De korgblomstrigas stora familj är den på annueller rikaste med ej mindre än omkring 40 släkten och ett otal trädgårdsformer. Familjerna *Cruciferæ*, *Caryophyllaceæ*, *Ranunculaceæ*, *Oenotheraceæ*, *Papaveraceæ* och *Scrophulariaceæ* framträda näst denna med det rikaste antalet arter och former.

Ett särskilt kapitel ägnas åt »frösådd och uppdragning av annuella växter». Redogörelse lämnas här för dels »sådd på kalljord», dels »sådd på drivbänk». I anslutning härtill meddelas goda råd angående gödsling och vattning, ogräsrensning m. m.

Bokens huvudkapitel, det fjärde och sista, meddelar i bokstavsordning en förteckning och beskrivning på »annuella växter, odlade på fritt land för prydnads skull». Det är en imponerande rad av arter och former, som här möter. För varje art meddelas dess latin-

ska namn och, där så ske kan, även dess svenska, dess hemland och dess främst utmärkande kännetecken. Olika förekommande former omtalas och beskrivas. Uppgifter om såningssätt och fordringar på solljus och jordmån komplettera framställningen. De med nödvändighet något knappa och i många fall otillräckliga art- och formbeskrivningarna fullständigas i stor utsträckning av vackra och instruktiva bilder. Som alltid har förf. valt sitt bildmaterial med berömvärd omsorg. Fyra utsökt vackra färgplanscher återgiva moderna färgformer av *Clarkia*, *Margaretanejlikor*, en förstklassig luktärt (*Carters*) och moderna zinnior.

Den vackra och innehållsrika boken är i hög grad förtjänt av de varmaste rekommendationer.

N. SYLVÉN.

SILVA TAROUCA—SCHNEIDER: **Unsere Freiland-Stauden.** Ansucht, Pflege und Verwendung aller bekannten, in Mitteleuropa im Freien kulturfähigen ausdauernden krautartigen Gewächse. Band I der »Kulturhandbücher für Gartenfreunde«. Verlag von G. Freytag A. G., Leipzig, und Hölder-Pichler-Tempsky A. G., Wien. Femte upplagan 1934. 482 sidor med 450 bilder i texten. Pris: R. M. 22: 50.

Nu föreligger redan femte upplagan av detta förträffliga verk om perenna växter. Fjärde upplagan utkom hösten 1927. Vid jämförelse mellan dessa båda upplagor finner man en del värdefulla förbättringar i den senare. Visserligen förekomma här inga färgfotografiska avbildningar, som fallet var i den fjärde, men i gengäld har den nya upplagan fått ett väsentligt utökat sidoantal (482 mot 417). Det är särskilt den beskrivande delen, som utvidgats högst betydligt. Författarna ha helt omarbetat denna avdelning, de ha gått i detalj och medtagit avsevärt mycket flera kulturformer än i de tidigare upplagorna. Genom införande av en hel del förkortningar har utrymmet i den beskrivande delen utnyttjats bättre än förut. Ett stort antal bilder ha utbytt mot nya, och man måste erkänna, att det nuvarande bildmaterialet står på mycket hög nivå.

Beträffande sättet att skriva artnamnen och de botaniska beteckningarna ha utgivarna följt principen att skriva samtliga art-, varietet- och formnamn med små begynnelsebokstäver, även om de avletts från personnamn. Däremot skrivs samtliga sortnamn med stor bokstav liksom även latinska beteckningar såsom t. ex. *Roseus*,

Albus och liknande, när de beteckna kulturformer utan särskild auctor. Detta skrivsätt medför den fördelen, att man genast ser, om det rör sig om en botanisk form eller en odlingsort.

Den allmänna delen har koncentrerats rätt väsentligt (till 26 sidor mot 65 i förra upplagan). Som kompensation har i den speciella delen införts en betydande del nya sammanställningar av växter med speciella egenskaper, vilket i hög grad ökar arbetets värde som uppslagsbok.

Femte upplagan av »Unsere Freiland-Stauden» fyller synnerligen väl sin uppgift som ett standardverk för alla fackmän, amatörer och blomstervänner.

S. A. H.

Allmän Svensk Trädgårdstidnings handböcker. Nordisk Rotogra-vyr, Stockholm 1932—1933. Pris kr. 2: 75 pr volym.

SVEN A. HERMELIN: Äpplen och päron.

—: Körsbär och plommon.

LINUS EKBRANDT: Sparris, kronärtskockor och rabarber.

ARVID NILSSON: Sommarblommor.

—: Stenpartiväxter.

ERNST NILSSON: Baljväxter, gurkor och tomater.

—: Kålväxter.

Allmän Svensk Trädgårdstidning har otvivelaktigt gjort ett lyckligt grepp, när den uppdelade sin trädgårdshandbok i en serie specialböcker och på flera författare, som äro specialister inom var sin del av trädgårdsodlingens mycket omfattande område. Detta har i de redan utkomna volymerna givit goda frukter, i det att dessa genomgående utmärkas av en angenämt saklig vederhäftighet. Författarna ha gått till verket med berömvärd grundlighet, och i den mån materialet tillåtit det, har en gemensam plan följts: historik, statistiska uppgifter om odlingens nuvarande omfattning, jordens behandling och gödsling, sortolikheter, odlingens utförande, sjukdomar och skadeinsekter, skörden och dess behandling samt slutligen för de matnyttiga växterna råd angående produkternas användande och tillvaratagande (det sistnämnda av BIRGITTA BRÅKENHJELM för körsbär och plommon samt av VIVAN ROTH och STINA HOFREN för övriga växtslag). Författarnas specialisering har också genomgående fört till, att de vid angivandet av sina råd i största utsträckning tagit hänsyn till de resultat, som vunnits genom systematiska försök. Därigenom

har på många ställen i denna handboksserie en hel del av den svaghet och osäkerhet, som gärna vidlåder äldre trädgårdshandböcker, försvunnit, och läsaren erhåller i stället goda hållpunkter för ett eget bedömande av vad han i olika situationer skall taga sig till. De båda av ERNST NILSSON författade volymerna angående olika köksväxter förtjäna i detta sammanhang ett särskilt omnämmande. Även om de flesta och bästa försöksresultaten inom trädgårdsodlingen av naturliga orsaker äro tillfinnandes inom detta område, har dock förf. förtjänsten av att synnerligen klokt och grundligt ha utnyttjat desamma. — Till slut bör även framhållas, att volymerna i fråga på en gång lättfattligt och fullständigt behandla sina ämnen, varför de säkerligen ha stort värde både för amatören och yrkesmannen.

J. R.

Allmän Svensk Trädgårdstidnings rådgivare. Nordisk Rotogravyr, Stockholm 1933. Pris kr. 1: 50 pr volym.

AXEL TÖRJE: Rumsväxternas vinterskötsel.

TAGE HJERN: Jordberedning och sådd.

HILDING CLAESSON: Sommararbeten i täppan.

CHARLES REIMER: Frukt och grönsakers vinterförvaring.

Ovanstående serie tager, såsom framgår av titlarna, sikte på detaljer ur trädgårdsskötselns olika arbetsområden efter en annan indelningsgrund än den förut nämnda handboksserien. De två volymerna »Jordberedning och sådd» samt »Frukt och grönsakers vinterförvaring» innehålla även för trädgårdsmästaren av facket värdefulla erfarenheter på dessa båda viktiga områden och kunna lika väl rekommenderas åt yrkesmannen som åt lekmannen. De andra båda äro däremot huvudsakligen av intresse för trädgårdens amatörer. Genomgående ge de samma intryck av vederhäftighet och grundlighet i behandlingen av uppgiften som handboksserien, även om förff. genom att behandla mera diffusa områden äro mindre gynnsamt ställda ifråga om tillgången på rent sakliga upplysningar.

J. R.

ANNA WEBER: **Kvinden som Gartner og Havebruger.** 104 sidor. Pris 2 kr. Nyt nordisk Forlag, Arnold Busck. Köpenhamn 1933.

Författarinnan till denna bok har gjort grundliga undersökningar och förfrågningar rörande kvinnans ställning inom trädgårds-

yrket. Ett frågeschema med inalles 48 frågor har tillställts ett stort antal i trädgårdsyrket arbetande kvinnor. Svaren (c:a 3,000) på dessa frågor, berörande orsaken till valet av trädgårdsyrket, kvinnans ställning i förhållande till de manliga arbetskamraterna, arbetsgivarnas åsikt om kvinnans duglighet på området, vilken gren av yrket, som bäst lämpar sig för kvinnan o. s. v., ge läsaren en god föreställning dels om de svårigheter en i trädgårdsyrket arbetande kvinna får vara beredd på att övervinna dels om yrkets fördelar och tjusning. Ett tiotal manliga arbetsgivare, vilka haft över hundra kvinnliga elever, ha även tillfrågats om sina erfarenheter av dessa.

Man får vid läsningen av denna bok en verklighetstrogen bild av en »trädgårdsflickas» dagliga arbete. Den vanliga föreställningen om trädgårdsarbete i allmänhet är antingen alltför poetisk eller också alltför prosaisk. Antingen tror man, att trädgårdsarbetet huvudsakligen består i att soliga sommandagar plocka rosor i en korg, eller också har man den uppfattningen, att trädgårdseven endast krattar grusgångar och rensar. Nej, trädgårdsarbetet är mycket omväxlande och intressant, något som alla de tillfrågade varit ense om. Då och då förekommande enformiga och ganska otrevliga arbeten behöva ej avskräcka den *verkligt intresserade*.

Författarinnan påpekar, att endast sådana flickor, som ha det verkliga intresset för trädgårdsarbete och dessutom äro friska och starka, böra ägna sig åt detta yrke. För dem finnas i denna bok en hel del goda råd att taga fasta på. Bl. a. inskräpper författarinnan med rätta, att man bör taga utbildningstiden grundligt. Den långa elevtiden, som för många synes så besvärlig och ofta onödig, är *absolut ofrånkomlig*. För att bli konkurrenter och yrkeskamrater med männen måste kvinnorna ha samma utbildning som dessa.

»Kvinden som Gartner och Havebruger» kommer med största säkerhet att bli till stor hjälp för alla de unga flickor, som fundera på att gå i Floras och Pomonas tjänst, och den kommer säkert även att hälsas med glädje av redan utbildade, i yrket arbetande kvinnor. Det är alltid intressant och roligt att höra sina kollegers åsikter och erfarenheter.

INGER WEDBORN.

LITTERATUR RÖRANDE DENDROLOGI OCH PARK- VÅRD UTKOMMEN UNDER ÅR 1932.

Förteckning utarbetad av HELLEN AMÉEN-MALMSTRÖM.

I avdelning I av efterföljande förteckning upptagas under föregående år utkomna självständiga arbeten rörande dendrologi, trädgårds- och parkvård. Vidare ingå i denna avdelning viktigare uppsatser ur utomfennoskandiska tidskrifter.

I avdelning II lämnas en förteckning över de årsböcker och tidskrifter (såväl svenska som utländska), som blivit genomgångna i och för uppgörandet av denna litteraturförteckning.

I avdelning III upptagas uppsatser och meddelanden av dendrologiskt innehåll, som ingå i svenska, danska, finska och norska tidskrifter och årsböcker.

Liksom i föregående litteraturförteckningar i »Lustgården» ha också medtagits sådana arbeten, som behandla våra skogsträd och deras vård, men däremot ej arbeten rörande desamma ekonomiska avkastning och tekniska tillgodogörande. Arbeten rörande träd och buskar av pomologiskt intresse ha även medtagits i förteckningen, men däremot ej uppsatser om frukt och fruktavkastning etc.

Tryckåret är 1932, om intet årtal finnes angivet i förteckningen.

I. SJÄLVSTÄNDIGA ARBETEN OCH VIKTIGARE UPPSATSER UR UTLÄNDSKA TIDSKRIFTER (MED UNDANTAG AV DANSKA, FINSKA OCH NORSKA).

ABELIN, RUDOLF, Den mindre trädgården. En bok för täppan och torpet. 8:e om-
arb. uppl. Stockholm. 184 s. Fritzes bokförlag. Pris kr. 2:25

ADAMOW, W., Zur Kenntnis der Birken in Weissrussland. (Kurzgefasster Bericht
über die auf dem Schonungsgrundstück der Moorversuchsstation zu Minsk
gefundenen neuen Abarten von Birken.) — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges.,
1932, s. 345—350.

ADKIN, B. W., The larch. — Quart. journ. of forestry, 26, s. 304—312.

- ALDERMAN, W. H., Grafting and budding. St. Paul. 11 s. (Univ. of Minnesota. Agricultural experiment station. Special bulletin. 151.)
- ALMQUIST, ERIK och FLORIN, RUDOLF, Förteckning å nationalparker samt å fridlysta naturminnesmärken. 3:e uppl. Stockholm. 66 s. (Vetenskapsakademiens Skrifter. Naturskydd. N:o 21.)
- ANDERSON, M. L., Report on the preliminary stages of an investigation into various races of European larch. — The Scott. forestry journ., 46, s. 7—27.
- ANDRÉJEFF, W., Ueber einige Exoten in der Ukraine. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 93—98.
- ANSORGE, CARL, Mitteilungen über Koniferen. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 364—365.
- AUCHTER, E. C., and KNAPP, H. B., Orchard and small fruit culture. 2nd ed. New York & London. 584 s. John Wiley and Sons, New York; Chapman and Hall, Ltd., London. Pris 31 s. net.
- BADOUX, H., Les essences forestières exotiques en Suisse. Données sur l'accroissement et les chances de réussite de quelques espèces, basées sur les essais de culture exécutés à ce jour. — Mitteil. d. schweiz. Centralanst. f. d. forstl. Versuchswesen, 17, s. 377—438.
- BARBEY, A., Le mélèze, essence de grand rendement ... en plaine. — Revue des eaux et forêts, 70, s. 103—106.
- BAUER, G., Beiträge zur Kenntnis der Berberidaceen. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 42—46.
- BIJHOUWER, IR. A. P. C., Ueber die Frage des Veraltens bei lange fortgesetzter vegetativer Vermehrung. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 266—274.
- BINDSEIL, Gedanken und Beobachtungen über die Lärche und ihre waldbauliche Behandlung. — Forstl. Wochenschrift Silva, 20, s. 9—13.
- BLOSSFELDT, K., Wundergarten der Natur: neue Bilddokumente schöner Pflanzenformen. Berlin. 13 s. + 120 tavl. Verlag für Kunstwissenschaft. Pris 30 Rmk.
- BOLTZ, CLARA M., The garden in winter. A study in evergreens and shrubs of color. — Amer. forests, 38, s. 38—40, 63.
- BORAH, ADELAIDE, Memorial trees in the Federal City. — Amer. forests, 38, s. 103—105.
- BORNMÜLLER, J., Ueber Rückschlagbildungen an Crataegomespilus. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 75—80.
- BRIGGS, BARBARA, British trees. Sixteen coloured plates with separate plates of descriptive details. London. The Lutterworth Press. Pris 3/6 sh.
- BRISCOE, T. W., Hardy border plants. London. 134 s. W. H. and L. Collingridge. Pris 2/6 sh.
- Buchenwälder, Die, Europas. Red. von E. RÜBEL. Bern & Berlin. 502 s. Hans Huber. Pris 20.80 Rmk. (Veröffentlichungen des Geobotanischen Institutes Rübél in Zürich. H. 8.)
- BURT DAVY, J., The cricket-bat willow problem. — Quart. journ. of forestry, 26, s. 289—303.

- BOERNER, FRANZ, *Syringa Sweginzowii* (Koehne et Lingelsh.) var. *superba* (Lemoine). — *Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges.*, 1932, s. 52—55.
- , *Dendrologische Betrachtungen*. — *Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges.*, 1932, s. 365—378.
- CALDART, FRANCESCO, *Il pino silano nei rimboschimenti*. — *L'Alpe*, 19, s. 175—183.
- CAMUS, A., *Sur quelques arbres et arbrisseaux. Quelques localités de Saules hybrides*. — *Bull. de la soc. dendrol. de France*, N:o 81, s. 5—7.
- CAPEK, KAREL, *Das Jahr des Gärtners*. Aus d. Tschech. von JULIUS MADER. Berlin. 186 s. B. Cassier. Pris häft. 3.50, inbund. 4.80 Rmk.
- CHALK, L., BURTT DAVY J., and DESCH, H. E., *Some East African Coniferae and Leguminosae*. Oxford. 68 s. + 10 pl. (Forest trees and timbers of the British Empire. 1.) Clarendon Press. Pris 5 sh.
- CHASSAGNE, M. et GÖRZ, R., *Salix nouveaux de France*. — *Bull. de la soc. dendrol. de France*, N:o 80, s. 67—88.
- Conifers in cultivation: the report of the Conifer conference held by the Royal Horticultural society, Nov. 10—12, 1931*. Ed. by F. J. CHITTENDEN. London. 634 s. + 80 tabl. Royal Horticultural society, London. Pris 21 sh.
- COOK, T. H., *The gardens of Their Majesties the King and Queen of Sandringham*. — *Journ. of the R. Horticult. soc.*, London, 57, s. 165—174.
- COTTER, JAMES L., *A simple guide to rock gardening*. New ed. London. 126 s. The Sheldon Press. Pris 3/6 sh.
- COVILLE, FREDERICK V., and FREEMAN, O. N., *Lafayette park. A Mecca for those who would know trees, brought from the four corners of the earth ...* — *Amer. forests*, 38, s. 93—96.
- CRAN, MARION, *Gardens in America*. Cheap ed. London. 320 s. Herbert Jenkins, Ltd. Pris 6 sh.
- DAHLMARK, NILS, *Om rosor och rosenodling. 4:e genomsedda och tillökade uppl. Stockholm*. 186 s. (Allmännyttigt handbibliotek. 146.) A. Bonnier. Pris kr. 3: 75.
- DALLIMORE, W., *Fifty year's progress in arboriculture*. — *Quart. journ. of forestry*, 26, s. 128—139.
- , *Foreign bodies in timber*. — *Quart. journ. of forestry*, 26, s. 238—241.
- , *Trees for small gardens*. — *Quart. journ. of forestry*, 26, s. 219—224.
- DARNELL, A. W., *Winter blossoms from the outdoor garden*. Ashford. 359 s. L. Reeve and Co., Ltd. Pris 21 sh.
- DELANO, FREDERICK A., *The National Arboretum*. — *Amer. forests*, 38, s. 98—99.
- DENGLER, [ALFRED], *Junifrostschäden an der Kiefer*. — *Zeitschr. f. Forst- u. Jagdwesen*, 64, s. 97—99.
- , *Künstliche Bestäubungsversuche an Kiefern*. — *Zeitschr. f. Forst- u. Jagdwesen*, 64, s. 513—555.
- DOBYNS, WINIFRED S., *California gardens*. New York. 209 s. The Macmillan Co. Pris 25 Sh.
- EASTON, DOROTHY, *Gay gardening: tips for amateur gardeners*. London. 148 s. William Heinemann, Ltd. Pris 2/6 sh.
- ELSSMANN, E. und von VEH, R., *Beiträge zur Frage nach den Befruchtungsverhältnissen der für Deutschland wirtschaftlich wertvollsten Kern-, Stein- und Beerenobstsorten. 1.* — *Die Gartenbauwissenschaft*, 6, s. 1—54.

- Erindringsliste for hagedyrkere. Oslo. (Selskapet havedyrkn. venner. Småskrifter. Ny rekke. N:o 7.)
- FARTHING, F. HADFIELD, Every day in my garden. Cheap. ed. London. 414 s. Elkin Mathews and Marrot, Ltd. Pris 2/6 sh.
- , Saturday in my garden. 9. ed., rev. by A. C. BARTLETT. London. The Richards Press. Pris 7/6 sh.
- FELT, E. P., and RANKIN, W. HOWARD, Insect and diseases of ornamental trees and shrubs. London. 507 s. (The rural science series.) Macmillan C:o. Pris 25 sh.
- FENAROLI, L., Gli olmi [Ulmus]. — L'Alpe, 19, s. 119—127.
- FIORI, ADRIANO, Genni botanici sul genere Acer. — L'Alpe, 19, s. 139—145.
- , Le associazioni della bassa macchia. — L'Alpe, 19, s. 454—463.
- FREISE, FRED W., Über Beziehungen zwischen verschiedenen Eigenschaften von Obstbaumsamen und dem Alter der Stammpflanzen. Beobachtungen aus dem brasilianischen Obstbau. — Die Gartenbauwissenschaft, 6, s. 196—201.
- FUNCH, FR., De fredede Hørsholm Alleer. — Dansk Naturfredn., 1931—1932, s. 115—118.
- GANSSEN, R. H., Ueber Standort und Ertragsleistung der Kiefer in Norddeutschland. — Zeitschr. f. Forst- u. Jagdwesen, 64, s. 193—228, 277—306.
- GEYR, H. VON, Untersuchungen über Unterarten ausländischer Nadelhölzer. — Zeitschr. f. Forst- u. Jagdwesen, 64, s. 607—617.
- GIACOBBE, ANDREA, I frassini [Fraxinus]. — L'Alpe, 19, s. 155—161.
- GLOGAU, ARTHUR, Der Garten als Ausdruck der Menschheitskultur. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 399—402.
- GROSS, H., Die sibirische Lärche in Ostpreussen. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 248—249.
- , Doppeltannen. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 249—250.
- , Zur Frage der Kiefernrasen. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 240—247.
- GROSSMANN, HELEN, Das Ulmensterben. — Schweiz. Zeitschr. f. Forstwesen, 83, s. 50—59.
- GUCKENBERGER, EDUARD, Die Verbreitung des Waldes in Süddeutschland nach natürlichen Landschaften. Erlangen. 48 s. (Heimatkundl. Arbeiten aus d. geogr. Institut d. Univ. Erlangen. H. 6.) Verlag von Palm & Enke. Pris 1.80 Rmk.
- HAMPDEN, MARY, Rose gardening. London. 231 s. (Home garden books. N:o 12.) Thornton Butterworth, Ltd. Pris 3/6 sh.
- , Town gardening. Popular edition. London. 160 s. (Home garden books. N:o 13.) Thornton Butterworth, Ltd. Pris 3/6 sh.
- Handbuch, Praktisches, für Siedler und Eigenheimer. Ratgeber auf allen Gebieten der Massiv- und Holzbauweise, der Rechtsgrundlagen und Finanzierung des Hausbaues, der Gartenanlagen und Blumenzucht, des Obst- und Gemüsebaus ... Unter Mitarb. von G. FISCHER ... Berlin. 296, 400, 141 s. m. 1196 Abb. Deutsche Verlagshaus Bong. Pris 32.— Rmk.
- HARMS, H., Unsere Freiland-Hamamelidaceen. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 1—24.

- HARRIS, H. A., Initial studies of American elm diseases in Illinois. Urbana. 70 s. (State of Illinois. Departm. of registration and education. Division of the natural history survey. Bull. Vol. 20: Art. 1.)
- HARTMANN, FRANZ, Untersuchungen über Ursachen und Gesetzmässigkeit exzentrischen Dickenwachstums bei Nadel- und Laubbäumen. — Forstwiss. Centralbl., 54, s. 497—517, 547—566, 581—590, 622—634.
- HAY, JAMES, George Washington, Lover of trees. — Amer. forests, 38, s. 67—71.
- HEIBERG, SVEND O., Pinus resinosa und Liriodendron tulipifera, zwei für den Anbau in Europa wenig beachtete Holzarten. — Zeitschr. f. Forst- u. Jagdwesen, 64, s. 468—488.
- HENSLOW, T. GEOFFREY W., Gardens of fragrance. London & New York. 224 s. Frederick Warne and Co., Ltd. Pris 10/6 sh.
- Herregaardshaver, Danske. Udg. af Det Kgl. Danske Haveselskab. H. 3. Rosenholm, 4. Villestrup. København. Det Kgl. Danske Haveselskab. Pris kr. 4.50 pr H.
- HERRMAN, E., Tabellen zum Bestimmen der wichtigsten Holzgewächse des deutschen Waldes und einiger ausländischen angebauten Gehölze. 3. vermehrt. u. verbess. Aufl. Neudamm. 88 s. Pris häft. 4.—, inbund. 5.— Rmk.
- HICKEL, R., Dendrologie forestière. Paris. 272 s. (Encyclopédie économique de sylviculture. Vol. 5.) Paul Lechevalier & Fils. Pris 75.— fr.
- , Du rôle des essences exotiques dans les forêts de l'Europe. — Journ. forest. suisse, 83, s. 258—260.
- , Le Pin de montagne de Miller. — Bull. de la soc. dendrol. de France, N:o 82, s. 21—33.
- , Note sur un gisement de végétaux pliocènes dans le Bas-Rhin. — Bull. de la soc. dendrol. de France, N:o 82, s. 43—50.
- HILL, JASON, The curious gardener. London. 173 s. Faber and Faber, Ltd. Pris 7/6 sh.
- HINDHAMAR, H., REISTAD, KAREN ... Vagrere hager. Utg. av Selskapet havedyrkningens venner og Norsk hagearkitekt- og anleggsgartnerlag. Oslo 32 s. (Særtr. ur Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr. 10.) Selsk. havedyrkn. venner, Brogaten 1, Oslo. Pris 1.— kr.
- HOLE, S. REYNOLDS, A book about roses. London & Toronto. 276 s. J. M. Dent and Sons, Ltd. Pris 3/6 sh.
- HOLZHAUSEN, AXEL, Tusen olika träd och buskar till prydnad för park och trädgård. Stockholm. 336 s. Alb. Bonnier. Pris 15.— kr.
- HOTTES, A. C., Book of trees. New York. 440 s. De La Mare. Pris 3 doll.
- HOWARD, E. L., Chinese garden architecture. London. Batsford. Pris 36 sh.
- ISCLER, E., Les espèces du groupe Ribes rubrum L., qui se rencontrent en Europe. — Bull. de la soc. dendrol. de France, N:o 82, s. 34—39.
- JAHN, E., Bemerkenswerte Gehölze in Botanischen Forstgarten der Forstlichen Hochschule in Hann. Münden. 3. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 69—75.
- JELlicoe, G. A., Baroque garden of Austria. London. 43 s. + 40 tav. Ernest Benn, Ltd. Pris 84 sh.

- JOUBERT, A., Biologie de l'If [*Taxus baccata*] et des Taxées. — Revue des eaux et forêts, 70, s. 589—599, 754—763.
- , La forêt marocaine. — Revue des eaux et forêts, 70, s. 851—858.
- , Note sur l'If à Valbonne. — Revue des eaux et forêts, 70, s. 929—930.
- KAMMEYER, HANS F., Wertvolle Zier-Ribes. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 37—42.
- KAUFFMAN, ERLE, Some trees Washington knew. — Amer. forests, 38, s. 72—75.
- KAY, JAMES, Yellow cedar *Cupressus* (*Chamaecyparis*) *nootkatensis*, Lamb. Spach. (Yellow cypress, Alaska cypress, Alaska yellow cedar, Sitka cypress, Nootka sound cypress.) — The scott. forestry journ., 46, s. 28—36.
- KNUCHEL, [HANS], El Ahuehuete, die mexikanische Zypresse (*Taxodium mucronatum* Ten.) — Schweiz. Zeitschr. f. Forstwesen, 83, s. 84—87.
- KOBUSKI, CLARENCE E., Synopsis of the Chinese species of *Jasminum*. — Journ. of the Arnold Arboretum, 13, s. 145—179.
- KRÜMMEL, HANS, Weitere Untersuchungen über die Befruchtungsverhältnisse bei Kirschen. — Die Gartenbauwissenschaft, 6, s. 262—302.
- KUPHALDT, G., Anbauversuche fremdländischer Gehölze in den Rigaer öffentlichen Gärten aus der Vorkriegszeit. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 87—93.
- LANG, RICHARD, Der Standort der Lärche innerhalb und ausserhalb ihres natürlichen Verbreitungsgebietes. — Forstwiss. Centralbl., 54, s. 15—35, 37—56, 77—87.
- LAUTENBACH, FRITZ, Probleme des Baumlebens. Eine hypothetische Betrachtung. — Forstwiss. Centralbl., 54, s. 192—206.
- LE SUEUR, A. D. C., The protection of wounds. — Quart. journ. of forestry, 26, s. 232—237.
- LINDQUIST, BERTIL, Om den vildväxande skogsalmens raser och deras utbredning i Nordvästeuropa. Uppsala. 56 s. (*Acta phytogeographica suecica*. Ed. Sven-ska växtgeografiska sällskapet. 4.)
- LOTBINIERE, H. G. J., DE, Poplar plantations. — Quart. journ. of forestry, 26, s. 212—218.
- LUNDBERG, EMMA, Min trädgård. Några akvareller med åtföljande text. Stockholm. 47 s. med 21 bild. i texten. Nordisk Rotogravyr.
- MAC KINNEY, A. L., and KORSTIAN, C. F., Felling, girdling, and poisoning undesirable trees in forest stands. — Journ. of forestry, 30, s. 169—177.
- MACSELF, A. J., Flowering trees and shrubs. London. (Home garden books. N:o 6.) Thornton Butterworth, Ltd. Pris 3/6 sh.
- , Lawns and sports greens. London. 134 s. W. H. and L. Collingridge, Ltd. Pris 2/6 sh.
- , The fruit garden. London. (Home garden books. N:o 10.) Thornton Butterworth, Ltd. Pris 3/6 sh.
- MARESCH, WALDEMAR, Das Aussterben der Tanne. — Sudetendeutsche Forst- u. Jagdzeitung, 32, s. 113—117.
- MAUVE, K., Die polnische Lärche. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 359—363.
- MERRIAM, JOHN C., The tree in the architecture of Washington. — Amer. forests, 38, s. 76—80.

- MÜLLER, ALFRED, Über Wert und Verwendung der Strauchflora. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 251—259.
- MÜNCH, E., Schrägpflanzung. — Thar. forstl. Jahrbuch, 83, s. 1—62. Anmerkung von [J.] ECK, s. 463—464.
- NAKAI, T., Flora sylvatica koreana. T. 19. Ulmaceæ et Moraceæ. Keijyo. 131 s. (Station de recherches forestières du Gouvernement général de la Corée, Japan.)
- NICHOLS, BEVERLEY, Down the garden path. London & Toronto. 290 s. Jonathan Cape, Ltd. 7/6 sh.
- NIX, C. G. A., Varieties of fruit for gardens. — Journ. of the R. Horticult. soc., London, 57, s. 1—7.
- Normalförteckning över svenska växtnamn. Utg. av Kungl. Lantbruksstyrelsen. Ny rev. uppl. Stockholm. 68 s. (Meddelande från Kungl. Lantbruksstyrelsen. 291.) Pris 1.— kr.
- NÄGELI, WERNER, Einfluss der Herkunft des Samens auf die Eigenschaften forstlicher Holzgewächse. Mitteilung. 4. Die Fichte. — Mitteil. d. schweiz. Centralanst. f. d. forstl. Versuchswesen, 17, s. 150—237.
- ORTLOFF, H. STUART, and RAYMORE, HENRY B., Garden maintenance. New York. 302 s. The Macmillan Co. Pris 12/6 sh.
- OSBORN, O., Impressions of gardening in New England. — Journ. of the R. Horticult. soc., London, 57, s. 42—50.
- , Shrubs and trees for the garden. London. Ward, Lock & Co., Ltd. Pris 21 sh.
- OSKAMP, JOSEPH, Root studies of young apple trees. — Die Gartenbauwissenschaft, 6, s. 7—14.
- PALMER, ERNEST J., Leaves from a collector's note book. — Journ. of the Arnold Arboretum, 13, s. 417—437.
- , The Crataegus problem. — Journ. of the Arnold Arboretum, 13, s. 342—362.
- PASSAVALLI, L. PUECHER, L'alaterno e gli altri »Rhamnus» mediterranei. — L'Alpe, 19, s. 418—420.
- , Il carrubo (*Cerantonia silqua* L.). — L'Alpe, 19, s. 407—413.
- , Le principali malattie degli Aceri [Acer], dei frassini [*Fraxinus*] e dei noci [*Juglans*]. — L'Alpe, 19, s. 162—168.
- PAVARI, ALDO, Gli Aceri [Acer] nella selvicoltura italiana. — L'Alpe, 19, s. 146—154.
- , Il lauro o alloro (*Laurus nobilis* L.). — L'Alpe, 19, s. 398—406.
- , Il mirto o mortella (*Mirtus communis* L.) — L'Alpe, 19, s. 415—417.
- , L'olivastro, *Olea europaea* var. *Oleaster* DC. — L'Alpe, 19, s. 437—440.
- , Lo spaccasassi o bagolaro (*Celtis australis* L.). — L'Alpe, 19, s. 128—133.
- PESCIOLINI, N. VENEROSI, Il pistacchio, il terebinto e il lentisco (*Pistacia vera* L., *Pistacia terebinthus* L. e *Pistacia lentiscus* L.) — L'Alpe, 19, s. 421—429.
- PHILIPPIS, ALESSANDRO DE, I ciliegi selvatici [*Prunus*]. — L'Alpe, 19, s. 134—138.
- , Il siliquastro (*Cercis siliquastrum* L.). — L'Alpe, 19, s. 413—414.
- , Le ginestre e gli arbusti ginnestroidi. — L'Alpe, 19, s. 445—453.
- RADDE-FOMIN, OLGA, Kurze Systematik der Gattung *Carpinus* L. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 31—33.
- REHDER, ALFRED, *Kalmiopsis*, a new genus of Eriaceaceae from northwest America. — Journ. of the Arnold Arboretum, 13, s. 30—34.

- REHDER, ALFRED, Notes on the ligneous plants described by L veill  from Eastern Asia. — Journ. of the Arnold Arboretum, 13, s. 299—332.
- , Zur Geschichte der Geh lzeinf hrungen nach Nordamerika. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 114—122.
- REHDER, ALFRED, and KOBUSKI, CLARENCE E., Enumeration of the ligneous plants collected by J. F. Rock on the Arnold Arboretum expedition to northwestern China and northeastern Tibet. — Journ. of the Arnold Arboretum, 13, s. 385—409.
- REIMER, CHARLES, Handledning i omympning av fruktträd samt brygg- och sugympning. Stockholm (Tr. i Landskrona). 36 s. (Sveriges pomol. f ren. str skrifter. N:o 9.) Pris 0.25 kr.
- REUSS, HERMANN, Die Buche und die Fichte — ihre Stellung im Ertragswald. — Sudetendeutsche Forst- u. Jagdzeitung, 32, s. 214—217, 230—233.
- RICHTER, über Pappelsaaten. — Forstl. Wochenschrift Silva, 20, s. 41—42.
- ROHDE, ELEANOUR SINCLAIR, Oxford's college gardens. London. 193 s. Pris 42 s. net.
- SCHANDERL, HUGO, Untersuchungen über die Befruchtungsverhältnisse bei Stein- und Kernobst in Westdeutschland. — Die Gartenbauwissenschaft, 6, s. 196—239.
- SCHNEIDER, CAMILLO, Die bisher bekannten Pappel-Bastarde. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 25—30.
- SCHWARZ, HANS, Das Fagetum Ostamerikas. Versuch einer ökologischen Klassifikation der wichtigsten Baumelemente im »Fagetum« Ostamerikas. (Ein Beitrag zu den naturgesetzlichen Grundlagen des Exoten-Anbaues.) — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 211—216.
- , Die klimatischen Bedingungen des besten Gedeihens der amerikanischen Schwarznuss (*Juglans nigra*) im Optimum ihres natürlichen Verbreitungsgebietes in Nordamerika als Anbauweiser dieser Holzart für Europa. — Allg. Forst- u. Jagdzeitung, 108, s. 137—140.
- , Die Standorts- und Bestandesverh ltnisse der K stendouglasie im Optimum ihres Verbreitungsgebietes in Nordamerika. — Allg. Forst- u. Jagdzeitung, 108, s. 196—203.
- , Die wichtigsten Mischholzarten der K stendouglasie in ihrem natürlichen Verbreitungsgebiet im nordwestlichen Nordamerika. — Allg. Forst- u. Jagdzeitung, 108, s. 387—392.
- , über die klimatischen Möglichkeiten des Anbaues der K stendouglasie (*Pseudotsuga taxifolia* var. *viridis*) in Österreich. — Centralbl. f. d. ges. Forstwesen, 58, s. 11—20.
- , über die Möglichkeiten des Anbaues der amerikanischen Schwarznuss in Österreich. — Centralbl. f. d. ges. Forstwesen, 58, s. 65—68.
- SCHWERIN, FRITZ VON, Dendrologische Notizen. 18. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 378—390.
- , Die drei verbreitetsten Roteichen und ihre augenfälligen Unterscheidungsmerkmale. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 33—36.
- , Gegen die Theorie der Alters-Uebernahme. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 277—279.
- , Nachträgliche Auswirkungen grosser Kälte bei Gehölzen. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 279—281.

- SCHAEFER, HEINRICH, *Mein Garten*. 2. Aufl. Regensburg. 208 s. J. Habel. Prishäft. 1.50, inbund. 2.50 kr.
- SENNI, L., *Il noce* (*Juglans regia* L.). — *L'Alpe*, 19, s. 112—118.
- STANLEY, ARTHUR, *The book of the garden*. London. 265 s. Ivor Nicholson and Watson, Ltd. Pris 6 sh.
- STEFANOFF, B., *Notes systématiques sur le Pin leucoderme*. — *Bull. de la soc. dendrol. de France*, N:o 81, s. 8—15.
- STEFFEN, AL., *Ueber die Einführung der Rhododendren Ostasiens*. — *Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges.*, 1932, s. 106—114.
- SUESSENGUTH, KARL, *Ueber physiologisches Altern und stammesgeschichtliches Alter bei Bäumen*. — *Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges.*, 1932, s. 259—266.
- SYMONS-JEUNE, B. H. V., *Natural rock gardening*. London. 151 s. Country Life, Ltd. Pris 10/6 sh.
- TANGERMANN, *Zur Frage des Eichenverjüngungsverfahrens im Lehrrevier Freienwalde*. — *Zeitschr. f. Forst- u. Jagdwesen*, 64, s. 321—336.
- TAYLOR, G. C., *Garden making by example*. London. 130 s. Country Life, Ltd. Pris 10/6 sh.
- TESSIER, L. F., *Les peupliers*. — *Revue des eaux et forêts*, 70, s. 288—297.
- THODE, KURT, *Bestimmungstabelle der deutschen Bäume und Sträucher im blattlosen Zustande*. Kiel. 30 s. Selbstverlag. Esmarchstr. 22, Kiel. Pris 0,75 Mk.
- THOLLE, JOHANNES, *Efteraarsblomster og Vintergrønt*. Praktisk Anvisning for Haveejere. København. 82 s. Hage & Clausens Forlag.
- , »Foraarets Blomster», *Anvisninger for Haveejere*. København. 82 s. III. Hage & Clausens Forlag. Pris 2.50 kr.
- , *Skæbne-Træer*. — *Særtr. af Gads danske Magasin*. 1932. 5 s.
- , *Sommerens Blomster*. Praktiske anvisninger for Haveejere. København. 134 s. Pris 2.50 kr.
- TRESIDDER, MARY CURRY, *The trees of Yosemite. A popular account*. With 34 linoleum block prints by DELLA TAYLOR Hoss. Stanford University, Calif. 133 s. Stanford Univ. Press. Pris 2.00 doll.
- TROUP, E. S., *Exotic forest trees in the British Empire*. Oxford. 254 s. Clarendon Press. Pris 20 sh.
- TSCHERMAK, L., *Die natürliche Holzartenverbreitung (mit besonderer Berücksichtigung der Lärche) unter die ökologischen Bedingungen im Waldviertel und Dunkelsteiner Wald in Niederösterreich*. — *Centralbl. f. ges. Forstwesen*, 58, s. 73—106.
- TUZSON, J. VON, *Die bläuliche Varietät der Fichte*. — *Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges.*, 1932, s. 357—359.
- ULBRICH, E., *Die Ausbildungsformen des Kiefernwaldes in der Provinz Brandenburg*. — *Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges.*, 1932, s. 219—239.
- VALCKENIER SURINGAR, J., *Fiederblattbildung und Blattspaltung bis Verdoppelung an *Ulmus campestris* L.* — *Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges.*, 1932, s. 310—313.
- VOIGT, A., *Wuchsformen höherer Pflanzen mit besonderer Berücksichtigung der Stauden*. Neudamm. 62 s. Verlag J. Neumann. Pris 2.50 Rmk.
- VOIGTLÄNDER, B., *Alpine Gehölze*. — *Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges.*, 1932, s. 81—84.

- Växternas liv. Populärvetenskaplig handbok under medverkan av K. AFZELIUS, K. V. O. DAHLGREN ... under redaktion av CARL SKOTTSBERG. Bd. 1. Stockholm. 10 + 535 s. Pris 25.—, i lyxbd. 27.— kr.
- WAGNER, JOHANN, Die Linden des historischen Ungarns. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 316—345.
- WEIN, K., Altweltliche Gehölze der europäischen Gärten im Wandel der Jahrhunderte. 1. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 130—152.
- , Beiträge zur Geschichte der Einführung nordamerikanischer Gehölze in Europa. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., 1932, s. 123—129.
- WILDER, LOUISE BEEBE, The fragrant path: a book about sweet scented flowers and leaves. New York. The Macmillan Co. Pris 15 sh.
- WINKLER, OTTO, Der Nussbaum in der Schweiz auf dem Aussterbeetat? — Schweiz. Zeitschr. f. Forstwesen, 83, s. 225—235.
- WISNIEWSKI, TADEUSZ, Studja biometryczne nad zmiennoscia buka (*Fagus silvatica*) w Polsce. 1. — Biometrische Untersuchungen über die Variabilität der Rotbuche (*Fagus silvatica*) in Polen. 1. — Sylwan, 50, s. 197—207, 233—249.
- ZANDER, ROBERT, Handwörterbuch der Pflanzennamen und ihre Erklärungen. 2. Aufl. Hrsg. von Reichsverband des deutschen Gartenbaues. Berlin. 468 s. Gärtnerische Verlagsgesellschaft.

II. TIDSKRIFTER, ÅRSBÖCKER M. M.

- Aarbog for Gartneri. Udg. af Alm. Dansk Gartnerforening. Aarg. 14 (1932). København 1933. 232 s.
- Acta forestalia fennica. [Utg. av] Suomen metsätieteellinen seura. — Finska Forstsamfundet. 38. Helsinki.
- Allgemeine Forst- und Jagdzeitung. Hrsg. von H. WEBER und CHR. WAGNER. Jahrg. 108 (1932). Frankfurt a. M. 418 s.
- Allmän svensk trädgårdstidning. Red. av STEN WETTERBERG. Årg. 4 (1932). Stockholm. 767 s.
- American forests. Ed. by The American Forestry Association. Vol. 38 (1932). Washington. 672 s.
- Arkiv för botanik. Utg. av Kungl. Svenska Vetenskapsakademien. Bd. 24: H. 2—4; 25: 1. Stockholm.
- Botaniska notiser. Utg. av Lunds botaniska förening. Red. av NILS SYLVÉN. 1932. Lund. 476 s.
- Botanisk Tidsskrift. Udg. af Dansk botanisk Forening. Bd. 42: H. 1—3. København. S. 1—324.
- Bulletin de la société dendrologique de France. N:o 80—83. Paris 1931—32. S. 67—103, 1—38.
- Centralblatt für das gesamte Forstwesen. Zugleich Organ der staatl. Versuchsanstalt in Mariabrunn ... Jahrg. 58 (1932). Wien. 336 s.
- Dansk Havetidende. Red. av A. DALSKOV. 1932. Gladsaxe pr Herlev. 20 nr. årl.
- Dansk Naturfredning. Danmarks Naturfredningsforenings Aarsskrift. 1931—32. København 1932. 160 s.
- Dansk Skovforenings Tidsskrift. Udg. af Dansk Skovforening. Aarg. 17 (1932). København. 492 s.

- Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. Aarsskrift. 1932. København. 112 s.
- Det forstlige Forsøgsvæsen i Danmark. Bd. 12. København. 400 s.
- Die Gartenbauwissenschaft. Unter Mitwirkung des Reichsverbandes des deutschen Gartenbaues e. V., Berlin, und der österreichischen Gartenbaugesellschaft in Wien. Bd. 6—7: H. 1—2. Berlin und Wien. 695 + 163, 292 + 48 s.
- Empire forestry journal. Vol. 11 (1932). London. 356 s.
- Fauna och Flora. Arg. 27 (1932). Uppsala och Stockholm. 288 s.
- Flora og Fauna. Udg. af Naturhistorisk Forening for Jylland. 1932. Aarhus. 156 s.
- Forstlig tidskrift. Organ för Finska Forstföreningen, Privatforstmästarföreningen, Finlands Flottareförening, Föreningen för Forstkultur. Arg. 49 (1932). Helsingfors. 100 s.
- Forstwissenschaftliches Centralblatt. Zugleich Zeitschrift für Veröffentlichungen aus dem forstl. Versuchswesen Bayerns. Jahrg. 54 (1932). Berlin. 856 s.
- Fruktodlaren. Tidskrift för frukt- och köksväxtodling. Utg. av Sveriges pomologiska förening. Red. av SVEN A. HERMELIN. 1932. Stockholm. 115 s.
- Gartenkunst. Monatsschrift für Gartenkunst u. verwandte Gebiete. Hrsg. von der Deutschen Gesellschaft für Gartenkunst. Jahrg. 45 (1932). Frankfurt a. M. 12 N:r von c:a 16 S.
- Gartenschönheit. Zeitschrift mit Bildern für Garten und Blumenfreund, Liebhaber und Fachman. Jahrg. 13 (1932). Berlin-Westend. 12 H. von c:a 20 S.
- Gartner-Tidende. Organ for »Almindelig dansk Gartnerforening». Aarg. 48 (1932). København. 614 s.
- Handlingar till Landbruksveckan år 1932. Utg. av Landbruksveckans styrelse. Stockholm (tr. i Norrtelje). 356 s.
- Havekunst. Udg. for Norden af Dansk Anlægsgartnerforening. Aarg. 13 (1932). København. 132 s.
- Haven. Medlemsblad for Det kgl. danske Haveselskab, Det jyske Haveselskab, Østifternes Haveselskab. 32 (1932). København. 188 s.
- Hedeselskabets Tidsskrift. Udg. af Det danske Hedeselskab. 1932. Viborg. 464 s.
- Jenssens Lommebog for Gartnere og Havevenner. Udg. ved J. V. IRGENS-MØLLER. Aarg. 23 (1933). København 1932.
- Journal forestier suisse. Organe de la société forestière suisse. Année 83 (1932). Bern. 292 s.
- Journal of the Arnold Arboretum. Vol. 13 (1932). Lancaster, Pa. 476 s.
- Journal of forestry. Publ. by the Society of American Foresters. Vol. 30 (1932). Washington. 1040 s.
- Journal of the Royal Horticultural society. Ed. by F. J. CHITTENDEN. Vol. 57 (1932). London. 378 + 141 s.
- Kungl. Landbruksakademiens handlingar och tidskrift. Arg. 71 (1932). Stockholm. 1192 s.
- L'Alpe. Rivista forestale italiana. Année 19 (1932). Firenze. 468 s.
- Landtmannen. Tidskrift för landtmän. Arg. 15 (1932). Stockholm. 1040 s.
- Lustgården. Årsskrift för Föreningen för dendrologi och parkvård. Arg. 13 (1932). Stockholm. 175 s.
- Meddelanden från Statens Skogsforsöksanstalt. H. 27: N:o 1—3. Stockholm. 122 s.

- Meddelelser fra det Norske skogforsøksvesen. Bd. 4. (= H. 14—15.) Oslo. 645 s.
- Meldinger fra Norges landbrukshøiskole. Bd. 12 (1932). Oslo. 954 s.
- Mitteilungen der deutschen dendrologischen Gesellschaft. 1932. Langensalza. 554 s.
- Mitteilungen der schweizerischen Centralanstalt für das forstliche Versuchswesen.
— Annales de la station fédérale de recherches forestières. Bd. 17: H. 1—2.
Zürich. 438 s.
- Naturen. Illustrert månedsskrift for populær naturvidenskap. Utg. av Bergens Museum. Årg. 56 (1932). Bergen. 384 s.
- Naturens Verden. Red. af O. PAULSEN. Aarg. 16 (1932). København. 480 s.
- Naturfredning i Norge. Årsberetning for 1931. Utg. af Landsforeningen for naturfredning i Norge. Oslo 1932.
- Nordisk Jordbrugsforskning. Årg. 14 (1932). København. 352 + 48 + 79 s.
- Norrlands skogsvårdsförbunds tidskrift. 1932. Stockholm. 465 s.
- Norsk Gartnerforenings tidsskrift. Utg. av Norsk Gartnerforening. Aarg. 22 (1932). Oslo.
- Norsk havetidende. Populært tidsskrift for hagestell. Hagebruksforeningenes medlemsblad. Utg. af Selskapet havedyrkningens venner. Årg. 48 (1932). Oslo. 268 s.
- Nyt magasin for naturvidenskaberne. Bd. 71. Oslo. 406 s.
- Quarterly journal of forestry. Vol. 26 (1932). London. 378 s.
- Revue des eaux et forêts. Tome. 70 (1932). Paris. 1098 s.
- Schweizerische Zeitschrift für Forstwesen. Jahrg. 83 (1932). Bern. 372 s.
- Selskapet havedyrkningens venners medlemsskrift. Aarg. 10 (1932). Oslo. 132 s.
- Silva, Forstliche Wochenschrift. Jahrg. 20 (1932). Tübingen. 424 s.
- Skogbrukeren. Organ for skognæringen. Aarg. 7 (1932). Oslo. 313 s.
- Skogeieren. Organ for Norsk skogeierforbund. Aarg. 19 (1932). Oslo. 284 s.
- Skogen. Organ för Svenska skogsvårdsföreningen. Årg. 19 (1932). Stockholm. 578 s.
- Skogsbruket. Forstlig tidskrifts folkupplaga. Utg. av Centralskogssällskapet Föreningen för skogskultur. Årg. 2 (1932). Helsingfors. 215 s.
- Skogsvännen. Utg. av Norrlands skogsvårdsförbund. 1932. Stockholm. 175 s.
- Skogsägaren. Organ för Södra Sveriges skogsägareföreningar. Årg. 8 (1932). Jönköping. 288 s.
- Skogvaktaren. Tidskrift för skogshushållning och jaktvård. Årg. 42 (1932). Stockholm. 390 s.
- Skånes natur. Skånes naturskyddsförenings årsskrift. 19 (1932). Lund. 88 s.
- Sudetendeutsche Forst- und Jagdzeitung. Fachschrift des deutschen Forstvereins für Böhmen, Mähren, Schlesien und die Slowakei. Jahrg. 32 (1932). Teplitz-Schönau. 256 s.
- Svensk botanisk tidskrift. Utg. av Svenska botaniska föreningen. Bd. 26 (1932). Uppsala. 517 s.
- Svenska skogsvårdsföreningens tidskrift. Årg. 30 (1932). Stockholm. 539 s.
- Svenska turistföreningens årsskrift. 1932. Stockholm. 376 s.
- Svenskt land. Illustrerad tidskrift för jordbruket och dess binärningar. Årg. 16 (1932). Stockholm. 628 s.
- Sveriges natur. Svenska naturskyddsföreningens årsskrift. Årg. 23 (1932). Stockholm. 180 s.

- Sveriges pomologiska förenings årsskrift. Årg. 33 (1932). Stockholm. 305 s.
- Sylwan. Organ Polskiego towarzystwa. — Publication de la Société forestière de Pologne. Rocznik. — Année 50 (1932). Lwow. 404 s.
- Tharandter forstliches Jahrbuch. Bd. 83 (1932). Berlin. 790 s.
- The gardener's chronicle. A weekly illustrated journal of horticulture and allied subjects. Vol. 91—92. 3. ser. London.
- The Scottish forestry journal, being the transactions of the Royal Scottish forestry society. Vol. 46 (1932). Edinburgh. 216 + 34 s.
- Tidskrift för Finlands svenska lantmän. 14 (1932). Helsingfors. 377 s.
- Tidsskrift for skogbruk. Utg. av Det norske skogselskap. Aarg. 40 (1932). Oslo. 432 s.
- Trädgårdens kalender. Årg. 7 (1932). Utg. av CEDERGREN & C:o, Råå, under medverkan av A.-B. Boktryck. Hälsingborg. 160 s.
- Trädgårdsodlaren. Organ för Nylands svenska trädgårdssällskap i Helsingfors och Sällskapet Aura trädgårdsvänner. Årg. 26 (1932). Helsingfors. 338 s.
- Täppan. Skånska trädgårdsföreningens tidskrift. Årg. 56 (1932). Red. av GUSTAF LÖFVING och JOHN ARNELL. Lund. 244 s.
- Viola. Organ för trädgårdsodlingen i Sverige. 38 (1932). Stockholm. 52 n:r årl.
- Vore Kirkegaard. Udg. af Foreningen for Kirkegaardskultur. Aarg. 9 (1932—33). København. 72 + 36 s.
- Västmanlands läns trädgårdsförening's årsbok. 1932. Red. av ANDERS FOLLMER. Västerås.
- Zeitschrift für Forst- und Jagdwesen. Zugleich Organ für forstliches Versuchswesen. Jahrg. 64 (1932). Berlin. 768 s.
- Årsbok från Alnarps trädgårdars försöksverksamhet. Årg. 5 (1931). Alnarp (tr. i Lund).
- Örebro läns naturskyddsförening's årsskrift. 1932. Örebro. 110 s.

III. UPPSATSER UR NORDISKA TIDSKRIFTER 1932.

1. Ur svenska tidskrifter.

- AHLBERG, HAKON, Landskapet, trädgården och byggnaden. Föredrag hållet vid Föreningens för Dendrologi och Parkvård årsmöte i Stockholm den 14 mars 1932. — Lustgården, 13, s. 1—16.
- ALM, CARL G., Blommande Fourcroya foetida. — Lustgården, 13, s. 123—125.
- ANDERSSON, ALBIN, Lodrät kordong — en enkel och lättskött spaljéform. — Sv. pomol. fören. årsskr., 33, s. 31—34; Fruktodl., 1932, s. 13—16.
- ANDERSSON, NILS, På strövtåg i Londons parker. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 82—83.
- ANJOU, VICTOR, Beskrivning över förslag till parkanläggning i Örebro. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 331—333.
- , En oregelmässig trädgårdstomt. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 39.
- , Från trädgårdstrappan direkt ut på gräsplanen. — Täppan, 56, s. 36—37.
- BOBERG, AXEL E., Trädflyttning. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 295—297.

- BRODDESSON, E., Ett stort hagtornsträd. [Över 6 m högt, vid Testa i Sköllersta socken.] — Örebro läns naturskyddsfören. årsskrift, 1932, s. 98—99.
- BRORSSON, EDVIN, Några ord om trädgårdsdammar och deras plantering. — Tappan. 56, s. 229—232.
- BÜLOW, WALDEMAR, Det naturskyddade Skåne. — Skånes natur, s. 76—87.
- BÄCKLIN, EMIL, Om vikten av naturskydd i våra städers omgivningar. — Sv. natur, 23, s. 100—110.
- BÄCKMAN, ERIC, Ett par mindre kända ympningsmetoder. — Allm. sv. trädgårds-tidn., 4, s. 204—206.
- CLAESSON, HILDING, Christinelunds Rhododendronplanteringar. — Viola, 38, N:o 24.
- CNATTINGIUS, BENGT, Prästgårdsträdgårdar på Vikbolandet. — Lustgården, 13, s. 25—52.
- , Östgötapräster som trädgårdsodlare. — Sv. pomol. fören. årsskr., 33, s. 217—226.
- DAHL, CARL G., Bekämpandet av fruktträdsskorven. Den viktigaste förutsättningen för att våra fruktträdgårdar skola lämna ekonomisk vinst. — Sv. land, 16, s. 156—157.
- , Förbättrade metoder till lagning av gamla träd. — Fruktodl., 1932, s. 10—13.
- , Jasminum nudiflorum. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 71—72.
- , Jordens bearbetning i fruktträdgården. — Fruktodl., 1932, s. 37—41.
- , Ringning av fruktträd som medel att öka fruktbarheten. — Sv. pomol. fören. årsskr., 33, s. 260—262.
- , Royal Horticultural Society. Ett målmedvetet arbetande trädgårdssällskap. — Viola, 38, N:o 51—52.
- , Sommarpäronet Précoce de Trevoux. — Fruktodl., 1932, s. 17—19.
- , Vid vilken tid smittas surkörsbären av stenfruktmögel? — Fruktodl., 1932, s. 20.
- DANIELSSON, UNO, Enbuskar eller icke. — Skogsägaren, 8, s. 232—233.
- , Enbusken. — Skogsägaren, 8, s. 279—280.
- , »Käppgranar». — Skogsvännen, 1932, s. 22.
- EKMAN, CLAES, Småprat om enbusken i våra skogar. — Skogsägaren, 8, s. 58—60.
- EMITSLÖF, NILS N., En märklig geografisk trädgård i Sydafrika. »The National Botanic Garden» i Kirstenbosch nära Kapstaden. — Viola, 38, N:o 24.
- ERDTMAN, G., The northwestern distribution limit of *Fagus silvatica* L. — Sv. bot. tidskr., 26, s. 201—204.
- ERICSSON, AXEL L., Västkustens fruktodlingsproblem. — Sv. pomol. fören. årsskr., 33, s. 13—16; Fruktodl., 1932, s. 52—55.
- FLACH, PAULINE, Ållonö. — Lustgården, 13, s. 17—24.
- FOLLMER, ANDERS, Brudgumstallen vid Högfors. — Lustgården, 13, s. 117—119.
- FRENDIN, HARALD, Frostbrunnsdalen och dess växtliv. — Sv. natur, 23, s. 36—50.
- FRISELL, H., Mainau, Bodensjöns pärla. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 653—655; Viola, 38, N:o 45.
- FRÖMAN, INGMAR, De nordligaste lokalerna i Sverige för vild murgröna (*Hedera Helix* L.) 1. — Sv. bot. tidskr., 26, s. 215—240.
- GEETE, ERIK, Från Hornberga ormgranar till Hamra nationalpark. Några sevärheter i Orsa- och Hamraskogarna. — Skogen, 19, s. 531—537.

- GERTZ, OTTO, Den stora svartpoppeln i Landskrona. — Skånes natur, 19, s. 44—45.
 —, En av Skånes största ekar [vid Vennberga]. — Skånes natur, 19, s. 75.
 —, En fallen jätte [hästkastanje på Lundagård]. — Skånes natur, 19, s. 35.
 —, Ett praktfullt och imponerande träd [hästkastanje å Kåseholms gård, Tome-
 lilla]. — Skånes natur, 19, s. 74.
 —, Märkliga trädkomplexer. — Skånes natur, 19, s. 16—19.
 —, Några äldre anteckningar angående ollonår å Hallandsås. — Skånes natur,
 19, s. 71—73.
- GRANATH, ELIS, Några glimtar från den amerikanska fruktodlingen. Översätt. —
 Viola, 38, n:r 44—47.
- GRYTZELL, ERIK, Vårarbetet i en fruktodling. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s.
 199—201.
- , Äpplesorterna i en fruktodling. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 108—109.
- HAGLUND, AGDA, En liten hotellträdgård. — Täckpan, 56, s. 55.
- , Gårdsplantering i Skolgatan 18, Norrköping. — Allm. sv. trädgårdstidn.,
 4, s. 7—10.
- , Några synpunkter på villastädernas trädgårdsproblem. — Allm. sv. träd-
 gårdstidn., 4, s. 361—364, 402—404.
- HAGLUND, EMIL, Svenska benämningar på Picea och Abies. — Viola, 28, n:r 48.
- HAGLUND, KARIN, Vetenskapsakademiens naturskyddsärenden 1931. — Sv. natur,
 23, s. 147—151.
- H[ALLANDE]R, A., Enbusken. — Skogsägaren, 8, s. 254—255.
- HASSELBERG, G. B. E., Nya fyndorter för hassel och lönn i Ångermanland. — Bot.
 not., 1932, s. 463—465.
- HEIKINHEIMO, OLLI, Streck-rutsådd, en skogskulturmetod som kan förordas. —
 Skogvakt., 42, s. 95—108. (Efter Skogligen meddelanden. 1931: H. 1.)
- HENRIKSSON, J., Ur den svenska floran. Eken. — Viola, 38, n:r 31.
- HERLITZ, N., Om alen i sydsvenskt skogsbruk. — Skogsägaren, 8, s. 123—126.
 —, Om silvergranen. — Skogsägaren, 8, s. 225—229.
- HERMELIN, SVEN A., Fruktodlarna bilda länsförbund. — Sv. pomol. fören. årsskr.,
 33, s. 255—257.
- , Höstens gyllene löv — vårens lömska pesthärd. — Fruktodl., 1932, s.
 101—102.
- , Låt 1932 bli ett märkesår för svensk fruktodling. — Viola, 38, n:r 18.
- , Sortvalet vid omympning. — Täckpan, 56, s. 95—97.
- , S. P. F:s fruktodlingsdagar 1932. — Sv. pomol. fören. årsskr., 33, s. 128—136.
- , S. P. F:s utställning i Båstad. — Sv. pomol. fören. årsskr., 33, s. 241—251.
- , 1932 års omympningskampanj. — Sv. pomol. fören. årsskr., 33, s. 24—29.
- H[ERMELIN], S. A., Konsten att sätta form på unga Moltke-träd. — Fruktodl., 1932,
 s. 113—114.
- HÜLPHERS, A., Dendrologiska notiser från Västergötland. 1. Egendomlig gråal.
 2. En ovanlig ek. 3. Blodberberis på Västgötasiluren. — Lustgården, 13,
 s. 120—122.
- JACOBSON, TOR, Skogsodling med billiga metoder. — Sv. land, 16, s. 141.

- JOHANSSON, EMIL, Intryck från en resa till Fyn. — Tappan, 56, s. 192—194.
- , Olika äppelsorters motståndskraft mot skorv under olika förhållanden. — Fruktodl., 1932, s. 9—10.
- , Åtgärder mot svampsjukdomar och skadeinsekter i fruktträdgården under växttiden. — Fruktodl., 1932, s. 41—44.
- JOHNSSON, PEHR, »Safsabusken», *Osmunda regalis*, under stark utveckling i Göinge. — Tappan, 56, s. 152—154.
- , Skogarna i Linköpings län i mitten av 1800-talet. Efter lantmätarnas beskrivningar. — Skogsägaren, 8, s. 60—64.
- , Skogarna i Närke under mitten av 1800-talet. Enligt lantmätarnas berättelser. — Skogsägaren, 8, s. 277—278.
- KROOK, MARTIN, Arkitektoniserat vatten. — Trädgårdens kalender, 7, s. 97—104.
- , Botanisk skolträdgård i Halmstad. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 103—104.
- , Med dendrologer i Östergyllen. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 492—495.
- , »Nolhaga Bältesspannare». [Ek.] — Viola, 38, n:r 49.
- , Solur och andra icke levande trädgårdsprydnader. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 335—338.
- LEDIN, GUNNAR, Englands Riviera. — Viola, 38, n:r 40.
- , Ett besök i Windsor slottsträdgård. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 684—687.
- , Privatträdgårdar i England. — Viola, 38, n:r 7.
- , Vinter i en engelsk park. — Viola, 38, n:r 14.
- LIND, GUSTAF, För fågelskydd lämpliga buskar. — Skogvakt., 42, s. 174—177.
- , Trädgårdsodlingen 1931. Årsberättelse från Kungl. Landtbruksakademiens Experimentalfälts trädgårdsavdelning. — Viola, 38, n:r 3.
- , Under senare åren vunna erfarenheter i fråga om ekonomisk fruktodling. — Landtbr.-akad. handl. o. tidskr., 71, s. 540—566.
- , Årsberättelse från Kungl. Landtbruksakademiens Experimentalfälts trädgårdsavdelning 1931. — Landtbr.-akad. handl. o. tidskr., 71, s. 142—149.
- LINDBERG, G., Beskrivning till förslag till ordnandet av allmän park inom Trädgårdsföreningen i Örebro. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 395—396.
- LINDBLOM, AXEL, Jämförande försök med insektdödande vinterbesprutningsvätskor för fruktträdgården. — Meddel. n:r 422 fr. Centralanst. f. försöksv. på jordbruksområdet. Lantbruksentom. avd. n:r 65; Landtbr.-akad. handl. o. tidskr., 71, s. 1005—1026.
- , Några råd beträffande parasitbekämpningen i fruktträdgården. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 231—233, 303—306, 365—367.
- LINDFORS, THORE, Verkningarna av 1932 års besprutning av fruktträd i Stockholms-trakten. — Sv. pomol. fören. årsskr., 33, s. 252—254.
- LINNROS, G., Plantering av stenpartiet. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 329—330.
- LOTHIGIUS, WILH., En lyckad skogsodlingsmetod. Melders streck-rutsädd. — Skogsägaren, 8, s. 51—55.
- LUNDBERG, GUSTAF, Naturvård kring städer. — Sv. natur, 23, s. 110—121.
- , Om skyddsvegetation för villebråd och fågelliv. — Skogvakt., 42, s. 160—174.
- LUNDGREN, ADR., Bygg vackrare villastaket. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 650—653.
- LÖFQVIST, H., Trädgårdsföreningen i Örebro. Beskrivning över förslag till park. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 647—648.

- MALMER, f. LINDELÖF, ASTRID, Gammal trädgårdskultur i Växjötrakten. — Lustgården, 13, s. 53—68.
- MOBERG, MARGARETA, Äro radhusen ur trädgårdssynpunkt önskvärda i villastaden? Något om hur de användas i engelska villasamhällen. — Täppan, 56, s. 73—78.
- [—], Nutida engelsk trädgårdsanläggning. — Ur Margareta Mobergs reseberättelse. — Viola, 38, n:r 3, 5, 6, 7, 9, 10.
- MOLDENHAWER, K., Om asken i Sydsverige. — Skogsägaren, 8, s. 154—157.
- MYLLENBERG, BIRGER, Ge fåglarna ett foderbord. — Täppan, 56, s. 4—5.
- NILSSON, JOHN, Kastanjen — trädet som ger italienarna virke och mat. — Viola, 38, n:r 48.
- NILSSON, NILS HERIBERT, Salix cinereas förekomst i sydöstra Sverige. — Bot. not., 1932, s. 22—32.
- ODENBERG, J. E. A., En vacker villaträdgård. [Malevik, Bohuslän.] — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 762—763.
- OLSEN, AKSEL, Bambu och andra gräs i östern och västern. — Täppan, 56, s. 52—54.
- OLSSON, MELCHER, Bänk av otuktad kalksten. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 487.
- , Halali trädgård [Hälsingborg]. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 432—434.
- PALMGÅRD, ERIK, Ett betänkande över våra lokalsorter — i samband med ympningsfrågan. — Sv. pomol. fören. årsskr., 33, s. 34—37; Frukttodl., 1932, s. 89—91.
- PFEIFF, G., Reflektioner i anledning av »En lyckad skogsodlingsmetod». — Skogsägaren, 8, s. 106—107.
- REIMER, CHARLES, Frukttodlingsproblemet i småträdgårdarna. — Täppan, 56, s. 236—238.
- , Vinterarbeten i fruktträdgården. — Täppan, 56, s. 25—29.
- [—], Omympning av fruktträd. — Täppan, 56, s. 78—80.
- SEGERSTRÖM, A. L., Sydvästra Tylöskogens flora. [Med inledning av J. A. O. SKÅRMAN.] — Bot. not., 1932, s. 191—268.
- SERNANDER, RUTGER, Vägträd och väckferor. — Örebro läns natursk.-fören. årsskr., 1932, s. 28—48.
- SJÖBÄCK, MÅRTEN, Lövängen och dess betydelse för det sydsvenska bylandskapets uppkomst och utveckling. — Sv. skogsv. tidskr., 30, s. 132—160.
- SUNDSTEDT, FREDR., Några vilda rosor. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 46—47.
- SUNESSON, A. S., Bergianska trädgården. — Täppan, 56, s. 124—125.
- , Plantskolor på avvägar. — Täppan, 56, s. 67—69, 217—218.
- , Viburnum opulus, en buske för varje täppa, ett buskage för varje trädgård. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 661—662.
- SYDOW, C. W. VON, Något om träden i folkets tro och seder. — I: ERIXON, SIGURD & WALLIN, SIGURD, Svenska kulturbilder. Bd. 6, s. 227—258.
- SYLVÉN, NILS, Från Linköping runt Vikbolandet till Norrköping. Föreningens för Dendrologi och Parkvård 13:de sommarexkursion. — Lustgården, 13, s. 69—116.
- TORSTENSON, LYDIA, En vacker täppa i Hallstavik. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 632—635.
- WALBERG, G. V., Utsmyckning av gravar under vintern. — Täppan, 56, s. 1—3.

- WEDBORN, I., Från en engelsk trädgårdsskola. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 12—14, 43—45.
- VILKE, AUG., Bidrag till kännedomen om ormgranen i Skåne. — Skånes natur, 19, s. 41—43.
- ÅSLUND, J. W., En björkjätte i Västerbotten. — Skogen, s. 298.
- ÖSTERBY, WILHELM, »Dra björk» och »kockabränsle». — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 213—214.
- , Hästkastanjen (*Esculus hippocastanum*). — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 426—427.
- , Rönnen. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 595—596.

A n o n y m a u p p s a t s e r o c h n o t i s e r .

- Acocanthera spectabilis*. En vacker men farlig växt. Av A. T—e. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 519.
- Adelsnäs park. Av —e—. 1—2. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 111—113, 144—146, 527.
- Almdöden. — Täppan, 56, s. 205.
- Anteckningar över rossorternas olika mottaglighet för svampsjukdomar. Av Kordeum. — Täppan, 56, s. 195—196.
- Buskarna i stenpartiet. Av G. — Täppan, 56, s. 238—240.
- Daphne Mezereum. — Tibast. Källarhals — pepparbuske. Av A. T—e. — Allm. sv. trädgårdstidn., s. 236—238.
- Dekorativa ekonomiväxter. [Stamvinbär med äppelgirlander.] Av R. — Fruktodl., 1932, s. 87—89.
- Den berömda ekjätten vid Råbäck. — Viola, 38, n:r 22.
- En blommande Fourcroya i Lunds botaniska trädgård. Av A. T. — Viola, 38, n:r 41.
- En egendomlig fura. [*Pinus silvestris* f. *globosa*.] Av E. C—n. — Skogsägaren, 8, s. 280.
- En fruktträdens fiende. [Misteln.] — Viola, 38, n:r 20.
- En gammal jätte. [Ek å Ebbgårde kronopark av Kalmar revir.] — Skogen, 19, s. 560.
- Ett praktträd i Adelsnäs frukthus. [Persikoträd.] Av Th. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 263.
- Från stenpartiet i juni. — Täppan, 56, s. 119—122.
- Gallring av träd. Av G. S. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 183.
- Höstens vackra prydnadsbuskar. Av O. G. — Täppan, 56, s. 196—198.
- I beskärningstider. Av Gewe. — Täppan, 56, s. 8—9.
- Idegransbestånd som hör fridlysas. [Flatholmen i Loftahammars socken, Väster-viks skärgård.] — Skogsägaren, 8, s. 48.
- Idegranen på Flatholmen fridlyst. — Skogsägaren, 8, s. 112.
- Jättegran i Ringarum. — Skogsägaren, 8, s. 23.
- Klängväxter i kolonitäppan. — Täppan, 56, s. 226—228.
- Malmökolonister på utfärd till Båstad. — Täppan, 56, s. 157—160.
- Med pomologerna i Båstad hösten 1932. — Sv. pomol. fören. årsskr., 33, s. 227—240.

- Något om infattningshäckar. Av v. P. — Tappan, 56, s. 222—223.
- Några bilder från Bergtomta på Lidingön. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 461—462.
- Några vackra trädgårdar i Djursholm. Av W. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 560—562.
- Några vårblomande prydnadsbuskar. — Tappan, 56, s. 80—82.
- Offentliga parkanläggningar i Karlskrona. Av W. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 488—490.
- Om gamla kyrkogårdsträd. Av Beve. — Tappan, 56, s. 12—13.
- Om klängväxter. Av Spiro. — Tappan, 56, s. 97—100.
- Om trädgårdens rosor. Av J. A. — Tappan, 56, s. 109—114.
- Plantering av fruktträd i villaträdgården och tappan. Av A. S. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 181—182.
- »Plantskolor på avvägar». Av P. N. — Tappan, 56, s. 82—83.
- Rhododendron. Av Bill. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 471.
- Skydd för »masteträd» och ekar. — Sv. natur, 23, s. 156—157.
- Skydda fruktträden. — Tappan, 56, s. 183—184.
- Skånska trädgårdsföreningens utfärd den 8—9 juli 1932. Av J. A. — Tappan, 56, s. 129—137.
- Sortval vid omympning. — Fruktodl., 1932, s. 49—51.
- Stadsgårdar. Av W—g. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 176—177, 208—209, 367—369, 463—465.
- »Stadsträdgård». Av Pips. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 25—26.
- Studier rörande fruktträdskarbolineum. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 10—12, 50—52, 72—75.
- Tallar som fingo stå kvar. Av E. B—t. — Sv. natur, 23, s. 157—158.
- Träddagar [i U. S. A.]. — Tappan, 56, s. 205.
- Trädgårdsbilder från Dalarö. Av S. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 687—689.
- Trädgårdspremieringarna i Malmöhus län under år 1932. Av J. A. — Tappan, 56, s. 69—73.
- Utbildningskurs för trädskötare. Utdrag ur Kungl. Lantbruksstyrelsens cirkulär till hushållningssällskapens förvaltningsutskott. — Fruktodl., 1932, s. 109—111.
- Vackra trädgårdsanläggningar. [Djursholm.] — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 15—17, 47—49, 142—143.
- Vilda rosor. Av N. — Tappan, 56, s. 114—116.
- Vildträdgården. Av Ixe J. — Allm. sv. trädgårdstidn., 4, s. 728—729.
- Äkta kastanj. — Tappan, 56, s. 209.

2. Ur danska, finska och norska tidskrifter.

- ANDERSEN, J. P., Haver og Parkanlæg ved Statens Sindssygehospital i Augustenborg. — Havekunst, 13, s. 73—79.
- , Købmand Jørgen Andersens Have i Maaløv. — Havekunst, 13, s. 89—93.
- BANG, OSCAR, Træaktige Hæk- og Indfatningsplanter. — Haven, 32, s. 37—40.
- BATHEN, R., Skogforholdene i Troms. — Tidsskr. f. skogbruk, 40, s. 200—208.
- BJÖRKMÄN, L., Idegranen på Åland. — Skogsbruket, 2, s. 110—112.

- BOAS, A., Træerne i Tivoli. — Gartn.-Tid., 48, s. 392—393.
- BRANDT, G. N., Den permanente Havekoloni i Jægersborg. — Havekunst, 13, s. 101—106.
- BRÜEL, L. B., Det udvidede Lystskovdistrikt. (Jægersborg Dyrehave m. m., Jægersborg Hegn og Trørød Hegn.) — Dansk Naturfredn., 1931—32, s. 53—86.
- CHRISTENSEN, AXEL, Gravstedsanlæg i Praksis. — Vore Kirkegaard, 9, s. 42—43.
- CORTSEN, E. O., En remonterende Pære. — Gartn.-Tid., 48, s. 559—560.
- DAHL, CARL G., Bekämpandet av fruktträdsskorven. — Tidskr. f. Finl. sv. lantmän, 14, s. 155—157; Trädgårdsodl., 26, s. 122—125. (Efter Svenskt land.)
- , Förbättrade metoder till lagning av gamla träd. — Trädgårdsodl., 26, s. 101—102. (Efter Sv. pomol. fören. årsskr. 1931.)
- DAHLSTRÖM, SVANTE, Åbo akademis botaniska trädgård. Den forna och den blivande. — Trädgårdsodl., 26, s. 313—320.
- DALGAS, CHR., Forsøg med Frukttræer i Bjergfyrplantager. — Hedeselsk. Tidsskr., 1932, s. 437—440.
- , Japansk Lærk i Hedeplantager. 1—2. — Hedeselsk. Tidsskr., 1932, s. 162—174, 189—192.
- EIDE, ERLING, Furuens vekst og foryngelse i Finnmark. Foreløbig meddelelse. — Meddel. fra Det norske skogforsøksvesen, N:o 15, s. 329—430.
- , Skogtræernes frøsetning 1932. — Tidsskr. f. skogbruk, 40, s. 374—381.
- ELVINGE, A., Frugttræernes Ernæring. — Gartn.-Tid., 48, s. 25.
- ERSTAD-JØRGENSEN, E., Den nye Park ved Dalgas Boulevard. — Havekunst, 13, s. 121—124.
- , Rækkehushaver. — Havekunst, 13, s. 8.
- , Træhygiejne. — Havekunst, 13, s. 57—63, 66—72, 80—87.
- , Tre Villahaver. — Havekunst, 13, s. 13—19.
- GLØERSEN, FINN, Eikeskogen. Gjensvar til stipendiat Asbj. Ordning (i hefte 11, 1931). — Tidsskr. f. skogbruk, 40, s. 105—109.
- GRAM, MICHAEL, Kortfattat Oversigt over offentlige Parker og Plantninger i Hovedstaden (København—Frederiksberg). — Gartn.-Tid., 48, s. 424—429.
- GRANIT, A. W., Inhemsk fruktträd och importerade. — Trädgårdsodl., 26, s. 8—12.
- , Kräftsjukdomar hos fruktträden. — Trädgårdsodl., 26, s. 83—87.
- , Vinterfrukt. — Trädgårdsodl., 26, s. 41—43.
- GRAVESEN, J., Vore Roser. — Gartn.-Tid., 48, s. 242—246.
- GREEN, JOHN, Jättepoppel. — Trädgårdsodl., 26, s. 46—47. (Efter Lantmannabladet.)
- GRIPENBERG, R., Ett halft sekel såsom fruktförädlare. [Prof. I. W. Mitschurin, Ryssland.] — Trädgårdsodl., 26, s. 286—288.
- GROBSTOK, E., Fjellhagen. — Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr., 10, s. 27—34.
- HAGEM, OSCAR, Om skogplantning og fremmende treslag. — Naturen, 56, s. 161—175, 193—207.
- HAGERUP, O., Skærm-Akacier i Centralafrikas Savanner. — Naturens Verden, 16, s. 342—357.
- H[ANSEN], C. J., Roser. — Haven, 32, s. 145—151.
- HANSEN, KNUD C., Gartneriet ved Odense. — Gartn.-Tid., 48, s. 609—615.

- HANSEN, VALDEMAR, Taarnby Kommunes Alderdomshjem [Have]. — *Havekunst*, 13, s. 94—96.
- HANSEN, OLAF, Døyande skog. — *Tidsskr. f. skogbruk*, 40, s. 412—417.
- , Svaere årsrenningar på lauvtré. — *Naturen*, 56, s. 30—32.
- HANSEN, OLAF og LUNDESTAD, JON, Lindebast og bastetog. — *Nyt mag. f. naturvidenskab*, 71, s. 373—406.
- HERMELIN, SVEN A., Låt 1932 bli ett märkesår för den inhemska fruktodlingen. — *Trädgårdsodl.*, 26, s. 129—132. (Efter Viola 1932.)
- HILSØE, A., Ohlsdorf Kirkegaard, Hamborg. — *Vore Kirkegaard*, 9, s. 7—8.
- HINDHAMAR, H., Krav til nutidens villahage. — *Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr.*, 10, s. 1—6.
- HØVE, K. M., Tulipantræet. — *Gartn.-Tid.*, 48, s. 348—349.
- JAKOBSEN, J. CHR., Villa »Retiro» ved Molde. — *Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr.*, 10, s. 83—88.
- JØRSTAD, IVAR, Nyere resultater av forsøksprøiting mot soppsykdommer på frukttrær. — *Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr.*, 10, s. 59—65.
- KIÆR, EIG., Terrassen og Vinterhaven ved Æresboligen, Carlsberg. — *Havekunst*, 13, s. 97—99.
- KIÆR, THV., Granskogen. — *Skogeieren*, 19, s. 134—139.
- KLOKK, OLAV, Frukttræers forbruk av næringsstoffer. — *Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr.*, 10, s. 37.
- , Undersøkelser over frukttræers ernæring. — *Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr.*, 10, s. 35.
- KNAPE, HARRY, Förädling av gamla fruktträd och några ord i ympningsfrågan. — *Trädgårdsodl.*, 26, s. 62—64.
- , Några gamla, goda äppelsorter värda all uppmärksamhet. — *Trädgårdsodl.*, 26, s. 14—16.
- , Om fruktträdens namnetikettering. — *Trädgårdsodl.*, 26, s. 45—46.
- KNUDSEN, J. P., Frugthaven ved Hedeselskabets kontorbygning i Tønder. — *Hedeselsk. Tidsskr.*, 1932, s. 210—214.
- KROKAN, OLAF, Bør vi bruke lågstammede frukttrær? — *Norsk havetid.*, 48, s. 61—64.
- KVÅLE, E., Kvelstoff til frukttræ. — *Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr.*, 10, s. 93—100.
- KØSTER, FR., Om Beskæring, Frugtbarhed og Kræftsygdom i Frugthaven. — *Haven*, 32, s. 100—101.
- LANGE, AXEL, Botanisk Have. — *Gartn.-Tid.*, 48, s. 429—432.
- LANGE, CARL V., *Leptospermum scoparium* Nicholsii (Sydhavemyrte). — *Gartn.-Tid.*, 48, s. 308.
- LARSEN, H. C., Graasten — Graastener [Æble]. — *Gartn.-Tid.*, 48, s. 598.
- LIE, HAARON, Ein plantegeografisk merkestad [Humlehaven i Molde]. — *Tidsskr. f. skogbruk*, 40, s. 31—33.
- L[UNDÉN], O., Brittebo trädgård i Bobäck. — *Trädgårdsodl.*, 26, s. 152—156.
- , Leanders bevattningsspridare. — *Trädgårdsodl.*, 26, s. 210—211.
- , Nylands svenska trädgårdssällskaps sommarutfärd. — *Trädgårdsodl.*, 26, s. 226—235.
- , Rosnyheten Olympiad. — *Trädgårdsodl.*, 26, s. 53—54.

- LUTKE MEIJER, C. D., Drivrosor för tiden i Holland. — Trädgårdsodl., 26, s. 145—146.
 —, Hollandske Roser. — Gartn.-Tid., 48, s. 253—254.
- LØFTING, E. C. L., Nogle Betragtninger over Fornylesresultaternes Afhængighed af Bestandspleje og Jordbundstilstand i Granplantager paa Hedebund. — Dansk Skovforen. Tidsskr., 17, s. 305—319.
- MENTZ, A., Er et Tilsyn med naturfredede Arealer ønskeligt? — Naturens Verden, 16, s. 241—250.
- MISVÆR, H., Gul herreplommer. — Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr., 10, s. 109—111.
 —, Granat. — Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr., 10, s. 57—59.
 —, Rød Rosenstrips. — Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr., 10, s. 81—83.
 —, Surekirsebærsorterne. — Norsk havetid., 48, s. 207.
- MOEN, OLAV, Om grunnstammen for frukttræ (særlig epletre). — Norsk havetid., 48, s. 157—159.
- NIELSEN, C., Kirkegaardens Hække. Rødellen. — Vore Kirkegaarde, 9, s. 57.
 —, Kirkegaardens Træer. Hvidbirken. — Vore Kirkegaarde, 9, s. 20—21.
- NIELSEN, VERNER, Gartneriet i Danmark 1932. — Aarbo f. Gartneri, 14, s. 103—113.
- NISSEN, W. P., Cocos Weddelliana. — Gartn.-Tid., 48, s. 282—283.
 —, Kentia Forsteriana og Belmoreana. — Gartn.-Tid., 48, s. 276—278.
 —, Rhododendron. — Gartn.-Tid., 48, s. 381—382.
- NORDAL, OLA, Buddleia. — Norsk havetid., 48, s. 113—114.
- NORDHAGEN, ROLF, Prydhager på Vestlandet. Nogen retningslinjer for det fremtidige arbeide. — Norsk havetid., 48, s. 169—176.
- OLSEN, AKSEL, Bambus og andre Græsser i Østen og Vesten. — Havekunst, 13, s. 21—24; Norsk havetid., 48, s. 181—185.
- OPPERMAN, A., Egens Træformer og Racer. — Det forstl. Forsøgsv. i Danmark, 12, s. 1—400.
- PALUDAN, HANS AAGE, Spanske Kirkegaarde. — Vore Kirkegaarde, 9, s. 14—16, 29—31.
- PEDERSEN, A., Blomstringen i Frugthaven. — Gartn.-Tid., 48, s. 328.
- PERSSON, B. J., Fruktrådsimporten och plantering av träd i allmänhet. — Trädgårdsodl., 26, s. 16—17.
- POULSEN, SVEND, Magnolia soulangeana. — Havekunst, 13, s. 131—132.
 —, Nogle nyere Berberis. — Havekunst, 13, s. 127—130.
 —, Rosennyheder. — Havekunst, 13, s. 9.
 —, Roser. — Havekunst, 13, s. 45—47.
- RASMUSSEN, ANKA, En Rækkehusave. — Havekunst, 13, s. 119—120.
- RAUNKJÆR, C., De danske Crataegus-Arter. — Bot. Tidsskr., 42: H. 3, s. 232—250
- REISTAD, KAREN, Tørrmurer og hellelagte veier og plasser. — Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr., 10, s. 7—11.
- ROLL-HANSEN, JENS, Fra Alnarps Trädgårdar. — Norsk havetid., 48, s. 213—217.
- RØNØ, HANS, Udvidelsen af Roskilde Ny Kirkegaard. — Vore Kirkegaarde, 9, s. 49—51.
- SAMUELSEN, ANDREAS, Lavtliggende finnesteder for dvergbjørk. — Naturen, 56, s. 190.
- SJETNE, EYVIND, Våre hageroser, deres anvendelse og kultur. — Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr., 10, s. 15—21.

- SKADSHEIM, A., Sitteplasser og hagemøbler. — Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr., 10, s. 21—27.
- SKANCKE, MAGNE, Om drift av planteskoler. Fra besøk i planteskoler på Vestlandet, Sørlandet og Trondelag sommeren 1931. — Tidsskr. f. skogbruk, 40, s. 134—140.
- SKARD, TORFINN, Ein velstelt liten frukthage. [Fylkesgartnar N. Opheims hage, Ulefoss.] — Norsk havetid., 48, s. 124—127.
- , Inntrykk fra hager på Sørlandskysten. — Norsk havetid., 48, s. 187—191.
- , Parken og hageanleggene vid Frolands verk. — Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr., 10, s. 116—131.
- , Parken ved Frolands verk. — Norsk havetid., 47, s. 187—191.
- STEDJE, P., Rotbeskjærningen sett i lys av nyere forskning. — Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr., 10, s. 70—75.
- STENING, KLAS, Gravgårdar och gravgårdshäckar. — Skogsbruket, 2, s. 79—82.
- STRØM, EYVIND, Bruk, anlegg og stell av gressplaner. — Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr., 10, s. 12—15.
- SUNDSTRØM, WALDEMAR, Adelsnäs trädgårdar och trädgårdsskola. En blick på dess historia och nuvarande skick. — Trädgårdsodl., 26, s. 198—208.
- SÆLAND, PÅL, Tomten og Hagen. — Norsk havetid., 48, s. 225—234.
- SØRENSEN, C. TH., Et Rosenbed. — Havekunst, 13, s. 112.
- , Fritstaaende Espalier. — Haven, 32, s. 19—22.
- , Havefliser. — Havekunst, 13, s. 33—44.
- TERMANSEN, V., Træerne i Tivoli. — Gartn.-Tid., 48, s. 382—383.
- THOLLE, JOHANNES, Et smukt Vejbillede. — Gartn.-Tid., 48, s. 318.
- , Frugttræernes Blomster som dekorativt Moment. — Gartn.-Tid., 48, s. 314—315.
- , Kirkegaardens Træer. Løvspringet. — Vore Kirkegaarde, 9, s. 12—13.
- , Pyramideavnæg. — Gartn.-Tid., 48, s. 205—206.
- , St. Michèle. De Dødes Ø. — Vore Kirkegaarde, 9, s. 33—40.
- , Verdenskrigens Kirkegaarde. — Vore Kirkegaarde, 9, s. 53—56, 59—64, 67—72.
- THORSRUD, ARNE, Den tiende internasjonale hagebrukskongress i Paris. — Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr., 10, s. 89—92.
- , Riktige plantenavn i hagebruk og gartneri. — Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr., 10, s. 111—115.
- , Seks års prøvedyrkning av sommerblomster. — Meldinger fra Norges landbrukshøiskole, 12, s. 157—182.
- ULLERIKS, A., Fra en Villahave paa Frederiksberg. — Havekunst, 13, s. 107—108.
- VALSET, TORMOD, Fruktdyrkningssonene i Sogn. — Norsk havetid., 48, s. 18—24.
- WAD, P., To Gartnerhaver. — Havekunst, 13, s. 113—114.
- WIINSTEDT, K., Karplantevergetationen paa Læsø. — Bot. Tidsskr., 42, s. 89—181.
- WILSE, EYVIND, Skogplantning i Storbritannia. — Tidsskr. f. skogbruk, 40, s. 388—393.
- ÅHLBERG, HJ., Ett förslag till zonkarta för fruktodlingen i Finland. — Trädgårdsodl., 26, s. 87—90.
- , Något om fruktodling och dess naturliga förutsättningar i vårt land. — Trädgårdsodl., 26, s. 56—60.

- ØSTERGAARD, JENS, Gasforgiftning af Gadetræer og Foranstaltninger til at forhindre dette. — Gartn.-Tid., 48, s. 198—202.
- , Lindetræer og Spindemider. — Gartn.-Tid., 48, s. 587—590.
- , Tulipantræet og *Pinus resinosa* som Skovtræer i Danmark. — Gartn.-Tid., 48, s. 120.

A n o n y m a u p p s a t s e r o c h n o t i s e r .

- Afbladning af Træplanter. — Gartn.-Tid., 48, s. 271.
- Beskadigelse af Pæretreer. — Gartn.-Tid., 48, s. 412—413.
- Beskæring af Æbletræer. — Gartn.-Tid., 48, s. 528—529.
- Foraarsblomstrende Buske. [*Hamamelis japonica*, *Magnolia stellata*.] — Haven, 32, s. 50—51.
- Graasten-Æblet. — Gartn.-Tid., 48, s. 557—558; Haven, 32, s. 171—173.
- Hickory skal plantes i Norge. — Tidsskr. f. skogbruk, 40, s. 194—195.
- Knoppansætningen hos frukttræden. — Trädgårdsodl., 26, s. 215.
- Litt fra verdens nordligste skoger. — Skogeieren, 19, s. 124—126.
- Litet om våra olika trädslag. 1. Tallen. 2. Granen. 3. Björken. — Skogsbruket, 2, s. 8—10, 41—43, 57—59.
- Naturfredningsarbejdet 1931—32. — Dansk Naturfredning, 1931—32, s. 9—30.
- Nogle Slyngplanter og deres Anvendelse. — Haven, 32, s. 22—27.
- Några ord om ympning. Av R. G. — Trädgårdsodl., 26, s. 20—21.
- Præmierede Havebrug. Av N. P. J. — Haven, 32, s. 108—11.
- Rosennyhed [Karen Poulsen]. — Havekunst, 13, s. 106.
- Rosensorter. Av H. K. P. — Haven, 32, s. 151—156.
- Undersøgelse af Træimprægneringsmidler. — Gartn.-Tid., 48, s. 153—154.

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD.

Styrelseberättelse.

Föreningens för Dendrologi och Parkvård ordinarie årsmöte avhölls under ordförandeskap av professor ROBERT FRIES å Hotell Continental i Stockholm den 14 mars 1932. Ordf. meddelade, att H. K. H. KRONPRINSESSAN nådigt åtagit sig beskyddareskapet över föreningen.

Styrelsens berättelse för år 1931 lades till handlingarna. Revisionsberättelsen upplästes, och beviljades i överensstämmelse med revisorernas förslag full och tacksam ansvarsfrihet för styrelsen och skattmästaren för 1931 års förvaltning. I tur avgående styrelseledamöter hrr E. CEDERPALM, R. FRIES, N. SONESSON och N. SYLVÉN omvaldes, likaledes omvaldes de i tur avgående styrelsesuppleanterna hrr H. HESSELMAN, A. HÜLPHERS och T. LAGERBERG. Till ordförande återvaldes professor ROB. E. FRIES. Till revisorer omvaldes hovblomsterhandlare R. BILLSTRÖM och telegrafkontrollör G. LIDMAN samt till deras suppleant professor H. WITTE. Styrelsens förslag om exkursion instundande sommar i Östergötland godkändes och uppdrogs åt arbetsutskottet att närmare utforma programmet. Arkitekt HAKON AHLBERG höll ett av skioptikonbilder belyst föredrag om »den svenska trädgårdskonsten».

I samband med årsmötet höll styrelsen sammanträde den 14 mars för behandling av diverse löpande ärenden. Skattmästarens förslag till stat för år 1932 godkändes. Arbetsutskottets förslag om sommarexkursion per båt i Östergötland vann styrelsens godkännande. Hrr FRIES, SONESSON och SYLVÉN omvaldes å förutvarande förtroendeposter inom styrelse och arbetsutskott.

Dagen före årsmötet ägde arbetsutskottssammanträde rum i Stockholm. Förutom diverse löpande ärenden behandlades härvid frågan om årets sommarexkursion. Ett av skattmästaren utformat förslag, innefattande tre dagars båtfärd i Östergötland runt Vikbolandet, beslöts framläggas för styrelsen. Ett andra diskuterat förslag om exkursion i Närke under professor SERNANDERS ledning, ansågs böra få anstå till 1933 års sommar.

Den av föreningen beslutade Östgöta-exkursionen ägde rum per ångbåt den 3—5 juli. Samlingen skedde i Linköping, varifrån färden första dagen ställdes över Vreta kloster och Grensholm till Söderköping. Andra dagen besöktes Mem, Stegeborg, Eknöns naturpark och Kåreholm med övernattnng vid Arkösund. Den tredje dagen ägnades åt Broxvik, Ållonö och Djurö. En utförlig skildring av årets exkursion har ingått i 1932 års årsskrift.

»Lustgården» 1932, som utkom vid tiden strax före jul, räknar 4 plus 175 sidor text och 8 försättsplanscher. Av statsmedel har föreningen för årsskriftens utgivande 1932 liksom närmast föregående år erhållit 500 kronor.

Föreningens medlemsantal utgjorde den 31 december 1932 398, därav 8 hedersledamöter, 5 stödjande och 33 ständiga ledamöter.

Rörande föreningens ekonomiska ställning den 31 dec. 1932 hänvisas till den i revisionsberättelsen lämnade räkenskapsöversikten. Stockholm i mars 1933.

Föreningen för Dendrologi och Parkvård, dess styrelse.

ROB. E. FRIES.

N. Sylvén.

Revisionsberättelse för år 1932.

Undertecknade, av Föreningen för dendrologi och parkvård utsedda revisorer av 1932 års räkenskaper och förvaltning, få härmed efter fullgjort uppdrag avgiva följande revisionsberättelse.

För revisionen hava varit tillgängliga 1932 års kassabok jämte verifikationer samt styrelsens och föreningens protokoll för samma år.

Föreningens ekonomiska ställning den 31 december 1932 framgår av följande sammandrag.

Ingående behållning.

Å sparkassa (Sv. H. B.)	853: 55	
Å postgirokonto 1607	30: 87	
Kontant i kassan	10: 10	894: 52

Inkomster 1932.

Årsavgifter	3,520: —	
Statsanslag	500: —	
Annonser	347: 50	
Räntor	392: 03	
Försålda årsskrifter	168: 80	
Stödjande ledamot	100: —	
Utdebiterat porto	80: 70	5,109: 03
		<hr/>
	Kronor	6,003: 55

Utgifter 1932.

Årsskrift och honorar	4,070: 17	
Arvoden	750: —	
Porto och telefon	450: 83	
Sammanträden	224: 20	
Exkursion	213: 50	
Skrivmaterial och diverse	112: 70	
Annonsp provision	86: 85	5,908: 25

Utgående behållning.

Å sparkassa (Sv. H. B.)	58: 66	
Å postgirokonto 1607	32: 96	
Kontant i kassan	3: 68	95: 30
		<hr/>
	Kronor	6,003: 55

Tillgångar och skulder den 31 december 1932.

Tillgångar:

Lager av »Lustgården»	100: —	
Kontanta tillgångar	95: 30	195: 30
		<hr/>
Ständiga ledamöters fond:		
A.-B. Obligationsintressenters 5 %	4,000: —	
Sydsvenska Kraft 5 % obl.	2,000: —	
Sv. Stadshypotekskassans 4½ % obl.	1,000: —	
Sparkassekonto Sv. H. B.	800: —	7,800: —
		<hr/>
	Kronor	7,995: 30

Skulder:

Resterande arvode till sekr. och skattmästare	350: —	
Tillgångar utöver skulderna	7,645: 30	7,995: 30
		<hr/>
	Kronor	7,995: 30

Intyg från Svenska Handelsbanken om förvaring där av ovanstående obligationer samt sparkasseböcker i samma bank liksom även kontoutdrag från postgirokontoret med ovan angivna inestående belopp hava företetts.

Då revisionen icke givit anledning till anmärkning mot räkenskaper eller förvaltning, få vi tillstyrka, att styrelsen och kassaförvaltaren beviljas full och tacksam ansvarsfrihet för år 1932.

Stockholm den 18 mars 1933.

HERNFRID WITTE.

GÖSTA LIDMAN.

FÖRENINGENS FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD STYRELSE 1933.

FRIES, ROB. E., Professor, Stockholm, *ordf.*
SKOTTSBERG, C., Professor, Göteborg, *v. ordf.*
SYLVÉN, N., Fil. D:r, Svalöv, *sekreterare* och *redaktör* för årskriften.
ANDERSSON, ERNST, Skogschef, Ockelbo.
CEDERPALM, E., Direktör, Stockholm.
COYET, HENRIETTE, Friherrinna, Torup, Bara.
DAHL, C. G., Direktör, Alnarp, Åkarp.
HAMMARBERG, M., Stadsträdgårdsmästare, Stockholm.
LINDSTRÖM, ELLEN, Fru, Djursholm.
SEDERHOLM, G., Landshövding, Nyköping.
SERNANDER, R., Professor, Uppsala.
SONESSON, N., Byrådirektör, Stockholm.
TIGERSCHIÖLD, H., Kansliråd, Stockholm.
WACHTMEISTER, HARRIET, Grevinna, Kulla-Gunnarstorp.
WALLIS, ELSA, f. VON SCHWERIN, Grevinna, Esperöd, Vitaby.

Suppleanter:

HESELNAN, H., Professor, Djursholm.
HJELM, E., Direktör, Göteborg.
HJORTH, RAGNAR, Byggnadsråd, Stockholm.
HÜLPHERS, A., Trädgårdskonsulent, Skövde.
LAGERBERG, T., Professor, Mörby.
LÖFVING, G., Direktör Söråker.
TAMM, P. H:SSON, Ingenjör, Stockholm.

Arbetsutskottet:

FRIES, ROB. E., Professor, Stockholm, *ordf.*
DAHL, C. G., Direktör, Alnarp, Åkarp.
HERMELIN, SVEN A., Friherre, Stockholm, *skattmästare*.
SKOTTSBERG, C., Professor, Göteborg.
SONESSON, N., Byrådirektör, Stockholm.
SYLVÉN, N., Fil. D:r, Svalöv, *sekreterare* och *redaktör* för årskriften.

Revisorer:

Hovblomsterhandlaren R. BILLSTRÖM, Lidingö, och telegrafkontrollören
G. LIDMAN, Lidingö.
Suppleant: Professor H. WITTE, Stockholm.

I FÖREGÅENDE MEDLEMSFÖRTECKNINGAR EJ UPPTAGNA LEDAMÖTER.

ÅRSBETALANDE INHEMSKA LEDAMÖTER.

- AHLNER, STEN, fil. mag., Ö. Slottsgatan 5 A., Uppsala.
AHNELL, ELSE, fru, Kullavägen 3, Västerås.
AHREBORG, H., kyrkoherde, Lillkyrka.
ALM, CARL G., amanuens, Botaniska museet, Uppsala.
ALMQUIST, ERIK, lektor, Eskilstuna.
ANKARCRONA, STEN, konteramiral, Kommendörsgatan 2, Stockholm.
ANKARCRONA, HELENA, amiralska, Kommendörsgatan 2, Stockholm.
ARRHENIUS, MARIA, fru, Nobelinstitutet, Experimentalfältet.
ÅRVIDSON, AGNES, apotekare, Norsjö.
BARR, HJALMAR, överingeniör, Hallstahammar.
BERGH, TH. C., herr, Rönneholmsvägen 5, Malmö.
BERNADOTTE AF VISBORG, ESTELLE, grevinna, Dragongården, Stockholm 14.
BÄNG, FREDRIK, jägmästare, Norrköping.
BÖKMAN, KRISTER, häradsskrivare, Strömstad.
CALLMANDER, JACOB, apotekare, Ängelholm.
CARLESON, SIRI, fru, Lidingö I.
DAHLBERG, AXEL, fastighetsdirektör, Stadshuset, Stockholm.
DEGELIUS, GUNNAR B. F., fil. mag., apoteket, Mölndal.
ECKERBOM, NILS, länsjägmästare, Örebro.
VON ECKERMANN, ULLA, fru, Skepparegatan 66, Stockholm.
VON ECKERMANN, WILH., överstekammarjunkare, Södertuna, Gnesta.
EDÉN, MARJA, fru, Strömgatan 24, Stockholm.
EDHOLM, HARALD, byrådirektör, Solsidan, Saltsjöbaden.
EHLIN, PER, stadsingeniör, Enköping.
ELIASSON, AXEL, trädgårdskonsulent, Västerås.
FLODERUS, BJÖRN, med. doktor, Grevgatan 3, Stockholm.
FRÖDERSTRÖM, HARALD, med. doktor, Strandvägen 17, Stockholm.
FÖRBERG, EVA, doktorinna, Tjädervägen 17, Älsten.
GAHM, ARTUR, direktör, Carlandersplatsen 3, Göteborg.
GUNNARSSON, J. G., apotekare, Vellinge.
HAFSTRÖM, ADOLF HJ. F., rådman, Karlavägen 53, Stockholm.
HALLGREN, ELIN, fru, Engelbrektsgatan 6, Örebro.
HAMRIN, A., apotekare, Vasagatan 12, Stockholm.
VON HEIJNE, SVEN, kapten, Vetenskapsakademien, Stockholm 50.
HERMELIN, CARL-MAGNUS, friherre, Stjärnarp, Eldsberga.
HOLMBERG, ARNE, fil. doktor, Stockholm 50.
HOLMGREN, ANDERS, överjägmästare, Ynglingagatan 11, Stockholm.
HOLMGREN, B., kommandör, Karlskrona.
HOLMGREN, I., lektor, Folkungagatan 59, Stockholm.
HORNFELT, H., agronom, Marsta, Nykvarn.
HUSS, IVAR, doktor, Uppsala.
JOHANSSON, ANNA, fru, Källgatan 4, Västerås.
JUNGBECK, TORSTEN, rådman, Trälleborg.

KARLSSON, K. E., agronom, Kävesta, Sköllersta, Örebro.
 KASSMAN, G., bankir, Nora trädgårdsstad, Danderyd.
 KEMPE, RAGNAR, civilingenjör, Villa Granbo, Ludvika.
 Kronobergs läns naturvetenskapliga förening, Växiö.
 KULLGREN, A., fru, Uddevalla.
 KUYLENSTJERNA, G., generaldirektör, Domänstyrelsen, Stockholm.
 LANDGREN, HANS, agronom, Norrlandsgatan 18, Stockholm.
 LEIJONMARCK, EVALD, kapten, Dylta bruk.
 LIND-CAMPBELL, HJÖRDIS, leg. läkare, Västerås.
 LINDHE, ALB., jägmästare, Östersund.
 LINDSTRÖM, HERBERT, redaktionssekreterare, Birger Jarlsgatan 42, Stockholm.
 LUNDBORG, H., professor, Uppsala.
 LUNDEGÅRD, H., professor, Centralanstalten, Experimentalfältet.
 LUNDIN, PAUL, apotekare, Lilla Edet.
 LÖFVING, GUSTAF, direktör, Söråker.
 MEYERSON, VERA, fröken, Storängen.
 MONTELIN, FREDRIK, apotekare, Lund.
 MONTELL, AINA, lanthushållslärlarinna, Sköllersta.
 MÜLLERN-ASPEGREN, U., doktor, Slottsvägen 5, Djursholm.
 NANNFELDT, JOHN AXEL, fil. doktor, Höganäsgatan 7 A, Uppsala.
 PETERSON, GUNNAR, domänintendent, Örebro.
 PETERSON, GUNNAR, fru, Örebro.
 PIPER, ERIC, greve, Engso, Engsösund.
 PLEIJEL, CARL, apotekare, Karlavägen 68, Stockholm.
 RABENIUS, LARS, f. statssekreterare, Djursholm.
 RAMFELDT, AGNES, fru, Ramsjöholm, Svarttorp.
 RUDBÄCK, ELSA, fru, Växiö.
 SANDSTRÖM, CARL, överläkare, Saltsjöbaden.
 SAXON, J. L., chefredaktör, Sveavägen 98, Stockholm.
 SJÖGREN, JOSEF, läroverksadjunkt, Vänersborg.
 Skaraborgs läns hushållningssällskap, Skara.
 STRANDELL, HERMAN, apotekare, Kungsporsavnyen 21, Göteborg.
 Svenska Sockerfabriks A.-B., Föreståndaren för, box 82, Landskrona.
 SÖDERMAN, ELISABETH f. SILJESTRÖM, fru, Vaksalagatan 5, Uppsala.
 TENGFELDT, G. C:SON, direktör, Stadshotellet, Örnköldsvik.
 TERBERGER, SELMA, fru, Linnégatan 75, Stockholm.
 THOLSON, CARL, apotekare, Götgatan 57, Stockholm.
 THOMAS, ELEANOR, fru, Steninge, Märsta.
 THOMAS, WOLFGANG, godsägare, Steninge, Märsta.
 THORSELL, J. E., direktör, Adelsnäs trädgårdsskola, Åtvidaberg.
 TRYGGER, SIGNE, justitierådinna, Laboratoriegatan 4, Stockholm.
 UNGER, ABR., landshövding, Karlstad.
 VALENTIN, OSCAR ARON, direktör, Hässelby Villastad.
 VALLIN, HARALD, lektor, Hälsingborg.
 WENNERHOLM, TURE JEAN, arkitekt, Brahegatan 21, Stockholm.
 WIJCKMARK, RAGNAR, borgmästare, Enköping.
 ÖBERG, O., assistent, Norrlands trädgårdsskola, Söråker.

ARTFÖRTECKNING.

Nedanstående förteckning upptager allenast i det föregående omnämnda träd och buskar. * vid angiven sida betecknar, att avbildning förekommer.

Abies (silvergran, tann) 56, 60, 128, 149—151. Abies alba (europeisk silvergran) 70, 149. Abies balsamea (balsamsilvergran) 80, 94, 96, 149. Abies cephalonica (grekisk silvergran) 149. Abies concolor (kalifornisk silvergran) 149. Abies nobilis (amerikansk silvergran) 149. Abies Nordmanniana 149. Abies pectinata = A. alba. Abies sibirica (sibirisk silvergran) 80, 124, 149. Acer platanoides (lönn) 52, 54, 59, 69, 76, 85, 93, 94, 96, 97, 102, 118, 119, 121, 123, 161. Acer pseudo-platanus (sykomorlönn) 142, 143*, 144. Acer pseudo-platanus purpureum 78. Aesculus Hippocastanum (hästkastanj, kastanj) 60, 86, 92, 93, 102, 105, 117, 124, 162. Alnus glutinosa (al, klibbal) 54, 58, 75, 94, 117, 136. Alnus incana (gråal) 54, 62, 64, 96. Ampelopsis quinquefolia (vildvin) 92, 93, 107, 124. Aristolochia Siphon 77*, 80, 92, 93*, 94, 108. Berberis Thunbergii 70. Berberis vulgaris 162.	Betula (björk) 54, 62, 64, 92, 159. Betula pubescens (glasbjörk) 72. Betula pubescens × verrucosa 72. Betula verrucosa (hängbjörk, masurbjörk) 54, 57, 63, 72, 75, 94, 96. Betula verrucosa fastigiata (pelarbjörk) 138. Björnhallon 93 Buxbom 14, 78. Calluna vulgaris (ljung) 139, 160. Caragana jubata 127*. Caragana jubata f. columnaris 128, 129*, 130. Carpinus betulus (avenbok) 70, 136, 158, 159. Carpinus betulus columnaris (pelarformad avenbok) 137—138*. Carpinus betulus fastigiata (pyramid-avenbok) pl. 7*, 136—137. Castanea sativa (äktkastanj) 144. Clematis 70, 107. Clematis Jackmanni 108, 109*. Clematis vitalba 108. Corylus (hassel) 18. Corylus avellana (hassel) 59, 63, 64, 133. Corylus maxima atropurpurea (blodhassel) 96. Crataegus (hagtorn) 18, 60, 64, 92, 159.

- Daphne mezereum* (tibast) 64.
Dracænor, drakblodsträd, 20, 92.
Fagus silvatica (bok) 56, 61, 71, 88, 92, 93, 94, 96, 106, 107, 118, 119, 124, 136, 160, 162.
Fagus silvatica atropurpurea (blodbok) 92, 93*, 94, 107.
Fraxinus excelsior (ask) 52, 54, 56, 59, 63, 64, 69, 75*, 76, 78, 95, 96, 97, 98, 100, 102, 105, 118, 122.
Fuchsior 20, 120.
Genista pilosa 160.
Hedera Helix (murgröna) 158.
Hibiscus syriacus (syrisk ibisros) 145*—146.
Hyssopus officinalis (isop) 108, 163.
Juniperus communis (en, enbuske) 55.
Juniperus communis suecica (pyramid-en) 14, 57, 100, 104*, 107, 159.
Kaprifol 92.
Körs, sur- 55, 62, 120.
Körsbär, körsbärsträd 46, 48, 49, 81, 100.
Lager 20.
Larix (lärk, lärkträd) 151.
Larix decidua (lärk, europeisk lärk, lärkträd) 87, 106, 108, 124.
Lavendel 107.
Ligustrum (liguster) 14, 70, 93.
Linnæa borealis (linnéa) 68.
Lonicera Caprifolium 107.
Lonicera fuchsoides 107.
Lonicera Periclymenum (skogskaprifol) 107, 133.
Lonicera Periclymenum f. quercina (ekbladig skogskaprifol) 133—136, 135*.
Lonicera xylosteum (bentry) 64, 72, 76, 96.
Malus silvestris (vildapel) 64.
Paeonia arborea (trädpion) 96.
Pelargonier 20, 83, 120.
Persikor 92.
Philadelphus (schersmin) 92.
Philadelphus coronarius (lukt-schersmin) 61.
Picea Abies (gran, vanlig gran) pl. 1*, 22, 23, 26, 27*, 28, 30, 31*, 32, 33*, 34—40, 62, 68, 75, 87, 93, 94, 96, 119, 158, 159.
Picea Abies f. (»drakgran») 139—140*.
Picea Abies f. (»klockgran») 141*.
Picea Abies globosa (klotgran) 98, 99*.
Picea Abies inversa (båggran) 141.
Picea Abies tabulæformis (paraplygran) 141.
Picea Abies versicolor (gran m. gula årsskott) 100.
Picea Abies viminalis (sloggran) 100.
Picea canadensis = *P. glauca*.
Picea Engelmannii (Engelmannsgran) 149.
Picea glauca (vitgran) 94, 149.
Picea Mariana (svartgran) 149.
Picea orientalis (orientalisk gran) 94.
Picea pungens (blågran) 60, 149.
Pinus silvestris (tall) pl. 1*, 22, 23, 26, 28, 29*, 30, 31*, 32, 33*, 34—40, 62, 67*, 68, 91*, 93, 94, 102.
Pinus silvestris f. (»spjuttall») pl. 8*, 139.
Pinus strobus (weimouth-tall) 60.
Plommon, plommonträd 46, 47*, 48, 49, 81.
Plommon, allmänt gul- 47, 48, 100.

- Plommon, Experimental-fältets sviskon 47, 48.
 Poppel 94, 121.
 Populus alba (silverpoppel) 87.
 Populus balsamifera (balsampoppel) 60.
 Populus canescens (gråpoppel) 78, 119, 142*.
 Populus nigra (svartpoppel) 60, 78, 80, 88, 96.
 Populus nigra italica (pyramidpoppel) 138.
 Populus tremula (asp) 54, 64, 72, 75, 94, 96, 133.
 Populus tremula erecta (pelarasp, pyramidasp) 138.
 Prunus Padus (hagg) 18, 64, 96.
 Prunus spinosa (slån) 18.
 Päron, päronträäd 42, 46, 48, 49, 78, 81, 84, 98, 100, 122.
 Päron, Esperens herre 47, 49.
 Päron, grå- 47.
 Päron, Göteborgs diamant 49.
 Päron, Portugals- 95.
 Quercus (ek) 18.
 Quercus robur (ek) 56, 60, 61, 71, 72, 77, 84, 85, 87, 88, 92, 93, 95, 96, 119, 133, 158, 159, 160, 161.
 Quercus robur pyramidalis (pyramidek) 70, 78, 138.
 Quercus rubra 109.
 Rhamnus cathartica (vägtorn) 64.
 Rhododendron 128.
 Ribes alpinum (måbär) 65, 78.
 Ribes Grossularia (krusbär) 96.
 Rosa (nypon) 65, 96.
 Rosa rubiginosa 65.
 Rosor 4, 20, 107, 122.
 Rosor, bukett- 107.
 Rosor, kläng- 70, 107.
 Rosor, polyantha- 14.
 Rosor, Rödhätte 78, 83.
 Rubus idaeus (hallon) 21, 65, 96.
 Rubus odoratus 124.
 Salices 133.
 Salix — vide buskar — 128.
 Salix caprea (sälgl) 64, 96.
 Salix fragilis (knäckepil) pl. 4*, 86, 88.
 Salix nigricans (svartvide) 96.
 Solanum Dulcamara (läkkesa) 76.
 Sorbus aucuparia (rönn) 64, 72, 92, 94, 96, 133.
 Sorbus aucuparia × suecica (rönn-oxel) 88.
 Sorbus suecica 92, 94.
 Spiraea chamaedryfolia (kvastspirea) 61.
 Symphoricarpos racemosus (snöbärsbuske) 61.
 Syringa vulgaris (syren) 59, 61, 92, 93, 98, 100, 124.
 Taxus baccata (idgran) 94, 158.
 Taxus baccata hibernica 14.
 Thuja (tuja) 60.
 Thuja occidentalis (tuja) 96, 108, 159.
 Thuja occidentalis columna (pelartuja) 14, 83.
 Thuja occidentalis globosa 14.
 Thuja occidentalis Vervaeana 14.
 Tilia (lind) 2, 5*, 12, 13*, 18, 19, 75, 76, 94, 102, 117.
 Tilia cordata (lind, skogslind) pl. 3*, 65, 71, 72, 73*, 84, 105, 107, 118, 119, 124, 133, 159.
 Tilia platyphyllos (bohuslind) 60.
 Tilia vulgaris (parklind) 60, 61, 104, 105, 124.
 Ulmus glabra (alm, skogsal) 52, 54, 59, 62, 63, 64, 76, 94, 96, 97, 102, 119, 167—158.
 Ulmus glabra fastigiata (pyramidalm) 124, 138.

- Ulmus glabra pendula* (häng-
alm) 138.
Vaccinium Myrtillus (blåbär,
blåbärsris) 68, 141.
Vaccinium Vitis idaea (lingon,
lingonris) 68, 139, 141.
Viburnum lantana pl. 6*, 131—132.
Viburnum Opulus (olvon) 65,
96.
Vinca minor (vintergröna)
61, 121, 123.
Wistaria sinensis (blåregn)
124.
Vitis vinifera (vindruva, vin-
ranka) 92, 124.
Äpple, äppleträd 42, 46, 48,
49, 55, 56, 81, 84, 98, 100, 122.
- Äpple, Ananasrenett 95.
 Äpple, astrakan 48.
 Äpple, Druv- 95.
 Äpple, Filippa 49.
 Äpple, Gravenstein 45*,
48, 49.
 Äpple, melon- 60.
 Äpple, Oranie 45*, 49.
 Äpple, Parkers gråa re-
nett 95.
 Äpple, Rosenhäger 117.
 Äpple, Tonpipping 44*, 46.
 Äpple, Transparente
blanche 47, 49*.
 Äpple, Wealthy 49*.
 Äpple, Åkerö 47.

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD

Ordförande: Professor ROB. E. FRIES,
 Adr. Bergianska Trädgården, Stockholm 50.
 Tel. 38 56 35.

Sekreterare och redaktör: Fil. dr. NILS SYLVÉN,
 Adr. Svalöf.
 Tel. Svalöf. 172.

Exp. och kassa: Friherre SVEN A. HERMELIN,
 Adr. Sturegatan 62, Stockholm Ö.
 Tel. 62 02 42.

Det nya preparatet

N o s p r a s i t

för vår- och sommarbesprutning av fruktträd
förenklar besprutningen i hög grad.

- ◆ Nosprasisit är ett koppararsenikpreparat i pulverform, som lätt löses i vatten. All besvärlig tillblandning bortfaller.
- ◆ Lösningen har stor vidhäftningsförmåga, tre besprutningar äro därför tillräckliga.
- ◆ Synnerligen tillfredsställande resultat ha erhållits vid upprepade besprutningsförsök vid Alnarp.

Begär prospekt från

Wilh. Dahl & Co., Aktiebolag

Stockholm, Tel. 11 71 38

Nederlag i Malmö.

och döda därigenom ägg av alla skadeinsekter.

Om rikligt med ägg av »rött spinn» förekommer på träden, rekommendera vi OPE-CARBOSOL, som mot ägg av denna skadeinsekt är verksam i lägre koncentration.

Prövade vid Alnarp och Centralanstalten. Begär offert och besprutningschema!

A-B. I. JOH. OHLSSONS TEKN. FABRIK

Tel. 50 98 11

STOCKHOLM

Tel. 50 98 12

Alnarpskatalogen

1934

har nu utkommit. Den är rikt illustrerad och innehåller förutom de allmänt odlade sorterna av fruktträd, bärväxter, prydnads-träd, buskar, blomsterväxter m. m. en del nyare eller mindre vanliga, intressanta sorter och arter. Katalogen sändes gärna på rekvisition. _____

Alnarps Trädgårdar, Åkarp

*Giv jorden
vad växten
behöver!*

Enligt försöken har det framgått, att åkerjorden i regel är kvävefattig. För vårt klimat och våra ofta sura jordar lämpar sig kalksalpeter synnerligen väl.

Kalksalpeter NORIG innehåller 15,5 % kväve och 28 % kalk, motsvarande c:a 50 % kolsyrad kalk. Den är finkornig och levereras i tjocka, vattentäta, speciellt förfärdigade jutesäckar, som kunna få mångsidig användning.

BILLIGT
LÄTTLÖSLIGT
SNABBVERKANDE

OGRÄS UTROTAS

MED **KLOREX**

på vägar, gårdsplaner och dikeskanter

STENSBORGS TRÄDSKOLOR

Grundad 1890

KARLSTAD

Telefon 801

Alla slags vinterhärdiga växter från fruktträd till perenna växter finner Ni i vår katalog, som med en instruktiv text och ett 30-tal bilder hjälper Eder att välja det som just för Eder trädgård är det bästa.

Begär idag vår katalog!

Den sändes Eder gratis.

A-B. C. F. LANDSBERG

PÅ ARP

rekommenderar sina specialodlingar av perenna blomsterväxter.

Begär katalog.

M. P. Andersen

Tel. 161

Jönköping

Rikhaltiga sortiment av
Fruktträd, Rosor, Alléträd, Barrträd,
Perenna, Stenparti-, Vattenväxter m. m.

Begär katalog.

Vad önskar Ni av Eder trädgård?

Vacker frukt — bespruta då fruktträden och skydda småfåglarna genom att utsätta holkar åt dem.

Gröna och jämna gräsmattor — så gräsfrö av våra specialblandningar tidigt på våren.

Prunkande blomsterrabatter — välj blomster ur vårt rikhaltiga frö- och plantsortiment.

Vackra vårblommor — plantera blomsterlökar av vårt rikhaltiga sortiment.

Angenämt trädgårdsarbete — skaffa ändamålsenliga och lätthanterliga trädgårdsredskap.

Begär vår 88-sidiga, ill. katalog som sändes gratis och franko.

A.-B. NORDISKA FRÖHANDELN

Mäster Samuelsgat. 45, Tel. 23 02 85, Stockholm. Postgiro 1157

ADELSNÄS TRÄDGÅRDAR

ÅTVIDABERG

Rekommenderar sina välkända odlingar av trädskolealster och perenna växter.

Stora förråd av barrväxter.

Priskurant sändes på begäran.

ERIK LÄCK

RÖNNINGE

Fleråriga (perenna) blomsterväxter i rikt sortiment från mina omfattande specialodlingar. Rosor, park- och prydnadsbuskar, fruktträd och bärbuskar.

Katalog på begäran gratis. Tel. Rönninge 130.

SEKATOR N:o 626

Längd 8 tum. Med järn- eller läderspänne. Extra prima. Dubbelskärig. Tillverkare: BERGS BOLAG, Eskilstuna.

Svenska växter för trädgården

Bästa och tillförlitligaste fruktträd, bärbuskar, alléträd, rosor, prydnadsträd och buskar samt perenna växter m. m. erhåller Ni från

RAMLÖSA PLANTSKOLA, Helsingborg

Fruktodlingar specialpriser

Katalog på begäran

Affären grundad 1839

Foto: E. Wibeck.

Sveriges näst största ek.
Omkrets 9,6 m. (1,3 m. ö. m.)
Alder ca 1100 år
enl. Prof. R. Sernander.

Under århundranden

har Ekebyhofs gods med sina urgamla ekar, almar, bokar och aplar bildat en miljö för Mälardalens rikaste flora.

I denna miljö med Ekeröklimatets långa växtperiod och godsets rika tillgång på frisk jord har Ekebyhofs Plant- och Trädskolor vuxit upp för att främja fruktodlingen inom ej klimatiskt gynnade trakter och tillgodose det växande behovet av härdigt, växtkraftigt och friskt växtmaterial.

Anläggningsår: 1916.

Disponibel areal: 500 tunnland.

EKEBYHOF'S TRÄDSKOLOR

Postadr.: Drottningholm.

Tel.: Stockholm, Tappström 41 och 62.

B. FRANK

*Begär
ill. handledning*

sprängning

av stenar
utan borring lönar
sig, om Ni använder
säkerhetsprängämnet

NITROLIT

EFFEKTIVT · HANTERSÄKERT · BILLIGT

NITROGLYCERIN A.-B.
STOCKHOLM 16

Pris 12 kronor